

દિલ્લિ ખુશ વાર્તાઓ.

કતા જેહાંગીર ખરખરે સનગણા, બી. એ.

પુનાના માલ ઓનરરી મેજિસ્ટ્રેટ વાડાસીનાર સ્ટેટના માલ હીવાન, સુરત
પારસી પચાચના સેક્રેટરી, તથા ગવર્નમેન્ટ નામાના કાન્યાગ્રામી તરજુમા નને
સંબંધાકૃત કાન નચડના કતા

સુખા :-

જેહાંગીર બી. કરાણીના છોકરાઓ,

પુસ્તકો વેચનાર, પ્રગટ કરનાર, વિતરે,

૧૦૦-૨૨૨, પારસી બજાર, કોલ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૯૮૧૫ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ દિનપુષ્પ વાળીએ

વિષય ૬-૩

દિલ્લખુશ વાર્તાઓ.

કર્તા:—જેહાંગીર બરબોરજી સનળણા, બી. એ.

પુનાના માછ ઑનરરી મેજિસ્ટ્રેટ, વાડાસીનોર રટેટના માછ દીવાન, સુરત પારસી પંચાયતના સેક્રેટરી, તથા અરદાવિરાફ નામાનાં કાવ્યરૂપી તરજુમા અને સંજ્ઞાકૃત કાવ્ય સંગ્રહના કર્તા;

મુ'બાઇ:—

જેહાંગીર બીં કરાણીના છોકરાઓ,

પુસ્તકો વેચનાર, મગદ કરનાર, બિગેરે.

૨૨૦-૨૨૨, પારસી બજાર, કોટ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૦૮૧૪

૪-૩

Published by M. J. Karani, 220-222, Parsi Bazar, Fort, Bombay.

Printed by P. C. Appoo, at the New Art Printing Press.
204-224, Mapla's Compound, Bora Bazar, Fort, BOMBAY.

અર્પણ પત્રિકા.

માહારા સાહસિક અને ઉલટમંદ મિત્ર, ખાનખહાદુર
વીકાજી પીરોજશાહના ભલા ગુણોની પિછાનમાં આ પુસ્તક
હું તેમને અર્પણ કરું છું.

સાંકળિયું.

	પાત્રું.
પ્રસ્તાવના.	૧
વાર્તા, કિસ્સાની સીકતમાં (બેતો).	૪
સ્પેનીશ સુકુમારી.	૧
ઝોહાક-ફરીદુનનો કિસ્સો.	૪૬
ભાગ્યશાળી અહમદ અબદદલા.	૭૩
નકશીનું ખાસું એક જુવાન જોડાંની ગરીબાઇની કહાણી :	૯૩
પીચકળનું ઝાડ, યાને એક દીની આપદા.	૧૦૨
અખળાને હાથે કેદ થયેલો કયસર.	૧૧૪
પિત્તળના હાથાવાળી ઇસ્કાત્રી.	૧૨૧
તેનું બીનહરીફ લખાણુ: સાચા પ્યારની એક મનહર વાર્તા.	૧૩૩

પ્રસ્તાવના.

હમણાં સુધીમાં માહારાં બે ગુજરાતી પુસ્તકો બહાર પડ્યાં છે, પહેલું, પારસી પાદશાહ અર્દશીર બાબેકાનના વખતના અશો દસ્તુર અર-દાવિરાફના અરદાવિરાફનામાંના ભાગ પ્રથમ (બેહેસ્ત) નો કબરપી તરજુમો, બીજું, માહારાં વખતો વખત રચેલાં કાબોનો સંગ્રહ. ધણી સતોષ સાથે હું કહી શકું છું કે માહારાં એ બન્ને પુસ્તકો વાંચકોની પ્રસંશા મેળવના બાબ્યશાળી નિવડ્યાં હતાં. પહેલાં પુસ્તકની બે આવૃત્તિઓ કાહાડવામાં આવી હતી, જે ખલાસ થઇ જતાં તેની માંગણી ચાલુ છે.

ગુજરાતી ગદ્યમાં માહારાં લખેલું હાલનું પુસ્તક પહેલું છે. અંગ્રેજી, ફારસી, વિગેરે, ભાષામાં લખાયેલી વાર્તાઓનાં માહારાં વાંચન દરમ્યાન કોઇ વાર્તાઓ પ્રત્યે મને એવી ઇચ્છા થયેલી કે એનો ગુજરાતીમાં ઉતારો કરવો. તે મુજબ મેં ગુજરાતી ભાષાનો લેખાસ આપેલી કેટલીક વાર્તા, ફિરસાઓનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. અસલ વાતોનો શબ્દે શબ્દ તરજુમો નહિ આપતાં, ગુજરાતી વાંચકોને રસ પડે તેવી રીતે એ વાતો મેં અહિં હાજર કરી છે; અને તે અધીક રસીલી બનાવવા ખાતર ધણી જગોએ મેં બેનો (કવિતાઓ) દાખલ કરી છે.

બહુ કરીને પારસી તથા ગુજરાતી બંનેનાર ઇસલામી બંધુઓ આ માહારી વાર્તાઓના વાંચકો થશે, એ કારણે મેં એખારત પારસીશાહી રાખી છે, ચાને અમલ સંસ્કૃત શબ્દો બનાનાં લગણુ નહિ વાપરતાં, પારસીઓ તથા મુસલમાન ભાષાઓમાં સાધારણ વપરાતા શબ્દો તથા ભાષાની દબ રાખી છે. છતાં ભાષા ઝાઝી અશુદ્ધ ન રહે તેની કાળજી રાખી છે, જેથી વિશ્વાસ છે કે વાર્તાઓના શોખીન હિંદુ વાંચકોને પણ આ પુસ્તક અનુકુળ થશે.

“ડૉન કવીકઝોટ” નો સુપ્રસિદ્ધ ફિરસો જે સ્પેનીશ કતાર સરવેન્ટેએ લખ્યો છે તે પ્રખ્યાત લેખકની કલમથી લખાયેલી એક બીજી રસીલી વાર્તા “ધી સ્પેનીશ લેડી” ના અંગ્રેજી ભાષામાં થયેલા તરજુમા ઉપરથી મેં માહારાં આ પુસ્તકમાંની પહેલી વાર લખી છે.

આ પુસ્તકમાંની બીજી વાર અમર કવીશ્વર શીરદોસ્તી તુસીના પ્રખ્યાત ફારસી શાહનામાંમાંથી મેં લીધેલી છે; અને એ લખવામાં ગુરથમાનનશિન દસ્તુરજી સાહેબ મીતોચેહેર દસ્તુર જામારપજી જામારપ આસનાએ તથા વિદ્વાન ભાઈઓ શેદો માહીયાર અને ફરામર્ઝ ન. કુટારે શાહનામાંના બનાવેલા તરજુમાઓની જે કિમતી મદદ મેં લીધી છે તેનો એહેસાન સહિત હું સ્વીકાર કરું છું.

જે. બ. સનબણા.

વાર્તા, કિસ્સાની સીફતમાં.

જુદા જુદા દેશોના લેખક વિદ્વાન,
ઝમકતી જખાનમાં રસીલાં લખાણ
રચી, મેળવી ગયા વિખ્યાતિ ધણી,
ગયા વળી દેશ-કીર્તિનો ફાટ ચણી.
કંઠ સેંકડો વરસોની બહુ પુરાણી,
કથા, દંતકથા, તથા કિસ્સા કહાણી
કથી કે લખી ગયા નર દાનેશમંદ,
જે વાંચકને આપે છે આજ તક આનંદ.

જે વાદ્મીકે રચ્યો છે રામાયણ અંથ
અતિશય છે લોકપ્રિય તે આજ પર્યંત.
અપંગ હોમરે રચ્યું ત્રાય-જંગલું ખ્યાન,
ઉલટથી વંચાય છે હજી તે દાસ્તાન.
યુસફ ને ઝુલીખાં, ને ખુશરો શીરીન,
ને શુલે બકાવત્તીના કિસ્સા રંગીન,
પરોપકારી હાતમ ખીન તાઇ નેક બુન્યાદ,
હિંમતવાન ને સાહસિક ખલાસી સૈદબાદ,
અલાદીન, ને હાફ્તની વાતો અદભુત,
હજી ખેંગી શકે છે ઉત્સાહ અખૂટ.
વળી વાર્તા સંસ્કારનો આપતી ચિતાર,
ધણા વાંચકો માંગે છે ઇન્તેજાર.
જો વાતનું વળું હશે ચિત્તાકર્ષક,
ને પાત્રો બનાવેલાં નીતિદર્શક,
એઆરત હશે સ્વરણ ને દીલપઝીર,
ખુશી સાથે વાંચશે અદના ને અમીર.
કદર બુબ્બય એવી કથા કહાણીની
જે હોય રસ કસ, સુબોધ, સુવાણીની.
ઉમેદ છે જેહાંગીરને આ મુજ પુસ્તક
પસંદ કરશે વાતોના શોખીન વાંચક.

દિલખુશ વાર્તાઓ.

—:૦:—

વાર્તા ૧ લી.

—:૦:—

રૂપેનીશ સુકુમારી.*

યુરોપ ખંડના રૂપેન દેશનાં પ્રખ્યાત કેડીઝ શહેર ઉપર ઉત્તર ટાપુના લગ્નચક શુરા જોદ્દાઓ એક હલ્લો કરી ત્યાંથી ધણી કિંમતી લુન્ટ પોતાની રાજ્યધાની મ્યુનકોલીન શહેરમાં પોતાની સાથે લેતા ગયા. એ બહાદુર લગ્નચકોમાં કલોટાલ્ડો નામનો એક વહાણોનો કેપ્ટન હતો, તે પોતાની સાથે કેડીઝમાંથી સાત વર્ષની એક નાહાની બાળકી ઉપાડી લાવ્યો હતો, જેની તેણે પોતાના વડા જેનરલને ખબર પડવા દીધી નહિ હતી.

તે બાળકીનાં દુઃખી માથાપે જેનરલને અરજ ગુનરી કે હમારો સર્વેવ ગંજ ને માલ તાહરા સીપાહો લુંડી ગયા છે, છતાં હમારા જન સલામત રાખ્યા છે, તો એટલી મહેરબાની કરો કે હમારી આ બેટી જેનામાં હમારો જીવ જીવનગાળો છે તે હમોને પાછી સપુરદ કરવાની નવાજેશ્વ કરો.

આખાં કેડીઝમાં એ બાળકી જેવી ખુબસુરત મનમોહન મૂર્તિ કોઇ નહિ હતી. એની સૌંદર્યતા બીજાં સહુની ખુબસુરતીને ઢાંકી નાંખતી; અને એનો નિર્દોષ, કામળ, સુંદર ચહેરો જોઇ એનાં માથાપ પોતાને સર્વદા સુખી સહમજતાં. એઓની વિનંતીને કારણે જેનરલે આખા કાફલાનાં તમામ વહાણોમાં મનાદી ફેરવી કે એ બાળકીને જે કોઇ ધણી ઉઠાવી લાવ્યો હોય તેણે તાબડોલ તેનાં માથાપને પાછી સ્વાધીન કરી દેવી, નહિ તો તે શપ્થ મોહોતની સજાને પાત્ર થશે.

*જન આરાકાર રૂપેનીશ નવલકથા “દોન કવીઝોટ”ના સુપ્રસિધ્ધ કર્તા મીગ્યુઅલ દી સરવેન્ટેઝે ત્રણ સદી પર લખેલી એક વાર્તા નામે “ધી રૂપેનીશ લેડી” ઉપરથી આ વાત લખી છે.

આવા ખોટા હોકમ તથા ધમકી છતાં, ઊકરીને તેનાં માથાપને હવાસે કરી દેવાનું કેપ્ટન કલોટાદેડોને જરાય મન થયું નહિ; અને તેણીને પોતાની કેપ્ટીનમાં એવી રીતે છુપાવી રાખી કે તેનો સેહેજ બી સંસારે જોઈ શકે નહિ. એ ઊકરીનું નામ ઇસાએલા હતું, અને કલોટાદેડો તેના તરફ દીન પ્રતિદીન વધારે ને વધારે હેત ખતાવતો રહ્યો.

મ્યુનિસિપલ શેહેરમાં આવી લાગતાં, કલોટાદેડોએ તે સુંદર બાળકને પોતાની બહાલી જોને પોતાની તરફની એક અમૂલ્ય ભેટ તરીકે સંપૂર્ણ કીધી.

આ વેળા ઉત્તર ટાપુમાં ખ્રિસ્તી ધર્મનો હજી પ્રસાર થયેલો નહિ હતો. પરંતુ કલોટાદેડો તથા તેની સ્ત્રી કેટેલાઇના અંદરખાનેથી જીજ્ઞસ કાષ્ટરને માનતાં હતાં. બધી કેટેલાઇનાનો જીવબી નાહાની ઇસાએલા પર ધણો લાગી રહ્યો, અને તેને સારી નીતિ રીતિ શિખાડવામાં તથા અભ્યાસ કરાવવા પાછળ નિત્ય તે પોતાનો કેટલો વખત રોકતી. ઇસાએલાની અજ્ઞતા પણ એવી હતી કે જે જે તેને શિખાડવામાં આવતું તે બધું તેનાં મનમાં ઠસી જતું. તે અશરાર જોડું, કલોટાદેડો ને કેટેલાઇના, ઇસાએલા પર એટલો પ્રેમ રાખતાં કે તે બાળકી પોતાનાં માથાપનું વહાલ પણ વિસરવા લાગી. પરંતુ અવારનવાર કોઇ કોઇ વખત તેનાં માથાપ તેને સાંભરી આવતાં ત્યારે તેનું કોમળ હૈયું ભરાઇ આવતું. ઉત્તર ટાપુના મુલકની ભાષા જે સ્પેન દેશની ભાષાથી જુદી હતી તે એ અડપથી શિખી ગઇ; છતાં પોતાની માતૃભાષા સ્પેનિશ વિસરી નહિ જતાં તેનો બી બહાવરો તેણીને રહ્યો હતો; કેમકે કોઇ વખત કલોટાદેડો કોઇકોઇ સ્પેનીઅરોને છુપાઇથી પોતાને ત્યાં લઇ આવતો, જેમની સાથે ઇસાએલાને પોતાની સ્વ-ભાષામાં વાત કરવાની તક મળતી.

એક કુળવંતી કુમારિકાએ જે જે શિખવું અવશ્યનું હતું તે સંધું ઇસાએલાએ સંપાદન કીધું. વિશેષમાં ગાયનના નાદર હુન્નરનો પણ તેણીએ સારો અભ્યાસ કીધો હતો અને વાજીત્રો પર ધણો અચ્છો કાશુ તેણીએ મેળવ્યો હતો, અને તેણીનાં કંઠે પણ એવો સરિલો, મીઠો ને કેળવાયેલો હતો કે તેણીને ગાતાં સાંભળવું તે એક ખરી ઉમદા મોજ હતી.

મનોહર તે શ્રુતિ, કંઠે ઉત્તમ મધુર,

નીતિ રીતિ ઉંચાં ને કેળવણી પુર.

એવી ગુણલક્ષ, કુળવંતિ, રૂપવંતિ નાર,

શ્રેષ્ઠ એવી સ્વાભાવિક સર્વેનો પ્યાર.

કલોટાદ્વાને રીકાર્ડો નામનો એક સપુત હતો. ઇસાબેલા જ્યારે પેહેલી કલોટાદ્વાને ત્યાં આવેલી ત્યારે એ છોકરાની ઉંમર વર્ષ આઠની હતી. એનાં માતૃપિતાએ એક ઇશ્વર તરફ પ્યાર અને ભક્તિભાવથી જોતાં એને શિષ્યવ્યો હતો. સ્વાભાવિક છે કે ઇસાબેલાની દીલકશ પ્રુથસુરતી તથા તેણીના ઉંચા સદગુણોને કારણે રીકાર્ડોનું ધ્યાન તે યુવતિ તરફ ખેંચાતું રહ્યું; અને પોતાની તે મા જણી બેઠેન હોય તેમ તેને ચાહતો રહ્યો. પરંતુ વર્ષોના વેહેવા સાથે ઇસાબેલા જ્યારે નવજવાન ઓરતને વેશે પૂગી, ત્યારે રીકાર્ડોનાં જીવનમાં તે મનમોહન અબળા માટે પ્રેમાગ્નિ પ્રદિપ્ત થયો.

અરે કાણુને પ્રેમનાં નથી વાગ્યાં બાણ ?

છે કામદેવનાં કૃત્યથી કોઇ બી અબળ ?

હવે એતેકાક એવો બન્યો કે રીકાર્ડોનાં માથાપે એની સગાઇ ઉત્તર ટાપુની એક ધણી ધનવાન ને કુલીન કુમારીકા, કે જે પણ્ય તેઓની માફક અંદરખાનેથી ખ્રિસ્તી ધર્મ માનતી હતી, તેની સાથે કરવાની ગોઠવણ કરી રાખી હતી. રીકાર્ડો સારી રવેશે મનમાં સહમજતો હતો કે જો કે ઇસાબેલા તરફ કલોટાદ્વાને કેટેલાઇના ધણી મમતા રાખતાં હતાં અને એક દીકરીની પાપે તેને ચાહતાં, ગણતાં હતાં, પરંતુ તે યુદ્ધમાં પકડાયેલી હોવાથી આખર કરે ને એક ગુલામડી ગણાય. એ કારણુને સખએ પેલી કુળવાન ને તાલેવંત કુમારીકા કે જોની સાથે રીકાર્ડોનું વેવિશાળ થયલું હતું તેને છોડી દઇને ઇસાબેલાની સાથે તેઓ રીકાર્ડોને પરણવા દે એ સદંતર અસંભવિત હતું.

આ વિચારે તે બહુ મુદત સુધી મનમાં મુંઝાતો રહ્યો; અને પોતાના પ્રેમની વાત ખુદ ઇસાબેલા આગળ કે કોઇબી બીજાં આગળ જાહેર કરવાની તેને હિંમત થઇ નહિ. પરિણામમાં એનું શરીર નખાતું આશ્ચર્ય; એનાં મોજશોખ સર્વે છોડી ગયાં; તથા આખરે એની નાસ્તીપાસીએ માંદગીનું રૂપ પકડ્યું; અને એ બિજાને પડ્યો. મગર જતે સહમણુ અને ઠાવકો હોવાથી એને લાગ્યું કે બેહેતર છે કે પોતાના પ્યારની વાત પોતાનાં દીલમાંજ ઘેરી રાખી ચાલુ મનમાં મુઝાયા કરવાને બદલે એકવાર ઇસાબેલા આગળ પોતીકા સાચો અને ઉડો પ્યાર જાહેર કરી દેવો અને તે સુંદરી તેનો સ્વીકાર કરે છે કે નહિ તે જાણી લેવું.

આવા ઠરાવ પર આવ્યા બાદ એક દિવસે જ્યારે ઇસાબેલા તેની આગળ તેને પાવાની દવા લઈ આવી ત્યારે બીજું કોઈ ત્યાં હાજર નહિ હતું તે તક સાંધી રીકાર્ડોએ પોતાનાં દિલનો ભરમ તે સુંદરી આગળ ખોલ્યો કાઢ્યો.

“ખુશસુરત ઇસાબેલા,” તે જીવાન બોલ્યો, “તાહારા એહેરાની ને અંગની જેવી ઉત્તમ સુંદરતા છે, તેવાજ ઉત્તમ તાહારા ગુણો છે. તેથી જો તાહારા પર માહારો પ્રેમ પુરેપુરો બાજે તો તેમાં નવાઈ નથી. એ સુંદરતાની પુતલી ને ગુણવર્તિ નાર, તાહારા તરફના માહારા ઉંડા પ્યારના છુપા અંગારથી હું બળતો રહી આખરે આવ્યે મંદવાડને બિજાને પડ્યો છું. મગર માહારી બિમારીનું બાતેનનું કારણ વૈદો પારખી ન શકવાથી, એનો કશો એલાજ એઓ કરી શક્યા નથી. માહારી માંદગીનો ખરો વૈદ તુંજ થઈ શકે, માહારો સાચો પ્યાર, તાહારા તરફનો માહારો ઉંડો ભક્તિભાવ તને કશુંલ હોય, ઇસાબેલા, અને માહારી પરણેતર થવા તું રાજી હોય તો હું એમજ સમજીશ કે તેં મને અમૃતપાન આપ્યું. અગર તું મને તાહારો કોલ આપે તો તને હું માહારું પવિત્ર વચન આપું છું કે એક સાચા ખિસ્તી તરીકે હું તાહારોજ ખાવીદ થઈ રહીશ. પરંતુ જ્યાં તલક માહારાં માતપિતા મંજુરિયાત આપે નહીં અને દેવળના પાદરીના આશિશ સાથે આપણો ગાંઠ બંધાય નહિ ત્યાં તલક આપણે કુંવારાં રહીશું. પણ જ્યારે બી હોય ત્યારે તું માહારીજ થશે એટલો મને હાલ તાહારા તરફથી સખ્યારો મલે તો માહારાં ગુઝાઈ રહેલાં મનનું સમાધાન થતાં, માહારું મંદવાડ પણ જતું રહેશે અને ટુંક વખતમાં માહારી અસલ તનદેરાત્તી પાછી મેળવવા હું શક્તિવાન થઈશ.”

આવા પોતાના હૃદયના ઉદગાર ને દીલના ઉભરા રીકાર્ડો કાહાડતો હતો તે વખતે શરમાળ સુંદર ઇસાબેલા નીચી નજર રાખી ઉભી હતી. એના પારદર્શક મોંહપર રતાસ પંચરાઈ રહ્યો હતો. જેવી રૂપવર્તિ તેવીજ તે ગુણવર્તિ હતી, અને જેટલી ગુણવર્તિ તેટલીજ અંચળ, અને જેટલી અંચળ તેટલીજ સહમજી ને ઠાવકી હતી.

રીકાર્ડોએ પોતાનું બોલવું બંધ કરતાં, તે સુંદરીએ પોતાના મોંમાં વેણથી નીચલો નિર્દોષ ઉત્તર આપ્યો.

“સીન્યોર રીકાર્ડો, આકાશપતિ પરમેશ્વરની મેહેરબાનીથી કે ગેર-મેહેરબાનીથી, બચપણમાંથીજ હું માહારાં માતપિતાથી વિખુટી પડી છું, અને તમારાં માતપિતાને હસ્તક માહારાં આવવું થયું છે; જેથી, મેં અત્યાર પેહેલાં નિશ્ચય કરી રાખ્યો છે કે કશી બી બાબતમાં તમારાં નેક માબાપની મરજી વિરૂદ્ધ માહારે કદીબી કશું કરવું નહિ. માહારા હાથની તમે માંગણી કરો છો, ને માહારી તરફ મોહોબત બતાવો છો, તે પ્રત્યે હું ખચીત તમારી ધણી આભારી છું. માહારા તરફની તમારી આવી લાગણીને હું મને એક મોહોટામાં મોહોટું માન સમજું છું. પરંતુ જો આપણી સગાઈ થાય તે તમારા માનવંત માતપિતાને નાપસંદ હોય તો તેઓની મરજીથી ઉલટી હું જનાર નથી, સત્યપ કે એઓના આશીર્વાદ હશે તોજ આપણું જોડું સુખી ચાલ શકશે, નિકર દુઃખ સ્વંકટ સિવાય બીજું કંઈ નથી. માહારા માટે જ તમારા વિચાર છે તેથી તમારાં માયજી બાવાજીને તમે વાંકફ કરો. જો તેઓની હા હશે, તો હું તમારીજ છું એમ માની લેજો. એઓની હા હોય યા ના હોય તે પ્રમાણે તેઓનો બોલ માહારે માથે ચઢાવવાની માહારી ફરજ છે. ગમે તે હોય તે છતાં, સીન્યોર રીકાર્ડો, એટલું ખાતરીથી માનજો કે માહારી દુવાઓ હર હંમેશ તમારાં બલબંને માટે રહેશે.”

આવા દાનાઈ ભયાં સખુનો કહી ઇસાબેલાએ પોતાનું બોલવું ખતમ કરીધું. રીકાર્ડોને પણ તેથી કંઈ ધીરજ અને હીંમત આવી. અને હવે એની પ્રકૃતિમાં પણ સુધારો થતો ગયો.

બીજી એક સારી તક મળતાં રીકાર્ડોએ પોતાના દીલ અંદરની હિમેદથી પોતાની માયને વાંકફ કરીધી, અને વધુમાં કહ્યું કે અગર જો ઇસાબેલા સાથે માહારાં લગ્ન કરાવી આપવાની ના પાડવામાં આવશે તો હું નક્કી સમજીશ કે હવે માહારી અગ્રજ આવી પોહોંચી, અને તેણીને એણે એવી રીતે વિનવી લીધી કે તેણીનું દીલ પીગળ્યું અને આ બાબતમાં પોતાના ધણીને મનાવી લેવાનું માથે લીધું. એક દહાડે રીકાર્ડોની માથે પોતાના ખાવીંદને આ સંઘળી બીનાથી વાંકફ કરીધો, અને તે પણ પોતાના વહાલા દીકરાની મરજી રાખવા કણુલ થયો, તથા જે બીજી અબળા સાથે એની સગાઈ કરવાનું નકકી જેવું થયલું હતું તેમાંથી આપ્પર શાથે કેવી રીતે છૂટું થવું તેના વિચાર કરી રાખ્યો.

ઇસાબેલા અને રીકાર્ડોની શાદીનો મુઆરક દિવસ નજદીક આવતો ગયો. તરેહ તરેહના સુંદર વસ્ત્રો ને કીમતી ધરેણીઓની વરદીઓ અપાઇ. શાદીની ધામધુમમાં લાગ લેવા સગાં સ્નેહીઓને આમંત્રણો થયાં. એકજ બાબત હવે બાકી રહી હતી, અને તે એ કે તે મુલ્કનાં રાણીશ્રીની મંજૂરી મેળવવાની રહેલી હતી. એ મુલ્કમાં એવો ધારો હતો કે હરેક ઉંચા ને અમીરી કુટુંબમાં લગ્નો ગોઠવાય તે પહેલાં રાણીની મંજૂરી લેવાવી જોઇએ. સર્વેએ નક્કી માની લીધું હતું કે રીકાર્ડો અને ઇસાબેલાની સગાઇને રાણી ખુશીથી બહાલી આપશે અને કશી પણ તરેહનો વાંધો ઉઠાવશે નહિ, અને તેથી તે નામદારની મંજૂરી મેળવવાને હમણાં વેર કશી ઉતાવળ કરવામાં આવી નહિ હતી.

લગ્નના દિવસને ચાર દહાડા બાકી હતા, તેટલામાં એવું બન્યું કે રાણી શ્રી તરફથી કેપટન કલોટાલ્ડો પર કહેણુ આવ્યું કે કેડીઝ બંદરેથી જે સ્પેનીશ છોડીને તે કેદી તરીકે લઇ આવ્યો હતો તેણીને બીજે દહાડે સહવારમાં રાણીજી આગળ હાજર કરવી. કલોટાલ્ડોએ નમ્રતાપૂર્વક જવાબ કહેવડાવ્યો કે નામદાર રાણીનો હોકમ માથે ચઢાવી સહવારે ઇસાબેલાને લઇને તે દરબારમાં હાજર રહેશે.

હવે કેપટન કલોટાલ્ડોનાં ઘરમાં સર્વેને ધસ્કો પડ્યો. લેડી કેટેલાઇના વમાસણમાં પડી કે ઇસાબેલાને ખ્રિસ્તી ધર્મમાં ઉછેરવામાં આવી છે એમ રાણીને માલમ પડશે અને તે પરથી જો તે વધારે તેહેકીક કરવા માંડે ને એવું પકડાઇ આવે કે કલોટાલ્ડોનું કુટુંબ છુપાઇથી કાંઈરત્નો ધર્મ પાળે છે, તો રાણી કે જુઓ પોતે એ ધર્મની સામે ધણી વિરુદ્ધતા અને સુગ ધરાવતાં હતાં તેઓની એ કુટુંબપર મોહોટી ખફગી અને ઇતરાજી ઉતર્યા વગર નહિ રહે. કદાચ રાણી ઇસાબેલાને એવો સવાલ કરે કે કલોટાલ્ડોને ત્યાં તું આઠ વર્ષ સુધી કેદી તરીકે રહી તેટલા અરસામાં ત્યાં શું શું શિખી, શી કેળવણી લીધી, અને એવા સવાલના જવાબમાં એ બોલી નિર્દોષ કુમારિકાથી કાંઈ નહિ કંઈ એવું બોલાઇ જવાય કે જેથી આખાં કુટુંબ પર રાણીનો ખોફ ઉતરે? કેટેલાઇનાના આ અકળાટ ગભરાટની ઇસાબેલાને ખબર પડતાં, પોતાની માતા સુમાનની આ નેક બાઇને શાંતિ દેવા કાજે તે બોલી, “બહાલાં લેડી, આ બાબત આપ લેશ્માર બી અદેશ રાખશે મા. સ્થબ્ધ, સર્વ શક્તિમાન પ્રભુ ઉપર માહારો પુરો ઇતવાર છે, જે પ્રભુ મને એવી બુદ્ધિ આપશે અને વખતસર માહારાં મુખમાં

એવા જાખડો મેલશે કે રાણી માતા આગળ જે બી હું બાલીશકે મને બાલવું પડે તેથી તમે નેક માતપિતાને કથી બી હાંણી ન થતાં ઉલટી તમારી કીર્તિ તથા જસમાં વધારો થવા પામશે.”

કેપ્ટન કલોટાઈડોનું દીલ બી અંદરથી ડગમગી રહ્યું હતું. અગર જો કે તે એક શરો સિપાહ બચ્ચો હતો, અને કદાચિત ધર્મને ખાતર જો એના પર ભારી સંકટ આવી પડે ચા કદી જન બી ખોવો પડે તો તેની એને ફિકર કે પરવા નહિ હતી. પરંતુ ગમે એવા શરવીરને બી જાણી જોઇને નાહકતું દુઃખ ખમવા તો નહિજ ગમે.

મોડી રાત સુધી એઓ આજ બાખત ઉપર વાત ચલાવતાં બેસી રહ્યાં. મોહોટે બાજે એઓને ખાતરી હતી કે એઓ ખિરતી ધર્મ છુપાઇથી પાળે છે તેનો કરો સંસારો રાણીશ્રીને કાને ગયો હોય નહિ. નિકર જે દેખાઇતો નરમાસવાળો સંદેશો તે નામદારે કેહેવાડયો હતો તેવો કેહેવાડતે નહિ. ઇસાખેલાની ખુશસુરતી અને તેણીનાં ઉત્તમ ગુણોનાં વખાણુ આખા શહેરમાં પ્રસરી રહેલાં હતાં, અને એ જવાન નારની વાખવાખી રાણી માતાના કાને બી પોહોંચી હોય, જેથી એ ગુણવંતિ રૂપવંતિને નજરે નજર જેવાની જાણાસા તેને થઇ હશે ને તે સખખે તેણીને દરબારમાં લઇ આવવાનું કેહેણુ તેણે કેહેવાડયું હશે, એમ એ લોકો ધણાંખરાં માનવા લાગ્યાં. મગર આઠ આઠ વર્ષ થયાં રાણીમાતા આગળ ઇસાખેલાને લઇ જવાનું એ લોકોને હમણાંવેર બાન નહિ રહ્યું તે માટે એઓ હવે પોતાને તકસીરવાર ગણવા લાગ્યાં.

બીજે દીને પોતાના એકના એક દીકરાની પસંદ કીધેલી વહુને જાજતા સુંદર કિંમતી લેખાસમાં તેઓએ સજ કીધી. સોનેરી કશખથી ભરેલી લીલી સાડીનેનો સ્પેનીશ ઢગનો કિંમતી જાઓ ઇસાખેલે પહેર્યો હતો, જેમાં ઠાર ઠાર મોતીઓ ટાંકેલાં હતાં. પૂર્વ મુશકમાંના બેમૂલ મોતીઓનો એક સરસ નેકલેસ તેની મરોડદાર ડોક શોભાવતો હતો, મોતીઓથી જગમગી રહેલી દેખાવદાર ટોપીનો માથે શિંગાર હતો અને માથાંના બાલોની સુંદર લંટામાં કિંમતી મોતીઓ પરાવેલાં હતાં; તેમજ સ્પેનીશ ખાનદાની બાનુઓના રેવાજ મુજબ એક શોભીતો સુંદર પંખો હાથમાં હતો.

એક બપોકાદાર ગાદીમાં કલોટાઈડો, કેટેલાઇના ને રીકાર્ડોની સાથે તે સ્થવાર થઇ, અને દરબાર બણી ચાલુ મુકયું. એ કુટુંબના ખેશી ને

રોહીઓ માહેલા ધણ્યએક અમીરી જીવાને ઘોડેસ્વાર થઇ ગાડીની આગળ પાછળ સરથસ રૂપે નીકળ્યા. પોતાની બંદીવાન ઇસાએલાના માનમાં આગળ રહીને કલોટાદોઝી ખાસ આવી રચના ને ભપકો સપકો કરાવ્યાં હતાં, એવી મકસદથી કે રાણીમાતાની ખાતરી કરી આપવી કે તે અબળા ને કે ખરી રીતે તો લડાઇમાં પકડાયલી તેમની એક બંદીવાન હતી, છતાં રીકાર્ડો જેવા ઉમરાવ ખાનદાનના જવાનને વરવાને ખીલકુલ લાયક હતી.

દરબારગઠે આવી લાગતાં, રાણીમાતા જે દબદબાવાળાં દિવાનખાનામાં બિરાજમાન હતાં ત્યાં ઇસાએલાને લઇ જવામાં આવી. દિવાનખાનું વિશાળ મોહોટું હતું, અને ઇસાએલા જંગાતે જે બધાંઓ આવ્યાં હતાં તેઓ બે દબલાં જેટલાં અંદર દાખલ થઇને ઉભાં રહી ગયાં. એખલી ઇસાએલા રાણીમાતા જે રાજઆસન પર બિરાજેલાં હતાં ત્યારે આગળ વધી. આ વેળા એ યુવતિ એવી તો સુંદરતામાં નિપુણ ઝલઝલી રહેલી દેખાઇ કે બે જુલદ પર્વતો વચ્ચેથી પરાદિયામાં સૂર્યદેવનું ઉગવું થતાં તેનું તેજસ્વી કિરણ ઝગઝગાટ કરી રહે છે તે મીસાલ તે રૂપસુંદરીને દેખાવ ત્યાં દીપી રહેયો. દરબારી અદા મુજબ નમન કરતી કરતી ઇસાએલા આગળ વધી. તખ્ત નજદીક આવી લાગતાં યુઠ્ઠ્યમંડપે પડી તેણીએ નમન બળચું. પછી પોતાના કીરમજી હોઠો ખોલી સસ્વરે તે સુંદરી બોલી, “શ્રીમતિ સૌભાગ્યવંતાં મહા પ્રતાપી રાણી મહારાજ, આપ નામવરની કૃપાવંત પરવાનગી હોય તો હું તમારી પામર નોકર તમારા ચક્ષુસ્વી કરને સુબન કરું.”

સૌંદર્યતાના આ અદભૂત નમુનાને રાણી તો બે ધડી ટીકતીજ રહી. અને જોયંબામાં પડી કે આ કોઇ આસ્માની અપસરા આજે માહારી દરબારમાં જૂલી પડી છે કે શું? એનાં બેમૂય મોતીઓ ને અમૂલ્ય હીરાઓ એવા ઝળકાટ કરી રહેલાં કે બજે આકાશે પ્રકાશતા સેતારાઓ; અને એની બે તેજદાર ચક્ષુઓ બજે સૂર્ય ચંદ્રની જેડી. સામટી રીતે લેતાં આવી અલૌકિક ખુબસુરતીવાળી સુંદરી તે દરબારમાં આજ લગણુ કદી દીઠામાં નહીં આવેલી, ને કે ખુબસુરતી માટે એ દરબારની અમીરી બાનુઓ ધણી પ્રખ્યાત હતી. કોઇ ઇસાએલાની આશાક ચક્ષુઓનું વીજ સમાન તેજ વખાણુ રહ્યાં, તો કોઈ એના નમુનેદાર ચેહેરાની મનોહર સુંદરતા ટીકી રહ્યાં, ને કોઇ એનાં સીધાં સફર જેવાં શરીરને શોભાયમાન ઘાટ જેતાં રહ્યાં, તો ખીજાંઓ વળી એના સુરીળા કંઠને મધુર સાદ વખાણુવા મંડ્યાં.

ઇસાએલા જે ધુંટણમંડયે પડી હતી, તેને ઉભી થવા રાણીશ્રીએ એશારત કીધી, અને કહ્યું, “સુંદર કુમારીકા, તું માહારી સાથ તાહારી રપેનીશ બાધામાં વાત કર. એ બોલી હું જાણું છું, ને તાહારા મુખમાંથી એ બાધાના શબ્દો સાંભળતાં મને આનંદ ઉપજશે.”

હવે રાણી કેપટન કલોટાદો તરફ જોઇને બોલી, “કલોટાદો, આવા ઉમદા ખજાનાને હમારી પાસેથી તમેએ આટલાં વર્ષ છુપાવી રાખ્યો તે કહ્યું બોલું કીધું. એ ખજાના ઉપર અમારો હક પોહાયે છે, અને હવે એ હમારે હવાલે થવો જોઇએ.”

કલોટાદો બોલ્યો, “નામદાર રાણીજી, એ ખજાનો તેની તમામ સંપૂર્ણતાએ પોહાયે હ્યાં સુધી તેની સંભાળભરી જાળવણી કરી ત્યાર બાદ આપશ્રીની હજુરમાં પેશ કીધો તે જો એક તકસીર ગણાય તો તે તકસીર હું કબુલ કરું છું. કૃપાવંત રાણી, આપ નામદારને માહારા તરફથી હું જે મોહોટામાં મોહોટો તેમજ માહરે મનથી કિંમતીમાં કિંમતી હદિયો આપ મેહેરબાન આગળ ધરી શકું છું તે આ યુવતિ ઇસાએલા તથા માહારો આ એક પુરો ખેટો રીકાર્ડો છે, જેની સાથે ઇસાએલાની સગાઇ કરવાની આપની મેહેરબાની ભરી પરવાનગી આ તકે માંગવાની હું રજા લઉં છું.”

ચગોર કલોટાદોએ આએ તક સાધી ને હિંમતથી પોતાની દિલની ખાહેશ આ પ્રમાણે રાણીની આગળ જાહેર કરી દીધી.

“એમ કેમ બન્યું, કલોટાદો, કે માહારી પ્રથમ મંજુરી માંગવા, મેળવવા વગર ઇસાએલાની સગાઇ તાહારા ખેટા સાથે કરવાની તેં જોઇવણ કીધી?” રાણીએ સવાલ કીધો.

“નેકનામ રાણી, મેં તથા માહારા બાપદાદાઓએ આપ નામદારની તથા આપના માનવંતા પૂર્વજોની ચાલુ વફાદારી ભરી નામોકિત સેવાઓ બજાવી છે, તે સખ્યે મને પૂર્ણ ભરાસો માહારે હૈયે હતો કે ઇસાએલા સાથે માહારા ખેટાની સગાઇ આપશ્રી કબુલ ફરમાવશેજી. વિશેષ, હજી એમનું વેશ્વાલજ થયું છે, અને આપની મેહેરબાનીભરી મંજુરી વિના હજી એમનાં લગ્ન કીધાં નથી, “કલોટાદોએ જવાબ વાલ્યો.

“અને હજી થશે પણ નહિ!” રાણી બોલી ઉઠી, “શિવાય કે એ તાહારો પુત્ર પોતાને અંગે અને પોતાની જાતે અને પોતાનાં કામોથી પુરવાર કરી આપે કે ઇસાએબાને પરણુવા લાયકનો એ છે. તે તથા તાહારા પૂર્વજોએ જે કિંમતી સેવાઓ આ રાજ્યની બજાવી છે તે હું બૂલી ગઈ નથી, મગર તે સેવાઓનો આદરો લાલ તાહારો બેટા મેળવે તે હું વાજબી નથી ગણતી. એણે પોતે સ્વલાયકાત બતાવી આપવી જોઈએ. અને એટલા માટે એણે માહારી નોકરીમાં જોગ્રામ સ્વશક્તિ ને શરવિરપણું પોતાનું દેખાડી આપી, આ સકોમળ સ્પેનીશ મધુરી જેના ઉપર મને જાણે એ માહારી પોતાની બેટી હોય એવું હેત હુટે છે તેનો હાથ મેળવવાની લાયકાત એણે પુરવાર કરી આપવી.”

રાણીમાતાનાં મોંહમાંથી હજી છેલ્લો બોલ નીકળે તેટલાં ઇસાએબા ફરીથી ધૂંટણમંડયે પડી અને સ્પેનીશ જ્યાનમાં બોલી, “રે કૃપાવંત રાણીમાતા, આપે મને એક દીકરીની ઉપમા આપીને માહારા ઉપર મહા નવાજેશ કાઢી છે ને મોહોટું માન આપ્યું છે, ત્યારે હવે મને કશી પણ ફિકરજ શાની! આપશ્રી તરફથી હવે મને ચાહ અને માયા મેહેરની ખોટજ શી રહી?”

ઇસાએબાના આ બોલા સંખુનો રાણીને ધણા પસંદ આવ્યા, અને તેણીએ ફરમાવ્યું કે હવેથી સુંદર ઇસાએબાએ તેણીની સેવામાં દરબારમાં રહેવું. એ ઉપરાંત દરબારમાંની એક મોહોટે ખાંચરેની ઉમરાવજાદીને તેણીએ ફરમાવ્યું કે ઇસાએબાને દરબારી વિવેક, કાનુનો ને રીતિ નીતિથી વાકેફગાર બનાવવી.

ત્રણ દિવસમાં ઇસાએબા સાથે પરણી જવાની ઉલટમાં આવી ગયલો રીકાર્ડો તો રાણીમાતાના આ ઠરાવથી બીલકુલ સાવજ બની ગયો. તે સુંદર નારી હાલ ને કાલ તો તેના હાથમાંથી જતી રહી; એને મનથી જાણે કેનો જીવ પ્રાણ ગયો. પણ કીસ્મત આગલ તે નાચાર હતો. તેથી મન મકકમ કરી, ધડક ધડક થતાં જીગરને જેમ તેમ દબાવી, રાણીનાં તખ્ત આગલ નીચું નમન કરીને તે જીવાન બોલ્યો, “માહારા બાપદાદાઓ પોતાની ઉત્તમોત્તમ સેવાઓ આ રાજ્યના રાજપતિઓને અર્પણ કરી ગયા છે, તેથી કુદરતી માહારું દીલ બી એવુંજ હવું કે માહારી નોકરી સેવા આ રાજનેજ અર્પું. માટે, મેહેરબાન રાણી, મને ફરમાવો કે આપની

કષ સેવામાં હું માહારી નોકરી આપું? આપશ્રી જે ફરમાવશો તે હું સંપૂર્ણ વફાદારી અને પૂર ખુશી સાથે તેમજ મારાં બનતાં બળે ને હોશ્યારીથી બળવવા તત્પર છું.”

આના જવાબમાં રાણી બેલી, “માહારાં જે બાદશાહી વહાણો હાલ દરીએ હંકાળી જવા તૈયાર થઈ રહ્યાં છે, અને તેના વડા અમલદાર તરીકે લેનઝેકના બેરનની મેં નેમણુંક કરી છે. એ બેમાંનાં એક વહાણનો હવાલો હું તને સોંપું છું. લેનઝેકનો બેરન એડમીરલ ને તું તેના હાથ નીચે વાઇસએડમીરલ. મને તમામ ભરોસો છે કે ઉમરે જે કે તું નાહાનેા છે, પણ તાહારી રગોમાં તાહારા નામાંકિત ને શરા જંગી પૂર્વજેનું બાહાદુર રક્ત દોડે છે, તેથી તાહારી ઉમરની કાટાઇ તને શરાં ને પરાક્રમી કામો ને સહાસ કરવામાં બાધ થઇ પડનાર નથી એવી હું ખાતરી રાખું છું. માહારો પૂરો વિશ્વાસ છે કે જે વીર તોખમનેા તું છે તેની ઉચ તાસીર તું બતાવવાનોજ, અને તાહારી જાલાદને તું ઉજવળ કરશેજ. વધુમાં, તાહારી ઇચ્છા મુજબનું સર્વેથી કિંમતી ઇનામ ઇસાબેલાની હમારી કનેથી માંગણી કરવાનો તને હક રહેશે. હમો પોતે ઇસાબેલાની સંભાળ લઇશું, જે કે હમોને વિશ્વાસ છે કે એ કન્યાના જાતી સદગુણોજ એને સંભાળવાને પૂરતા છે. સફર દરમ્યાન પરમેશ્વર તાહારો મદદગાર હોજે ! પ્રેમના ઉછળતા ઉભરાઓ સાથે તું યુધ્ધે જવા નીકળે છે, તેથી હમારી પુરેપુરી ખાતરી છે કે તું મોહોટાં પરાક્રમો કર્યા વિના રહેનાર નથી. પરમસુખી તે રાજકર્તા છે જેની સૈન્યમાં એવા એક દશહજાર યુવાનો હોય જેઓ પોતપોતાની મોહોરદારો તરફથી પવિત્ર મોહોબતની ઉશકેરણી ભર્યો અંગાર દીલમાં તપતો રાખી રણસંગ્રામમાં ઝીપલાવતા હોય, કે જેથી કરી જ્યારે જ્યનાં પાંચમો વજગવતા તેઓ સ્વદેશ તરફ પાછા ફરે ત્યારે પોતપોતાની પ્રિયાઓનો પ્યાર પણ મેળવવાની તેઓને ખાતરી રહે. ઘૂંટણમંડિયેથી ઉઠ, રીકાર્ડો અને તું જય તે પહેલાં તાહારી ઇસાબેલા સાથે તને કાંઇ મોઠ કરવી હોય તો કરી લે. કાલનું કાલ તાહારે ઉપડી જવાનું છે.”

રાણી માતાએ હાથ લાંબો કર્યો, જે રીકાર્ડોએ બણાં માન સાથે મુખે. તે સ્થાણી રાણીએ ઇસાબેલા જોડે વાત કરવાની એને રજા આપી હતી, તેથી તે તે સુંદરીની આગળ ગયો અને તેની સાથે વાત કરવાની બાંહેધ રાખી. પરંતુ એનું હૈયું એટલું ભરાઇ આવ્યું હતું કે એના

હોઠોમાંથી એક હરફ પણ બાહાર નીકળ્યો નહિ. એનાં હૈયામાં ઉછાળા મારી રહેલા પ્રેમને સખખે, તથા હવે એની પ્યારીથી ઝટવારમાં એણે વિખૂટું થવું પડશે એ દુઃખી વિચારે, એની આંખોમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં, પણ તે ટપકતાં અટકાવવા માટે એ બહાદુર જીવે કાશીશ કાઢી. ચતુર રાણીએ આ ઝટ જોઈ લીધું અને તેથી તે બોલી:—

“રીકાર્ડો, આ ટાંચે જે તાહારી આંખોમાંથી આંસુ ખરે તો તે વીશે તને કશું શરમાવા જેવું નથી. ઉલટું એ તને વધારે શોભા લયું” છે, કારણ કે એથી સિદ્ધ સામેતી મલે છે કે ઇસાએલા તરફનો તાહારો પ્યાર કેવો સાચો, ઉડો અને સાચુત છે. જે વીર પુરૂષ શત્રુ સાથે લડતાં પોતાની જીવની સહેજ પણ પરવા રાખતો નથી, તેજ વીર પોતાની પ્રિયાથી વિખૂટો પડતી વેળા આંખોમાંથી આંસુ વેહેતાં કરે છે. ઇસાએલા, રીકાર્ડોને દાખીને હેતલરી કાઢી કર, તથા એને તાહારાં મંગળ આશીશ આપીને વિદાય કર.”

રીકાર્ડોનાં અંતઃકરણની આવી કામગીરી તથા તેના તરફનો આવો ખાલેસ ને અગાઢ પ્યાર જોઈ, ઇસાએલાનું હૃદય એવું ધપકતું હતું કે રાણીમાતાએ એણીને કાઢેલી આસા પર કશું એનું ધ્યાન રહ્યું નહિ, અને એની ચરમોમાંથી પણ આંસુઓ ખરવા લાગ્યાં.

નાજીક હૈયાનાં આ બે જીવાન આશ્ચકમાણુકનો આવો દેખાવ જોઈ ત્યાં હાજર રહેલાં સર્વેનાં હૈયાં ભરાઈ આવ્યાં. ઇસાએલા આગલ રીકાર્ડોના મોંહમાંથી એકબી હરફ નીકળી શક્યો નહિ, તેમજ તે શરમાળ કુમારિકાના લખમાંથી એકે શબ્દ નીકળ્યો નહિ. અંતઃકરણની ઉંડી લાગણીના સખખે તેઓની જીલ જીણે બંધાઈ ગઈ હતી. તેઓ હવે એકેકથી છુટાં પડ્યાં, અને કલોટાટડો તથા તેની સાથે જે જે જન આવ્યાં હતાં તે બધાં, ઇસાએલા શિવાય, રૂખસત લઈ ચાલતાં થયાં.

આજથી ઇસાએલા હવે દરબાર મંડળમાં રહી. પણ એનાં જીવરમાં અટક્યા કરતું હતું અને એને ફિકર લાગ્યા કરતી હતી કે અત્યાર તુલીક જે નીતિ રીતિમાં તે ઉછરી હતી તે આ મોતેખર મંડળમાં જળવાઈ રહેશે કે કેમ.

સમો આવવે રીકાર્ડોનાં વહાણુ સદો ચહડયા, અને સફર શરૂ થઇ. શરા જોદાઓનાં વંશથી ઉતરી આવેલા આ યુવકને દીલે એવો ખ્યાલ પેવસ થઇ રહ્યો કે ઇસાએલાનો હાથ જીતવા સારું કંઇ મોહોટો સાહસ કરી ખાતાનું.

પહેલા છ દહાડા રીકાર્ડોનાં તથા એડમીરલનાં વહાણોને સારો પવન મળ્યો, અને તરસેરાના ટાપુ તરફ જવાને રસ્તે તેઓ સડસડાટ હંકળાયાં. પણ છઠા દિવસને છેડે તેઓને સામણો પવન મળ્યો, જે એટલો મજબૂત હતો કે તરસેરા લણી તેઓ વધી શક્યાં નહિં, અને રપેન દેશ તરફ હંકાળવાની ફરજ પડી. જીઆલટરની સામુદ્રધુની નજદીક પોહોંચતાં તેઓને ત્રણ વહાણો જણાયાં, જેમાં બે નાહાનાં તથા એક મોહોટું, ઉંચું અને મજબૂત બાંધણીનું હતું.

એડમીરલનાં વહાણની નજદીક રીકાર્ડો પોતાનું વહાણ હંકાળી ગયો, એવા હેતુથી કે પોતાના વડાનો હોકમ લઇ પેલાં બીગાનાં વહાણો જે દેખાતાં હતાં તેના ઉપર હોમલો લઇ જાય. પણ હજી તો નજદીક જઇ પોહોંચે તેટલાં જોય છે શું કે એડમીરલનાં વહાણનાં મોહોટાં ડાળ ઉપર કાળો વાવટો ઉડતો હતો, અને જરા વધારે પાસે જતાં વાજીત્રા પર શોકનું ગીત વગડાતું સંભળાયું. આ નિશાનીઓ દેખાડતી હતી કે તે વહાણ પર એડમીરલ પોતે યાતો કાઢ મોહોટો અધિકારી મરણને શરણુ થયલો હોવો જોઇએ. એક વહાણુ પરથી બોલેલું બીજે વહાણે સંભળાય એટલું નજદીક જ્યારે રીકાર્ડોનું વહાણુ આવી પૂર્યું ત્યારે એડમીરલનાં વહાણુ ઉપરથી એક અમલદારે પોકાર કર્યો કે એડમીરલ બેરન લેનઝેક શીફ રાનાં રોગથી ગુજર પામ્યો છે ને તેથી વાપસ એડમીરલ રીકાર્ડોએ હવે એ વડાં વહાણુ પર આવી તેનો અખત્યાર લેવો.

લેનઝેકના બેરનનું આમ અચાનક મરણુ નીપજવાથી સર્વે જનને લણો ખેદ થયો. પરંતુ રીકાર્ડો તો મનમાં ઓછો વધતો ખુશી થયો કે બન્ને ઝાઝોની તેને હવે કુલ સુખત્યારી મળવાથી મન ચાહે તેવો સાહસ અજમાવવાની તેને તક હતી. રાણીમાતાનો હોકમ હતો કે એડમીરલને કશી હોનારત થાય તો તેની જગોએ વડી સરદારી રીકાર્ડોએ લેવી.

વડાં વહાણુ પર જતાં, રીકાર્ડોએ કેટલાકોને ગુજર પામેલા એડમીરલ આગળ તેનાં મોહોટા પર વિલાપ કરતાં જોયા, જ્યારે કેટલાકો

રીકાર્ડો આગળ આવીને હવે તેને વડે અમલ મળ્યો તે માટે મુબારકબાદી આપવા લાગ્યા.

રીકાર્ડોએ રીતસર એડમીરલ તરીકેનો અખત્યાર લીધો. પણ ખીલું કશું વધતું ઓછું કરવાને હાલમાં વખત નહિ હતો, કેમકે પેલાં ખીલાનાં વહાણોમાંના બે વહાણ તેઓ સામે સડસડાટ ધસતાં આવતાં હતાં. તે વહાણોનાં વાવટાઓ પર ઇસલામી કેસ્ટ (અર્ધ ચંદ્ર)ની આકૃતિઓ સ્પષ્ટ નજરે પડી, જે પરથી રીકાર્ડોનાં માણસોએ જોઇ લીધું કે આ બારકસો નામદાર તુર્કી સુલતાનનાં હતાં.

તુર્કી સહમજ્યા કે રીકાર્ડોવાળાં વહાણ સ્પેન્ચર્ડોનાં હશે, અને અમેરીકા ખંડના વેસ્ટ ઇન્ડીઝ ટાપુઓ સુધીની લાંબી હેજગારી ભરેલી સફર કરી હાલ પોતીકા મુલકે પાછાં ફરતાં હશે, અને લાંબી મુશકેલ મુસાફરીને સખએ ઐના ખલાસીઓ તથા લશકરીઓ ઠાકીને લોથપોથ થઇ ગયા હશે, જેથી તુર્કી સીપાહોના હાથ પર એઓ સેહેલાઇથી સપાટામાં હાર પામશે. આવા ખ્યાલ સાથે તુર્કી બારકસો રીકાર્ડોનાં ઝાંઝોની વધારે ને વધારે નજદીકમાં આવતાં ગયાં, એવી ઉમેદથી કે તેમની લગભગ જઈ પૂગતાં તેમનાં પર ચઢી જઈ તે માહેલા સ્પેન્ચર્ડોને મારી હરાવી તે ઝાંઝો પોતાને કબજે કરી લે.

રીકાર્ડોએ શત્રુ બારકસોને આગળ આવવાં દીધાં. પછી જમરે પોતાની તોપોના ગોળા આપ્યાદ તે બારકસોને પોહોંચી શકે એટલાં નજદીક તે આવી લાગ્યાં કે તાબડોલ તોપો છોડવાનો તેણે હોકમ આપ્યો. આ તોપોનો મારો એટલો સાચુત અને કાતીલ હતો, કે શત્રુ ખીલકુલ ગાબરા થઇ ગયા. તોપોની નેમ એવી આપ્યાદ હતી કે તુર્કી બારકસો-માંના એકનું વૂતક અધું અર્ધ ઉડી ગયું. આવો મામલો જોઇ તુર્કી બારકસોએ તમામ સહો મહડવીને નાહાસવા માંડ્યું. પણ તુર્કોનાં વહાણો કરતાં રીકાર્ડોનાં વહાણો ઓછા બોળવાળાં અને વધારે ઝડપી હોવાથી, રીકાર્ડોએ તેમની સાચુત પુઠં પકડી. જાગેલાં બારકસ માહેલા તુર્કીઓ જે ત્રીલું તેણાનું મોહોડું વહાણ ઉમેલું હતું તેમાં ધુસી જવાની દોડદોડીમાં પડ્યા, અને તેમાં ખીલું બારકસ તેઓને મદદ કરતું રહ્યું.

એ અરસામાં રીકાર્ડોએ પોતાનાં બન્ને ઝાંઝોથી તુર્કીઓનાં ખીલાં બારકસ પર એવો ઝડપી હલો લઇ જઈ તોપોનો અખત મારી ચલાવ્યો,

કે તે માહેલા તુર્કો પશુ પેલાં મોહોટાં ઝાઝમાં બરાબ જવાની તળવેળમાં પડ્યા. બન્ને તુર્કો બારકસો પર ધણી ખિસ્તી કેદીઓને બાંકડાઓ સાથે સાંકળ વડે બાંધેલા હતા, જેઓનું કામ તે બારકસોને હલેસાં મારીને હંકાળવાનું હતું. ચાલતી ગરબડનો લાભ લઇ એ કેદીઓએ જોર કરી પોતાની સાંકળો તોડી નાંખી, અને તુર્કો સાથે બેળમલાળ થઇ તેઓથી તેમની સાથે મોહોટાં ઝાઝમાં ધુસવાની તળવીજમાં પડ્યા.

આવે! બેળમબેળાનો મામલો જોઇ રીકાર્ડોએ બંદુકચીઓને હોકમ આપ્યો કે નેમ બરાબર સાંધીને ગોળાઓનો મારો ફક્ત તુર્કો ઉપર ચલાવવો અને ખિસ્તીઓને બચાવી લેવા.

રીકાર્ડોના કસાયલા બંદુકચીઓની કાતીલ બંદુકોના મારા તળે દુશ્મનના પુબ્કળ ખલાસીઓ અને સીપાહો જનથી બેજન થયા. અને જે થોડાઓ આ ગોળીબારમાંથી છટકી જઇ મોહોટાં વહાણમાં ધુસી ચક્યા, તેમના પર હવે પેલા ખિસ્તી કેદીઓ ઉલટયા અને તેઓનાં હાથોમાં જે કંઇ આવ્યું તે લઇને અતુની હુમલો કરીધો, અને તેમનો ધાણ કાઢાડ્યો. ખરું છું કે જબરાઓનું જ્યારે આવી બને છે ત્યારે નબળાઓનેથી તેમનાં સામે શરૂ છુટે છે.

પડે જ્યારે જંમલનો સિંહ-રાય બિમાર,
તુચ્છ કોહોલાં વતીક શરૂ પર ચહેડે તે વાર;
પડેલા પર પાતુ એ છે જગની રીત;
અરે એવી જગ પર મા રહેતો નયિંત.

આ ખિસ્તી કેદીઓમાં કોઇ સ્પેનિઅર્ડોથી હતા, જેઓ જુલથી એવું સહમજ્યા હતા કે જે એ વહાણોએ હુમલો કરી તુર્કોને હરાવ્યા હતા, તે તેઓના સ્વદેશી સ્પેનિઅર્ડોનાંજ છે. તેથી એ સ્પેનીશ કેદીઓ તુરક પર આવીને પોકારીને બોલ્યા કે આ ફતેહમંદ સરદાર, આ મોહોટાં ઝાઝ પર આવીને એનો કબજો લેશો. રીકાર્ડોએ સ્પેનીશ ભાષામાં તેઓને સવાલ કરીધો કે એ કયું અને કોણનું ઝાઝ છે? પેલાઓએ જવાબમાં જણાવ્યું કે એ અસલ પોર્ચુગલનું છે, અને ઇસ્ટ ઇન્ડીઝથી કિંમતી ખજાનાનો મોહોટો જથ્થો ભરી લાવ્યું હતું, તેમજ તેમાં દસ લાખ સોનાનાં સિકકાની કિંમતનાં હીરાઓ તથા મેતીઓ છે. એને દરીયામાં એક

ભયંકર તોફાન નડ્યું, જેથી તે આ તરફ ધસકાઈ આવ્યું, અને જોને કુખી જતું બચાવવા વાસ્તે જોના પરનો બધો ભારી અરખાબ, તમામ તોપો સુધાં દરીયામાં ફેંકી દેવાની ફરજ પડી. જોના પરના સઘળા લશ્કરીઓ તથા ખલાસીઓ થાકીને લોથપોથ થયલા હતા, તેટલાં તુર્કી ચાંચિયો હસન મુરાદ તેનાં બે વહાણો સાથે એકાએક કેટલી નીકળી આવ્યો, અને જોની સામે થવાની પોચુંગીઝ ઝાઝ પરના આસામીઓમાં ખીલકુલ તાકાત નહિ હોવાથી, તેણે સેહેલથી ઝાઝ કબજે કરીધું અને તે માંહેલા સઘળાઓને કેદીઓ બનાવ્યા. હસન મુરાદનાં વહાણો નાહાનાં હોવાથી પોચુંગીઝ ઝાઝમાંનો માલ તેમાં બધો ખાલી થઈ શકે એવું નહિ હોવાથી, ઝાઝને પાગરે બાંધી નજદીકમાં આવેલી લારાશી નદીમાં તેને ધસડી જવાની જોડવણુ કરી રાખી હતી.

રીકાર્ડોએ હવે તે સ્પેનીશ કેદીઓને જણાવ્યું કે તેઓ જો જોમ શહમળ્યા હોય કે તે સ્પેનિઅર્ડ છે અને તેનાં વહાણો સ્પેનીશ સરકારના છે, તો તેઓ બૂલમાં ગોથાં ખાય છે, કેમકે તે તો ઉત્તર ટાપુનાં નામદાર રાણીનો નોકર છે, અને તેનાં બેઉ ઝાઝો તેજ માનવંત રાજપતિની માલેકીમાં છે. આ સાંભળી પેલા બધા પોચુંગીઝો તથા સ્પેનીશોનાં પેટમાં ભારી ગભરાટ ચાલ્યો, કેમકે આ તો પેનામાંથી ઉછળીને અગ્નિમાં પડવા જેવું હતું, સખબ કે તેઓનાં રાજ્યો અને ઉત્તર ટાપુનાં રાજ્ય વચ્ચે તે અરસામાં મોહોટી શત્રવટ હતી. પરંતુ રીકાર્ડોએ તેઓને ધીરજ આપી કે જો તેઓ તાબેદાર રહેશે ને સામા ન થશે, તો તેઓમાંના એકને પણુ અળવળ આવશે નહિ, ને બધાંઓને છુટાપણુ અક્ષવામાં આવશે.

પેલાઓએ જવાબ દીધો, “માનવંતા સરદાર, હમો સામા થઈ શક્યે જોવી હાલતમાં છઈએજ નહિ. વળી નથી હમારી પાસે કશાં હથારો કે તોપો. ઉપરાંત તુર્કી જુલમાત ને જુલસરીમાંથી તમોએ હમોને છોડવ્યા અને બચાવ્યા છે, તો હમો નીમકહરામ થઈ તમારી સામે થવાનો વિચારજ કેમ કર્યે? હમો તો તમારી મેહેરબાનીને આધારે ને તમારે આશરે છઈએ, સાહેબ. વાસ્તે, ઝો શરા સરદાર, હમારાં ખારકસ પર આવીને જોના પરનો તમામ ખજાનો તથા કોમતી બવેજ તમારી કીર્તિવંત ફતેહ અને તમારી બાહાદુરીના બદલામાં બેલાશક લેઓ.”

સ્પેનીશોનાં આવાં મીઠાં વચન આપણા જવાન એડમીરલ રીકાર્ડોને ધણાં બાળ્યાં. પોતાના હાથ તળેના એડમીરલની તેણે એક સલા

મેળવી અને તેઓની સલાહ પુછી કે એ મોહોટાં બારકસ પરના બધા ખ્રિસ્તીઓને, આપણને પોતાને તેમના તરફથી કશી હાણી ન પોહોંચે તેની સંભાળ, સલામતી જળવીને, કેવી રીતે સ્પેનનાં કિનારે પોહોંચતા કયેં.

રીકાર્ડોના આદમીઓ કરતાં એ લોકની સંખ્યા ઘણી વધારે હતી. તેથી કદાપિ જો એઓનાં મગજનો કીડો ચવડી આવે ને શર પર ચહડીને ઈચ્છા બંદ ઉઠાવે, તો અલગત રીકાર્ડોની ફોજને તોળા પડાવે તેમાં શક નહિ.

રીકાર્ડોના કેટલાક અમલદારોએ મત આપ્યું કે એવા જોખમમાં આપણે રહ્યે તેનાં કરતાં સૌથી સરસ એલાજ એ છે કે એ લોકમાંથી એકેક પછી એકેકને આપણાં વહાણ પર ઘોલાવવાં, અને પ્રત્યેક જન જેમ આવતો જાય તેમ તેને હેડે બંડારમાં પુરતા જઈને તેની ડોકી ઉરાડતા રહેવું, જેથી સહેજામથી અને કશીખી મરખડ ઉઠ્યા વગર એ બધાનો નિકાલ આવી જશે, અને પછી એઓનું બારકસ આપણી પાગરે બાંધીને જરાખી શીકર વગર તેમાંના તમામ કીંમતી માલ સાથે આપણા મ્યુનિસીપલ બંદરે દોરી લઈ જઈ શકીશું.

આવી ઘાટકી ને ઝનુની સલાહ રીકાર્ડોને રૂએ એમ ન હતું. “ભાઈઓ,” એ બોલ્યો, “જે પરમકૃપાળુ પરમેશ્વરે મહા કૃપા કરી આપણને પ્રતેહ અપાવી તથા આવો મોહોટો ખમનો અપાવ્યો, તે મહાદયાળુને નણુણ થયલા આપણે કહેવાશું જો આ ખ્રિસ્તીઓનાં આપણે ઠાગથી ખુતો કયેં, અને કંઈ તદખીરથી મુશ્કેલીનો નિવેડો લાવવાને બદલે વધુ લોહી રેડવું કયેં. માહરો આ અભિપ્રાય છે કે એક ખી ખ્રિસ્તીનો જન નહિ લેવો. આજના મુબારક દિવસે જે કીર્તિવંત જય આપણે મેળવી છે તેના પર ઘાટકીપણાનો કલંક લાગવો જોઈએ નહિ. જે ખરો બહાદુર છે તે ઘાટકી હોતો નથી. નિર્દયતા શરાતનને કદી દિપાવે નહિ. મને જે તદખીર સુઝે છે તે આ છે કે આપણાં પોતાનાં જે બે વહાણો છે તેમાંનાં એકની બધી તોપો પોચુંગીઝ બારકસ પર ચહડાવી, તેના આપણે કબજે લઈએ, અને આપણાં વહાણ પર કશાં હથ્થાર નહિ રાખવાં પણ તેમાં પુરતી ખોરાકી ભરવી અને તેના પર પોચુંગીઝ બારકસમાંના સ્થળાં આદમીઓને ચહડાવવાં કે પછી

એઓ એ વહાણ પોતાનાં સ્પેનને મુલકે હંકાળી જાય, અને આપણે એઓનાં બારકસનો કબજો લઇ આપણાં દેશ તરફ રવાના થઇએ.”

એડમીરલ રીકાર્ડોની આ સલાહ વિરુદ્ધ મત આચરવાની કોઇ આશીસર હિંમત કરી શક્યો નહિ. ધણાઓ બોલ્યા કે રીકાર્ડો જેટલો બાહાદુર છે તેટલો ઉદાર તેમજ પાકટ બુદ્ધિનો છે; છતાં કેટલાક મનમાં બબડ્યા કે સ્પેનિઅરો તરફ રીકાર્ડો જેમણે તે કરતાં વધારે ઉદારતા બતાવે છે તે ખોટું કરે છે.

પચાસ બંદુકચીઓને રીકાર્ડોએ પોત્યુંગીઝ બારકસ પર હાથમાં તૈયાર ભરેલી બંદુકો સાથે પેહેલા ચઢાડ્યા, અને પછી બધી તોપો પોતાનાં વહાણ પરથી ઉતારીને તે બારકસ પર ચઢાડવી. બાદ, બારકસ પરનાં તમામ ખ્રિસ્તીઓને ફરમાવ્યું કે બધાઓએ ગુપચૂપ તેનાં વહાણ પર ચઢી જવું, જેમાં તે લોકને વાસ્તે મહિનો સુધી ચાલે એટલી ખોરાકી ભરેલી છે. ઉપરાંતમાં, દરેકને ચાર ચાર સ્પેનીશ પીસ્તોલ શિક્કા બક્ષિત આપ્યા જેથી તેઓ બંદરે ઉતરે ત્યારે પોતાને થોડું જોઇતું કરતું ખરીદ કરવાને બની શકે અને હાડમારી પડે નહિ.

રીકાર્ડોની આવી ભલમણસાઇ માટે સર્વેએ એનો મોહોટો આભાર માન્યો, અને એનાં વહાણ પર સવાર થયા. પરંતુ તેઓ માંહેલો છેલ્લો શખ્સ એની આગળ આવીને વિનવવા લાગ્યો કે “શ્રી સરદાર, આપને માહારી નમ્રતાપૂર્વક વિનંતી છે કે બીજાઓ ભેગાં મને સ્પેન મોકલી દેવાને બદલે આજે બારકસ પરજ મને રહેવા દેઓ, અને તમારી સાથે મને બી મ્યુનડોશીન શહેરમાં લઇ જાઓ. સ્પેન માહારું સ્વદેશ છે અને ત્યાંથી નીકળવાને મને ધણો વખત નથી થયો, છતાં ત્યાં પાછા ફરવાને માહારું જરાબી દીલ નથી થતું. સ્પેનમાં કોઇ માહારું હવે રહ્યું નથી, અને માહારાં દુઃખ ને સંતાપની યાદ સિવાય ત્યાં મને બીજું કંઈ મહે એમ છે નહિ. બહાદુર એડમીરલ હું તમને માહારી શી વાત કહું? પંદર વર્ષના અરસા પર તમારા મુલકના લડવૈયાઓએ હમારાં કેડીઝ બંદર પર એક દિવસ આગ્રિતો જાપો મારી મોહોટી છુટ લુટી ગયા. તે ટાંચે તેઓ માંહેલો એક માહારી આપોનાં નુર સમાન માહારી એક અતિ વહાલી બુચીને ઉઠાવી ગયો. કેડીઝનો હું આજેવાન વેપારી હતો. બખ્ખો કાઢિનનો માહારો ઉધાર વહિવટ ધીકતો, ઉપરાંત ૫૦,૦૦૦

હજાર સોનાના ડોક્ટ માહારાં ધરમાં રોકડ હતા, જે તમામ દોલત તમારા તરફના લગવૈયાઓએ લુંટી લીધી. માહારો વેપાર સદંતર તુટી ગયો. અને મોહોટાં તુકસાનમાં ઉતરવું પડ્યું. અરે! માહારાં માલ દ્રવ્યની ખોહારી થઇ તે પ્રત્યે અને લાગતું નથી, પરંતુ માહારી ચરમોતું તેજ, માહારી પ્રાણપ્રિય બાળક બેટીને એ લોક ઉપાડી ગયા, તે દુઃખ માહારાથી તથા માહારી સ્ત્રીથી વેઠાતું નથી, વિસરાતું નથી. સામે ખુલ્લામાં જે બેઠી છે તે માહારી ધણિયાણી છે. અમો બેઠીએ આખર ઠરાવ કીધો કે આવા સંતાપમાં ને ગરીબ અવસ્થામાં હમારાં દેશમાં હમો પડી રહ્યો, તે કરતાં બેહેતર છે કે હમો વેસ્ટ ઇન્ડીઝના ટાપુઓ ઉપર જઇ ત્યાં વસ્યે. આ ઇરાદાથી થોડા દહાડા ઉપર હમો વહાણમાં બેસી ત્યાં જવા નીકળ્યાં. પરંતુ કર્મસંજોગે તુર્કીઓએ હમારું વહાણ પકડ્યું અને હમો બધાને ગોલામ બનાવ્યા. આગળ ચાલતાં તેઓએ આ મોહોટું પોત્યુંગીઝ બારકસ જોતાં તે પણ જીતી લઇ કબજે કીધું. ત્યારબાદ તમારાં વહાણો આ બાણુ આવી ચહડ્યાં, અને તમોએ લડીને તુર્કોને હરાવ્યા.”

રીકોર્ડોના સવાલના જવાબમાં પેલા વેપારીએ કહ્યું કે માહારી બેટીનું નામ ઇસાબેલા હતું. આ નામ સાંભળતાં સાથ રીકોર્ડોની થંકા દૂર થઇ અને એની પુરી ખાતરી થઇ કે આએ જુદો મરદ એની પ્રિયતમ મોહોરદાર ઇસાબેલાનો ખરો બાપ છે. મગર એ વાત એણે હાલ પોતાનાં મનમાં જ રાખી, અને જુદાને કહ્યું કે તું તથા તાહારી ધણિયાણી બંને આ બારકસ પર રહો અને હમારી સાથે હમારાં મ્યુનડોલીન શહેરમાં આવો, જ્યાં ઇશ્વરેચ્છાથી કદાચિત તમારી પુત્રીની બાળ તમને મળશે.

નવમે દાહાડે એઓ મ્યુનડોલીન બંદરમાં સહીસલામત આવી પુગ્યાં. પોતાની યશસ્વિ જથ્થ જાહેર કરવા બારકસ પર ફતેહનો વાવટો ચહડાવ્યો. પરંતુ તેજ વખતે, માજી વડા એડમીરલ લેનઝેકનાં બેરનનાં મરજુની શોકદર્શક નિશાની દાખલ એક કાળો વાવટો પણ ચહડાવ્યો. જંગમાં જીત મેળવી આવ્યા છે તે દરશાવવા ફતેહનાં પડખમ ગગડાવ્યાં, તેમ ખીજા હાથ પર દલગીરી દરશાવવા શોકની શીરનખઓ વજ્રકાવી.

બન્ને વહાણો નદીમાં જેમ જેમ આગળ વધતાં ગયાં, તેમ તેમ તેના એક કંઠે લોક જમા થઇ આતુરતાથી ઉભું. એ બંદરેથી બે નાહાનાં

વહાણ ઉપડેલાં, પણ તેમાંનું એકજ વહાણ પાછું ફર્યું છે અને તેના સાથે બીજા પરાયું એક જાનરદસ્ત બારકસ આપ્યું છે, તે જોડે શું હકીકત બની હશે તે બાબે લોકો તરેહવાર અટકળો કરવા લાગ્યા.

કિનારે આવી પુગતાં, કુદકો મારીને રીકાર્ડો પેહેલો ઉતર્યો. વડા અમલદારનો ઝકઝકીત પોષાક તેનાં અંગ પર હતો, અને ચકચકીત હથેલોમાંથી તે સજ હતો. પાંધરો તે હવે દરબારગઢ તરફ વળ્યો. રાણી એના આવવાની રાહ જોતી ઝરખે બેઠી હતી. સર્વનાં ઝાડ મીસાલનું એનું કદ, એનું ગૌરવ, એની તેજસ્વી કાંતિ, વળી કમરે કસખી પટામાંથી લટકતી શમશીર, શિર ઉપર ઉંચી કળગીર સાથની રંગીન મખમલની દમામદાર ટોપી, તથા બદન પર લડવૈયાને હાજતો પોષાક, એ બધાંથી રીકાર્ડો એવો તો દિપતો હતો કે રાણીની બધી સાહેલીઓ બે ધડી વિસ્મય પામીને એને જોતી ઉભી. ખુદ ઇસાબેલાની અંદરખાનેની ખુશાલી માઠ સમાધ નહિ રહી, અને એનો ગોરો રૂપાળો ચહેરો લાજથી લાલ થઇ રહ્યો.

રાણીની નજદીકમાં આવી પુગતાં રીકાર્ડોએ ધૂંટણમંડિયે પડી દરબારી વિવેક પ્રમાણે નમન કીધું. પછી એડમીરલનાં મરણના દુઃખ-દાયક સમાચાર કહ્યા, ત્યાર બાદ તુર્કોનાં વહાણોનો એણે કેવી રીતે ખુરદો કીધો હતો તેમજ પોર્ચુગીઝ બારકસ તે માંહેલા તમામ કિંમતી અસ્થાવ્ય અને માલ સાથે કેવી રીતે કબજે કીધું, તે બધાંનો સવિસ્તાર એહેવાલ કહી સંભળાવ્યો. પોર્ચુગીઝ બારકસમાંના કિંમતી વસાણાં તથા કરી-યાણાંનો તમામ માલ તેમજ તે માંહેલા દશ લાખ સોનાના શિલ્કાઓનો રોકડ અળનો એ બધાંની રાણી માતા હવે હકદાર માલેક થયાં છે એમ એણે જણાવ્યું, અને છેવટે અરજ કીધી કે આ કીર્તિવંત વિજયના બદલા અને ઇનામમાં મને હવે ઇસાબેલા જોડે પરણવાની પરવાનગી બક્ષો તો મને કિંમતીમાં કિંમતી ખળનો મલ્યો એમ હું સહમજીશ.

રાણી બોલી, “રીકાર્ડો, ધૂંટણથી ઉઠ. મેં જે તને વચન આપ્યું હતું તે મને કશું જ નથી. ખુશીની સાથે ઇસાબેલાનો હાથ હું તને બક્ષું છું. આઠારે વારતે જે અમૂલ્ય ખળનો તું લઇ આવ્યો છું, તેથી પણ બાકી જ્યાં કિંમતી અને અપૂર્વ એ જવાહીર હું તને આપું છું. તું હવે રખસત લે, અને તાહારી થાક ઉતારી કાલે હયાં પાછો આવજો અને સાથે પેલા વૃદ્ધ સ્પેનીશ વેપારી અને તેની બાતુને લેતો આવજો.”

રીકાર્ડો પોતાને ધરે પોહોંચતાં, એનાં હૃવંતા માતપિતાએ એને ધણો દીલોખની લયેી આવકાર આપ્યો; તથા એનાં ખીજ સગાં સબંધીઓનું ત્યાં મેજર મેલેલું હતું તે બધાંઓએ એને ચાંપી ચાંપીને શેકહેન્ડો કાઢી અને મુખારકબાદીઓના વરસાદ વરસાવ્યા. ઇસાબેલાનાં માતપિતાને એણે આગમજથી પોતાને ત્યાં મોકલાવી આપ્યાં હતાં, તેઓની ઓળખાણ પોતાના માયાપ સાથે એણે કરાવી, પરંતુ તેઓને તેમજ નોકર સુધાં ઘેર મધેનાં સર્વે જણાંને ખાસ ચેતવી રાખ્યાં કે ઇસાબેલાની બાજતમાં સેહેજ પણ એશારો કાઢએ એનાં માયયાપ આગળ હાલમાં કરવો નહિ.

વળતે દાકારે રીકાર્ડો પાછો દરબારે ગયો, અને રાણીનાં ફરમાન અનુસાર ઇસાબેલાનાં વૃદ્ધ માયયાપને સાથે તેડી ગયો. જે લખકાળ્યંધ પોષાક કરીને ઇસાબેલા પેહેલવેહેલી દરબારમાં ગઇ હતી, તેજ પોષાક આજે તેણીએ પેહેડયો હતો, અને રાણીમાતાએ પોતાની બાજુમાં તેણીને બેઠક આપી હતી. દરબારની સઘળી ઉમરાવજાદીઓનો ઠઠરો જોઇ ઇસાબેલાનાં માયાપ અજબ થયાં. ખુશસુરત અને ફાંકડા પોષાકમાં સજ થયેલી ઇસાબેલા પર એમની નજર ગઇ, પણ તેઓ એને ઓળખી શક્યાં નહોં. પણ એની દ્રષ્ટિ સાથે એઓની દ્રષ્ટિ એક થતાં એઓનાં દીલમાં કંઇ ખુદરતી અજબ લાગણી ઉડી. ધૂંટણમંડિયે પડી નમન કરતા રીકાર્ડોને રાણીએ તુરત ઉકાડી, પોતાની નજદીકમાં કિંમતી અખમલ જડીત શોભાયમાન ખુરસી પર બેસવા ફરમાવ્યું.

આ જીવાન દરિયાઈ સેનાપતીને આવું અસાધારણ માન રાણીએ તેથી કંઇએક દરબારીઓનાં દીવમાં અદેખાઇના આતશી ધર કયું.

એવી કેઇ છે દરબાર જ્યાં હોય નહિ હસદ ?
અદેખાઇ, હસદની નથી કેટું હદ.
જો રાજપતિ બનશે કોઇએક પર મેહેરબાન,
તો સો જનનાં જળશે અદેખાઇથી જાન.

રાણીની ખાદેશથી રીકાર્ડોએ પોતે કાઢેલી દરિયાઇ જંગ અને મેળવેલી ફતેહનો રસિક એહેવાલ ફરીથી કહી સુનાવ્યો. તથા પોતે જે રપેનીશ અને પોર્ચુગીઝ કેદીઓને છુટા કરી સફ સફને વતન જવાને રજા આપી હતી તે માંહેલું પેણું વૃદ્ધ જોડું જેણે પોતાને મુલક જવા

ના પાડી, મ્યુનડોલીન નમે આવવાની ખાહેશ જણાવી હતાં, તમ્બાની બાબતમાં હવે તે બાલ્યો અને ઉમેયું કે એઓનાં છટા, અદબ, અને નીતિ રીતિથી એઓ કેડીઝ સહેરનાં આવેવાન રહીશ હોય એવું જણાય છે.

રાણીએ હોકમ કીધાથી તે શુદ્ધ રપેનીશ બેકું તખ્તપાસે આવ્યું. કેડીઝનાં આએ રપેનીયડું મરદ એરત કાણુ છે તે જોવા ઇસાબેલાએ હવે વધારે ધ્યાનથી તેઓ તરફ નજર ફેંકી, મનમાં એવી ઉમેદ સાથ કે એ હોક કદાચ એનાં માતપિતાને ઓળખતાં હશે અને એઓ પાસેથી તેમને લગતી ખબર મળી શકશે.

આમ દીકાને ઇસાબેલા તેમના તરફ જોતી હતી, તેજ વેળા એની માની નજર પણ એના ઉપર પડી, અને તે બી દીકતી ઉભી. ઇસાબેલાની યાદદાસ્તમાં હવે કંઈ એવું ઉછળવા લાગ્યું કે આ બાનુને મેં કદી કેંઈ જોયું છે ખરી. બીજા હાથ પર એના બાપના મનમાં મજબુત શંકા થઈ કે આ હાકમાં બેઠેલી ખુબસુરત પુતળી માહારી દીકરીજ છે; પરંતુ પોતાના મનમાંની શંકા જાહેર કરી શક્યો નહિ.

આ ત્રણેને ખુદરતની પ્રેરણાથી જે સંકલ્પ વિકલ્પ થતો હતો તે ચત્રાર રીકાર્ડો બારીકાથી જોતો રહ્યો હતો. અને રાણીમાતાની ચાલાક આંખોએ બી જોયું લીધું કે આ ત્રણ જન એકેકને જોઈને વિચારના વમળમાં વિટળાયાં છે.

રાણીએ ઇસાબેલાને ફરમાવ્યું કે એ વૃધ્ધ રપેનિયડો સાથે રપેનીશ ભાષામાં તું વાત કર, અને સવાલ પુછ કે રીકાર્ડોએ તમને છુટાપણું બક્ષ્યું તે છતાં પોતાને મુલકે જવાને બદલે મ્યુનડોલીન આવવા પસંદ કીધું તેનું કારણ શું? રાણીના ફરમાવ્યા મુજબ ઇસાબેલાએ રપેનીશ જબાનમાં આ સવાલ પોતાની માને પુછ્યો. મગર તે બાનુ, તેનો કશો જવાબ દેવાને બદલે, ઇસાબેલા તરફ ઝડપી કદમે ચાલી આવી, અને બાણુ બાણુ ઉભેલાં અમીરી બાનુઓ તથા ઉમરાવો શું વિચારશે તેની કશી પરવા રાખ્યા વગર, પોતાના હાથમાં ઇસાબેલાનો જમણો કાન પકડીને લપાસ્યો, અને તેના પર જે કાળો તણ હતો તે અચૂક નિશાની જોતાં- મેં વાર ઇસાબેલાને તે જોરથી બેઠી પડી અને પોહારી ઉઠી, “આ માહારી દીકરી! માહારા જીવના ચેરામ!” એથી વધારે એક બી શબ્દ તે શુદ્ધ બાનુ બોલી શકી નહિ, અને બેશુદ્ધિમાં ઇસાબેલાના હાથમાં પડી પડી.

અલબત્તે ઇસાએલાના પિતાના દીક્રમાં કંઈ ઓછો ઉભરો ઉછળતો નહિ હતો. તેની છુઝરોઝ આંખોમાંથી હરખનાં આંસુ ટપકવા લાગ્યાં, મગર તેના હોઠામાંથી એકબી સુખન બહાર આવી શક્યો નહિ.

પોતાની માતાનાં મુખ પર ઇસાએલાએ બહુ વહાલથી પોતાનું મુખ દાખ્યું, તથા પોતાના પિતા બધી બધી મમતાથી નેવા લાગી.

આવો દેખાવ જોઈ રાણી રીકાર્ડોં તરફ ફરી, અને બોલી, “રીકાર્ડોં, મને લાગે છે કે આ ત્રણની સગાઈ તું અગાઉથી ચેતી ગયેલા હોવો જોઈએ, પણ પછી પારખ કરવા ખાતર તેં એઓની ઓચિંતી મુલાકાતની આ બાજુ રચી હોવી જોઈએ. રે, પણ તું જુલ્યો. કેમકે તને જાણવું જોઈએ કે ઓચિંતી આવી પડેલી આફતથી હેબત ખાઇને જેમ કોઈ વાર કોઈ આસામી પ્રાણુ છોડી દે છે, તેમ ઓચિંતી અને અણધારેલી મોહોટી ખુશાલીથી પણ કોઈ વાર એવું બને છે.”

ઇસાએલાના હાથમાંથી તેણીની એથુદ માતાને છોડાવી, તેનાં મોઢ પર પાણીનો છંટકાવ કરાવી તેણીને દુસ્વાર કરીધી.

પાછી દુસ્વારીમાં આવતાં ઇસાએલાની માતાને શુદ્ધિ આવી કે તેના મગજની એકદમ ઉશ્કેરાઈ આવેલી સ્થિતિમાં તેનાથી ભર દરબારમાં કેવું રોષકું થઈ ગયું હતું. મન સમાધાન રાખી તે રાણી આગળ ધૂંટણે પડી અને બોલી, “આ પ્રતાપી મહારાણી, માહારી વગર વિચારની એઅબી માટે તમારી કને હું મારી માંચું છું. પરંતુ આટલે લાંબે કાળે માહારી ખેવાઈ ગયેલી પ્રાણુપ્રિય દીકરીને હયાં ઓચિંતી જોતાં મેં ધડીભર માહારા મગજનું સમતોલપણું ખેડું તો તે સ્વાભાવિક હતું.”

રાણીએ ઇસાએલાની માને બહુ ધીરજવાળો ને દિલાસાનો જવાબ આપ્યો, તથા તેણીને અને તેના વૃદ્ધ ખર્વાઈને હોકમ આપ્યો કે હાલ તરત તેઓએ દરબારમાં રહેવું, જેથી તેઓને પોતાની દીકરી સાથે છુટથી બેળાવા અને વાત કરવાનું બને અને પોતાના સુખના ઉભરા પરસ્પર કાઢાડી શકે. પછી રીકાર્ડોંને કહ્યું કે આજથી આર દિવસ રહીને ઇસાએલાને હું તાહારે હસ્તગત કરીશ અને તમે બન્નેને માહારાથી બનશે એટલાં નવાજશ.

રાણીમાતાનાં આ સુંદર વચનથી રાજા થઇને રીકાડો પોતાનાં ધરે ગયો. એક આશકને માથુકથી ચાર દહાડા વેગળા રેહવું તે તેનાં મનને ચાર સદી જેટલું લાગે. પણ બહાદુર રીકાડોએ મન મોહોડું કીધું કે આ ચાર દહાડા જતાં વાર નહિ લાગશે, અને તેની પરમપ્રિય દીલદાર હવે તેની હંમેશની થશે.

શરબતનો ખાસો હોઠ આગળ ઉંચકાયલો હોય, પણ તેમાંનું શરબત મોહોડામાં રેડાય તે આગમજ કેટલી વખત શું ને શું થઇ જાય છે. માનવી ધારે છે શું, અને દેવગતિ કરે છે શું?

ભવિષ્યના ભિત્તરમાં શું બન્યું છે
 નથી એવો કામખી જે જાણી શકે.
 અચાનક આવિંતા બનાવો કંઈ કંઈ
 એવા થાય કે અછલખી કામ કરે નહિ.
 અગર ધારેલું હંમેશ જો બનતું રહે,
 તો ભવિષ્યના ભેદ જેવું પછી શું રહે?
 તરેહ તરેહ યુક્તિ એક માનવી રચે,
 ને પાર તે ઉતારવા ધણીખી મચે,
 પણ યાદી જો તેને ન આપે કિસ્મત,
 તો ન લાગે કામ તેની સધળી હિકમત.
 કરામત નથી ચાલતી કિસ્મત આગળ,
 નથી તદખીર તકદીરને ખોલવાની કળ.

જે ખાનદાની ઉમરાવજાદીને હસ્તગત રાણીએ ધસાએલાને સાંપી હતી, તેનો અર્ધ ઑધ આરનેસ્તો નામનો એક બેટો હતો. પોતાની ઉંચી આલાદ તથા બોહોળી જગીરોને સબજો, તેમજ એની માને રાણીની સાથે એખલાસ અને વગવસીલો હતો, તેનાં જોર ઉપર, એ જુવાન અમીરઝાદો એવું ધણું કરતો કે જે એના દરબજાને હાજતું ન હતું. વળી એ ઉન્મત તથા તકોબરી અને અહંકારનો બરેલો હતો.

અન્યુ એમ કે એ અમીરઝાદો રૂપવંતિ ધસાએલા ઉપર તનમનથી મોહી પડ્યો હતો; અને રીકાડો સારૂ મથલો હતો તે સુદન દરબખાન તેની ગેરહાજરીમાં પોતાનો ખ્યાર તે રૂપસુંદરી આગળ જાહેર કરવા સારૂ એણે કંઈ કંઈક રૂઢિઓ માર્યાં હતાં. પણ તે સદગુણી સ્ત્રી અને જરાખી ઉત્તેજન આપેલું નહિ.

પ્યારનો ખેલજ એવો છે કે જેમ જેમ એક ઉન્મત આશકને એક અબળા તરછોડી કાઢાડે છે, તેમ તેમ તેને પોતાની બનાવવા માટે તે વધારે ને વધારે ઉશકેરાઈને ઉત્કંઠિત બને છે, અને તેને હાથ કરવા કોઈ પણ તરેહની યુક્તિ કે છટકું માંડવાને તે અચકાતો નથી, શરમાતો નથી. તેમ અનેકવાર એવું પણ બને છે કે પોતાની માથુકનો પ્યાર જીતવામાં નિષ્ફળતા મેળવેલો અધીરો આશક નાસીપાસી અને નાઉમે-દીનાં દુઃખે પોતાને હાથે પોતીકો જીવ લેવા પણ આંચકી ખાતો નથી.

જ્યારે અલ્ આફ આરનેસ્ટોએ એયું કે ઇસાબેલાનો હાથ રીકાર્ડોને બક્ષવા રાણીમાતાએ વચન દઈ દીધું છે, અને જે દિવસ જા્ય છે તેમાં શાદીનાં ગાંઠથી જોડાઈ જશે ને પોતે હાથ ધસતો રહી જવાનો, ત્યારે એની નિરાશાનો પાર નહિ રહ્યો, અને પોતાને હાથે પોતાનો જીવ લેવા તૈયાર થયો. પરંતુ આણું છેલ્લામાં છેલ્લું અને દિવસકાં પગલું લેવા આગમ્ય એક બીજી યુક્તિ અજમાવવાનો એણે ઠરાવ કરીધો.

પોતાની મા આગળ જઈને પોતાનાં દીલનો ભેદ એણે ખુલ્લો કરીધો, અને બહુ આભુજી અને કાકલુદી સાથે તેણીને વિનવી કે “રે બહાદરી મા, રાણીમાતા સાથે તમને ધણો ધરોબરો છે અને તેઓ પર તમે ધણો વગવસીલો ચલાવી શકે છો, તો મારી આભુજી કબુલ કરી તમે તે નામદારને સહમજવી, પટાવી, કંઈક દબાણ વટીક ચલાવી, રીકાર્ડો અને ઇસાબેલાની સમાધ તોડાવો અને એ આરતનો હાથ મને અપાવો. સત્ય માનજે, માહારી મા, કે જો આ કામમાં તું ફતેહમંદ નહિ થઈ અને ઇસાબેલાનો પ્રેમ મને નહિ મળ્યો, તો માહારાં બદનનાં આ ખોળામાં માહારો જન એક ધડી પણ રહેશે નહિ. ઇસાબેલા વનાં માહારં જીવતર રહે, અકારત છે.”

આરનેસ્ટોનાં ઉદ્વેગપણાં, ઉછાછળાપણાં, હડીલાઈ, તથા એકલપેટાઈથી એની ઉમરાવ મા સારી રીતે વાકેફ હતી, અને તે બરોબર સહમજતી હતી કે એનું ને ઇસાબેલાનું જોડું કદી સુખી થઈ શકનાર નથી.

મગર કેમ માતાનો પ્યાર પોતાનાં ગમે એવાં ઉન્મત અને નાશાયક બચ્ચાં પર બી નથી હોતો ?

Hast thou sounded the depths of yonder sea,
And counted the sands that under it be?
Hast thou measured the height of Heaven above?
Then mayest thou mete out a mother's love.

(Emily Taylor.)

જ્યારે આરનેસ્ટોની માથે જોયું કે તેના હઠીલો છોકરો તેની આંખે ઉમેદમાં નિષ્ફળ થશે તો નિશ્ચય આપણાત કરી મરવાનો, ત્યારે તેણીએ તેને વચન આપ્યું કે મારાથી બનતું હું રાણીને સમજાવીશ. તેણીને જરાખી સદેહ નહીં હતો કે રાણીએ રીકાર્ડોને એકવાર પોતાનો બાદશાહી સમુન આપ્યો છે તે તેણી કદી ખેંચી લેશે નહિ. છતાં જ્યારે તેના હઠીલા દોકરાનો મામલો આવી ખેદકારક હદ સુધી આવ્યો હતો ત્યારે તેને માટે બનતો જીવતો પ્રયત્ન કીધા વિના તેણીનો છુટકો હતો નહિ.

તે પાધરી રાણીમાતા આગળ ગમ્મતને તેણીનાં ધૂટણ પર મથું મુકી દીધું, ને પટામણું મોહો કરી તેણીની પાસે માંગણી કીધી કે કામખી રવેશે, કાંમખી કરીને, ઇસાખેલાના લખ હજી ખે દિવસ લંબાવ.

“રે પ્રિય રાણી !” તે બોલી, “આજ દીન સુધી જ મેં તાહારી બારી કાળજી તથા પૂર્ણ વહાદારીથી સેવા કીધી છે, તેનો બદલો વળેલો હું ત્યારે સમજીશ કે જ્યારે માહારો આટલો સખુન કમુલ રાખી એ કુમારીકાની શાદી ત્રણ દિવસ, ફક્ત ત્રણ દિવસ, તું થોભાવે.”

એકાએક ને અણધારેલી આવી વિચિત્ર માંગણી કરવાતું તે ઉમરાવ-જાદીને શું કારણ હતું તે રાણીમાતા અલબત્ત કદપી શકી નહિ, તેથી તેણીએ એ બાબતનો સવાલ કીધો.

ઉમરાવજાદીએ કહ્યું “રાણી, પહેલાં તમે મને તમારો પવિત્ર કોલ આપો કે માહારો અરજ તમે કમુલ ફરમાવી છે, પછી હું તહમોને તમામ બોલાસો આપીશ.”

સ્ત્રી જાતનો સ્વાભાવિક ખવાસજ જતાસુ હોય છે. તેથી રાણી માતાને જાણવાને કુદરતી ચટપટ ચમ્મ કે આવી રીતે ત્રણ દહાડા લખ દીલમાં નખાવવાનો એણીનો હેતુ શો હતો, અને તેણીએ અમીરજાદીને કોલ

આપ્યો કે “ખેર તાહારી માંગણી હું કયુલ રાખું છું, મગર મને હવે કેહે કે ઇસાએલાનાં લગ્ન એવી રીતે દીલમાં નખાવવાની તાહારી ખરી મકસદ શી છે ?”

તેણીનો દીકરો અર્લ ઓફ આરનેસ્ટો ઇસાએલાના પ્યારમાં કેવો દીવાના જેવો થઇ ગયો હતો, તે વાત ઉમરાવઝાદીએ હવે રાણીને જાહેર કીધી, અને ઉમેયું કે “ઇસાએલા જો આરનેસ્ટોનો હાથ નાકયુલ કરશે તો એ છોકરો પ્યારની નાસીપાસીમાં ખચીત જીવ પર કરશે યા તો નિશ્ચય કંઈ એવું પગલું લેશે કે જેનું પરિણામ નાલેસી અને હિંચુપસ્તી સીવાય આવશે નહિ. માટે તમો પાસે મેં ત્રણ દિવસની દીલ માંગી લીધી કે જે અરસામાં માહારા બેટાનાં લલ્લાને ખાતર તમો જેવાં ચતુર રાણી કંઈ સારો તોર કાઢાડી શકશે.”

ઉમરાવઝાદીનાં મુખથી આવાં સખુનો સાંભળી રાણી માતા ધણી દુઃખી થઇ, અને બોલી, “જો” રીકાડેને મેં માહારો કોલ આપેલો ન હતો તો કદાપિ હું બીજો કાંઈ બી તોર કાઢાડતે. પણ એ જવાનને મેં એક વખત માહારો બાદશાહી સખુન આપ્યો છે તેના પર હું પાણી ફેરવનાર નથી. રાજપતિએ એકવાર જે વચન આપ્યું તે જો તે તોડે તો તેના બોલવા પર પ્રજાને કદીબી વિશ્વાસ કેમ રહે ? વારતે કોઇને બી ખાતર કે કોઇ બી કારણસર હું માહારો આપેલો કોલ તોડી રીકાડેને નાસીપાસ કરનાર નથી એ તાહારે સત્ય જાણુવું.”

રાણીનો આવો મકકમ જવાબ અને દ્રઢ વિચાર જાણી, ઉમરાવઝાદી પોતાના લાડકવાયા બેટાને માટે ફિકરમાં પડી. તેણીએ જોઇ લીધું કે આરનેસ્ટોને ઇસાએલા કદીય મળવાની નથી, અને એ નાઉમેદીમાં બોહોં-સીલો ને ઉછાછળો આરનેસ્ટો શું ને શું કરી નાંખશે. માટે હવે આરને-સ્ટોની માતાના દીલમાં એક જુરો ખ્યાલ પેવસ થયો કે ઇસાએલાનો છુપો જીવ લઇ લઈ કે બધી વાતની કાસળ પટે ને પીડા ટળે.

નારી માત્રનો ધારો છે કે એક ખ્યાલ તેઓનાં મગજમાં પેઠો કે પછી ગમે તેવો જુરો ને બદ તે કાંઈ નહિ હોય પણ તેના પર તેઓ અમલ કરે નહિ ત્યાં સુધી તેઓ ઠર થઇને હરગેજ બેસશે નહિ.

તે ને તેજ સાંહાંજે ઉમરાવઝાદીએ ઇસાબેલાને થોડો મુરખો ખાવા આપ્યો, જેમાં તેણીએ ઝેર ભેળ્યું હતું. મુરખો ખાધા પછી થોડીવારમાં ઇસાબેલાતું ગળું તથા જીભ સુઝી આવ્યાં. તેણીનો સાદ ખોખડો થઇ ગયો, હોઠ કાળા મારી ગયા, આંખે ચકકરો આવ્યાં, અને પેટમાં ઉપરાઉપર આંકડાં આવવાં લાગ્યાં. આ નિશાનોથી સૌ સમજી ગયાં કે ઇસાબેલાને ઝેર દેવાયું છે, અને કેટલાં જન રાણીમાતાને આ કમનસીબ બનાવ કહેવા દોડ્યાં.

તે દયાળુ રાણી તાબડતોબ ઇસાબેલા પાસે દોડી આવી, અને તે નિર્દોષ કુમારીકાનો આવો હાલ જોઇને પોતાના ખાસ દરબારી વૈદને તુરત તુરત તેણી મંગાવ્યો.

રાણી ચેતી ગઇ કે આ નીચ કર્તવ્ય કાણું છે, અને પોતાની શંકા તેણીએ રાજવૈદને જણાવી, જે પરથી તે વૈદે રાણીને અરજ કીધી કે કાઠખી સુરતે મેહેરબાની કરી ઉમરાવઝાદી પાસે કબુલ કરાવે કે તેણીએ કયું ચોક્કસ ઝેર ઇસાબેલાને આપ્યું છે, કેમકે ફલાણું અમુક ઝેર એના ખાધામાં આવ્યું છે તે જ નક્કી જણાય, તો તેના ઉતાર જલદીથી થઇ શકે.

રાણીએ એ બાતમી વૈદને મેળવી આપી, જેણે એવા રામબાણુ એલાજ લેવા માંડ્યા કે તેની અસરથી અને પાકપરવરદેગારની મેહેરથી ઇસાબેલાનો જન બચવાની સૌને આશા આવી.

ઉમરાવઝાદીને મેહેલમાંના એક સાંકડા ઓરડામાં પરહેજ કરવાનો તથા તેણીની આ મહા જુરી ને પાપી તકસીરને માટે કાયદાસર તપાસ ચલાવી ધટતી સજાએ તેણીને પોહોંચાડવાનો રાણી માતાએ હોકમ કાઢાડ્યો.

રીકાડેને આ સંતાપજનક માઠા બનાવની અબર પડતાં તે તો સફતર બેબાખરો બની ગયો. એકાદ દિવસમાં જે ગુણવર્તિ રૂપસુંદરીની સાથે તેના નેકાહ થનાર હતા, તેના પર આવી વિપત્તિ ! આએ ગળખ !

આખરે કાબેલ વૈદની કળા ફાવી, અને ઇસાબેલાની જીંદગી બચી. જેને રામ રાખે તેને કાઠ નહિ મારે. મગર ઝેર એવું જુરું કાતીલ હતું કે જે કે ઇસાબેલાનો જીવ બચી ગયો છતાં તે તેની કેટલીક દેહેસ્તનાક

અસર નિપજવ્યા વગર રહ્યું નહિ. ઇસાબેલાના માથાના બાલ, જે તેણીની ઉમદા શેલા ને મગફરી હતી, તે નરદમ ઉખડી ગયા. બન્ને આંખનાં ભવાં ખરી પડ્યાં. શરીરની ચામડી પર જંગેજંગ ડાઘા ઉઠ્યા, ચેહેરાનું સ્વરૂપજ બદલાઈ ગયું, આંગ સુઝી આવ્યું, અને આંખોમાંથી પાણી ઝરકતું થયું.

દુઃકમાં, એ નિર્દોષ કુમારિકા કે જેનો એક વખતનો દેખાવ આકાશી હુર કરતાં સરસ હતો, તે હવે એક બદસુરતીનો નમુનો બની. અને સહુ કોઈનાં મોંઢેડામાંથી આજ સખુન નીકળતા કે આવી હાલતમાં છવવા કરતાં એ મરી ગઈ હોતે તો હજાર દરજ્જે બેહેતર થતે.

પરંતુ સાચા આશક રીકાર્ડોને ધન્ય છે કે ઇસાબેલા આવી બેડોળ, કદરૂપી, દર્દી બનવા છતાં, એનો સાચો પ્રેમ જરાય ડગમગ્યો નહિ. રાણી-માતા પાસે એણે માંગી લીધું કે જે તે નામવરની રજા હોય તો ઇસાબેલાને એ પોતાને ત્યાં લઈ જાય જ્યાં એ તેણીની હરમકારે પ્રેમ અને કાળજી પૂર્વક જતન કરશે, અને વિશેષમાં બોલ્યો કે કમનસીબે ઇસાબેલાની ખુબસુરતીનો સદંતર નાશ થયો છે, પણ અને તેની ચિંતા નથી કારણ કે એણીનાં સદગુણો અને ઉત્તમ ખવાસ કાયમ છે.

રીકાર્ડોની આ માંગણી રાણીએ કમુલ કીધી, અને તે ઇસાબેલા તથા તેના માયબાપને પોતાનાં મકાને લઈ ગયો. જતી વખતે રાણીએ ઇસાબેલા તરફની પોતાની માયા મમતાની ઇલાજી દાખલ ધણું કિંમતી મોતી, હીરા અને બીજાં જગ્ગેરાત ઉપરાંત કેટલા સુંદર દરેસો તેણીને સોગાદ આપ્યા.

વખત જતાં ઇસાબેલાનું બેડોળપણું જરાબી ઘટ્યું નહિ. પણ એ માસ પછી એણીની ડાઘયેજ ને ખડખડી ચામડી ખરીને નીકળી જવા માંડી, અને તેની જગોએ નવી સુંવાળી ચામડી આવવા લાગી.

આ અરસામાં રીકાર્ડોનાં માયબાપે જેમ્મ લીધું કે ઇસાબેલાની આગળી ખુબસુરતી કબી પાછી આવવાની નથી. માટે ઉત્તર ટાપુની જે ખાનદાની અને તાળેવંત કુમારીકા સાથે રીકાર્ડોની સગાઈ કરવાનો તેઓએ જે અસલ ઠરાવ કરી રાખ્યો હતો, તેણીને હવે પોતાને ધરે બોલાવવાનો એઓએ વિચાર કીધો એવી ગણતરીથી કે તેણીને જેવા પછી રીકાર્ડો બેડોળ ઇસાબેલાનો ખ્યાલ તજ દેશે અને તેણીની સાથે પરણવાને લલચારશે.

આવા ધરાદારથી દોઢ મહિના પછી એઓએ રીકાર્ડોની જાણ વગર પેલી યુવતિ જેણીનું નામ કલીસ્ટર્ના હતું તેણીને પોતાને ત્યાં બોલાવીને રાખી.

કલીસ્ટર્ના બી એક ખરી રૂપવતિ હતી. ઇસાએલા જ્યારે તેના ખુબસુરતીના પુરા બાહારમાં હતી, ત્યારે આખા દેશમાં તેણીથી ઉતરતી આંખે કલીસ્ટર્નાજ હતી. મ્યુનડોલીનનું રાજનગર ત્યાંની ખાનદાની ખુબસુરત કુમારિકાઓ માટે જાણીતું હતું, પણ એ બધામાં આ કલીસ્ટર્ના જેવી મનોહર રૂપવતિ કોઈ ન હતી.

કલીસ્ટર્નાને પોતાને ત્યાં આવેલી જોષ રીકાર્ડો ચોક્યો. એને એવો ગભરાટ છુટ્યો કે જો ઇસાએલાને ખબર પડશે કે કલીસ્ટર્ના અહીં આવેલી છે તો એને નકકી વેદમ જશે કે માહારાં માતપિતાનો ધરાદો હવે એની સાથે માહારાં લગ્ન કરી નાખવાનો હશે, અને તેના અદેશમાં બાપડી ઇસાએલા પોતીકા માણુ મેલી દેશે. તેથી તેણીને સધ્યારે આપવા તે ઇસાએલા કને દોડ્યો, જે બીચારી માંદગીને ઓછાને હતી અને તેનાં વૃદ્ધ માતપિતા તેણીની બાજુમાં બેઠેલાં હતાં.

પોતાના હાથમાં ઇસાએલાનો હાથ ઝાલી રીકાર્ડો તિલ્લણુ લાગણી સાથે બોલ્યો, “ઇસાએલા, માહારાં જીવ, હું જે તને કહું તે ધિરજથી સાંભળજે. માહારાં માખાપનો માહારા બાણી જે ખુદરતી ઉડા પ્યાર છે તથા માહારા તરફ એઓની લાગણી છે તેથી એઓએ એક બીજી યુવતિ સાથે માહારાં લગ્ન કરવાનું નકકી કીધું છે અને તે અખળાને અહિંઆં બોલાવી રાખી છે. એઓ એવું માને છે કે તું કદી બી પાછી સાજી થઈ શકશે નહિ, અને તેથી હવે માહારે પેલી બીજી કુમારીકા સાથે પરણીને સુખી થવું. પરંતુ, વહાલી ઇસાએલા, એ લોકને ખબર નથી કે તાહારા તરફનો માહારો પ્યાર કેવો સાચો, ઉડા તથા અખળ છે. અલગત હું તાહારી પરી કિસમની બિનમુન ખુબસુરતી જોધને તાહારા ઉપર પહેલાં મોહી પડ્યો હતો. મગર તે તાહારી ખુબસુરતી તેં હવે મોહી દીધાથી માહારા તાહારી તરફના પ્યારમાં એક કમરસ જેટલો બી ફેર પડ્યો નથી. તાહારી ફરેસ્તાખ ખસલતે અને તાહારા ઉત્તમ સદગુણોએ માહારું મન વશ કરી લીધું છે. તાહારાં રૂપને હું આહતો નથી. તાહારા ગુણોને હું પુણું છું. તાહારો કર માહારા કરમાં લઈ, જે પવિત્ર ને મહત્વવાળા ખ્રિસ્તી ધર્મમાં મને માહારાં માતતાતે ઉછેર્યો છે તે ધર્મના કસમ લઈ, તાહારાં શુદ્ધ માખાપની હજુરમાં, હું પ્રતિજ્ઞા કરું

હું, ઇસાબેલા, કે હું તને અને તનેજ માહારી અર્ધાંગના, માહારી પર-
જેતર, માહારી પ્યારી બનાવીશ, અને ચાહીશ. ઉપરાંત, જો તને કમુલ
હોય તો આ ધડી અને પળથી હું તાહારો ખાવીદ છું એમ હું બધાઉં છું.”

કેવો સાચો, કેવા મોહોટાં મનનો, ઉદાર પ્રકૃતિનો આ જવાન આશક
હતો ! આવાં લાગણી ભર્યાં ઉદાર વચનો સાંભળી ઇસાબેલા તથા તેનાં
માતપિતા હેરત રહ્યાં. આવા ખાલેસ, નિર્મળ, વફાદાર, અલૌકિક પ્યારનો
સ્વીકાર કેવા શબ્દોમાં કરવો તેની યુવવલ્લુમાં ઇસાબેલા પડી. તેણીના
હોઠોમાંથી કેટલોક વખત સુધી એકે હરફ બાહાર નીકળી શક્યો નહિ.

તાણી તાણીને રીકાર્ડોના હાથો તેણીએ પોતાની આંખોમાં દાખ્યા.
તેણીની આંખોમાં પાણી આવી ગયાં. મગર હિંમત રાખી તે બોલી, “રીકાર્ડો,
માહારા સરદાર, માહારા શિરના તાજ, તમે માહારા શાહ છેઓ, અને હું
તમારી એક દાસી તરીકે સદાકાળ તમારી સેવામાં રહીશ.”

રીકાર્ડોએ ઇસાબેલાના બેડોળ ચેહેરા પર હેત ભયું” યુવન કીધું;
અને તે અબળાનાં માથબાપે, આંખોમાં આંસુ સાથ, તે બન્નેને પોતાના
પવિત્ર આશીશ આપ્યા.

વધારામાં રીકાર્ડોએ કહ્યું, “કલીસ્ટનાં સાથ માહારી શાદી થતી અટકે
તેની, ઇસાબેલા, હું તજવીજ કરીશ. માહારાં માતપિતા કદાપિ તને તથા
તાહારાં માતપિતાને તમારાં સ્પેન દેશમાં પાછાં રવાના કરે તો હરકત
નહિ. તમે લોક તમારે વતને બેલાશક સિધારજો, બે વર્ષની અંદર હું કેડીઝમાં
કે નહિ તો સેવીલ શહેરમાં તહમોને આવી મળીશ. એક અહસ્થ તરીકે
હું માહારો બોલ આપું છું કે જીવતો રહ્યો તો બે વર્ષની મુદત અંદર
તને મળ્યા શિવાય રહેનાર નથી. જો એટલા અરસામાં હું ના આવ્યો તો
નિશ્ચય માની લેજો કે યા તો હું આ દુનિયા જગત છોડી ગયો હોઇશ યા
તો કંઈ ખાસ અનિવાર્ય અટકાવ માહારે રસ્તે પડ્યો હશે.”

“બે વર્ષ શું, આખી જીંદગી ભર હું તાહારી રાહ જોયા કરીશ, અને
જો કદાપિ તાહારા મૃત્યુના સમાચાર મને મળ્યા તો તેજ ધડીએ હું પશુ
માહારે પ્રાણુ તે કિરતારને સ્વાધીન કરીશ,” રાંક ઇસાબેલાએ જવાબ આપ્યો.

આવા સખ્યારાના સખુનો અને પ્રેમનાં વચનો તે આશક માથુકે
પરપર કહ્યાં અને તેઓ છુટાં પડ્યાં.

કલીસ્ટર્નાનાં માઆપને તેમજ પોતાનાં માઆપને રીકાર્ડોએ સમજાવી લીધાં કે માહારાં મન એવું ઉદાસ બન્યું છે કે અહિંથી નિકળી જઈ કમમાં કમ એક વર્ષ વેર પરદેશની સફર ફરી આવીશ નહિ ત્યાં તલક માહારાં મગજનું સમાધાન થાય એમ નથી, અને એટલી મુદત પુરી થાય તે પહેલાં કલીસ્ટર્ના સાથે શાદી કરવાનું માહારાં દીલ કપી થનાર નથી.

આ વાત બધાંઓએ માન્ય કીધી, અને એ વર્ષની મુદત દરમ્યાન રીકાર્ડોનાં પિતા કેપ્ટન કલોટાલ્ડોને ધરેજ રહેવાની કલીસ્ટર્નાએ મરજી જણાવી.

કલોટાલ્ડોએ રીકાર્ડોને કહ્યું કે “ રાણી બહાલી આપશે તો ઇસાબેલાને પણ એણીનાં માયઆપ સાથે હું સ્પેન વિદાય કરાવીશ, કેમકે એવું બી અને કે પોતાનાં અસલ વતનની આખો હવાથી એની પ્રકૃતિમાં ફેરફાર થઈ એને શુભકારી ફાયદો થાય,”

“પિતાજી, તમને જેમ રૂઠું લાગે તેમ કરો, પરંતુ માહારે તમને પ્રાર્થના કરવી છે કે ઇસાબેલાને તમો વિદાય કરો ત્યારે જે જે ધરેણું અને જબ્બેરાત રાણીમાતાએ એણીને ભેટ કીધાં છે તે પુરેપુરાં એણીને આપીને મોકલજો,” રીકાર્ડોએ ઉત્તર આપ્યો.

કેપ્ટન કલોટાલ્ડોએ આ અરજ મંજૂર રાખી, અને તેજ દિવસે રાણી કને જઈ ઇસાબેલાને સ્પેન રવાના કરવાની તથા રીકાર્ડોની સગાઈ કલીસ્ટર્ના સાથે કરવાની મંજૂરી માંગી.

બન્ને માંગણી રાણીએ મંજૂર કીધી, અને અલ્બર્ટ એન્ડ આરનેસ્ટોની માને લેડી એન્ડ ધી બેડ એમ્બરનો વિશ્વાસ અને માનવતો એમ્બેસા જે તે ધરાવતી હતી તેના પરથી તેણીને બરતરફ કીધી, તથા તે ઉપસંત દશ હજાર સોનાના કાઉનેનો દંડ તેના પર નાંખ્યો, અને તે દંડ વસુલ કરી ઇસાબેલાને તે ઉમરાવઆદી તરફથી જે મોહોટો અન્યાય અને બારી ઇજ્જ થઈ હતી તેના બદલામાં તે આખી રકમ તેણીને અપાવી. વિશેષમાં અલ્બર્ટ એન્ડ આરનેસ્ટોને દશ વર્ષનો દેશવટો આપ્યો. વળી એક ફ્લેમીશ વેપારી વહાણ જે નદીમાં લંગર નાખીને પડેલું હતું તેના માલેકને બોલાવી મંગાવી રાણીમાતાએ તાકીદ આપી કે ઇસાબેલા તથા તેનાં માતપિતાને તેનાં વહાણમાં લઈ જઈ સ્પેનનાં પહેલાં બંદરે સહીસલામત ઉતારવાં, અને સફર દરમ્યાન તેઓની બહુ કાળજીથી બરદાસ્ત કરવી.

ધસામેલા તથા તેનાં માથાપ બીજે દિવસે રાણીજીની રજા લેવા ગયાં. ધણી હેતથી રાણીમાતાએ ધસામેલાને કાટી કીધી અને ધણી જાહેરાત સોગાત આપ્યાં. તે નામદારની આવી ભલામત માટે ત્રણે જણે આભાર માન્યો, અને માનપૂર્વક નમન કરી રૂપસત લીધી.

ફલેમીય વહાણુ પ્રથમ ફ્રાન્સના કિનારે હંકળાયું, અને ત્યાંથી ખોરાકી ભરી લઈ ત્રીસ દિવસે સ્પેનનાં કેડીઝ બંદરે જઈ પુગ્યું, જ્યાં ધસામેલા તે તેનાં માતપિતા ઉતર્યાં.

તેઓની દીકરી ધસામેલા અંતે તેઓને મળી અને તેઓ સહી-સલામત પાછાં પોતાને વતને આવી પોહોંચ્યાં, તે બાબત ધસામેલાનાં માથાપને બધાંઓએ મુબારકબાદી આપી.

કેડીઝમાં એક મહિનો ગુજરી, તેઓ સેવીલમાં રહેવા ગયાં, જ્યાંના સાન્તા પોલાનાં મઠની સામેનું એક સુંદર મકાન તેઓએ રહેવા વાસ્તે લીધું.

એ મઠમાં એઓ સાથે નજદીકની સગાઈ ધરાવતી એક જોગણુ હતી, જેના જેવો મોઠો સૂરિણો કંઈ સારાં સેવીલમાં કાઢીને નહિં હતો. ધસામેલાએ રીકાડેને આ વાત જણાવી હતી કે જો તે કદી સ્પેન દેશમાં આવે તો સેવીલમાં સૌથી મધુર કંઈની જોગણુ કાણુ છે તેની ભાળ કાઢાડી તેણીની પાસેથી તેઓનો પતો મેળવવો.

ઉત્તરના ટાપુની રાણી તરફની તેણીને જે મોહોટી રોકડ રકમ મળી હતી તે ધસામેલાએ પોતાના બાપને વાપરવા આપી; અને એ રકમ સાથે વેપાર શરૂ કરતાં તે વૃદ્ધ ગૃહસ્થનું નસીબ ફરી ગયું અને એનો વેપાર કુદકે ને ભુસ્કે વધ્યો. વળી ધર્મગૃપાથી ધસામેલાની ખુબસુરતી પણ દાઢાડે દાઢાડે પાછી આવવા લાગી; અને તે એટલી તો સરસ થઈ કે કોઈ અલૌકિક રૂપાળી સ્ત્રીનું વર્ણન કરવું હોય તો સેવીલના લોકો ઉત્તર ટાપુથી આવેલી આ ધસામેલાની સાથે સરખામણી આપતાં.

ધસામેલા તથા તેણીનાં માથાપે ઉત્તર ટાપુની રાણી ઉપર તેમજ કંલોટાંદો અને તેની નેક ખસલત ધણીથી કેટલાંકના ઉપર ધણી માન તથા ઉપકારની લાગણીઆવાળાં પત્રો સેવીલથી લખી મોકલ્યાં અને સ્પેનમાં તેઓ સલામતી સાથે આવી પોહોંચ્યાં હતાં તેના સમાચાર કેહેવાડયા.

જવાબમાં રાણી તરફથી એઓને કશો પત્ર મળ્યો નહિ; પણ કલોટાદો અને કેટેલાઈનેલું કાગળ આવ્યું જેમાં તેઓએ ખબર આપી કે રીકાર્ડો ક્રાન્સની સફર ગયે છે અને લાંથી તે યુરોપખંડના ખીન્ન દેશોમાં ફરવા જનાર છે.

સ્થાણી ઇસાએલા એતી ગઇ કે રીકાર્ડો સફર નીકળ્યો છે તેની અંદરખાનેની મકસદ સ્પેન દેશમાં આવવાની હશે. એ બાલુ પોતાની છંદગી સેવીલમાં એવી સરસ રીતે ગુજરતી હતી કે જ્યારે પણ એના રીકાર્ડો ત્યાં આવી પુગે સારે સર્વ ગમથી તે વહાલાને ઇસાએલાની નેકી બલાઈ, ને સ્વચ્છ રહેણી કરણીના આવકારદાયક પડખા સંભળાય.

સેવીલમાં રમત ગમતનાં સ્થળો અને સાધનો કમ ન હતાં. પણ ઇસાએલા તેવી જગોએ જતી કે ભાગ લેતી નહિ હતી. ધરનાં આંગણુ-માંથી કદાચજ પગ બહાર કાઢાડતી, અને જતી તો મકમાં જતી. ઇશ્વર બજન, ખંદગી, ભલી ઇચ્છાઓ ગુજરવામાં એ એકાંતવાસે વખત ગુજરતી. અને એકચિતથી વહાલા રીકાર્ડોની પધરામણીની રાહ જોતી.

એના એવા એકાંતવાસ છતાં શોખીન સેવીલ શહેરના ધણા જુવાન્યાઓનું ધ્યાન એના ભણી તણાયા વગર રહે એવું ન હતું. જેઓ એને એકવાર દેખતા તેઓ એ માહતાબને ફરી ફરીથી જેવા ફાંફાં મારતા. સ્પેનની વિલક્ષણ રસમ મુજબ જવાન શોખીળા ઉલટમંદ આશકો એની ખારી આગળ રસ્તા પર ઉભા રહી ગીતાર વગાડી પોતાના પ્રેમના ઉભરા બાહાર કાઢાડતા. પરંતુ એ સદાયરણી તરફથી તેઓ ગમ આડી નજરે પણ જોતી નહિ.

વળી તે જમાનો વહેમ તથા જાદુકાંડનો હતો. તેથી કેટલાક પ્રેમાંધ યુવાનો એ રૂપાળીને હાથ કરવા સાડ જાદુરોણા ને ધંતરમંત્રનો ઉપયોગ કરવાને બી અચકાયા નહિ.

આમ નજદીક દોઢ વર્ષ પસાર થયું. એ વર્ષની સુદતમાં આવી મળવાનું વચન રીકાર્ડોએ આપ્યું હતું. જેમ જેમ દાહાડા જાય તેમ તેમ ઇસાએલા અધીરી પડતી ગઇ. હવે એ વહાલો જરર આવી લાગશે અને એના મનના કોડ સર્વે પુરા પાડશે એવા ખુશ ખ્યાલમાં એક દિવસ એ ખેંઠેલી છે, તેટલાં એક એખાએ આવી એના હાથમાં એક કાગળ મેલ્યું.

પોણા બે મહિના પર લેડી કેટેલાઇનાએ મ્યુનડોલીનથી લખેલું એ કાગળ હતું, અને નીચે મુજબનું તેમાં લખાણ હતું:—

“માહારી વહાલી બેડી ઇસાબેલા, તને યાદ હશે કે ગ્વીલાટ નામનો રીકાર્ડોનો એક ખિદમતગાર હતો જે હમેશ એની આગળનો આગળ રહેતો. માહારાં આગલાં કાગળમાં મેં તને જણાવ્યું હતું કે રીકાર્ડો ક્રાન્સ થઇને યુરોપને પ્રવાસે નીકળ્યો છે. એ પ્રવાસમાં ગ્વીલાટ પણ રીકાર્ડોની સાથે હતો. સોલ મહિના વેર હમુને હમારા પ્યારા બેટા તરફથી કશે સંદેશ મળેલો નહિ. પણ હવડાં ગ્વીલાટ એકલો મ્યુનડોલીન પાછો ફર્યો છે, અને, વહાલી બેડી, એ અતિ દુઃખદાયક સમાચાર લાવ્યો છે કે અલ્બો આફ આરનેસ્ટોએ કંઈ ઠાગો રચી રીકાર્ડોને મારી નાંખ્યો છે. દીકરી, આ સંતાપજનક સમાચાર માંભળી માહારા ઘણી કલોટાફડો સદંતર ગાફેલ બની ગયા છે. ખુદ આપણો વિશ્વાસુ ગ્વીલાટ એ ખબર લાવ્યો છે, એટલે એનાં ખરાંપણાં માટે સંદેહ રહેતો નથી. હું તથા માહારા પ્રાણનાથ તને વિનવ્યે છે કે માહારા બહાદુર બેટાની બધી યાદ તું કદી વિસરતી ના. કેવા અથાગ અને સાચા પ્યારથી એ તને ચાહતો હતો તે તાહારાં દિલમાં કેતરી રાખજે. અને આ હમારાં ઉંડાં દુઃખમાં મહા કૃપાળુ ઇશ્વર હમુને સહાય થાય અને હમુને એ દુઃખ ખમવાની શકિત આપે તથા હવે હમુને જલદીથી પોતાની દરગાહમાં બોલાવી લે એવી દુઆ હમારા હકમાં તું બોલ પાસે માંગતી રહેજે. પ્રભુ પાસે હમે એજ પ્રાર્થના કરીએ છીએ અને દુઆ મુજબે છીએ કે તે દયાવાંત સાહેબ તને તથા તાહારાં નેક માતપિતાને અમનમાં રાખે.”

આ કાગળ, તે ઉપરની સીલસાખ, તથા લેડી કેટેલાઇનાના પોતાના હાથદસ્તખતથી ઇસાબેલાને જરાય સંદેહ રહ્યો નહિ કે એનો પરમ-પ્રિય પ્રાણપતિ શ્રેષ્ઠ વીરો રીકાર્ડો દેષી અને દગાબોરા દુસ્મનને હાથ માર્યો ગયો છે. વળી રીકાર્ડો એવો જુઠાંને ધિકકારનારો અને સત્પત્ન હોતો કે જાણી જુજીને પોતાનાં મોહોતની એ ખોટી ખબર ફેલાવે તે માનવુંજ અશક્ય હતું.

ગમી કે માહેતમનું બાહારથી એક પણ ચિન્હ બતાવ્યા વગર તથા આંખોમાંથી એક બી આંસુ ટપકાવ્યા વગર એ ઉઠીને ઉભી થઇ. એહેરો જ્ઞાત તથા મન સ્થિર બનાવ્યાં, અને પવિત્ર કોસ આગળ

ધૂંટણે પડી બંદગી કીધી અને બાધા લીધી કે એનાં હૈયાનો હાર રીકાડો ગુજર પામવાથી જીવશે ત્યાં લગી હવે એ કુંવારી રહેશે.

જીવાન અને સકળ ગુણ સંપન્ન રીકાડોનાં મૃત્યુના શોકજનક સમાચાર સાંભળી ઇસાબેલાનાં માતતાત દુઃખી દલગીર થયાં. પરંતુ ઇસાબેલા વધારે દુઃખી ન થાય, તે સ્વારં તેઓએ પોતાનું દુઃખ દાખ્યું, અને એને ધીરજ આપી.

ઇસાબેલાએ જોગણ થઇ જવાનો પોતાનો એરાદો જાહેર કીધો; પણ એનાં માયબાવાએ એને સમજાવી કે રીકાડોએ બે વર્ષની જે મુદત કહી હતી તે ખતમ થાય નહિ ત્યાં સુધી એ એરાદો મોકુફ રાખવો.

તેણીએ એઓનું કહેવું માન્ય રાખ્યું; અને બે વર્ષમાં સાડા છ મહિનાની મુદત હજી રહી હતી તે દરમ્યાન ધર્મધ્યાનમાં તે મશગુલ રહી, અને એ મુદત બાદ સાન્ટાપોલાનું મઠ જ્યાં એની પીતરણ હતી તે મઠમાં જોગણ બનીને બાકીના દિવસો પુરા કરવાનો તેણીએ દરાવ કીધો.

અંતે બે વર્ષ ખલાસ થયાં. જોગણોનાં પંથમાં દાખલ થવાનો ઠેરવેલો દાહાડો આવી ઉભો. તમામ શહેરમાં વાત ફેલાઇ રહી કે ખુબસુરત ઇસાબેલા આજ રોજ જોગણની દિક્ષા લેનાર છે. સર્ગાં રનેલીઓ સ્વધર્માં એનાં મકાને એકઠાં થયાં કે મઠમાં એ જાય તે વેળા એઓ હાજર રહે. રોમન કેટલીક પંથની અમીરી કુળની કુમારીકાઓનો રવૈયો છે કે સંસાર ત્યાગવાને દાહાડે બહુ ભપકો કરવો, કિંમતી વસ્ત્રો તથા ઉમદા ધરેણું પેહેડી સુશોભિત બનવું, અને ઠાઠ માઠ સ્વાથ મઠે જવા નીકળવું. મઠમાં પોહોંચતાં, દુન્યાઇ દાઢ દરશાવનારો આલેખાસ હંમેશાને માટે ત્યાગ કરી, પછી જોગણનો સુતરાઈ, સાદો પહેરવેશ સદાને માટે એઓ અંગે ઓળવે છે. એ રીવાજ મુજબ આજે ઇસાબેલાએ ઝકઝકતાં આભૂષણો તથા મૂલ્યવાન રેશમી વસ્ત્રોથી પોતાનું અંગ શોભાવ્યું. જે અમૂલ્ય શોભાતાં સફેદ મોતીઓ અને ચકચકિત બેમૂલ હીરાઓ રાણી માતાએ એને સોગાત આપ્યાં હતાં, તે આજે એનાં બદનને દિપાવી રહ્યાં છે. મઠ નજદીકમાં હતું, તેથી ઘોડાગાડીમાં નહિ જતાં બધાં પાંજીયાદાં નિકળ્યાં છે. ખેશી કુટુંબીઓ અને રનેલી સાથીઓ સરખસના

રૂપમાં સાથે જોડાયાં છે. સૈદ્ધ્યતાની યેનમુન પૂતલી ઇસામેલાનો મન-
મોહન મુખડો નિહાળવા લોકની ઠઠ જમી છે, અને ડોકમાં તાણી તાણી
એનાં લણી જીએ છે. કોષ એનાં માતતાતને મુખારકખાદીના સખુનો કઢી
સંભળાવે છે કે તેઓને પેટે આવી સંપૂર્ણ રૂપગુણવાળી પુત્રી અવતરી;
તો કોષ સર્વ શક્તિમાન ખુદાનું સ્મરણ કરે છે જેણે આવી સકળગુણ-
સંપન્ન સુંદરી પેદા કરીધી.

જન-ઠઠમાંથી સરખસ રસ્તો કાપે છે તેટલાં કંઈક ચળવળ ગરબડ
થતી જણાય. એક ખીગાનો મદ્દ જેના પેહેરવેશ પરથી માલમ પડે છે કે
શન લોકનાં બંદમાંથી છુટા થઇને આવ્યો છે, તથા જેના ચેહેરા પર
અનેક હાંદેસા, આફત, વિપત્તિઓ વિટેલીની મકટ નિશાનો છે, તે
બીડમાંથી કોણી કોણી મારીને પોતાનો રસ્તો કાઢાડતો આગળ વધતો
જણાય છે.

મઠની વડી મહાધિકારણ તથા સધળી જોગણો ઇસામેલાને રીતિ-
પૂર્વક મઠમાં દાખલ કરવા મઠને દરવાજે તૈયાર ઉભાં છે, અને મઠના
ઉંબરા પર ઇસામેલા એક પગ મુકીને ખીજે મુકવા જાય છે. તેટલાં
કેદીના લેખાસવાળો પેલો ખીગાનો જે તે તરફ ધસ્યો આવતો હતો તેણે
પોકાર માર્યો, “અટક, ઇસામેલા, અટક ! પાક ખુદાના નામથી કહું
હું અટક ! જ્યાં સુધી હું જીવતો છું ત્યાં સુધી તું સંસારનો ત્યાગ
કરી મઠવાસી થઇ શકશે નહિ !”

અરે આવો પોકાર કોણ કરે છે અને ઇસામેલાને જોગણુ બનતાં
કોણુ અટકાવે છે ? ઇસામેલા તથા તેના માતપિતાએ પછવાડે ફરીને જોયું
તો પેલા મદ્દને તેઓએ ધસ્યો આવતો જોયો. લોકોની બીડભયડમાંથી
રસ્તો કરનાં તે મદ્દને માથેની ગોળ ટોપી ઉડી ગઇ, અને તેનાં સોનેરી
બાલનાં ગુણડાં છુટાં થઇ તેની ગરદન પર વિંટળાયાં. તેના ચેહેરા એવો
ગોરા દેખાયો કે તે એક સ્પેનીઅડ હોવો જોઇએ એમ સહુને જણાયું.
પડતો અડતો, કોણી કોણીએ રસ્તો કાઢાડતો, તે પુરૂષ ઇસામેલા હતો
ત્યાં આવી લાગ્યો, અને તેનો હાથ પકડી બોલ્યો, “ઇસામેલા, મને
જો બક્ષાઅર જો, નજર ઠેરવીને જો. હું રીકાર્ડો, તાહારો રીકાર્ડો છું.”

“હા,” ઇસામેલા બોલી, “તને મેં પિછાન્યો, તું રીકાર્ડો છે,
શિવાય કે તું એકાદ જૂત કે પીશાચ હોય જેણે માહારી શાંતિનો લંગ
કરવાની મક્કસથી માહારા રીકાર્ડોનું રૂપ ધારણ કરીધું હોય.”

ઇસાએલાનાં માતૃપિતા આ બીગાના મદની છેક નજદીક આવ્યાં અને તેને બહુ બારીકથી તપાસતાં તેમને પશુ લાગ્યું કે એ કોઇજ નહિ પણ એક રીકાડો છે.

ઇસાએલા આગળ રીકાડો ધૂંટણુમંડિયે પડ્યો અને તેને વિનવી કે આ વિચિત્ર ને પરદેશી લેખાસ જે માહારા શરીર પર છે તેથી તું બોળવાઇશ નહિ, પણ ખાતરીથી જાણ કે હું જીવતો ને જમતો રીકાડો છું, અને આપણે જે એકેકનાં સદાનાં સાથી થવાનો અરસપરસ કોલ આપ્યો હતો તે માહારી હાલની આવી પામર અવસ્થા જોઇને તું વિસરીશ નહિ.

રીકાડોનાં મોહોતના ખાત્રીપૂર્વક સમાચાર ઇસાએલાને રીકાડોની ખુદ તેની મા તરફથી મળ્યા હતા, છતાં તે ખબર પર ઇતવાર ન રાખતાં પોતાની ચક્ષ્મો આગળ જે સખ્સ ઉભો છે તે ખુદ બ ખુદ જીવતો જમતો રીકાડો છે એવું એને લાગ્યું, માન્યું. તેથી વધારે કશી રીતની તહેકાક કરવાની જરૂર ન જોતાં, તેણીએ ધણી મમતાથી તેને કોટી કાપી, અને બોલી “તું ખરેખર તે આસામી છે કે જે એખલાનેજ હક છે કે મને સદાની કુમારી જોગણ બની સંસાર તજવાના મારા ઠરાવ પર અટકાવ નાખી શકે. માહારા આત્માનો તું અર્ધ ભાગ, માહારો ધણી, માહારો ખરો ખાવીંદ તું છે. તાહારી યાદની છાપ માહારાં મગજ પર છપાઇ રહી છે. તાહારી સુરતની છબી માહારાં હૃદયમાં જળવાઇ રહી છે. માહારાં તન બદન તને શરણુ છે. તું માહારો માલેક છે.”

સેવીશ શહેરના વડા ધર્મશૂરનો પ્રતિનીધિ તથા જે જે બીજા ધર્મોપાધ્યાયો ત્યાં હાજર હતા તેઓ સર્વે આ બનાવ જોઇ વિસ્મય અનુભવી; અને આ હાંસાનો મારેલો, બંદીવાન જેવો, બીગાનો મદ કોણુ છે અને નેક ખસલતની સુંદર ઇસાએલા તેને પોતાના ખાવીંદ તરીકે સ્વીકારે છે, તો એ બધાનો શો બેદ છે તે જાણવાને ઉત્કંઠિત થયા.

ઇસાએલાના ગાપે જણાવ્યું કે “સાહેબો, આ એક લાંબી બાબત છે અને અહિંયા જણાવી શકાય એમ નથી. માટે જો તમે મહેરબાની માહારાં મકાને પધારવાની કૃપા કરશો તો ખરી હજીકતથી હું તમોને વાકેફ કરીશ.”

ઐતલામાં લોકોની બીડમાંથી એક શખ્સ ધ્રુમ મારી ઉઠ્યો, “ગૃહસ્થો, સત્ય માનજો કે આ આસામી ઉત્તર ટાપુનો એક મોહોટો અમલદાર છે. મેં એને બરાબર પિછાન્યો. એ તેજ શખ્સ છે કે જેણે ઇસ્ટ ઇન્ડીયથી આવેલું પોર્ચુગીઝ બારકસ ને તુર્કોએ કબજે કીધું હતું તે તેમના હાથમાંથી બહાદુરીથી છુટી લીધું હતું. આ તહમોને હું તમામ ખાતરીથી કહું છું કેમકે એજ ધણીએ મને જીવતદાન બદલ્યું હતું, ઐટલુંજ નહિ પણ માહારાં વતન સ્પેનમાં પાછા ફરવા માટે મને પૂરતા પૈસા પણ આપ્યા હતા. આવી મેહેરબાની માહારા એકલા તરફ નહિ, પણ બીજા ત્રણસો તરફ બતાવી હતી, અને હમો સર્વેને તુર્કોનાં બંદમાંથી છોડવી પુરતી ખોરાકી તથા પૈસા સાથે રવાના કીધા હતા.”

આ કેદીની હાલતના ખીયાના મદદ વિષેની આવી અન્યથા હકીકત સાંભળી, ત્યાં બેગા થયલા સર્વે જણની જાણા સ્વાભાવિક રીતે ઉશ્કેરાઇ અને એને લગતી પુરી વિગતથી વાકેફ થવા તેઓ આતુરમંદ બન્યા.

જે જે મોહોટા ધર્માધ્યક્ષો તથા બીજાં મોભાદાર આસામીઓ ત્યાં હાજર હતાં, તેઓ બધાં ઇસાએલાને સાથે લઇને તેણીને ઘરે આવ્યાં.

આપડી મઠમાંની જોગણો જેઓ પોતાની સંદમાં ઇસાએલા જેવી રૂપવંતિ યુવંતિને જોગણુ બનેલી જોવા તક્ષબમાર હતાં તેઓ છેક મઠના ઉંબરે અને છેલ્લી પળે આવો વિચિત્ર મામલો બનેલો જોઇ નાસીપાસ થઇ મઠમાં પાછાં ફર્યાં.

શરૂઆતથી તમામ એહેવાલ કઠી સંભળાવવા રીકાડોંની ના નહિ હતી. પરંતુ સ્પેનીશ જાનના એને ઝાઝો કાણુ નહિ હતો, તેથી એણે પસંદ કીધું કે ઇસાએલાને મોહોડેથી આગળો એહેવાલ કહેવાય; અને ઇસાએલાએ તમામ હકીકત ત્યાં હાજર રહેલાં સર્વે જણુ આગળ કહેવા માંડી.

તે એક નાહાતું બાળક હતું ત્યારે કેડીઝ બંદરે હલ્લો લાવીને કેપ્ટન કલોટાલ્ડો એને ઉપાડી ગયો હતો તે પ્રથમ બનાવથી તે સ્પેન સ્વદેશે એનાં માબાપ સાથે જ પાછી ફરી ત્યાં સુધીનો સવિસ્તર એહેવાલ તેણીએ કઠી સંભળાવ્યો. તુર્કો સાથની દરિયાઇ લડાઇમાં રીકાડોંએ જીત મેળવેલી તથા ઉદારતાથી ખ્રિસ્તી કેદીઓને છુટા કરી સામણી તેઓને

વાટખરચી ને ખેરાકી આપી વિદાય કીધા હતા તે વાત, તથા અન્નેએ પરચુ-
વાનો એકકને પવિત્ર કાળ આપ્યો હતો, એ તમામ વિગત તેણીએ કહી. એ
વર્ષની મુદતનાં અંદર આવી મળવાનું રીકાર્ડોએ વચન આપ્યું હતું તે
તથા એના મૃત્યુના આતરીપૂર્વક સમાચાર એના મા. તરફથી મળ્યા
હતા, જે પરથી સંસાર તણ જોગણ બનવાનો પોતે ઠરાવ કીધો, એ બધું
બ્યાન તેણીએ કીધું. પછી તેણીએ રીકાર્ડોને કહ્યું કે “મ્યુનડોલીન શેહેરથી
૮૦ સફર નીકળ્યો ત્યારથી તે આજ સુધી તાહારા પર થું વિટયું અને
હાલમાં આ કેદીના લેખાસમાં તું કેમ છે તથા તાહારી છાતીએ જે ચિન્હ
લટકાવ્યું છે કે જેના પરથી જણાય છે કે તને કામએ પરાપકારી દાન
કરી કેદમાંથી છોડવો છે, તેના ખોલાસો હવે તું તાહારે મોઢોડેથી
હમુને સંભળાવ.”

આ મગિણીના જવાબમાં રીકાર્ડો બોલ્યો, “માહારા પર ઘણાં
વિટંબણાંઓ વિટયાં છે, અનેક મુશકેલીઓ અને નડી છે, તરેહવાર સંકટ
મેં વેઠ્યાં છે, જે બધું વિસ્તારીને કહેવાનો હવડાં વખત નથી, માટે હાલ
હું માહારો એહેવાલ સંક્ષિપ્તમાં કહું છું.”

“બાતુ કલીસ્ટનાં સાથ માહારાં લગન થતાં ઉડાવવાના હેતુથી હું
સફર નીકળ્યો અને ખિદમતગાર તરીકે મેં ગ્વીલાટને લીધો જે ગ્વીલાટ
તમે તમારા એહેવાલમાં કહ્યું તેમ, માહારા મરણના સમાચાર માહારાં
માતાને પોહોંચ્યાહયા હતા.

“ક્રાન્સ વાટે થઇ, અમે રોમ ગયા. માહારા કને રોકડ એ હજાર
સોનાના કાઉન હતા, તેમાંથી સોલસો કાઉન ત્યાંના એક શરાફને આપ્યા
અને તેની પાસેથી એક હુંડી રોકીઆ ફોર્લેનટાઇન નામના સાહુકાર
જોગી લખાવી લીધી જેનાં નાણાં અને આ સેવીલ શેહેરમાં મળે. બાકીના
૪૦૦ કાઉન રોકડ માહારી પાસે રહેવા દઇ, સ્પેન આવવાના ઇરાદાથી
હમે છટલી દેશનાં જીનોઆ અંદરે જવા નીકળ્યા, જે અંદરેથી બે વહાણો
સ્પેન જવા ઉપડનાર છે એવી હમોને ખબર મળી હતી.

“આકવા પાનડીઆન્ટે નામનાં ગામમાં હું અને ગ્વીલાટ આવી
પોહોંચ્યા, અને એક વીશીમાં હમે ઉતર્યા.

“માહારો કટ્ટો વેરી થઇ લાગેલો અલ્બ આફ આરનેસ્ટો દૈવયોગે એજ
વીશીમાં ઉતરેલો હતો એવી મને ખબર પડી. પણ મેં કામું કે એણે મને

જોયો નથી અને હાં કોઇ બીજું મને જોળખતું નથી તેથી માહારા આવવાની જ્યેને ખબર પડવાની નથી અને સહવાર પડતાં સાથ તો હું અહિંથી નિકળી જઇશ, તેટલાં હું માહારા જોરડામાં જ એસી રહીશ.

“આવો વિચાર કરી આ વીશી છોડી બીજી કોઇ સલામત જગાએ જવાની મને જરૂર લાગી નહિ. જોરડામાં જ ભોજન મંગાવી અમોએ જમી લીધું, તથા બારણું અંદરથી બંધ કરી હું ને ગ્રીલાટ્ એક બાંકડા પર લાંબા થઇ આશાપથ લેવા પડ્યા. અણુધાણું કંઇ નહિ અને તેની સાવચેતી કાળે માહારી તરવાર મેં હાથમાં તૈયાર ધરી રાખી, અને ઉંઘમાં નહિ પડવાનો ઠરાવ કીધો.

“મધ્યરાત્રિ થતાં હું થોડીક ઝુંફણમાં પડ્યો હતો, તેટલાં મને બહાર કાંઇ હીલચાલ થતી જણાઇ. આરનેસ્ટો ત્રણ ખિદમતગારોને લઇને મને હંમેશની નીંદમાં પોહોંચાડવાની મક્કસદથી આવ્યો હતો. હમારું બારણું અંદરથી બંધ જોઇ, બારણું વાટે તેઓએ ધડાધડ ઉપરાચાપરી પીસ્તોલોના બાર કર્યા કીધા, અને આવી ચાલુ સખ્ત ગોળીબારથી થયેલા ગોળીઓનાં મારામાંથી હું બચેલો નહિજ હોવો જોઇએ અને મોતને પુજો હોઇશ, એવું માની લઇ તેઓએ પોતાને વાસ્તે તૈયાર રખાવેલા ઘોડાઓ પર સ્વાર થઇ મારતે ચાલુ કે ત્યાંથી નાહા, અને નાહાસત્યાં નાહાસત્યાં આરનેસ્ટો વીશીના માથેકને કહેતો ગયો કે હું ઉમરાવી કુટુંબનો છું અને તેથી માહારી મરણ ક્રિયા માહારા દરજ્જાને ઊજાતી કરવી તથા મને દેવળમાં દફનાવવો.

“આ ગરખડ ને ઘોંઘાટથી જાગી ઉઠેલા ગ્રીલાટ્ ગભરાઇને એક બારી ઉંઘાડી તેમાંથી નીચે નખાવી દીધું, અને જુઓ મારતો મારતો નાહો કે એ કેવો કમબખ્ત કે જ્યેના બન્ના ઉમરાવ શેઠનું દુષ્ટ શત્રુઓએ ખુન કીધું. આરનેસ્ટોની માફક ગ્રીલાટ્ બી માની લીધેલું કે હું ગોળી-ઓના મારાનો ભોગ થઇ પડી મરણ પામ્યો હતો; અને ત્યાંથી નાઠેલો મ્યુનડોલીન જઈ પોહોંચતાં માહારાં માતાજીને તેણે માહારાં મોતનાં સમાચાર કહ્યા.

“મને ઉંડા જખમો થયા હતા, પણ માહારો દમ ચાલતો હતો. વીશીનાં માથુસો હવે આવી લાગ્યાં, અને તેઓએ જોયું કે મને પીસ્તોલની ચાર ગોળીઓ તથા ફેટલાક છરા લાગ્યા હતા અને જગે જગે ધાહ થયા

હતા, પણ ઈશ્વર કૃપાથી કેઠે કારી જખમ નહિ હતો. તેઓએ માહારી ધણી માવજત કીધી, પણ માહારા જખમેને રૂઝ આવતાં તથા મુસાફરી પાછી શરૂ કરવાની શક્તિ આવતાં બધી મહિના નીકળી ગયા.

“ત્યારબાદ હું જીતોઆ શહેર ગયો. ત્યાં કોઈ મોહોટાં બારકસ નહિ, પણ બે નાહાનાં વહાણો મળી શક્યાં, જે મેં અને બે તવંગર રપેની અડોંએ ભાડે રાખ્યાં. એક વહાણમાં હમો બેઠા, અને બીજું વહાણ કેટલેક છેટેથી આગળ આગળ ચાલતું કીધું જે આજુબાજુ ચોકાસી રાખતું હતું કે કોઈ દુશ્મન કે ચાંચિયાનાં વહાણ નજરે પડે તો તાબ્ડોળ હમુને ચેતવણી આપે જેથી હમો હમારી હોસ્વારી અને તૈયારીમાં રહ્યે.

“સફર કરતાં હમો ક્રાન્સના કિનારે લાન્ડે-મેરાયાસ (ત્રણ મેરી)નાં ગામ સામણે આવી લાગતાં, હમારાં પેહેલાં વહાણે જોયું કે તે આજુબાજુ ખડકો પાછળ બે તુર્કી બારકસો હતાં. એ તુર્કી બારકસોએ હમારાં વહાણોને બી જોયાં અને તરત હમારી પુઠ પકડી. આવાં જખરાં બારકસોની સામે હમો કશું કરી શક્યે એવું હતું નહિ. તુર્કોએ હમુને પકડ્યા, હમારું સર્વસ્વ લુટી લીધું, અરે અંગ પરનાં હમારાં વસ્ત્રો વટીક ઉતારી લઈ હમોને નગ્ન બનાવ્યા. આવી હીણપસ્તિ ભરી કેદીની હાલતમાં મને શું શું દુઃખ થયું તેનું તમો આગળ હું શું બ્યાન કરું ?

“શેમ શહેરના શરાફ પાસેથી ૧૬૦૦ કાઉનની મેં હુંડી લખાવી લીધેલી હતી તે તથા બીજાં માહારાં ઉપયોગી કાગળ્યાઓ મેં એક દાખડામાં રાખેલાં હતાં, તે દાખડો ગુમ થઈ ગયો હતો, જે વાસ્તે બી મને થોડો ગમ નહિ હતો. પરંતુ સારે નસીબે તુર્કોના એક રપેનીશ કેદીના હાથમાં તે આવ્યો હતો, જેણે તે સાચવી રાખ્યો અને પાછળથી માહારે સ્વાધીન કીધો. જો કોઈ તુર્કોના હાથમાં તે આવ્યો હતો તો તેમાંની એક કચરસ પણ મને પાછી મળતે નહિ.

“તુર્કો હમોને આલજબસને બંદરે લઈ ગયા. આ સમયે પવિત્ર ત્રિનીટી પંથના કેટલાક પાદરીઓ તુર્કોને દંડ ભરી તેઓના કેટલાક ખ્રિસ્તી કેદીઓને છોડાવવા લાં આવેલા હતા. એ પાદરીઓને મેં માહારી કમખખત સ્થિતિથી વાંકે કીધા, અને હું કાણુ હતો તે જણાવ્યું.

“જો કે હું એક અબજો આદમી હતો અને તે પાદરીઓ મને બીલકુલ ઓળખતા નહિ હતા, છતાં તે પરોપકારી પુરૂષોએ મને બી છોડવાની ગોઠવણુ કીધી. માહારા છુટકારાના દંડના એક ભાગ તરીકે

૧૦૦ ડૉલર ત્યાં ને ત્યાં તેઓએ તુકેનિ ભર્યા, તથા તેઓને પાછા લઇ જવાને વાસ્તે તેઓનું વહાણ આવે અને બીજાં નાણાં લાવે ત્યારે તેમાંથી બીજા ૨૦૦ ડૉલર આપવાની શરત કીધી.

“આવી રીતે પરવરદગારની મેહેરબાનીથી કેદીની હાલતમાંથી માહારો છુટકે થયો. વધારે ખુશીનો બનાવ એ બન્યો કે જે પ્રમાણિક સ્પેનિઅર્ડના હાથમાં માહારો હુંડીપત્રીવાળો દાબડો આવ્યો હતો તેણે માહારી બોળ કાઢાડીને એ દાબડો માહારોજ છે એવી ખાતરી કરી અને તે લાવી આપ્યો.

“જે પવિત્ર પાદરીએ મને છોડવ્યો હતો તેને મેં એ દાબડો ખતાવ્યો, તથા માહારા છુટકારાને માટે જે રકમ ભરવાની ગોઠવણ થઈ હતી તે ઉપરાંત ૫૦૦ ડૉલર તેમાંથી કાઢાડીને મેં તેને આપ્યા.

“છુટા કીધેલા કેદીઓને પોત પોતાને વતન લઇ જવા સાથે વહાણ આવનાર હતું તેને આવતાં નજદીક એક વર્ષ લાગ્યું, જે અરસા દરમ્યાન માહારા ઉપર જે જે વિતર્યું તે બધાનું દારૂતાન કરવા બેસું તો એક આખી તવારીખ બને.

“માહારી સપર પેહેલી કારકિર્દીની શરૂમાં તુર્કીનાં બે ઝાઝ તથા ઇન્ડીઝવાળું બારકસ મેં પકડ્યાં હતાં, અને તે પરના વીસ તુર્કી સાથે બધા ખ્રિસ્તીઓને જીવતદાન બક્ષી જવા દીધા હતા, તે માહેલો એક તુર્ક આ ટાંકણે આલજબચ્સમાં હતો, તેણે મને બોળખી કાઢાડ્યો, પરંતુ માહારી આગળી ભલાઇ યાદ રાખી તેણે મને ઉધાડો પાડ્યો નહિ. માહારી જાહેર કારકિર્દીમાંનું માહારું પેહેલી ભલાઇનું કામ મને આવી રીતે કારગત આવશે એવો મને ખ્યાલ નહિ હતો. મગર કહેવત છે કે ‘ભણા કર ભણા હોગા, સોદા કર નફા હોગા.’ અગર એ તુર્કીએ જો પુઝી માથું હોત કે ઉત્તર ટાપુના જે એડીરલે તુર્કી સાથે જંગ કરી તેઓનાં બે વહાણોનો નાશ કરી ઇન્ડીઝવાળું કિંમતી ખજાના સાથનું બારકસ પકડ્યું હતું તે હું હતો, તો તુર્કીએ મને જીવતો જવા દેતે નહિ પણ તુરત શણીએ લટકાવતે, ચાતો તુર્કી સુલતાન તરફ મને મોકલાવી આપતે અને હંમેશનો હું ત્યાં ગુલામ કે બંદીવાનની હાલતમાં સંખડતે.

“કુંકમાં, જે પવિત્ર ધર્મગુરુઓએ દંડ ભરી મને છોડવ્યો હતો તેઓ તથા બીજા ૫૦ છુટા કરવામાં આવેલા ખ્રિસ્તી કેદીઓ સાથે હું સ્પેન દેશ આવ્યો, વેલેન્સીઆ શહેરમાં હમારું એક સરખસ કાઢાડવામાં

આવ્યું, અને ત્યાંથી હમો બધા સૌ સૌને ગામે જવા છુટા પડ્યા. ત્રિનીટી પંથના લઘા પાદરીઓની પરાપકારી કાશિશથી હમને હમારા બંદમાંથી છુટકો મળ્યો હતો તેની ઇલાણી કાગે હમોને આ પેહેરવેશ તથા ચિન્હ પેહેરવાં પડ્યાં.

“માહારી પ્રાણુપ્રિય ઇસાએલાને ભેટવા હું એવો તલબગાર હતો કે આએ સેવીલ શહેરમાં આવતાં સમેત સાન્તા પોલોનાં પવિત્ર મંત્રું ઠેકાણું પૂછતો હું અત્રે આવી લાગ્યો. માહારા દાખડા વિષે જે મેં કહ્યું છે તે આ રહ્યો. એમાં માહારાં ઓચરિયાં છે તે જુઓ, તપાસો.”

આટલું કહી, રીકાર્ડોએ વડા ધર્મોપદેશના હાથમાં દાખડો મેલ્યો, જેમાંના ઓચરિયાં તપાસવાથી સૌની ખાતરી થઈ કે આ શખ્સ ખરેખર રીકાર્ડો છે. વળી ત્યાં એક ફોરનટાઇન હતો તેણે પેલી ૧૬૦૦ કાઉન વાળી હુંડી જોવા માગી, જે તેને દેખાડતાં તે બોલ્યો, “બરાબર છે. કેટલા મહિના થયા આ હુંડીની બાબતમાં મને લખાવત આવી ગઈ છે. એ હું સ્વીકારું છું અને એનાં નાણાં ચૂકવી આપીશ.”

આ સાંભળી ત્યાં હાજર રહેલાં સર્વે જણાં જેટલાં અજબ તેટલાં ખુશી થયાં. અતે ધર્મો જય. વડા ધર્મોપદેશના રીકાર્ડોને હેતથી બચાવ-ગીરી કીધી. દરેક જણુ ઇસાએલાને તથા તેનાં માતપિતાને સખ્ય શબ્દોમાં મુઆરકબાદી પર મુઆરકબાદી આપવા લાગ્યાં અને ધણાં મુખો ભોગવતાં રહે એવું ઇચ્છ્યું. એક ધર્મગુરુએ ઇસાએલાને સૂચના કીધી કે આચર્ય-બીશપની વાંકેરી માટે આ ઉત્કૃષ્ટ એહેવાલ વિગતવાર તેણીએ લખી કાઢાડવો, જે સૂચના તેણીએ કમુલ રાખી.

હવે બહારનાં આવેલાં સર્વે જણુ વિખરાવા લાગ્યાં. બીજે દાહાડે ઇસાએલાનાં વૃદ્ધ માતપિતા આચર્યબીશપને મેહેલે જઈ તે મોહોટા ધર્મ-ચાર્યને આમંત્રણ કરી આવ્યાં કે રીકાર્ડો સાથે તેઓની પૂત્રીના લગ્ન પ્રસંગે તેનામદારે પધારીને તેઓને માન આપવું, જે આમંત્રણ તેણે ખુશીની સાથે સ્વીકાર્યું.

શાદી માટેના ઠેરવેલે દિવસે સેવીલ શહેરનાં મોહોટાં બહેનઓની હાજરી વચ્ચે દેવળમાં પુરા ઠાઠ સાથે પાદરીઓએ રીકાર્ડો અને ઇસા-એલાનાં શુભ લગ્નની ક્રિયા કીધી. અને એ સાચું આશ્ચર્ય માથાકવું જોકું જાદા કાળ માટે લગ્નના પવિત્ર ગાંઠથી બેઠાયું. સાન્તો પોલોનાં મંત્રી

સામેનું એક સુંદર મકાન તેઓએ ખરીદ્યું, અને ત્યાં તેઓ રહેવા ગયાં, અને પોતાના દિવસો અરસપરસની મોહોખતમાં, પુરાં સંતોષ ને સુખ વચ્ચે, હસી ખુશીથી ગુજારવા લાગ્યાં. અને પોતાની રહેણી કરણીથી તથા ઉદાર મનની સખાવતોથી, તેમજ પોતાના દોસ્ત બેશીઓની અછી મદારત, પહોરોણાગત કરતાં રહેવાથી, તેઓ ધણું લોકપ્રિય થયાં, અને પોતાની આસપાસ એક મોહોટું મિત્રમંડળ બેઠું કીધું.

સૌ સારું જોનું છેવટ સારું.

.

ઝોહાક-ફરીદુનનો કિસ્સો.

પુરાતમ જમાનામાં મશહુર મુલ્કે ધરાનમાં તખ્તને શાલાવનાર ને તાજને દીપાવનાર શાહ જમશીદ બહુ જાહોજલાલી સાથે નિષ્કંટક રાજ્ય ચલાવતો હતો. મગર એક રોજ તકોબરી ને અહંકારે તેના દીલમાં વાસો કીધો, અને ખુદ પોતે ખુદા છે એવો ગર્રીભર્યો દાવો કરી તમામ રૈયતને ફરમાવ્યું કે જેહાનના પેદા કરનાર તરીકે મનેજ માનો તથા માહારી પરસ્તેશમાં મશગુલ રહો. આવા ધુરા અને તકોબરીના સુખનો પાદશાહ જમશીદને મોહોડેથી સાંભળી લોકોનાં દીલ ધણાં આઝુદે થયાં. તે દિવસથી તેનો દહાડો વાંકો બન્યો તથા નસીબ બરગસ્તે થયું.

એ સમયે અરબસ્તાનમાં ઝોહાક નામનો એક તુંદ, સીતમગાર રાજ લડાઇના મેદાનમાં નેઝના ઉડાવનાર બહાદુર આરબો ઉર્પર રાજ ચલાવતો હતો. તેની પાસે સોનેરી લગામના દશ હજાર અરબી ઘોડાઓ હતા, જેથી તેને બીવર-અરપના એલકાબથી બધા પિછાનતા હતા. દરો ભાષામાં દહ-હજાર (દશ-હજાર) તેને પેહેલવી ઝખાનમાં બીવર કહે છે.

જ્યારે ઝોહાકને ખબર થઇ કે ધરાનના શાહ જમશીદ સાંમણે તેની પ્રજા ઉશ્કેરાયલી છે તથા તેનું લશ્કર વટીક તેની ગર્રીના સબબે બેદીલ બની ફરી બેઠું છે, ત્યારે ધરાન જીતવાનો એ અરબ પાદશાહે કસદ કીધો, અને મરદાના આરબોની ફ્રેજ ઉભી કરી તે દેશ તરફ કુચ કરી ગયો. જમશીદથી અસતોષી બનેલા ધણ્યુએક ધરાની અમીરો ને સરદારો ઝોહાકને જઇ મળ્યા. બરગસ્તે નસીબનો જમશીદ તખ્ત, કોલાહ, તાજ, ખખનો, સહુ છેડીને નાહો; અને નામીયાં ધરાન દેશનાં તખ્ત ઉપર ઝોહાક બેઠો.

જમશીદનાં નામ ને નિશાન નાખુદ કરવાના એરાદાથી ઝોહાકે ફરમાન કાહાકયું કે એ જ્યાં બી હોય ત્યાંથી એને પકડી લાવી તેની આગળ હાજર કરવો. દેશે દેશ ને ગામે ગામ ઝોહાકના કાસદો અને જાસુસો ફરી વળ્યા.

ન જમશીદની રખડાટનો રહયો શુમાર,
જાંબુલ, હીંદ, ને ચીનમાં ભટકયો લાચાર.
પ્રજા જેને કહેતી ખુદાવિંદ સરતાજ,
તે નાનના એક ટુકડાનો રહયો મોહતાજ.

દુઃખી હાલતનો એ નાચાર શાહ સો સાલ સુધી કોખનાં દીકામાં આવ્યો નહિ. જાણે ધરતિ પરથી સુતલક નાણુદ ચઢ ગયો. મગર સોમે વર્ષે ચીન દેશના ફરીઆને કઠિ ઝોહાકના જન્મસોના જોવામાં એ આવ્યો. એક તુચ્છ ફેદીની સુઆફેક એના હાથો પગોમાં બેડી ધાણી તત્કાળ તેઓ એને ઝોહાક પાસે લઈ ગયા. બદબખ્ત જમશીદ તરફ તુચ્છકારની નજર ફેંકી ઝોહાકે સવાલ કીધો કે “અએ શખ્સ ! તાહારે શેહેનશાહી તાજ, તાહારે દબદબાલયું તખ્ત, ક્યાં છે ? તાહારો બાદશાહી ઠાઠ ક્યાં રહ્યો ? તાહારા કાયદા, તાહારો અમલ, તાહારે રાજ ક્યાં ગયાં ? શું તાહારાં એક વારનાં રોક, હમામ ને દમ્બર ! અને હવે તાહારે નસીબ એકદમ કેમ ઊંલાઈ ગયું ?”

શાહ જમશીદે વાળ્યો જવાબ એમ તે વાર,
“તે નાહક કીધો છે અને ગીરફતાર;
નથી લાજમ બેડીમાં રાખે મુજ હાથ,
રમાયો છે બીલકુલ ફરેબ મ્હારી સાથ.
તમામ માહારાં સંકટનું મુજ તો છે તું,
તો આવા સવાલની તુજ મક્સદ છે શું ?
વરસ્યો છે માહારા પર તુંથીજ સીતમ,
કરે શાનો ડાળ જાણે લાગતો હોય ગમ ?”

ધરાની બાદશાહ જમશીદના આવા હિંમતી સુખન સાંભળી ઝોહાક લાલચોળ તપી ગયો, અને ગુસ્સાથી પોકાર મારી પૂછ્યું કે “ઓ કમતાલેના શખ્સ ! બોલ તને કેવું મોહોત જોઈએ છે ? તીર વડે તાહારે બીતર વીંધુ, કે સુળી પર તને લટકાઉં, કે શમશીરથી તાહારે થડ ઉરાડું, યા ખંજરથી તાહારે જીગર ચીરું ? અટ બોલ કે જમશીદ તને કઈ રીતથી પોહોંચાડું ?”

જમશીદે વગર બીલીકે તે જીલમગારને જવાબ દીધો કે “હું તાહારો બદીવાન છું, તો બલે ચાહું તે રીતે તું માહારો જાન લે; મરવાનું તો છેજ, તો પછી આ મોહોતે મરવું કે પેલે મોહોતે તેની મને લેશ-ભાર પરવા નથી.”

જમશીદનાં આવાં હિંમતી વેણુ સાંભળી, ગુસ્સાથી ઝોહાકનાં નેણુ ચઢી ગયાં, અને તે કમનસીબ શાહને ઘાટકીમાં ઘાટકી મોહોતે મારવાનો તેણે કસદ કીધો. તે બેરહેમ જાલમ બાદશાહે લાકડાંનાં બે પાટીયાં મંગાવી

તેના વચ્ચે જમશીદને બંધાવ્યો, અને એક ધારદાર લોખંડી કરવતથી તેને શવતો ને શવતો ઉભો ને ઉભો વેહેરાવી નાખ્યો.

ઓ બદબખ્ત જમશીદ ! તુજ મોહોત કેવું કુર !
 ઝોહાકે લીધું શી રવેશ વેર પુર !
 વધુ કોણે જમશીદથી રાખ્ય કીધું ?
 પણ છેવટે એ રંજનું ફળ શું લીધું ?
 ગુજાર્યા એણે તખ્ત પર સાતસો સાલ,
 અનુભવ્યા સારા, માઠા એણે હાલ.
 તે અઝદાહના દમથી છુપાઇ બહુ રહ્યો,
 પણ આખરે ફતીને સપડાઇ ગયો.
 અરે દુન્યા છે એવી નાપાયદાર,
 ના નેકીનાં બી સિવાય રોપતો કોઇ વાર.
 આ નાપાયદાર જગ પર કાંઈ લોક રાખે પ્રિત ?
 શુરાઇ ફાવી જાય એવી છે જમની રીત.
 આ ક્ષણભંડુર દુન્યાથી ધરાયો હું,
 આ દુઃખથી છોડવ સત્વર, કિરતાર તું !

ઝોહાકના અમલ દરમ્યાન મુઠ્ઠે ધરાનમાં દાનાવોની રાહ રસમો નાખુદ થતી ચાલી, દેવો મીસાલના શુરાઓની મુરાદો ફેલાઇ હુન્નર ખોવાર થયો, જદુગીરી માન પામતી થઇ, સચ્ચાઇ દબાતી ગઇ, નુકસાની ને બદી બરપા રહી.

અસલી દાસ્તાનેના કેહેનારાઓ બીવરઅરુપ ઝોહાક વિષે એવો અનન્ય એહેવાલ કહી ગયા છે કે ફાદા અને ફરેબના ભરેલા શીતુરી સ્થતીને આ બાદસાહના ખલાં ઉપર ચુમી લેવાથી તે જગો ઉપર બે કાળા નાખ ઉગી નીકળ્યા, જેથી, એ ધણો ગમ ખાઈ ગયો, અને હરેક તરફથી તેનો એલાજ શોખો પણ કરી મળ્યો નહિ. આખરે એ નાગો એણે કપાવી નાખ્યા, પણ ઝાડની ડાળ માફક પાછા ઉગી નીકળ્યા. તે વખતના કાબેલ હકીમો જમા થયા અને ખુબ મસલેહત ચલાવી, પણ કરી બી કારગત ઉપાય સૂચવી શક્યા નહિ. પછી સ્થતીન વૈદનો વેષ લઇ ઝોહાક આગળ આવ્યો અને બોલ્યો કે “જે બનવાતું હતું તે બન્યું. એ સાધોને કાપી નાખવા નકામા છે, કેમકે એઓ પાછા ને પાછા ઉગ્યા કરશે. તાહારા માટે હવે એકજ ચારો છે અને તે એ કે તું ખાણું બનવાવું અને તે

ખવાડી એઓને આરામ આપ, મગર આદમીઓનાં બેળાં શિવાય એઓને ખોરાક આપતો ના. કદાચ આ પોષણથી એઓ પોતાની મેળે મરી જશે. રોજ રોજ એ આદમીઓને મારી નાંખી, તેઓનાં બેળાં કાઢાડી ખોરાક તરીકે એઓને તું આપતો રહે.”

નાપાક એબલીસની આ એલાજ સૂચવવામાં મતલબ એ સમાયલી હતી કે કોઈ બી રવેશે દુન્યા માનવીઓથી ખાલી થાય. વૈદના વેષમાં આવેલા એબલીસે ખતાવેલા આ એલાજને સખબે દર રાતે બે જવાન મર્દો થું ગરીબ કે થું પેહેલવાની તોખમના હોય તેઓને બાદશાહનો બાવરચી મેડેલમાં લઇ જઇ, તેઓને મારી નાંખી તેઓનાં બેળાંમાંથી સાંપો માટે ખોરાક બનાવતો હતો.

એવું બન્યું કે ઉંચી તોખમના બે પરહેજગાર મર્દો, જેમાંના એકનું નામ પાકદીનનો અર્માયલ અને બીજાનું નામ દૂરઅદેશ ગર્માયલ હતું, તેઓ એક રોજ સાથે થયા, અને હરેક રીતની વાત ચાલતાં બાદશાહ ઝોહાકની તથા તેનાં લશ્કરની બેદાદીની અને સાંપોને માટે રોજીંદા અપાતાં માણસોનાં બેળાંની જુરી ને ધાતકી રસમ બાબેની વાત નીકળી.

એકે કહ્યું કે “આપણે બાવરચી તરીકે બાદશાહ આગળ જતા આવતા થઇએ, અને ત્યાર બાદ વિચાર પૂગાડી કંઈ એવો ચારો શોધ્યે કે જેથી કંઈ નહિ તો એકેક આદમીનો જીન આપણે રોજ રોજ બચાવી શક્યે.”

આયન્દેહ એઓએ બાદશાહનું બાવરચીખાનું તદખીરથી પોતાને હસ્તક લીધું. અને જ્યારે જલ્લાદોએ બે જવાન મર્દોને પકડી લાવી તેઓની આગળ પટકયા, ત્યારે તે બાવરચીઓની આંખો લોહી ભરેલી, સર કીના ભરેલાં અને જીગર દર્દ ભરેલાં થયાં.

જીલમગાર ઝોહાકના આવાં જીલમી ને નિર્દય કામથી તેઓ આજેજ થઇ એકેક સામું ટગર ટગર જોતા ઉભા. પછી પેલા બે જવાન મર્દો માંના એકને તેઓએ મારી નાખ્યો, કેમકે તે કીધા શિવાય તેઓનો કશો ચારો નહિ હતો, અને તેનાં બેળાં સાથે એક બકરાનું બેજું મેળવી નાખી સાંપોને વાસ્તેનો ખોરાક બનાવ્યો. પછી એકને તેઓએ જીવતો છોડી મુક્યો અને કહ્યું કે “તું અહીંથી નાહાસ અને કેથે છુપાઇ રહેજે. શેહેરની વસ્તીમાં ના રહેતો, મગર ફૂલ વ દસ્ત (પહાડ ને જંગલ) તાહારે બાગે છે.”

એવી રીતે પાકદીનના અમથિલ તથા દૂરઅદેશ ગમથિલની હીકમતથી દર મહિને ત્રીસ જવાનોના જીવ બચતા થયા. જ્યારે એવા બસો બસો માણસો એકઠાં થતાં, એવી રીતે કે તેઓ કાણુ છે તેનો કાળને સંસારો વટીક માલમ નહિ પડતો, ત્યારે બાવરચીઓ તેઓને બકરાં મેઢાં આપી જંગલમાં મોકલાવી દેતા હતા. શીરદોરી તુસીના કહેવા મુજબ એ શખ્સોની ઓલાદના હાલના કુદ્ લોકો છે.

૬૦ રીઅડસન કહે છે કે “The gaolers (Karmael and Armael), moved with compassion for their unhappy prisoners thus doomed to feed the tyrant’s distemper, allowed many to escape, supplying the demand with the brains of sheep; and from those fugitives who took refuge in the Ararat or Gordian mountains of Armenia sprung the nation known since by the name of Kurds.”

એક મધરાતે ઓહાક જે બાદશાહી આરામખાનામાં સુતેલો હતો તેણે એવો ખુરાબ જોયો કે રાજમહેલમાં ત્રણ જગી સવારો એકાએક નીકળી આવે છે, જેઓમાંના બે મોહોટા વચ્ચે એક નાહાનો છે, જે સર્વના ઝાડ મીસાલનો કદમાં તથા બાદશાહ મીસાલનો દબદબામાં છે. તેના હાથમાં ગાયની સુરતનો ગોઝ (ગોઝએ ગાવસાર) જખરદસ્ત પકડેલો છે અને ઓહાક સાથે જંગ કરવાને દોડતો આવે છે ને દબાદબ ફટકાઓ તે ગોઝથી તેના સર પર લગાવે છે, તેનું શરીર પરતું ચામકું માથાથી પગ સુધીનું હિપેડી નાંખે છે, તથા તેના બેહુ હાથ દોરડાં વડે બાંધી અને ગળામાં તોક નાખી, તેને ખેંચતો ને દોડાવતો દમાવદ પાહાડ સુધી ધસી લઇ જાય છે, અને પછવાડે લોકોનું ટોળું દોડે છે.

આવું લયંકર સ્વપ્નું એઇ ઓહાકે કલ બાધી, ધાસ્તીથી તેનું જીવર ચીરાઇ ગયું, અને ઉધમાંજ એવો પોકાર માર્યો કે તે સો થાંભલાવાળો મેહેલ ધુજ રહ્યો.

આ પોકારથી જનનામાંની બાલુઓ ચમકી ઉઠી. અને બાલુ અન-વાંઝે દોડી આવી ઓહાકને પુછ્યું, “આ રાજપતિ ! તને શું થયું ? તાહારો બેદ કહે. તું તાહારા પોતાના બાદશાહી આરામખાનામાં સુતેલો છે તેટલાં એવું શું બન્યું કે તું તાહારા જનથી એમ બીધો ? હકત

કેશ્વર* (તમામ દુન્યા) તાહારા ફરમાન હેઠળ છે, શું આદમી, શું દેવ, કે શું ફાડી ખાનારાં હેવાનો ખી તાહારી સંભાળ કરે છે. સઘળી દુન્યા તાહારી પાદશાહીમાં છે. તો ખોલાસો કર, ઝો પૃથ્વીપતિ, કે તું તાહારા આરામમાંથી ઈવો પોકાર મારીને કાંય ઉઠ્યો ?”

આ ચિંતાતુર સવાલના જવાબમાં ઝોહાક બોલ્યો, “આ અન્યથા વાત માહારે છુપાવવી જોઈએ, સખજ કે જો તમે તે જાણો તો માહારા જીવને વાસ્તે તહમોને અતિશય ચિંતા રહેશે, અને તમે નાઉમેદ થશો.”

“બાદશાહ ! હમારી આગળ તાહારો બેદ તાહરે ખોલ્યો કરવો જોઈએ.” અનર્વાઝ બોલી, “કદાચ હમો તેનો ઈલાજ કરી શકીશું, કારણ કે કોઈ પણ દુઃખ ઈલાજ વગરનું હોતું નથી.”

સારે ઝોહાકે પોતે જોયેલા ખુશખબરો ઈહેવાલ વિગતવાર તેઓને કહ્યો, જે સાંભળી અનર્વાઝ બોલી કે “આ બાબત પડતી ના મુક. ઈનો ઈલાજ શોધ. હરેક મુલકમાંના નજુમીયા તથા મોબેદોમાંના જે જે દાનાવ મદદો હોય તેઓને ઈકઠા કર, તેઓને તમામ વાત જાહેર કર, તલાસ કર, અને તેઓ મારફતે સમ્યાપ્ત શોધી કાઢ. તેઓથી તું જાણ કે તાહારું મોહોત કોણથી છે ? કોઈ આદમઝાદથી કે કોઈ દેવ યા પરીથી ? અને જ્યારે તે તું જાણે ત્યારે તેનો ઈલાજ કર. શું કામ હર રાખે છે ?”

તે નાઝનીનના આ સખુનોથી ઝોહાકના દીલમાં હિંમત આવી. ઈટલામાં કાગડાનાં પીછાના રંગની રાત ખલાસ થઈ, ને પહાડને મથા-જેથી સૂર્યનો પ્રકાશ પ્રદર્શિત થયો.

બાદશાહ ઝોહાકે મુલક મુલકના મોબેદો, વિદ્વાનો, તથા દાનાવોને પોતાની નજદીક બોલાવ્યા; અને પોતે જે ખુશખબરો જોયે હતા તેનું ખ્યાન તે તુટેલા દીલના રાજપતિએ તેઓને કહી સંભળાવ્યું અને બોલ્યો “ઝો આઠેલ ને ફાન્ગેલ મોબેદો ને હોસ્પાર શખ્સો ! માહારા જીવને રોશનીનો રાહ બતાવો, અને ખબરદાર કરો. વખતની ગીરદેશથી માહારા ઉપર નેક ને બદ જે ગુજરવાતું હોય તેથી અને વાકેફાર કરો. કહો

* કહત કેશ્વર (અવસ્તા જ્યાનમાં હકત કર્ષવરે) એટલે સાત મુલક યા ખડોમાં વહેંચાયેલી જગ્યા. એ સાત ખડોનાં નામ નીચે મુજબ છે:—અરેઝહ, સઘહિ, કદધક્ટ, વીદધક્ટ, વોહરઅરેસ્તિ, વોહરઅરેસ્તિ, અને ખનિરથખામિ.

કે માહારો જમાનો ક્યારે આખર થશે ? આ માહારા તાજ, તખ્ત અને કમરબંદ કાણુનાં થશે ? તમેએ એ સધળો બેદ ખોલી મને જાહેર કરવો પડશે, નહિ તો તમારાં સર ખુવારીમાં પડશે.”

ઝોહાકનું આવું કહેવું સાંભળી તે દાનાવો ને મોબેદોના ગાલ ફિક્કા મારી ગયા અને હોઠ સુકા પડ્યા. તેઓ અરસપરસમાં બોલવા લાગ્યા કે બાદશાહનાં કીસમતમાં શું બનવાનું છે તે જો જાહેર કર્યે છીએ તો જીવ સાથે લડાઈ અને તનનું કચડાઈ જવું થાય છે. અગર જો જે બનવાનું છે તે એને નથી કહેતા તો એમ ખી એ આપણો જીન લેશે.

આવી રીતે ત્રણ દહાડા નીકળી ગયા, પરંતુ ખરી હકીકત બાદશાહ આમજી જાહેર કરવાની કોઈની હિંમત ચાલી નહિ. એથે દિવસે ઝોહાકે તેઓના ઉપર ચુસ્સો કીધો કે જો તમે જીવતા ને જીવતા સુળી પર લટકવા નહિ માંગતા હોવો તો જે બનવાનું છે તે તાબડતોબ મને જાહેર કરો.

સધળા મોબેદોએ તુટેલે દીલે તથા આંસુ ભરી આંખે સર નીચાં કીધાં. તેઓમાં રોશન દીલનો, રાસ્ત ચાલનો, ખીદાર મગજનો, ને હોસ્વાર, ઝીરક નામનો આગેવાન મોબેદ હતો, તેણે વગર ધાસ્તીએ ઝોહાક આગળ જાપાન ખોલી અને તેને કહ્યું “બાદશાહ ! તાહારા મગજમાં જે શુમરાઈ હોય તે દૂર કર, કેમકે કોઈખી માયનો પુત એવો નથી કે જેને વાસ્તે મોહોત નથી. બુલંદ તખ્તને લાયકના ધણા બાદશાહો તાહારી પૂર્વે થઈ ગયા છે. તેઓએ ગમી તેમજ ખુશીના ધણા દહાડા જોયા હતા. મગર જ્યારે તેઓના દહાડા ભરાયા ત્યારે તેઓ સર્વે મોહોતને તાબે થઈ ચાલતા થયા.

તું મજબુત હોય લોખંડી કિલ્લા સમાન
છતાં નાખશે કચડી રે તને આરમાન.
ન કાયમ રહ્યું કોઈ, ન તું ખી રહેનાર,
થશે ખીજો તુજ તખ્તો તાજનો લેનાર.
તેલું નામ થશે આફરીદુન, તું જાણુ,
ફતેહ આપશે દુન્યામાં તેને આરમાન.

મગર એ સરદારે હજી એના માયનાં પેટે જન્મ લીધો નથી, વાસ્તે ઝોહાક બાદશાહ, તને હાથ અફસોસ કરવાનો અને ગમી ખાવાનો વખત હજી આવ્યો નથી. જ્યારે એની દુનરમંદ ને સ્થાણી માતાને પેટે એ

પેદા થશે ત્યારે એક ફળદાર ઝાડની મીસાલે તે ફળવંત થશે. જ્યારે તે જીવાનીને પોહોંચશે ત્યારે માહતામ તલક તે સર ઉઠાવશે, અને બાદશાહી તાજ, તખ્ત, કોલાહ તથા કમરબંદ મેળવવા મથશે.

સરૌવરનાં ઝાડ સમ તે સીધો થશે;
ને ગર્દન પર પોલાદી યુઝ ઉઠાવશે;
તે યુઝથી ચલાવશે તુજ સર ઉપર માર,
તને બાંધી કહાડશે મહેલ, મોહોલેથી બહાર."

મોબેદ ઝીરકનાં આવાં ત્રાસ ભયોં વચન સાંભળી ઝોહાકે પુછ્યું કે "એ ફરીદુન સરદાર મને શા સારૂ મારશે ને બાંધશે, ને માહારી સાથે એને શાનો કીનો છે?"

તે દીલાવર મોબેદે ઉત્તર આપ્યો કે "જો તું દાના હશે તો જાણ્યું છે વગર બહાને, વિના કારણે, કોઇ છુરાઇ શોધતું નથી. ફરીદુનનો બાપ તાહારા હાથ ઉપર માર્યો જશે, જેનાં દુઃખથી એનું સર કીનાભયું થશે. એક અમૂલ્ય ગાય પેદા થશે જે એ ફરીદુનની દાયા થશે, ને તે ગાયતું મોહોત પણ તાહારાથીજ આવશે. જેથી એ જહાંજોય સરદારનો કીનો તાહારા તરફ ઐર વધશે, અને તેના વેરમાં ગાયનાં માથાંના આકારનો ભારી યુઝ ઉઠાવી તે તાહારાં સર તેના જરબોથી ફુટશે."

આ હુબતનાક એહેવાય સાંભળી ઝોહાકે બેહોશ થઇ તખ્ત પરથી ગમડી પડ્યો, અને ઝીરક તુકસાન પૂગવાની ધાસ્તીથી તખ્ત આગળથી ચાલી ગયો. જ્યારે ઝોહાકનું દીલ પાછું ઠેકાણે આવ્યું ત્યારે તે પાછો તખ્ત ઉપર બેઠો.

દુન્યામાં ફરીદુનની છુપી કે જાહેર નિશાનની શોધ તેણે કરવા માંડી. એને આરામ, ઉંઘ અને જીખ હતાં નહિ, અને એનો રોશન દાહાડો સીઆહ થયો.

એમ કેટલો લાંબો વખત નીકળી ગયો, અને અઝદેહાકે (અઝદહાની મિસાલનો ઝોહાક) બતંગ થતો ગયો.

આ અરસામાં મુમારક ફાલના ફરીદુનનો જન્મ થયો. સીધાં સર્વના દરખ્ત મિસાલ તે વધવા લાગ્યો, અને તેના એહેરા ઉપર શાહી તુર પ્રકાશવા લાગ્યું. શાહ જમશીદ જેવો તે તુરમંદ તથા આક્રતામ મીશાલનો પ્રકાશિત હતો. ફરતું આસ્માન ખારથી તેને તાબે થયું.

પેલી પુરમાયે નામવાળી ગાય જોને દરજ્જે સધળી માથેથી ચઢતો હતો તે તેની માથેને પેટે જન્મ પામી ત્યારે તેના દરેક બાલ નર મોરની માફકના જુદા જુદા રંગના હતા. કોઇએ દુન્યામાં આવી ગાય જોઇ નથી, અને અનુભવી છુટાઓથી સહમજી પણુ નથી.

ફરીદુનનો આપ આત્મીન, જેના ઉપર જેહાન તંગ થયેલી હતી, તે ઝોહાકથી નાસતો લાગતો હતો, મગર એક દહાડો એ બદખસલતી બાદશાહના ફાંદામાં તે ફસાયો. તે જીલમગારના કેટલાક ખીદમતગારો એક દિવસ તેને મળ્યા, અને ચિત્તાની મીસાલ બાંધીને તેને ઝોહાકની નજદીક લઇ ગયા, જેણે એને મરાવી નખાવ્યો.

ફરીદુનની અક્કલમંદ માથ ફરાનક જે તે જમાનાની એક શણગાર હતી અને બાદશાહી દબદબાવાળાં ફળતું દરખત હતી, અને જેનું દીલ ફરીદુનના પ્યારથી ભરેલું હતું, તે પોતાનાં બચ્ચાને લઇ જંગલ બાણી નાહાસી ગઇ, કે જ્યાં પુરમાયે ગાય હતી.

તે જંગલના રખેવાળની નજદીક તે પોકાર મારવા લાગી ને આંસુઓ ખેરવી રડવા લાગી અને અરજ ગુજરી કે “આ માહારાં ધાવનાં બાળકને તું માહારી પાસેથી લઇ થોડો વખત તાહારી પનાહમાં રાખ. એક બાપની માફક તું એને કબુલ રાખ, અને તાહારી સુંદર બરકતી ગાયનાં દુધથી તું એનું પાળણુ કર. આને માટે જો તને બદલો જોઇતો હોય તો માહારો જાન તને જામીન તરીકે ગીરવી મુકું છું.”

તે પાછીઝે મગજની નેક બાતુને તે જંગલના તથા ગાય પુરમાયેના રખેવાળે જવાબ દીધો કે “તાહારું કહેવું મને કબુલ છે; તાહારાં બચ્ચાને એક જોશામ થઇને હું રહીશ, તથા કાળજીથી એની પરવરેશ કરીશ. બે ફિકર રહે.”

રખેવાળે ત્રણ વર્ષ સુધી બાપની માફક ફરીદુનની સંભાળ લીધી અને પુરમાયેના દુધથી તેને ઉધાર્યો. તે માથેના પતો મેળવવાની જાલમ ઝોહાકની કોશિશો હજી જારી હતી.

એક રોજ ફરીદુનની મા જંગલ તરફ દોડતી આવી, અને રખેવાળને કહ્યું કે “હાદર યઝદ તરફથી માહારાં મનમાં અદેશો ઉત્પન્ન થયો છે તેથી હું અત્રે દોડતી આવી છું. અક્કલની રાહ મને જે વિચાર મળ્યો છે તે મુજબ કીધા સિવાય કશો ચારો નથી. માહારું ખાઈ

ફરજંદ જે માહારા મીઠા જીવ જેવું છે તેને લખને કું આ જાદુસ્તાન મુલક છોડી ફિરુસ્તાનને રસ્તે નીકળી જઈ, ને એ બચ્ચાને અલખોઝ* પર્વત તરફ લઈ જઈ.

આટલા સુખન કહી તે સુંદર રાખસારાવાળાં બાળકને લખને ઘોડાની માફક શિતાખીથી લાંથી તે નીકળી પડી, અને ખુલ્લું અલખોઝ* પાહાક તરફ તેને લઈ આવી.

એ પાહાક ઉપર એક ધર્મિષ્ઠ મહં હતો જે દુન્યા સંસાર ત્યાગીને લાં રહેલો હતો. તેને ફરાનકે કહ્યું, “આ પરહેજગાર, દીનના કાયદે ચાલનાર, મહં! ઈરાનના મુલકની કું એક દુઃખી બચ્ચા છું. આ માહારં અતિ કિંમતી ફરજંદ પ્રળનેા સરદાર થશે, જીલમગાર ઝોહાક બાદશાહનું તાજદાર સર એ કાપી નાખશે તથા તેનો કમરખંદ ખાકને હવાલે કરશે. તાહારે એ બચ્ચાનો નેગાહબાન થવું જોઈએ અને બાપની માફક એના જીવને વાસ્તે તાહારે ફિકરમંદ રહી એની સંભાળ રાખવી જોઈએ.”

તે બાલા મહેં તે બચ્ચું *કજીલ રાખ્યું, અને બહુ કાળજીથી તેની સંભાળ રાખતો રહ્યો.

જે જંગલમાં પુરમાયે ગાય હતી તેની ખખર જુરા જમાનાના ઝોહાકને પડવાથી મસ્તાન હાથીની માફક તે ઉપર ફીનો લેવા તે ત્યાં દોડ્યો. પુરમાયેને મારી નાખી, તેમજ તે બાજુનાં તમામ ગાય ગોસ્તંદોને જબેહ કરાવ્યાં, અને ફરીદુનનાં ઘર બધી શીતાખીથી દોડ્યો, પણ બધીખી તલાસ કરતાં તે બચ્ચું મળ્યું નહિ, અને વેરમાં તે ઘરમાં આગ લગાડી તેને જમીનદોસ્ત બનાવ્યું.

ફરીદુન બ્યારે સોળ વર્ષનો થયો ત્યારે અલખોઝ* પર્વત પરથી જંગલમાં આવ્યો, અને પોતાની મા બાનુ ફરાનકને શોધી કાઢાડી તેની નજદીક ગયો તથા સવાલ કીધો કે “માહારો પિતા કેણુ હતો તે મને જાહેર કર, અને કું કેણુની બોલાદનો છું તે મને જણાવ.”

ફરાનકે કહ્યું કે “આ બહાલા બેટા! તું જાણુ કે ઈરાનના મુલકમાં આતમીન નામનો બાદશાહી તોખમનો, બહાદુર, દાનાષનો ભરેલો, માયાળુ જીવરનો મહં હતો, જે શરૂ તેહમુરસ દેવખંદ બાદશાહની બુન્યાદનો હતો,

*ઈરાનની કદીમ તવારીખમાં મસહુર થયેલા આ ‘પહાકનું’ નામ અવસ્તા જખાનમાં હરગેરેલ્લતિ છે. માજનદરાન અને ગીલાનને ઈરાનના મુલકથી એ ક્ષેત્ર પાડે છે.

તે અમીરી મદ્ તાહારો પિતા અને માહારો નેક ધણી હતો. સેતારેશ-નાસોએ ઝોહાકને જણાવ્યું કે ફરીદુનથી તાહારા દાહાડાનો અંત આવશે, તેથી તે જાદુપરસ્ત બાદશાહે તાહારો જન લેવાનો કસદ કીધો. જેને લીધે મેં તને છુપાવ્યો, અને એવી રીતે મુશ્કેલીમાં ધણી તંગ દિવસો પસાર કીધા. ઝોહાકની ખાંધ ઉપર બે સાંપ ઊગી નીકળ્યા હતા, જેના ખોરાક વાસ્તે રાજ બે ધરાનીઓને કતલ કરી તેઓનાં બેળાં કાઢાડી લેવામાં આવતાં હતાં, તે મુજબ તાહારા નેક ખસલત બાપતું પણ બેળું તે અઝહાહોને આપવામાં આવ્યું. છેવટે હું એક જંગલ તરફ ગયું, જ્યાં વસંતના બહારની મીસાલ દીલકશ, પુશરંગની એક ગાય હતી, જેનાં પાંચ આગળ તેનો રખેવાળ અદમથી બેઠેલો હતો. તે રખેવાળને મેં તને સાંપો અને તેણે તને ધણી મમતાથી ઉછેર્યો; તથા મોરના રંગની પેલી નામવર ગાયના દુધથી તું પરવરશ થયું, દેલાવર મજરમનની મીસાલ તું મોહોટો થયો. આખરે તે ગાય તથા જંગલની ખબર એકાએક બાદશાહને કાને ગઈ. તેવીજ હું ધરાન છોડી તથા ધરબાર મેલી તને લઇને તે જંગલમાંથી નાહી. વાચા વગરની પણ માયાળુ અને બેમૂલ તાહારી દાઢ પુરમણે ગાયને ઝોહાકે આવીને જાહેદ કીધી તથા આપણું ધર સદંતર તારાજ કીધું.”

પોતાની ધારી માતાને મોહોડેથી જીલમગાર ઝોહાકની આવી કરપીણ ચાલની ખબર જાણી, ફરીદુન ગુસ્સે થઈ જોશમાં આવ્યો. તેણે દીલદદ બેરેલું તથા સર કીના બેરેલું થયું, અને ગુસ્સાથી તેણે નેણ ચઢાડ્યાં.

“સિંહ અજમાયશ વગર દલેર થતો નથી. જાદુપરસ્ત ઝોહાકે પોતાનું બદ કર્તવ્ય કીધું છે. હવે માહારે સમશીર ઉપર હાથ નાંખવો જોઈએ. પાક ચઢાનના ફરમાનથી હું જઈ, અને નાપાક ઝોહાકનો મેહેલ ખાક બરાબર કરું.” ફરીદુન બોલ્યો.

ફરાનકે શિખામણ આપી કે “તાહારો આ વિચાર સારો નથી. તાજે તખ્તવાળા ઝોહાકની સેવામાં લશકર તૈયાર છે. તે ચાહે ત્યારે હરેક દેશથી લાખ લાખ સવારો કમર કસીને જંગ કરવા બહાર પડે છે. જવાનીની નજરે તું દુન્યાને ના જો. કારણ કે જે કોઈએ જવાનીનો શરખ પીધો તે દુન્યામાં પોતા શિવાય બીજાને જોતો નથી, અને તેવી મર્રીમાં તે પોતાનું સર બરબાદ કરે છે. દીકરા ! માહારી નસીહત માદ રાખજો. તાહારી માતાના આ સુખનો શિવાય બીજાને ફાકદ સહમજજો. તાહારા દિવસો હંમેશાં પુશી ખુરશીવાળા હોજો !”

હવે પેલી તરફ ધરાનનો પાદશાહ ઝોહાક રાત દિવસ ફરીદુનની ફિકરમાં ગુમરતો હતો, અને હવે તેની પડતી આવવાની એવી ધાસ્તીથી તેનું કદ જે સુલ્કંદ હતું તે વાંકું વળતું ગયું.

એક દાહાડો પીરોઝાનું તાજ સર ઉપર મેલી હાથીદાંતના તખ્ત ઉપર ઝોહાક બેઠો, અને મુઠક મુઠકના દાનાવોને ખોલાવેલા હતા તેઓને એ પ્રમાણે કહ્યું કે “માહારો એક છુપો દુશ્મન છે. તે ઉમરમાં નાહાનો છે, મગર દાનાપમાં મોહોટો, ઉંચી તોખમનો, ચાલાક અને દલેર પેહેલવાન છે. નિદવાને પેહેલવાનોને કહ્યું છે કે દુશ્મન ખુવાર થયેલો અને ઉમરે નાહાનો હોય, છતાં તેને નાદાન ગણીને બેફિકર રહેવું નહિ. માટે હું પશુ માહારા દુશ્મનને ખુવાર ને નાદાન ગણતો નથી, અને વખતની ચુરાપથી ખીહું છું. તે વારતે માહારે માણસોનું તેમજ દેવ પરીઆનું લશ્કર વધારવું જોઈએ. માટે એ બાબતમાં તમારી સલાહ આપો. વળી સમ્રાજ્યાએ એક મહત્તર (વશાદારીનું સોગંદનામું) લખવું જોઈએ કે બાદશાહે બલાઈનાં બી સિવાય કશું રોપ્યું નથી, રાસ્તી સિવાય અપુન બોલતો નથી, તથા ઇનસાફના કામમાં કશી કસર, કસુર થવા દેતો નથી.”

ઝોહાકની ધાસ્તીથી બધા દાનાવોએ તેનું કહેલું કશુંક કીધું, તથા મેહેતર ઉપર સુઠા અને જુવાનોએ નાછુટકે સહીઓ કરી આપી.

તેજ વખતે એકાએક બાદશાહની દરગાહમાંથી દાદના માગનાર કોઇ શખ્સનો પોકાર સંભળાયો. ઝોહાકે તે દાદ માગનારને નઝદીક બોલાવ્યો અને દરબારીઓની વચ્ચે તેને બેઠક આપી. પછી તેને પુછ્યું કે “તાહારી ઉપર કોણે સીતમ ગુનર્થો છે જેથી દાદનો પોકાર કરતો તું માહારી દરગાહમાં આવ્યો છે?”

તે શખ્સે માથા ઉપર હાથ મારી પાછો પોકાર કીધો અને બોલ્યો “ઓ બાદશાહ ! તાહારેથીજ માહારા ઉપર સીતમ ગુનર્થો છે. કાવે માહાર નામ છે, ને તાહારી પાસ દાદ માગવા હું દોડતો આવ્યો છું. જો બાદશાહ તું ઇનસારી થશે તો તાહારી કદર વધશે. તાહારાથી માહારા ઉપર ધણે જુલમ ગુનર્થો છે, અને એવા જુલમથી માહારાં દીલમાં જાણે નશતરો બોકાય છે. અગર તું જાલમ જુલમગાર નહિં હોય તો માહારાં ફરજંદ ઉપર તેં શું કામ હાથ લગાવ્યો છે ? માહારા અઘાર દીકરા હતા, તેમાંથી હાલ એક રહ્યો છે, જેને બી તેં ખુશ્ચવી લીધી છે. જ્યારે એક મર્દ સુઠો થાય છે ત્યારે તે પોતાનાં ફરજંદ ઉપર

લાડ કરે છે ને તેના ઉપર તમામ આશા આધે છે, કારણકે શુદ્ધપાત્રાં તે તેનો ટેકો આપે છે. જીલમમાં પશુ કંઈક મધ્યમપશુ, કાંઈ હદ રહેવાં જોઈએ. હું એક નિર્દોષ, સાદો લુહાર છું. માહારાં સર ઉપર કાંઈ તે આફતનો આતશ સળગાવ્યો છે ?

અગર હોય તું પાદશાહ કે અજદાહમપકર,
છતાં આપ ઇનસાફ મને આ બાબત પર.

અગર હક્ત કેશ્વર તાબે તાહારે છે,
તો સખ્તી ને દુઃખ કાંઈ માટે માહારે છે ?

ના પાડ માહારાં સર ઉપર આવો આગળ,
ને ઇનસાફથી કર માહારી સાથે હિસાબ.

મુજ ફજદની વારી કેમ આવી છે આજ
તુજ સાંપોને મગ્જ તેનું બક્ષ આપવા કાજ ?

લુહાર કાવેની આ ફર્યાદ ઉપર ઝોહાકે વિચાર કીધો, ને તેનો દીકરો તેના હવાલામાં પાછો અપાવ્યો અને એવો કસદ કીધો કે તદખીરથી હું એને માહારી પક્ષનો બનાવું. પછી કાવેને ફરમાવ્યું કે પેલાં મહઝર (વક્ષાદારીનાં સોગંદનામા) ઉપર તાહારી સહી આપ.

જેવું કાવેએ તે મહઝર વાંચ્યું કે તુરત તે દેશના સુઝોર્જો અને દાનાવો તરફ તેણે પોકાર માર્યો કે “આ દેવના મદદગારો ! ખોદાથી તમોએ તમારાં દીલ ફેરવી, દોળખ તરફ તમારાં મોંહ કીધાં છે, અને શેતાન્યત બરેલા જલમ ઝોહાકના કલા ઉપર તમારાં દીલ ધર્યાં છે ! આ શુલામી ખત જેવાં મહઝર ઉપર હું હરજેજ માહારી સહી કરનાર નથી, અને આ જીલમગાર રાજપતિની મને કશી દેહેશત કે દરકાર નથી.”

ચુસ્સા ભર્યો તે ઉઠ્યો અને પોકાર મારી મહઝર ચીરી નાખ્યું અને તેના ટુકડા પગ તળે ચોળી નાંખ્યા.

પોતાના પ્યારા ભેટાને આગળ ચલાવતો, પાદશાહની દરબારમાંથી પોકાર કરતો કરતો કાવે મોહલ્લામાં બહાર પડ્યો.

આપલુસીપોરા દરબારીઓએ ઝોહાક પાદશાહ ઉપર દુવાઓ ગુજરી અને ખોલ્યા “પૃથ્વીપતિ નામવર શેહેનશાહ ! લડાઇના દિવસે ફરતું આરમાન તને ઇજા પૂગાડી શકતું નથી. શા માટે બેહુંદુ બોલનાર કાવે લુહાર તાહારો બરોબરીઓ હોય તે મીસાલ તકાબરી ભર્યા સુખનો ઓચરી અહીંથી સુરખજ જાય ? તાહારા કેહેવા મુજબનો હમોએ લખી આપેલો વક્ષાદારીનો મહઝર એ ફાડી નાખે ને પગ તળે રગડે, તાહારો હોકમ નમાન્ય કરે, તથા

જર અને દીલ કીના ભયું કરી હયાંથી ચાલ્યો જાય, એથી વધારે
શુર કામ હમોએ જોયું નથી અને હમો વિરમય થઈ રહ્યા છઈએ.
ગયા ફરીદુનનો જમાનો આવી પોહોંચ્યો.”

ત્યારે બાદશાહે જવાબ દીધો, “મને ફિકર લાગે છે કે માહારો રોશન
રોઝ હવે સીઆહ થશે. કારણ કે જ્યારે કાવે દરબારમાં આવ્યો અને
તેનો પોકાર માહારા બેહુ કાને સાંભળ્યો ત્યારે મને લાગ્યું કે દરબા-
રમાંજ તેની અને માહારા વચ્ચે એક લોહાનો પહાડ ઉગી નીકળ્યો.
જે વખતે બેહુ હાથ તેણે પોતાનાં માથાં ઉપર માર્યા ત્યારે અજબબ
જેવું છે કે માહારાં દીલ તુટી ગયું. હવે પછી શું બનશે તે
હું જાણતો નથી, કારણ કે આસ્માનનો બેદ કાંઈએ જાણ્યો નથી.”

ઝોહાકની દરગાહમાંથી કાવે બહાર પડ્યો ત્યારે બઝારમાં તેની આસ-
પાસ લોક જમા થયું. તેણે પોકાર માર્યો અને ફર્યાદ કરી તમામ
રૈયતને ધનસાફને રસ્તે બેચી. લુહાર લોકો હઠોડા મારતી વખતે જે
ચામડાં વતી પગને ધાંકે છે તે ચામડું કાવેએ એક ભાલાની ટોચ
પર ચઢાવ્યું, અને તે ભાલો ઉંચે પકડી પોકાર કરતો ચાલ્યો
કે “ઓ યઝદાનપરસ્ત નામદારો ! જે કોઈ ફરીદુનની બાદશા રાખતા
હોવો અને ઝોહાકની બુસરીમાંથી છુટવા માંગતા હોવો, તે સંધા
ઉઠો, ખીદાર થાઓ; આપણે સઘળા ફરીદુનની નજદીક જઈએ તથા
તેના દબદબા ભર્યા સાચા હેઠળ આરામ પકડ્યે; ઝોહાક એહેરેમન
છે, અને દીલથી પરવરદેગારનો દુશ્મન છે.”

દીલાવર કાવે આગળ આગળ ચાલતો થયો તેમ તેમ તેની આસપાસ
દેશાભિમાનીઓની જબરી ફાજ એકઠી થતી ચાલી.

Did God scatter freedom o'er mountain and vale,
That man should exist as a tyrant and slave ?
Away with so hopeless, so joyless a creed;
For the soul that believes it is darkened indeed.*

*પર્વત ઉપર તથા સાગરોના મોજાઓ ઉપર પરમેશ્વરે છુટાપણું
ઉદાર રીતે ફેળાવ્યું છે; ત્યારે શું માનવજન કોઈ જુલમગાર થઈ
ખીનજોને ગુલામો બનાવવા સરજવલી છે ? અરે એવો નિરાશાજનક,
હર્ષરહિત ઉદ્દેશ જોઈતો નથી, કાંય જે જે કોઈ જીવડો એવી માન્યતા
રાખતો હોય તે બેશક અધકારથી ભરેલો છે.

ફરીદુન ક્યાં છે તે એ જાણતો હતો, તેથી એણે સર ઉઠાવી સીધે રસ્તે ચાલવા માંડ્યું.

એમ કરતાં તેઓ સ્વધળા તે જવાન સરદારની દરગાહમાં આવી પોહો-
આ, અને તેને દૂરથી જોતાંજ ખુશાલીના પોકારો કીધા.

ફરીદુને જ્યારે લાલા ઉપર વાવટા તરીકે ચામડું નેયું, ત્યારે ડાહ્યાપણ વાપરી તેનેજ પ્રભાકિય ઝુંડા તરીકે વાપરવાનો ઠરાવ કીધો. તેને ફરી કીનખાખથી શણગાર્યો, ઝવેરાતના છુટટા તે ઉપર ગુંથાવ્યા, અને સોનેરી કસબ વણાવ્યો. તે ઉપર લાલ, પીળા ને બધું રંગનાં ગોહરો તંકાવ્યાં, તથા “કાવેયાની દરફશ” (કાવેયાની ઝુંડા) તેનું નામ આપ્યું.

આ પછી જે કોઈ ધરાનના તખ્ત ઉપર બિરાજમાન થતો અને સર ઉપર શાહી તાજ મેલતો તે હરેક પાદશાહ આ વગર કિંમતનું લુહાડનું ચામડું નવાં નવાં ગોહરોથી શણગારતો હતો.

મુલ્યવાન કીનખાખ તથા રેશમી કપડાંથી શણગારાઈને આ કાવ્યાની ઝુંડા એવી કીમતનો બન્યો કે અંધારી રાતે તે સૂર્ય મીસાલે દીપતો.*

ફરીદુને જ્યારે દુન્યા ઝોહાક ઉપર બરગસ્તે થયલી જોઈ ત્યારે કમર ઉપર કમરબંદ બાંધી, સર ઉપર કયાની કેલાહ મુકી, અને પોતાની માની નજદીક આવી બોલ્યો:-

* આ કાવેયાની દરફશ યા ઝુંડા વીરો મેશર્સ કુટાર ખીરાદરો પોતાનાં શાહનામાંમાં જણાવે છે કે આ ઝુંડા પ્રથમ કાવે આહ-ગર નામના લુહારે પોતાના પગ ઉપર ઢાંકવાનાં ચામડાંનો બનાવી, સોડામાં ઉલટ ઉસ્કેરી ફરીદુનની શોધમાં નીકળ્યો હતો. તેમજ પાદશાહ ફરીદુને તેજ ઝુંડા પોતાનો કરી ઝોહાક ઉપર ચઢાઈ લઈ ગયો. આ નજવા ઝુંડાએ જ્યારે ફરીદુનને ફત્તેહ અપાવી ત્યારે ફરીદુન પછીના દરેક ધરાની પાદશાહોએ એને ધણેજ ભાગ્યશાળી ગણી એના ઉપર બેકિમતી જવાહીરોનો શણગાર વધારતા ગયા અને તેને પોતાના જીવના જોખમે જળવતા રહ્યા. એવી રીતે આ ઝુંડાને કયાની પાદશાહ દારાના વખત સુધી માન સાથે જળવી રાખવામાં આવ્યો હતો, પણ જ્યારે ફરી સીકંદર યુનાનથી ધરાન આવ્યો અને ધરાનની સલ્તનત જીતી લીધી, ત્યારે સીકંદરની તેમજ તેની પછીની તમામ એશકાનેમાન સલ્તનતની સત્તાના વખત સુધી એ ઝુંડાને ધણી સંભાળથી સંતાડી રાખવામાં આવ્યો હતો. જ્યારે અર્ધશીર બાબરેકાને

જવા જંગમાં માહારો થયો છે વિચાર,
ના ભક્તિ સિવા હો હવે તને કાર.
છે સર્વેથી ચઢવાતો જળનો કરનાર,
મદદ તેની સંકટમાં માગજો હરવાર.
સુની આ ફરાનક બની ધન્ટેઝાર,
કીધો યાદ તેણીએ પરવરદેગાર,
ને બોલી કે આ 'ચાર' ફરજંદ મુજ
મુકું છું, રે પરવર, પનાહમાં હું તુજ.
એનાથી તું દૂર રાખજો બીન અકલમંદ,
ન ત્રાસ દે એને કબી શુરાંનાં પ્રંદ.

હવે ફરીદુને જલદી જવાની છુપી તૈયારીઓ કરવા માંડી. બે બાઈઓ નામે કયાનૂશ અને પુરમાયે, જે એનાથી ઉમરે મોહોટા હતા, તે એના સાથીઓ હતા. તેઓને એણે કહ્યું “ઓ દલેરો, તમે ખુશી ખોરશીમાં હંમેશ રહેજો ! હવે આસ્માન આપણે વાસ્તે બલાઈ લાવશે, અને પોદાલું ચાહાલું છે તો પાદશાહી તાજ આપણને મળશે. વાસ્તે એક હોસ્વાર લુહાર બોલાવી લાવો કે માહારા માટે એક ભારી ગોઝાં બનાવે.” તે ઉપરથી તેઓ બનરમાં દોડી જઈ હુસ્વાર લુહારને તેડી લાવ્યા. ફરીદુને બોંય પર બેંસનાં માથાં જેવા ચિતાર દોર્યો, અને તેવા આકારને

મુનાની જુલમાટમાંથી ધરાંન દેશને છુટકારો કર્યો ત્યારે એ છુડો પાછો જહેરમાં આવ્યો, અને ધરાંનના રાજકર્તાઓ તેમજ લોકો એને ભારી માન આપતા રહ્યા, અને એ છેક ધરાંન સરઝમીનના છેલ્લા પારસી શેહેનશાહ યજ્જજદ શહેરવાર સુધી કાયમ રહ્યો, અને તે પાદશાહના વખત સુધીમાં એના ઉપર જવાહીરાનો એટલો તો વધારો થતો મળ્યો કે કેટલાક માણસોને તે ઉંચકો ચાલવો પડતો. એની લંબાઈ ૨૨ શીટ અને પોહોળાઈ ૧૫ શીટ હતી. અરબ રાજકર્તાઓમરે ધરાંન જીત્યું અને આ છુડો હાથ કીધો તે વખતે એના ઉપર એટલો તો ખજાનો એકઠો થયો હતો કે જ્યારે અરબ સરદાર પોતાનાં લશ્કરને તે વેહેંચી આપ્યો ત્યારે એકેક સેપાહ આ વેહેંચણીથી માતખર થયો. આ છુડાને પહેલ વહેંચો હાથ કરનાર સેપાહને સરદાર સઅદ વકકાસે ૩૦૦૦૦ સોનાના સિકકાલું ધનામ બક્ષેશ આપ્યું હતું. (જુવો મેશર્સ કુદાર બાઈ આલું શાહનાશુ, મોલ્યુય પ્રહેલું, માલું ૫૩ મુ).

ગોઝાં બનાવવા ફરમાવ્યું. ગોઝાં તૈયાર થયો ત્યારે ફરીદુનને તે ધણો ગમ્યો, અને લુહારોને સોનું, રૂપું તથા પોષાક બહેશમાં આપ્યાં, અને કહ્યું કે “ઝોહાકને હું ખાકમાં નાખીશ તો બધાને હું રંજમાંથી મોકળા કરીશ, તમામ જહાનમાં ઇનસાફ ફેલાવીશ, અને જહાનના પેદા કરનાર પાક ખોદાનું નામ બધેબધે યાદ કરાવીશ.”

જ્યારે સૂરજે સર બહાર કાઢ્યું ત્યારે પોતાના બાપના કીનામાં ફરીદુને કમર તંગ કીધી. દુન્યાને રોજાન કરનાર બખ્તાવર ફાલના નેક સીતારેના ખોરદાદ રોજે ખુશી સાથે તે બહાર પડ્યો.* એની દરગાહમાં સેપાહો જમા થયા. એનાં તખ્તનું સર વાદળને લાગ્યું. એની બાજુએ કયાનૂશ તથા પુરમાયે ચાલતા હતા.

પવનની મીસાલ મંઝલ બ મંઝલ તેઓ ચાલ્યા, અને એક જગ્યા આગળ આંવી પોહોંચ્યા, જ્યાં ચઢદાંપરસ્તો રહેતા હતા. તે નેક લોકોની જગોએ તેઓ ઉતર્યા, અને તેઓની નજદીક દુઆ કહેવડાવી.

જ્યારે રાત વધારે અંધારી થઈ ત્યારે તે જગોથી લલાંને ચાહાનાર એક નેક મદદ ચાલતો આવ્યો. કર્તુરી રંગનાં તેના લાંબા બાલ પગ સુધી લટકતા હતા, અને સ્વર્ગની અપસરા મીસાલનું તેનું મોઢું હતું. સાઈ નરસું ફરીદુનને સહમગ્નવવા માટે તે બેહેસ્તમાંથી આવેલો એક શીરસ્તો હતો. ફરીદુન તરફ તે આવ્યો અને તેને છુપી નેરંગ શીખવી, જેની મદદથી તેને બેદોની ચાવી મળે તથા છુપાયેલું હોય તે તેને જાહેર થાય. પોતાનાં નસીબને આ પ્રમાણે ફરીદુને ઉજળતું જોયું ત્યારે તેનો ચહેરો ખુશીથી અર્ધવાન જવો થયો.

બાવરચીએ સફાઈદાર ખાણું તૈયાર કીધું તે ફરીદુન ખાઈ પરવાયો ત્યારે તેનું સર ભારી થયું તેથી સુઈ જવાને તેનું મન થયું.

હવે પેલા બે ભાઈઓ કયાનૂશ તથા પુરમાયે જેઓનાં ઉપર ફરીદુન ચાલુ મમતા રાખતો હતો તથા પોતાના ગોઠ્યા અને સાથીઓ તરીકે જેઓને તે નામવરે પોતાની પાસેના પાસે રાખેલા, તેઓ ફરીદુનના શીરસ્તાઈ ચાલચલણ, છલક બખ્ત ને રૂપ કામો જોઈને તેના તરફ

*એશક્ કુદાર ભાઈઓ નોંધ કરેછે તેમ બીજા પેહેલવી તથા ફારસી લખાણોમાં ફર્વદીન મહિનો ને ખોરદાદ રોજ મળેછે, જે દિવસને આપણે “ખોરદાદ સાલ”થી ઓળખ્યે છીએ.

અદેખાઈ ધરાવતા બની ગયા હતા. ફરીદુનને વગર ચિંતાએ પહાડની નીચે નીરાંતથી હાંધાતો જોઈ, તે બંને બાઈઓને એવો કરપિણ વિચાર સૂઝ્યો કે આ તકે એનો જન લેવો, એવી રીતે કે કોઈને તેનો એશ્વારો કશું માલમ પડે નહિ. તેથી જ્યારે થોડી રાત પસાર થઈ ત્યારે તે બે સુરા વિચારવાળાઓ છુપાછુપ પહાડ ઉપર ચઢ્યા અને ત્યાંથી એક જગરો પત્થર ઉખેડ્યો ને મથાળેથી નીચે ગળડવ્યો, જેથી કરી હેઠે નિરાંતમાં નિંદ્રાવશ થયેલો ફરીદુન કચડાઈ મરે. મગર 'જોહાનું' કરવું એવું થયું કે ગળડતા પત્થરના જોગાટથી ફરીદુન જગૃત થયો અને તરત પેલી એજમતી નીરંજ બણ્યો જેની બેઠી કરામતના જોરે તે પત્થર ત્યાંના ત્યાં બાંધાઈ ગયો અને એકદમ ગળડતો અટક્યો. ફરીદુને આ વાત ઉપર ખીલકુલ ખામોશી પકડી અને કોઈના આગળ જાહેર કીધી નહિ.

સેના સાથે ફરીદુને કુચ કરવા માંડી. કાલે લુહાર જેવું જીગર ઝોહાકને માટે કીના લરેલું હતું તે હરોલમાં ચાલતો હતો. યુદ્ધ ઉઠાવનારાઓએ પેલો હુમાયુન ખુશ્શવાની કાવેયાની દરફશ (મુખારક સગનવતો પાદશાહી કાવેયાની યુદ્ધ) ઉઠાવેલો હતો.

તાજને શોધનાર ફરીદુન આવ'દ રૂઢ (અવ'દ નદી) તરફ વળ્યો.

અગર પહલવાની ન દાની ઝખાન,

બતાઝી તો અવ'દરા દજલહ દાન.

(અગર જાણ્યો ન હોય તું પેહેલવી ઝખાન,

અરખીમાં 'અવ'દ'ને 'દજલહ'* તું જાણ્ય.)

તે પાકીએ પાદશાહે ખીજ મંજલ ટાઇમીસ નદીને કીનારે ને બગદાદ શહેરમાં કીધી. નદીની નઝદીક આવતાં તેણે ત્યાંના ખલાસીઓને સલામ પહોંચાડી અને સદેશો કેહેવાડવ્યો કે શેતાબ તમે તમારાં સધળાં વહાણો તથા હોડીઓ પાણી ઉપર છોડો અને માહારી તમામ ફોજને પેલે પાર પહોંચાડો. મગર નદીના રખેવાળ હોડીઓ લાવ્યો નહિ અને એવો જવાબ કેહેવાડ્યો કે મને જહાનપતિ ઝોહાકનો છુપો હોકમ છે કે માહારી માહોર સાથેના પરવાનો તું પહેલાં મેળવે નહિ ત્યાં સુધી કોઈને હોડી આપતો ના.

જ્યારે ફરીદુને આ સાંભળ્યું ત્યારે તેને ધણો ગુસ્સો ઉપજ્યો. મગર ઉંડી નદીની તેને ધાસ્તી લાગી નહિ, કીના અને જંગ માટે તેવું

સર તેજ થયલું હતું, અને સિંહને દીલના પોતાના ગુલરંગ અરપ (ધોડા) ઉપર સવાર બની પાણીમાં ઝોંકાવ્યું. તેની પુઠે તેની તમામ ફેજ નદીમાં ઉતરી. પછી પેલે પાર જઈ જોડસલમ તરફ વધવા માંડ્યું, કે જે શહેરને પેહલવી બાષામાં “કંગ દેઝહુપ્ત” કરી કહેતા હતા, અને જ્યાં ઝોહાકે જીલ્લો મહેલ બાંધેલો હતો. શહેરથી એક માઇલ તેઓ દુર હતા ત્યાંથી એ મહેલ તેઓની નજરે પડ્યો. તેનું અગ્નિવાન કચેવાન (સાતમાં આરમાન) થી પથ્થુ જીલ્લો દેખાયું, સમળી જોઈએ આસમ, સુખ ચેન, તથા ખુશાલી બરેલો તે રંગમહેલ હતો, અને બ્રહ્મરૂપિત મહના જેવો ઝળકાટ બેરેલો દીપાયમાન હતો.

સૈતાબીથી ઘોડા દપટાવતા તેઓ મેહેલ તરફ આવ્યા. ઘોડાનાં જીન ઉપરથી ભારી ગોઝાં ઉઠાવી ફરીદુને તે હાથમાં ધર્મે. દરવાજા પરના ચોકીખાનોને જનથી બેજન કીધા, અને ઘોડે અસ્વાર તે મેહેલમાં દાખલ થયે. જીદુધ તલેસમથી ઝોહાકે મેહેલનું સર આકાશ સુધી ઉંચું બનાવેલું હતું, તે તલેસમ ખોદાનું નામ જ્યાન ઉપર લઈ ફરીદુને તોડ્યો અને મહેલની જીલ્લોને નીચે પાડી. જે કોઈ દુશ્મનનો આદમી તેની સામે આવતો તેનું સર ગોઝે ગાવસર (ગાયના માથાની સુરતના ગોઝ) થી તે કુટી નાખતો. મહેલમાં જે જે નામીયા દેવો હતા, તેઓનાં માથાં ગોઝે કરી એણે છુંદી નાખ્યાં.

ફરીદુને ક્યાની તાજ શોધ્યું અને તે સર ઉપર પેહેડી ઝોહાકનાં તખ્ત ઉપર ખીરાજમાન થયો.

મેહેલમાં ચોતરફ નજર કરતાં, ઝોહાકનો કરો પતો મળ્યો નહિ. તેનાં જનાનખાનાંમાંથી કાળી આંખવાળી અને આદતાબના ચેહરાવાળી નાજનીનોને બહાર લાવી, તેઓનો નહવડવવાનો હોકમ કર્યો. પછી ગુમરાહીના અધકારમાંથી તેઓનો આત્મા પવિત્રાઈથી રોશન કીધો, અને પશીદીથી બગડેલીઓને પાક દાવરે દાદગરની રાહ બતાવી.

પછી માજી પાદશાહ ફરીદુનની એ બેડીઓ જેઓ ઝોહાકની સા- હોખતમાં અધર્મિ રહે ઉછરેલી હતી તેઓએ આંખમાંથી આંસુ વરસાવ્યાં, અને ફરીદુનનાં ઉપર દુઆ ગુજરીને બોધ્યાં:—

રે જ્યાં તક રહે કાયમ આ દુઆ જુદી,
જીવાની ટુજ કાયમ રહેજે ત્યાં સુધી !

ક્યાં ઝાડનું ફળ તું છે તે જાહેર કર,
કયો છે, ઓ નેક બખ્ત, તાહારો અખતર,*
કે આવ્યો છે સિંહનાં બીજાનાં આગળ,
દેખાડતો દલેરો મીસાલ શર ને બળ?
જીલમગાર, કમ છુદ્દિનો, ઝોહાક શાહ,
જેની ખાંધે છે ધુરા કાળા અઝદાહ,
તે જાદુગરથી હમને બહુ પોહોંચ્યો ત્રાસ,
ધણી રંજ, બળા, ને પવિત્રાધનો નાશ.
ન કોઇની હમે જોઇ હિંમત તુજ સમાન,
ન જોયાં હુન્નર કે હિકમત તુજ સમાન.
ન દોડો બીજો એવો નર સરદરાજ
કસદ જોજો કીધો લેવા શાહનું તાજ.
જવાબમાં એમ બોલ્યો ફરીદુન નેક બખ્ત,
“નથી રહેતું જાવેદાન કોઇનું બી તખ્ત.
હતો માહારો પેદર આત્મીન મેહેરબાન,
દગથી ઝોહાકે લીધો તેનો જાન.
વળી માહારી દાર્દ ગાય પૂરમાય નેકશાલ,
શરીરે હતી જે એક શણગાર મીસાલ,
વગર વાયાનાં તે નેક જાનવરનું ખુન
કરાવ્યું જીલમગાર ઝોહાકે જખુન.
મેં તેથી લડાઇ કરવા કસી કમર,
ઇરાનથી હું આવ્યો છું કીના ખાતર.
આ ગાવચહેર ગોઝાથી કુરીશ એતું સર,
ન રહેમ કે દયા લાવીશ એના ઉપર.
એ અઝદાહના પગો હું કાપી નાખીશ,
એ નાપાકથી પૃથ્વિને પાક હું કરીશ.
હવે કહો, ઓ બાનુ, તમ સત્ય એહેવાલ
કે ક્યાં છે એ બદખસલત, તુઝ અઝદાહ હાલ?”

તે ઓરતોએ ફરીદુનના સવાલમાં જણાવ્યું કે, “જાદુસ્તાનનો મુલ્ક તાએ
કરવા ઝોહાક હિંદુસ્તાન લણી ગયો છે. નજીમીએ એને કહ્યું હતું

* સેતારો.

કે આ જમીન તાહારથી ખાલી થશે, તાહારાં તખ્તનો ધણી ફરીફુન થશે, અને તાહાઈં ભાગ્ય કરમાઈ જશે. તેથી એતું દીલ ખળતું રહ્યું છે. પાળેલાં જનવરો, ફાડી ખાનારાં હેવાનો, તેમજ મર્દ ને આરત ધનસાનોનાં ખુનો કરાવી તેઓતું ઘોઠી એક તખ્તમાં એકઠું કરાવી એ તેમાં પોતાતુ સર ને બદન ધામ છે, કે જેથી કરી નજુમીઓની ફાલ ઉઘી વળે. વળી એના બેહુ ખર્ચા ઉપર જે નાગો છે તેથીમી એ ધણો દુઃખમાં છે. દુઃખના સખ્યે એ ઉઘાતો નથી. કેટ્ટે ઠર પડીને રહી શકતો નથી. એક મુદકમાં આવે છે કે બીજા મુદકમાં ચાલ્યો જાય છે. હવે એનો અહિં આવવાનો વખત આવી પૂર્યો છે.”

જ્યારે એહાક દેશમાંથી બહાર જતો, ત્યારે એક સરદાર, જેતું નામ કુન્દરવ હતું, તે ત્યાં રહેતો હતો, તથા તેની ગેરહાજરીમાં તખ્ત, તાજ, ખજાના અને મકાનની પાસણાની કરતો હતો. એહાક તરફ તે ધણો દીલસાઝ હતો, અને લોકો ઉપર જુલમ કરવામાં આંચકી ખાતો નહિ હતો. એકાએક તે મેહેલમાં દોડતો આવ્યો. દીવાનખાનામાં જુએછે તો ત્યાં એક નવજુવાન બાદશાહ ઉઘી જગોએ આરામથી બેઠો છે. તેના એક હાથ ઉપર સીધાં સર્વનાં ઝાડ મીસાલની શેહરનાઝ તથા બીજા હાથ ઉપર માહનાખના ચેહેરાવાળી અર્નવાઝ છે. તમામ શેહેર તેનાં લશ્કરથી કખ્જ થયેલું છે. દરવાઝાઓ ઉપર તેના સિપાહો કમર બાંધીને ઉભા છે.

કશો મહારાટ કીધા વગર તેમજ એ બેદનો કેાઇથી ખોલાસો પુછ્યા વગર, કુન્દરવ નમતો નમતો જઈને બાદશાહને સલામ કરતો ઉભો, અને તેના ઉપર દુઆ કીધી કે “ઓ રાજપતિ ! જ્યાં સુધી જમાનો છે ત્યાં સુધી તું જીવતો રહેજે ! શાહી દબળ્યા સાથે તું મોખારક બેઠો છે, અને બાદશાહીને તું પૂરેપૂરો લાયક છે. હકીકતેય જમીન તાહારી ગોલામ થઈ રહેજે ! વરસાદ વરસાવતાં વાદળ કરતાં તાહાઈં સર વધારે જુલ્મ હોજે !”

ફરીફુનના ફરમાવ્યાથી તે તેના આગળ ગયો અને પોતે કેાણુ છે તેનો ખોલાસો કીધો.

દેલાવર બાદશાહે તેને હોકમ આપ્યો કે “જા, શાહી મજબૂસનો તમામ સામાન તૈયાર કર, સરાય હાજર કર, માનારીઓને બોધાર, સરાયથી જામો બાર, તથા ખાણના ખુમચા બીજાઃ જે કેાઇ મજબૂ

કરવામાં માહારે લાયકના, માહારા દરજ્જાને લાયકના, તથા મળસેસમાં માહારૂં દીલ ખુશ કરે તેવા હોય તેઓને તેડી લાવ અને માહારાં તખ્ત આગળ એકઠા કર.”

નવા બાદશાહના ફરમાવ્યા મુજબ કુન્દરવે સધળું હાજર કીધું. આવી મળલીસમાં રામચંદ્રે પાસે ફરીદુને ગાયનો કરાવ્યાં, ખુશ મય (શરાબ) ની જમો ઉઠાવી, અને તમામ રાત ખુશી રામચંદ્રનીમાં પસાર કીધી.

સહવાર પડતાં કુન્દરવ ત્યાંથી શેતાબ નીકળ્યો અને ઝડપી ધોડા ઉપર અરવાર થઇ ઝોહાક તરફ દોડી પોહોંચ્યો, અને તે પાદશાહને સર્વ હકીકતથી વાકેફ કીધો અને કહ્યું કે “આ જગી બેહાશીના શાહ, તાહારૂં કામ હવે ઉંધુ વળવનો દિવસ આવી પુગેલો જણાય છે કેમકે બહારના મુલકથી ત્રણ સરદારઝ મહોં લશકર સહિત તાહારા મુલકમાં આવી પોહોંચેલા છે, જેમાંનો એક નાહાનો છે તે કદમાં સરોવરનાં ઝાડ મીસાલનો તથા રાજવંશી ચોદેરાનો છે અને સરદારમાં તે પહેલું કદમ બરે છે. તેનો જે ગોઝાં છે તે જાણે એક પર્વતનો ટુકડો છે. ધોડા ઉપર બેઠેલોજ તે તાહારા મહેલનાં અવવાનમાં દાખલ થયો. તાહારાં તરેસયો તથા જાદુઓ એણે તોડી નાખ્યાં. જે દેવો ને મહોં તે અવવાનમાં હતા, તેઓ બધાનાં ડોકાં છાંડી નાંખ્યાં અને શાહી તખ્ત ઉપર ચઢી બેઠો છે. ઝોહાક પાદશાહ ! શા માટે તું તાહારૂં કામ સંભાળતો નથી? કારણ કે આવો વખત આગળ કદી થયું આવ્યો હતો નહિ.”

જહાનનો રાજકર્તા ઝોહાક કુન્દરવની આ ગોહતગુથી જોશમાં આવ્યો, અને તેણે તુરત તૈયારી કરવા ઉપર લક્ષ આપ્યું. તેજ આખિના, ઝડપી ચાલના ધોડાઓ ઉપર છનો બંધાવ્યાં, અને જગી દેવોની જગી ફાજ સાથે દોડતો આવ્યો.

ગુપ્ત રાહે આવી મહેલને અત્રાસી આગળથી તથા દરવાજા આગળથી ઘેરી લીધો. જ્યારે ફરીદુનનાં લશકરને આ વાતની ખબર પડી કે ઉતાવળે તેઓ ગુપ્ત રસ્તા તરફ દોડ્યા, અને ધોડાઓ ઉપરથી ઉતરી પડી દુશ્મનો સાથે હાથેહાથ લડવા પડ્યા. સહેરના તમામ પુરખો જેઓ જંગ કરી શકે એવા હતા, તેઓ પોતાની બારીએ તથા બારણે તૈયાર થઇ ઉભા હતા. એઓ સધળા ઝોહાકના જીલમથી કંટાળીને કીનાબેર

થયા હતા, અને ફરીદુનની તરફેણમાં હતા. તેઓ ભીંતમાંથી છટો, અગા-
સીઓ ઉપરથી પત્થર, તથા મોહોલ્લામાંથી તલવાર અને ખદંગી તીર, જેમ
કાળાં વાદળમાંથી કરાં વરસે તેમ, વરસાવવા લાગ્યા. શહેરમાં જે કાષ્ઠ
જીવાનો હતા, તેમજ લડાઇના દુનનરમાં અનુભવ પામેલા જે છુદાઓ હતા,
તેઓ સત્રંગા ઝોહાકની જાડુના રાહથી બહાર આવ્યા અને ફરીદુનની
ફોજને જમ મળ્યા. પેહેલવાનોના અગાજેથી પહાડો તુડી પડ્યા. ઘોડા-
ઓની નાભથી જમીન કુટાઇ. લશ્કરની ગીરદથી માર્ગ ઉપર વાદળ બંધાયું.
તથા ભાલાઓથી સખ્ત પત્થરનાં દીલ જખમી થયાં. આતશકંદેહમાંથી
એક પોકાર ઉઠ્યો કે “અગર જો એક હેવાન પણ તખ્ત ઉપર પાદશાહ
આય તો અમો છુદા, જવાન, સુવે તેનું ફરમાન માથે ઉઠાડીશું અને
તેના હોઠકમથી સર ફેરીશું” નહિ. મગર હરગેજ, હરગેજ અમો ખાંધ
ઉપર અઝદહાવાળા નાપાક ઝોહાકને તખ્ત ઉપર જોવા રાગ નથી.”

લોખંડી બખ્તરથી પોતાનું તમામ શરીર ઢાંકી ઝોહાક લશ્કરમાંથી
નીકળી મહેલ તરફ ગયો. તેના હાથમાં સાક હાથ લાંબી કમંદ (ફાંસી)
હતી, જે ફેંકી તે એકદમ છાપરાં વાટે ઉંચા મહેલમાં પેઠો. તેના હાથમાં
પાણી પાયલું તેજ ખંજર હતું. જેવો તેણે ઉંચાઇએથી ઉતરીને પગ
જમીન ઉપર મુક્યો કે તેજ ક્ષણે ફરીદુન પવનને વેગે તે જગોએ ધસી
આવ્યો, અને પોતાનો ગોઝે ગાવસર (ગાયનાં માથાંની સુરનો ગોઝ)
તેના સર ઉપર મારી તેની લોખંડી કેલાહનો ચુરો કરી નાખ્યો.

તેજ વખતે મોલ્લારક સરોશ ફિરેસ્તો ત્યાં જાહેર થયો અને ફરી-
દુનનો હાથ રોકીને બોલ્યો, “એને ના માર, હજી એનો કાળ આવ્યો નથી.
એને પત્થરની મારક બાંધ અને જ્યાં બે પહાડો પાસે પાસે આવેલા
તને મળે હાં એને લઇ જા. એની નગદીક એનાં સગાં વહાલાંઓ આવી
શકે નહિ એવા પહાડના ગારમાં એને કેદ રાખવો સમ્મતાર છે.”

ફરીદુને આ બશારત મુજબ સિંહનાં ચામડાંની રસી બનવાવી ના-
પાક ઝોહાકને એવા બંદથી બાંધ્યો કે એક મસ્ત હાથીથી પણ તે બંદ
પેટે નહિ.

સાર પછી તે ઝોહાકનાં સોનેરી તખ્ત ઉપર બીરાજ્યો. તે ધુરા
આદલાહની બદ રસમો તેણે દૂર કીધી; તથા દરવાજા ઉપરથી એક બાંગી
પાસે પોકાર કરાવ્યો કે “અએ તમો લોકો જેઓ અકલથી બીદાર છેઓ
તેઓ આએ સાબિતો કે તમોને હવે લડાઇનો અરમાન રાખવાની કે લડા-

જમાં કીર્તિ શેષવા જવાની જરૂર નથી. સેવાહોને જરૂરનું નથી કે ધંધા-દારી સાથે મળીને બંને એક ધંધામાં લાગે. એક કારીગર છે અને બીજો ઝોઝનો રાખનાર (લડવૈયો) છે. દરેકને પોત પોતાનાં કામની સહમજ રહે છે. જ્યારે પહેલાનું કામ બીજો કરવા નીકળે તથા બીજાનું કામ પહેલો કરવા નીકળે, ત્યારે દુન્યામાં ગમરાટ ને ગુંચવાડો ઊભો થાય. નાપાક ઝોહાક જેનાં કામથી દુન્યા ત્રાસી રહી હતી, તે હવે કેદમાં ગીર-ફતાર પડ્યો છે. વાસ્તે હવે સૌ બેફિકર રહ્યો, ખુશાલ રહ્યો, લાંબી જીંદગી ભોગવે, અને ખુશાલ મને પોત પોતાનાં કામ ઉપર મૂકે.” *

શહેરના પ્રસિદ્ધ પુરો, જેઓ જરૂર અને ખમનાના માલીક હતા, તેઓ ખુશાલી સાથે હઠીઆઓ પાદશાહ ફરીદુન આગળ લઇ જઈ તેને નજર કીધા, અને તેના હોકમ ઉપર દીલ લગાડ્યું. પાદશાહે તેઓ ઉપર વળતી નવાજેશો કીધી, અને સહુ સહુને તેમની હોશ્વારી મુજબના ઓહાઓ બદલા. સઘળાઓને તેણે નસીહત આપી, ખોદાતાલાને યાદ કરી બધાઓ ઉપર નેક દુઆ ગુજારી, અને બોલ્યો; “આ તખ્ત માહારે સ્વાધિન આવ્યું છે, અને ફાલ પ્રમાણે તમારા નસીબના સંતારા રોશન થયા છે. પાક યજ્ઞદાંત્રે મને અસ્મોરઝ પર્વત ઉપરથી અહીં લોકોનાં ટોળાં વચ્ચે આવવાને ઉશ્કેર્યો, કે જેથી માહારા જગકાટના બળે ઝોહાકની બદીમાંથી જહાનને ઉગારે. જ્યારે નેકીના બક્ષનાર ખોદાએ આપણા ઉપર બક્ષેસ કીધી છે ત્યારે લાજમ છે કે આપણે પણ નેકીની રાહ અખત્યાર કરી ચાલ્યે. ધણાં મુલકોનો હું માલીક હોવાથી, માહારાથી એકજ જગોએ બેસી રહેવાય નહિ, પણ બધે ફરી રાજપતિ તરીકેની માહારે ફરજ બજાવવી બેઠાએ, નહિ તો ખુશીની સાથે હું અત્રે તમે વચ્ચે રહી ધણા દિવસો ગુજારતે.”

સઘળા નામદારોએ ફરીદુન પાદશાહ આગળ જમીનને બેસો દીધા. દરબારમાંથી નગારાનાં અવાજો ઉડ્યા. શહેરના તમામ લોકોની આંખ દરબાર તરફ ખેંચાઈ રહી હતી, અને ધરગસ્તે દિવસના ઝોહાકને માટે પોકાર કરતા હતા કે એ બદ અઝદાને તેને લાલકના બંદ સાથે બહાર લાવે.

એક પછી એક લશ્કર શહેરમાંથી બહાર નીકળ્યું; અને ઝોહાકને ઉંટ ઉપર બાંધીને લઇ ચાલ્યા.

* દીનકર્દ કેતાબમાં જણાવ્યું છે કે ફરીદુને ઝોહાકને કેદ પકડ્યો તેની ખબર તમામ દેશોમાં ફેલાવા છતાં, લોકો શકમંદ રહેતાં હતાં, અને દશ શીઆઆ બાદ એ ખબરને ખરી માની હતી.

વાંચનાર ! આ વાત તાહારા સાંભળવામાં આવે ત્યારે જાણજે કે દુન્યા ધણી પુરાણી છે. ઉપલો બનાવ બન્યા પછી પહાડો તથા જંગલો ઉપરથી બહુ બહુ જમાનાઓ વહી ગયા છે. અને કંઈએક બીજા જમાનાઓ વહી જશે.

જગત નસીબનો ફરીદુન શાહ કંઝાળ ઓહાકને મળ્યુત બાંધીને શીરખાન તરફ લઈ ગયો, એવું ઇસ્લામને કે પાહાડના ગારમાં તેને લઈ જઈને ઉંઘે મસ્તક લટકાવી દે. પણ તેટલામાં મોજારક સરોસ વચ્ચે જાહેર થયો અને ફરીદુનના કાનમાં ખુશી ભરેલો છુપો બેદ કહ્યો કે બંદીવાનને તું દમાવંદ† પહાડ સુધી લઈ જા; લોકોનાં ટોળાને ત્યાં તું લઈ જઈશ નહિ, મગર જે કોઈ વગર તને ચાલે નહિ અને મુશકેલીના વખતમાં તને છાતીએ રાખે તેવાઓને તાહારી સાથે રાખીને જ.

તે પ્રમાણે ફરીદુન ઓહાકને તેજ ઘોડાની ઝડપે દમાવંદ પહાડ ઉપર લઈ ગયો અને ત્યાં તેને બંદ કર્યો. તેના બદન ઉપર એક બીજા બેડીનો વધારો કર્યો, અને તેની બદબખ્તમાં કોઈ ચીજ આછી રહી નહિ.

ઓહાકનું કીધું નામ ફરીદુને ખાક,
કીધી જેહાન તે નાપાકની શુરાઈથી ખાક.
ખેશી, મિત્રો કાજ તે તવજતો રહ્યો;
દમાવંદમાં, બદબખ્ત, સજડતો રહ્યો.

તે પહાડ અંદરની એક સંકડાસવાળી જગો ફરીદુને પસંદ કીધી તથા તળિયું પણ દેખાયું નહિ એવો ત્યાં એક ગાર શોધી કાઢાયો, અને ત્યાં ભારી ખીલાઓ ઠોક્યા, જેની સાથે મળ્યુત બાંધીને તે જાલમ નાજકારને લટકેલો રાખ્યો.

ન દુન્યામાં રહ્યે બદીને આધીન,
લંબાવ્યે દસ્ત નેકીનો રાત અને દીન.
રહેવાનું નથી નેક કે બદ પાપદાર,
તો બેહેતર નેકી આપણી રહે પાદમાર.
નથી કારમત લાગવાનાં મેહેલ, મંજ, દીનાર;
અનાથી નથી તને ફાયદો હોનાર.

† યુનિટેડ, બહમન યસ્ત, તથા આફ્રીને હકીત અમેરાસપંદમાં પણ ઓહાકને બંધ કરવાનું મથક દમાવંદ પહાડને ગણ્યો છે, જે અસ્માઈ પહાડની ૧૮૫૦૦ થી ૨૦૦૦૦ ફીટ ઉંચી એક ટોચ છે. એ પર્વત હમ-દાન શહેરની નજીકમાં આવેલો છે.

બહુ નામ તુજ કામથી રહેશે યાદગાર,
તો ના તું બધાં નામને હલકું વિચાર.
ફરીસ્તો* હતો નહિ ફરીદુન શાહ,
ન કસ્તુરી, અંબરનું તેનું બદન.
ધરી તેણે પુણ્ય, સખાવતની રાહ;
કરી પુણ્ય, સખાવત, ફરીદુન તું બન.

નેક તમાલેના ફરીદુને જે જે નેક કાર્યો કીધાં તેમાં સર્વેથી પહેલું એ કે દુન્યાને બદીથી પાક કીધી, તે ઉપરાંત બદ ખસલત, જેર ધનસાથી, નાપાક ઝોહાકને ગીરફતાર કરી બંદમાં નાખ્યો, બીભુ* એ કે પોતાના બાપનો કીનો લીધો, ત્રીભુ* એ કે કમ અકલનાઓથી દુન્યા રવચ્છ કીધી અને શુરાઓથી તે ઊડવી.

ઓ બહાન ! તું કેવી ધાટકી અને બદ ખવાસની છે કે તું પાળે છે અને તુજ મારે છે ! જુદા ઝોહાકની બાદશાહી લઇ લેનાર બહાદુર ફરીદુન ક્યાં છે ? પાંચસો વર્ષ પુર્વીક તેણે બાદશાહી ભોગવી, મગર આખર તે શુજર પામ્યો. તે ચાલતો થયો અને દુન્યા બીજાને હસ્તક આવી. તું જોઇએ તો બરવાડ (યાને લોકોને સારે રસ્તે દોરવાનાર સરદાર) બન, અને જોઇએ તો તું ગાવાળું થા (યાને બીજા મોઢાઓને હાથે તું દોરવા). મગર સધળાને, નાહાનાં શું કે મોઢોટાં સર્વેને, એજ પ્રમાણે જવાનું (મરવાનું) છે.

ફરીદુને જ્યારે પોતાને મુરાદનો પામેલો જોયો, ત્યારે જાહી રાહ રક્ષમ મુજબ. ચાહનજાહી મેહેલ તેમજ તાજ અને જુલંદ તખ્ત તેણે તૈયાર કરાવ્યાં. મેહેર મહિનાના મુબારક મેહેર રોજ તેણે જાહી તાજ સર ઉપર

* મેસજ* કુદાર બાઇઓ જણાવે છે કે ગાથામાં ફરીસ્તાઓ વિષે બીલકુલ એકારો માલમ પડતો નથી. બીજાં જરથીસ્તી ધર્મ* પુસ્તકો પ્રમાણે ફરીસ્તા તેત્રીસ છે, જેઓનાં નામો મોંહેલાં ત્રીસ આપણા ત્રીસે રોજનાં નામોને મળતાં છે, અને બીજા ત્રણ બરજો, હોમ અને દહમ છે.

યાહુદીઓનાં તથા ખ્રીસ્તીઓનાં ધર્મ* પુસ્તકોમાં આકાશ ઉપરથી ફરીસ્તાઓ આવી બાદશાહોને બચારત કરતા ધણી ગમ જણાવ્યા છે.

મેથું.† જમાનો બદલીને ચિંતા વગરનો થયો, અને સર્વેએ પાક યજ્ઞ-
દાનની રાહ અપસાર કરી. કહ્યુંઆ કંકસથી તેઓએ દીલ ખાલી કીધાં; અને
પાદશાહી રેવાજ મુજબ એક નવું જશન કયું.

બેઠા મહેા દાનાવ ખુશાલ શાદકામ,
હતી હાથમાં હરેકના યાકુતી જામ.
ચળકતા શરાબ ને નવા શાહના ચેહેર-
થી થયો શર નવો મહિનો હર્ષબેર.
કરો આતશ શશન, શાહ બોલ્યો નામવર,
તેના ઉપર બાળો તમ અંબર, કેશર.
મેહેરગાન જશન સ્થાપ્યું શાહે ખુશામ,
કે ખાણીપીણી કરી લેવાય આરામ.
આનાથી છે મેહેર માહ હજી યાદગાર,
જે શુભ આચ્છવ પાળી લેઓ આરામ, કરાર.
એ શાહને રહી તામે જહાંન પાંચ સદી,
જે અરસામાં કીધી નહિ ભુરાઈ કદી.

† શીરદોસ્તી આ બાબતમાં નીચલી બેત લખે છે:—

બ રહે ખોજસ્તેહ સરે મેહેર માહ,
બ સર બર નેહાદ આન કયાની કેલાહ.

એનો અર્થ કુટાર ભાષણો એવો કરે છે કે મેહેર મહિનાના મોખા-
રક હોરમઝદ રોઝે ફરીદુને પાદશાહી કેલાહ સર ઉપર મેલી. પણ મર-
દુમ દસ્તુરજી સાહેબ મીનોચેહેર જમારપજી જમારપ આસાના એ બેતનો
એવો તરજુમો કરે છે કે મેહેર મહિનાના તેના સરદારનાજ મુગારક દિવસે
(પાને મેહેર મહિનો ને મેહેર રોઝે) તેણે પાદશાહી તાજ માથે મેથું.

* ફરીદુને એહાકને કેદ પકડ્યો તે દિવસ મેહેર મહિનાનો મેહેર રોજ
હતો. આ એક જશનનો દિવસ હતો, અને એ દિવસે ફરીદુન તખ્ત ઉપર
બેસતાં એ જશનની મહત્વતા વધી ગઈ. એ દિવસે એક મોહોડું જશન કરી
એણે એ હોગામને છુલંદીથી પાળવાની શરૂઆત કીધી. એ મેહેરગાનનો
આચ્છવ મેહેર રોજથી તે રામ રોજ સુધી પાળવામાં આવતો હતો. મેહેર
મહિનાના મેહેર રોજને મેહેરગાને આમ, અને મેહેર મહિનાના રામ રોજને
મેહેરગાને ખાસ, કહેવામાં આવતું હતું. ફરીદુનને તખ્તનશીન કરવાની
ક્રિયા અલખીંદની મુજબ રામ રોજે કરવામાં આવી હતી. (જુઓ દસ્તુર, ૨
મીનોચેહેરજીનું શાહનામું વોલ્યુમ પહેલો, પાનું ૧૪૫).

ભાગ્યશાળી અહમદ અબદલ્લા.

એશીઆટીક ટર્કીનાં પુરાતન મથકુર શેહેર દમાસ્કસમાં અહમદ અબદલ્લા નામનો એક તાલેવંત આસામી વસતો હતો. ખજાને પુર હોવાથી, ગાયનના જલસા, નાચની એકેડે, અને ખાનીપીનીની મીઝસોમાં ખુશાલ પોતાના દિવસો એ ગુજારતો હતો. પણ જાતે ચૈયાસી નહિ, મગર ઉમંગી, ઉલટમંદ હતો, નીતિનો ચોખ્ખો હતો, અને બહુ તેજ ને ખીલેલી કદપના શક્તિ ધરાવતો હતો. તેથી આ મોહોટાં શેહેરના ગીચ વસવાટવાળા મોહોલાઓમાં, કોઇ વાર ક્યાં ને કોઇ વાર ક્યાં, એમ હર રોજ લટાર મારવાની, તથા નજર ખુલ્લી રાખી દુન્યાનો તરેહ તરેહનો અનુભવ મેળવવાની, અને બારે ઉતકંઠા રહેતી હતી. એના એવા તરેહવાર અનુભવોનું જો દાસ્તાન લખવા બેસીએ તો દીવપત્રીર કીસ્સાઓના પોથાઓ ભરાય.

આવી રીતની એની રોજીંદી લટારોમાં એકાદ ગથી યુગ્મીમાં ફરતાં જો કોઇ દુકાનમાં કરી નવાઇની વસ્તુ વેચવા મુકેલી એની નજરે પડતી, તો તરત ખીસામાંથી માંગ્યું દામ કાઢાડી આપી તે વસ્તુ ખરીદી લેતો; અને એવી રીતે નવાઇની ને કમયાય ચીજોનો એણે સારો જેવો સંગ્રહ કરીધો હતો. મગર એની ખીજ તમામ નવાઇઓને બાજુ બેસાડે એવો સુલેમાનનો જાદુઇ ગાલીચો જે એને હાથ આગ્યો હતો, તેના એહેવાલ બહુ જાણવાજોગ છે.

વરસાદની ઝરમર ઝરમર છાંટીઓ પડેછે. વખત સમી સ્નાંહાંજનો છે. અંગ ઉપર ઝબો ઝોળવી, હાથમાં છત્રી ઝાલી, અહમદ શેહેરના એક ગરીબ લતા તરફ કરવા નીકળ્યો છે. યાદુડી વેપારીઓની પરચુટણ સામાનની ભાં નાહાની દુકાનો છે; એ દુકાનોની દારમાં એક અચ્છી આરાસ્તા કરેલી દુકાન અહમદના દીઠામાં આવે છે, જેમાં લેસ, કોર, શાગ, ગાલીચાઓ, ત્રિજેરે, તરેહ કીસમનો માલ વેચવા મુકેલો છે, અને તેની સીડી આગત્ર એક ફરમે સીરીઅન સ્ત્રી એક જુનો ગાલીચો ઝટકે છે.

તે ચરખદાર ચારત પરથી અહમદની નજર ફરીને તેના હાથમાંના ગાલીચા ઉપર પડી, જે જુનો ને ખખડી ગયેલો હતો, પરંતુ કંઇ એર

અસલી બનાવતનો જણાતો હતો કે જેવો અહમદના જેવામાં બાજ દીન સુધી આવેલો નહિ. ખોદા માલુમ એ પુરાણા માલીયાનો અસલ રંગ કેવો હતો, પણ વખતની અસરથી હાલમાં એ કંઈક લીલો ને કંઈક જુરો જેવો દેખાતો હતો. અંદર અંદર ચીરાઓ પડી ચૂક્યા હતા; એની ફરતી કીનારીઓ ધણી ગમથી ધસાધ પીસાધ મધ હતી; તંથા જે આકાર, આકૃતિઓ અસલમાં એ ગાલીયાની સપાટી પર ગૂંઠવામાં આવ્યાં હશે તે એટલાં બધાં ઝાંખ મારી ગયાં હતાં કે અતિસ્થ સુશકેલીથી તે જેવાધ શકાતાં હતાં.

“એહો, આએ કેટલો ધસાયલો પીસાયલો, ખખડી રહેલો, જુનો ગાલીઓ છો” અહમદ બોલી ઉઠ્યો.

“હાજી, આએ રંગ તદન ચિઠરું થઇ ગયો છે અને હવે કચરાની ટોપળીને સ્વાધીન કરવા લાયકનો બન્યો છે. પરંતુ આપ નામનાર આપના સુખારક કદમ હમારી દુકાનમાં ફરમાવશો તો આપને લાયકની તરેહવાર નવીન ને નવાઇની વસ્તુઓ જોઇ શકશોજી.” પેલી ડાંગી સ્ત્રીએ જવાબ દીધો.

આ આમંત્રણને માન આપી અહમદ છત્રી બંધ કરી દુકાનમાં પેઠા. દુકાનવાળી સ્ત્રીએ હાથમાંનો ચિથરયાં અવતારવાળો ગાલીઓ બાજુએ ફેંક્યો, અને નવા ગાલીયાઓના ઢગમાંથી સારાં નંગો તારવી કાહાડી અહમદને બતાવવા લાગી. પણ અહમદબાઇનું ધ્યાન બધું પેલાં ચિઠરાંમાં ભરાયલું હતું અને વાંકી ડોહીએ તેના પરનું વિચિત્ર ભરતકામ તે તપાસતો રહ્યો હતો. તેના પર કાંઈક હરફે વણેલા ઝાંખા ઝાંખા જણાતા હતા, જે કોઇ તરફ અરથી તો કોઇ ગમ છજીથીયન જેવા જણાતા હતા. વળી કેટલે કેટલે વિચિત્ર ચીતારો પણ વણાયેલા જણાતા હતા.

એક નવો ભપકાદાર રંગનો ગાલીઓ લારી દુકાનવાળીએ અહમદની નજર સામે ધર્યો, અને બોલી, “સાહેબ, આએ બહુ નાદર ગાલીઓ છે, છતાં કિંમત પણ પોશાય તેવી છે. એ લેશોજી.”

“મને ગાલીયાઓની હાલ કશી ગરજ નથી,” અહમદે કહ્યું, “પણ આએ જુનો ગાલીઓ તું મને વેચે તો તે હું લઇશ. તદન ધસાધ પીસાધ ને સુંથાધ પીપાધ ગયલો તથા બીજકુલ ચિઠરાં જેવો એ થઇ રહેલો છે, છતાં કંઈ એજ લેવાનું એ મન થાય છે.”

“અરે આએ ચિઠરું લેવા તમારું મન થાય છે?” અખયમી સાથ પેલીએ સવાલ કીધો.

“હા” અહમદ બોલ્યો.

“પણ, સાહેબ, એ ગાલીચો વેચવાનો નથી;” તે બોલી, “માહારા ખાનીદનો એ માનીતો છે, અને એની ઉપર પલાંડો મારીને એવણુને કાશી પીવાની અને હુકકો ગગડાવવાની આદત પડેલી છે. મારે જો એ હું વેચી નાખું તો તે એવણુને ગમવાનું નથી.”

“અરે પણ તાહારો ધણી આએ ફાટાં ચિઠરાં પરજ કાંઈ એસે? કેાઇ બી બીજા ગાલીચા પર બેસીને એઆ એમનો હુકકો ને કાશી લગ્ન શકશે. હું એનું દામ નવા ગાલીચાના જેટલું આપવા કબુલ છું.”

“આવું તુલું ચીઠડું હમારી દુકાનમાં પડ્યું રહ્યું છે તે મને તો શેઠ જરાબી ગમતું નથી. પણ શું કરું, માહારું કંઈ ચાલતું નથી, મને માહારા ધણીથી બીલીવું પડે છે, નહિ તો કેદારનો એનો મેં રસ્તો કરી નાખ્યો હતો. પણ વળી એમ બી વાત છેની કે જે દાહાડોનો એ ગાલીચો હમારી દુકાનમાં આવ્યો છે તે વખતથી એ હમોને ધણો બરકતી નિવડેલો છે. એના આઘ્યા પછીજ હમારી દુકાનને શણગારવાને વાસ્તે નવા પડદા ને ઝાલરો તથા બહાર બપકાનો દેખાવ કરવા સારું જોઇતા રંગો આઘ્યા, તથા માહારા પોનાને વાસ્તે નવાં નવાં કપડાં આવ્યાં.”

અહમદ સહમજ્યો કે આ તુટાટુટો ગાલીચો લેવાનું માહારું મન થયલું જોઇને એનો સારો જોવો ભાવ માહારી પાસે પડાવવા આ સ્ત્રી આવી ફેંકારેં ફી કરે છે.

“એનું દામ તું શું માગે છે?” તેણે પુછ્યું.

“પંદર રૂપ્યાથી એક કોડી કમતી નહિ. જોઇએ તો લેવો, ને નહિ તો સાહેબજી.”

“ઠીક, આ અશરશી લે,” એટલું બોલી પંદર રૂપ્યાનો સોનાનો શિકકો અહમદ તેણીના હાથમાં સેરવ્યો; અને તેણીએ કાગળમાં લપેટીને ગાલીચો અહમદને આપ્યો, જે લઇને તે ચાલતો થયો.

થોડે વારે દુકાનનો માલિક અને પેલી ડોંગીનો ધણી દુકાનમાં આવી આવ્યો. તેની આગળ હરખાઇ હરખાઇને તે બોલી, “મીયાં હસન, આજે તો તીલ્લોરી પડી.”

“અહા, તે શું ?”

“લેઓછા આંચે ચકચકતી કોરી કકડતી અશરશી લેઓ, અને પાર-ખોનીછા કે એ કિંમતે મેં શું વેચ્યું છે ?”

હસન કંઈ ફરેસ્તો કે પેગમ્બર ન હતો કે પારખી શકે, તેથી તેણે પુછ્યું, “ખીની, તમેજ ખોલોની કે શું વેચ્યું.”

“હું કહેવશ તો તમે માનશો નહિ, મીયાં,” ખીખીછા બાલ્યાં, “પેલો જુનો, કોચરાના સાલનો, ચિઠરયા હાલનો, રદી ગાલીચો, જેના પર બેસીને તમે તમારું કોશીનું કપ પી હૂકકો ગગડાવતા હતા, ને જેની કોઈ પુટી બદામ વડીક નહિ આપે તે એક ચક્રમ ગ્રહકને મેં પંદર રૂપે વેચ્યો.”

“અરે ચક્રમ તું કે તે ? આ માંડી એ તું શું બોલે છે ?” હસને ખાંગ મારી, અને તેનો ચહેરો શીકકો રૂની પુણી જેવો થઇ ગયો.

“મીયાં, એમ છુમ કાંચ પાડો છો ? એક સદંતર રદદી ચીડરાંના મેં પંદર રૂપા ઉપજવીને તમારા હાથમાં ચુકયા તો ખુશી થાઓ કે સામા ચિરડાઓ ? હવે તમારે વારને બેસવા સાફ મજેહનો એક નવો ગાલીચો લેજોની, મીયાં.”

“અરે વગર અક્કલની લોંડી, એ તેં શું બાફ્યું ? વારં બોંસી તો મર કે તે ગ્રહકને જવાને કેટલો વખત થયો ?”

“કશાક એક થયો હશે. મગર તમે એટલો અકળાટ મલરાટ કેમ કરો છો ?”

“આ દીવાની માહારો જરકતી પુરાણો ગાલીચો જતો રહ્યો, ને હું અકળાઈ નહિ ? એ તું શું બકે છે ? પણ તાહારા હોંશ તદન ફરામોશ નહિ થઇ ગયા હોય તો એટલું તો મને કહે કે એ આસામી આપણો કોઈ આળખીતો ગ્રહક હતો કે કોઈ ખીગાનો હતો.”

“તદન ખીગાનો.”

“તેણે કેવાં કપડાં પેહેડેલાં હતાં ?”

“અંગ પર પીલો ઝમ્મો, માથે લીલી ટોપી, ને હાથમાં છત્રી હતી. જુરાં કાગળમાં લપેટીને મેં એને ગાલીચો બાંધી આપ્યો અને તે બંડલ અગલમાં મારીને એ દુકાનેથી ઉતર્યો.”

“કઈ દીઆએ ગયો ?” જે દીસાએ અહમદને જતાં તે સ્ત્રીએ જોયો હતો તે દીસા તેણીએ બતાવી.

હસન બોલ્યો, “એ માણસને હું પાતાળમાંથી બી ખોળી કાઢાડીશ. એની તલાશમાં હું જાઉં છું. મગર આ પુટેલાં હૈયાંની ઓરત તું ખબરદાર રહેજે કે એ આસામી જે કદી આપણી દુકાને પાછો આવે તો કોઈખી રવેશ

માહારો ગાલીચો એની કનેથી લઇ લેજો અને એની અશરરી એને આપી દેજો. આ બેવકુફ, તું તાહારા કાન ચીમટ ને ચાદ રાખજો કે આ ગાલીચો મરતાં કાઢને વેચવાનો નથી.”

અચરતી અને ગજરાટમાં મરકાવ થયેલી તેની બધરી કરો જવાબ આપે તેટલાં તો હસન અહમદની શોધમાં નીકળી પડ્યો.

તે બાપડી સ્ત્રી ફસાડાને ભોંય પર બેસી ગઇ, અને અચરત થઇને વિચારમાં પડી કે માહારા મીયાંને આ આજે શું થયું ? જુનો ચિઠ્ઠેલા કચરા જેવો તુટાપુટો ગાલીચો, જેની કાઢ એક ખોટો દીરમ નહિ આપે, તેની મેં એક અશરરી મેળવી, છતાં માહારો ખાવીદ ખુશી થઇને શાખાશી આપવાને બદલે વહકડણો બની ગાંડી ને ઘેરી ને બેવકુફના એકકામો કેમ મને આપે છે?

થોડા વારમાં હસન હાંફળો હાંફળો પાછો ફર્યો. માથેથી ફેજ કહાડી જમીન ઉપર પટકી, અને બાંહે વડે કપાળ પરથી પરસેવા લુંછવા લાગ્યો.

“હીક થયું, આ દીવાની, કે તે ગાલીચો લઇ જનાર શખ્સનું નામ તથા તેના મકાનની નિશાન હું મેળવી શક્યો છું. આજ રાત્રે તું એને ત્યાં જઇ કાઢ બી સુરતે એને સહમજવીને માહારો ગાલીચો પાછો લઇ આવ. અગર નહિ તો જાણુ, આ ઓરત, કે તાહારી કમબખ્તી આવી,” તે બોલ્યો.

ગરીબ બીચારી ઓરત, તે પોતાના શ્વસાખાજ ધણી આમળા શુંલે પડી અને ધુજતા સાદે પુછવા લાગી, “મીયાંજી, એવાં એક ચીઠ્ઠાને બદલે પંદર રૂપ્યા રોકડા આપણને વધારે કામના નહિ ? અરે મીયાં, તમે આજે એમ કેમ કરો છો ?”

“પંદર રૂપ્યા તો શું, પણ પંદરના પંદર આવે તો બી તે કુચ્છ નથી. અરરર, એ પુરાણા જમાના બેદી ગાલીચાની ખુશીનું તને શું બાન હોય ! અગર પેસો ગ્રાહક સહમજવત પટાવતથી પાછો નહિ આપશે તો ચોરી કરીને પણ હું આ પાછો મેળવવાનો.”

“એમ ?”

“હા એમ, અસમત એમ. ઓરત, તને કશું બાન છે કે આ દુકાનને જે નવો રંગ લગડાવ્યો છે તે ક્યાંથી આવ્યો ? રોજ બાત બાતનું આણું લાઉં છું તે ક્યાંથી આવ્યું ? તરેહ તરેહનાં વસ્ત્રો તને લાવી આપું છું તે ક્યાંથી આવ્યાં ?”

આ સવાલોનો જવાબ દેવાને હસનની બાપડી સકિતવાન ન હતી. તેથી અજાણપણાનું તેણીએ ડોકડું હલાવ્યું.

“તમામ એ પુરાણા ગાલીચાના ત્રાપ, સહમણ ? એના ઉપર બેસીને જે કાંઈ શખ્સ ગમે તેવી ખાદેશ માગે તે તમામ ખાદેશ તાબડતોબ અમલમાં લાવવાનો એ ગાલીચામાં છુપો બરકતી ગુણ છે; અને એવા બરકતી ગાલીચાને તે ગાંડીએ એક અશ્વરથીની લાલચે હાથથી જવા દીધો,” હસને સહમણબંધું.

હવે આપણે જોઈએ કે જુના જમાનાનો તે ગાલીચો લીધા બાદ અહમદ અબદુલ્લા પોતાના બંગલામાં શું કરે છે. તે રાત્રે તે એકસોજ જમ્યો. ખાણું લઈ રહીને, પોતાના ખાનગી ચારડામાં તે ગાલીચો એક મેજ ઉપર પાંચરી, હાથમાં મેચનીફાઈઝ કાચ પકડી તે વડે તેના ઉપરના કદીમ લેખો ઉકળાવવાની તજવીજ કરવા મંડ્યો. તેટલાં તેનાં નોકર અમીને આવી ખબર આપી કે દુકાનદાર હસનની ખીખી માહારમ આવી છે.

પોલીસા બન્ને ચરબદાર હાથો જોડી માહારમે અહમદને યાજરખાહી ભરી અરજ ગુમરી કે “શેહન, તમારી અશરરી આ પાછી લેવો ને હમારો ગાલીચો હમુને પાછો સપુરદ કરો. સબબ કે મેં એ તમુને વચ્ચે તેથી માહારો મીયાં માહારા પર ધણો ખદા થયો છે.”

અહમદે જવાબ દીધો કે “માહારે પાછો આપવો નથી.”

“પણ સાહેબ વિચાર તો રાખો કે મેં એ માહારા ધણીની રજ વચર વચ્ચે છે, અને એની રજ સિવાય કશું વેચાણ કરવાની મને સત્તા છે નહિ,” માહારમ બોલી.

“આ વિચાર તને ધણો મોડો સુજ્યો છે.”

“મેહેરબાન સાહેબ, એ ગાલીચો એનો પોતાનો બેસવાનો હતો. ખીજા કોઈ ગાલીચા પર એને કળ પડવાની નથી. મેહેરબાનીની રાહ એ મને પાછો આપો, અને તમારા પૈસા લઈ લેજો.”

આજે ખેલાસો અહમદને ધણો વિચિત્ર લાગ્યો. હસનને નવા ગાલીચા પર કળ નહિ પડે, તેથી આ જુનો ધસાધ પીસાધ ગયલો તમામ રહદી જેવો થયલો ગાલીચો એ પાછો મંગાવે છે તે વાત અહમદના માનમાં આવી નહિ. એને લાગ્યું કે આમાં કશો બેદ છે, અને તે બેદની બાતમી મેળવવા તેનું મન ચેત્યું. તેથી તે બોલ્યો, “બાધ વેચાણુ તે વેચાણુ. તમે એ વેચ્યો અને મેં લીધો. મેં પુરું દામ ચુકવી આપ્યું અને સાદું ખલાસ થયું. હવે કાયદેસર એ માહારી મીલકત થઈ છે, ને એ હું હરગેજ પાછો આપનાર, નથી તમારી અશરરી ઉંચકી લેવો ને ચાલતી પકડો. ખોદા હાશીઝ”.

“શું તમે એ મને પાછો નથી જ આપવાના ?”

“ખુસુસ નહિ.”

“પણ એ તો એક ફાટું ચિઠરું છે.”

“જુનું તેથી નકામું નહિ.”

અહમદ આ છેલ્લા બોલો અમસ્થો જ બોલ્યો હતો. મગર માહારમ સહમજી કે ગાલીયાનો છુપો બેદ અહમદ પાછી ગયો છે અને તેથી પાછો આપવા ના પાડે છે; અને તેથી ઉચ્છેરાઈ જઈ શુરસાબેર બોલી “શેઠ, તમે જાણતા હતા કે માહારો ધણી પોતે કશુમી એ તહમોને વેચતે નહિ; અને હું બાઈ માણુસને ઠગીને તમે એ લઈ આવ્યા છો. પણ અહમદ અબદસ્લા તમે ખુબ યાદ રાખજો કે માહારા ધણીને છેડવો અને જંગલના વિકાળ વાલને છેડવો બરાબર.”

“અએ ઝ્યારત! મને શું તું ડબરાવા આવી છે ?” અહમદ પોકારી ઉઠ્યો.

“હસન કોઇ બી રવેશે એ પાછો લેવાનો જ,” માહારમે જવાબમાં કહ્યું.

“અહ, જોઈશું, એને આપવા દે. તું અહિંથી ચાલી જા,” અહમદે તેણીને કહ્યું, અને તાબડા ફાડ્યા જેથી એક નોકર આવ્યો, જેણે અહમદના હોઠમથી તેણીને ઝ્યારડાની બહાર કાઢાડી. ગોસ્લા અને નાસીપાસીથી લાલ બનેલી તે દરબે ઝ્યારત ફરડતી પોતાને ઘેર પોહાંચી.

અસલ વખતના તે ગાલીયાના લેખો ઉકેળવા અહમદને હવે સ્વાભાવિક વધુ જગાસા છુટી. પરંતુ જ્યારે તે જુના હરફે ઉકેળવાની તેની સર્વે કોશિશો નિષ્ફળ નીવડી, ભારે તેણે એક કાગળ લઈ તેના ઉપર તેનો અક્ષરે અક્ષરનો ઉતારો કીધો કે કોઈ દહાડે કામ આવે. પુરાનન જમાનાની ચીસરી તથા અરખી જમાન જાણનારા જોલમાઓ દમાસકસમાં કમ નહિ હતા; પણ તેઓની મદદ નહિ લેવી એવો કસદ અહમદે કીધો, સખત કે જો તેમ કરવા જાય છે તો આ બેદી ગાલીચો જે દેવયોગે તેને હાથ લાગ્યો છે તેનો ભરમ ખીજાઓના જાણવામાં આવે. વારતે અલ્લાહ ઉપર એતેકાદ રાખીને બેઠા કે જે બેદભરમ હશે તે આપ દે આપો આપ મળી જશે.

અહમદ હવે ખુવાબ કરવા ચિંતાને ગયો. એની આંખ લાગી ગઈ, પણ ફેફસેજવારમાં ઝબકીને તે પાછો જાગૃત થયો. એને લાગ્યું કે ઝ્યારડામાં કોઈ પેદું પડેલું છે. તકીયા તળેથી કાંડીની પેટી કઢાડી એક કાંડી સળગાવી, પણ ઝ્યારડામાં કોઈ એની નજરે પડ્યું નહિ. ઉધાડે પગે અને હળવે હળવે પાસેના ઝ્યારડામાં ગયો, જ્યાં ટેબલ ઉપર મેસેલા પેશા જુના ગાલીયાની ધડી વાળતાં એણે એક શખ્સને જોયો.

તુરતજ અહમદે ખીસામાંથી રીવોલ્વર કાઢાડીને હાથમાં પકડી, અને બોલ્યો “સલામ અલેકુમ.” પેલો શખ્સ કશો ઉત્તર આપવાને બદલે મુગો ઉભો રહ્યો. અહમદે હવે બાંધ મારી, “બદમાશ ! એકદમ ગાલીચો મુકી દે, નહિ તો આ પીસ્તોલથી તાહારો જાન તાપડતોજ જમને સ્વાધીન કરીશ.”

ચોરી કરવા કાળે આવેલો શખ્સ કોઇ નહિ પણ દુકાનદાર હસન હતો. અહમદની બાંધ અને ધમકીથી ધુળ પડી તેણે ગાલીચો બોંધ પર નાંખી દીધો, મગર તરત તેના ઉપર ઉભો રહીને બોલ્યો “હું ઇચ્છું છું કે આ જગોથી હું એકદમ સલામત છટકી જાઉં.” હજી તો આ બોલો પૂરા થાય તેટલાં તે ઐકાએક અદ્રષ્ટ થયો, અને ઓરડામાં અહમદે પોતાને ઐકલો જોયો, એક પળ તે ખ્યાલમાં ચક્ર્યુર થયો, પછી તેને મુઠમાં હસતું આન્યું. ગાલીચાના બેઠની ખરી સહમજ એને ઝટ આવી ગઇ, જેથી ઉઘાડા પગેજ એના ઉપર જઇ ઉભો ને બોલ્યો “હું ઇચ્છું છું કે માહારા પગોમાં માહારી ઝુટીઓ આવે.”

યા અલ્લાહ ! જેવી એણે આ ખાદેશ ખહેર કીધી કે તાપડતોજ એના પગોમાં એની સ્ત્રીપરો આવીને આપો આપ ઠસી ગઇ. યા કરીમ ? યા પરવર ! આ કેવી તાલુખીની વાત ! આ કેવો તલેસમ !

અહમદે પોતાની આંખો ચોળી. ધડીયાળમાં જોયું તો પાછળી રાતના સવા બે થયા છે. એ પૂરેપૂરો જગૃત અને સચેત છે, અને ઉંઘમાં સ્વપ્નું જોતો નથી, એમ એની ખાતરી હતી. મગર સારે કુદરતના દરેક જાણીતા કાયદાની વિરુદ્ધ આ કેમ બન્યું કે પડોસના ઓરડામાંથી એની સ્ત્રીપરો ઉડી આવી એના પગમાં આપો આપ ઠસી બેઠી ? હજી વધારે પરીક્ષા કરવાનો અહમદે મનમુખો કીધો, અને મનમાં હસતો રહી બોલ્યો, “માહારી ખાદેશ છે કે અગધરી આ ઓરડામાં માહારી નજરે હું રશીઆના શેહેનશાહને જોઉં.” આમ બોલતાં વાર કશા ખી ગોંધાટ કે અવાજ થયા વગર એક અનિ શોભીતો છત્રપલંગ તે ઓરડામાં આવી ઉભો, જે ઉપર એક રાજવંશી નર પોઢેલો હતો. રશીઆના ઝારની છત્રી અહમદે તુરકી છાપાઓમાં આવેલી જોયલી હતી, જેથી છત્રપલંગ પર સુતેલો રાજવંશી ખુદ ઝાર છે એમ પિછાનતાં અહમદને મુશ્કેલી પડી નહિ.

પલંગ પાસે જઇ અહમદે ઝારને હંઠોળ્યો, જેથી તે રાજપતિ નિંદમાંથી ઝળકી ઉઠ્યો, અને ફાટેલે ડોળે ગભરાઇને આંખાંખાં જોવા લાગ્યો તથા વિસ્મય થામ્યો કે આ તદન અજાણી જગોએ તે કેવી રીતે આવી લાગ્યો.

“તમે કોણુ છેઓ?” અહમદ તેને સવાલ પુછયો.

“રશીઆનો ઝાર “પેલાએ ઉત્તર આપ્યો.

અહમદ પાછો ગાલીચા પર જઈ ઉભો ને બોલ્યો “એને પાછો લઇ જાઓ.” તરતજ ઝાર સાથે છત્રપલંગ એકદમ અદ્રષ્ટ થયો. ન તે પલંગ ઉચ્ચકયો, કે ન સીલીંગમાંથી આરપાર પસાર થયો, કે ન ભોંય ફાટી તેમાંથી ગરક ગયો. બસ એમનો એમ, જાણુ તે આરકામાં આવ્યોજ નહિ હતો તેમ, ખીલકુલ ગેબ થયો; આએ પળે તે હતો, અને આંખનો પળકારો થાય તેટલાં તો ગોયા હતોજ નહિ. અચ્ચુચ, એકદમ, અદ્રષ્ટ!

અહમદ મલકયો. એની ખુશાલીનો પાર નહિ રહ્યો. આગળ કહી મયા તેમ એ બહુ તેજ કલ્પનાવાળો શખ્સ હતો. શારત્રો ને શીલસુરીની એને પરવા નહિ હતી. એની જગાએ કોઇ શાસ્ત્ર લખેલો શીલસુર હતો તો તે તેની શીલસુરીજ ચલાવ્યા કરતે અને ચાર ધડી વિચારજ કર્યા કરતે કે કુદરતના દરેક જાણીતા કાયદા વિરૂદ્ધ આણું બનેજ કેમ? એમ થાયજ કેમ, કઇ રવેશી એમ બનતું હશે, એમ કયે આધારે બનતું હશે, એનો ખોલાસો શો હશે, એવા એવા બેજાં દુઃખણુ સવાલો અને ખ્યાલોમાં નાહકનો વખત ગુમાવવો અને મગજ થાકવું એ અહમદનું કામ નહિ. અહમદજ એવા મદન મદન થઇ ગયા કે આવાં ઉખ્યાણું ઉકળાવવાની મગજમારી કરવાને બદલે મનસે ડરાવ કરી બેઠા કે આએ ગાલીચાને પ્રતાપે લાવની જેટલી મજા થાય તેટલી કરી લઉં.

મજા હું કરી લઉં, કરી લઉં મજા;

ભરોસો શું કયાર આવી લાગશે કળ?

ખોદા મહેરે હાથ લાગી આવી બક્ષેશ,

તો શું કામ કરું હું મગજમારી લેશ?

ગાલીચા પર પગ રાખી અહમદ બોલ્યો “હું ઇચ્છું છું કે દુકાનદાર હસન તથા તેની બી તેમજ જે પણુ ખીજાં કોઇ આસામીએને આ ગાલીચાનો બેદ બખર હોય તેઓ એકે એક જન તે સદંતર જીવી જાય, અને ફક્ત મનેજ તેની બખર રહે. માહારી ઇચ્છા સમજ પડી?”

ગાલીચાના બીતરમાંથી ઉઠો જવાબ આવ્યો “હા, પડી.”

અહમદને હવે હૈયે નેહ આવી કે બદમાશ હસન કે તેની ચરબદાર આરત તરફથી હવે તેને કશી તરેહની તકલીફ મલશે નહિ. “ઠીક, હવે માહારો ઝમો લાવી મને પેહેડાવો, તથા મને બોજન ભાવી આવ્યું છે માટે તે હાજર કરો,” તે બોલ્યો.

બાલવાની બસ ખોડી. એજમખી હાથોએ અહમદનો બહુ ઝમો તેને પેઢેડાવી દીધો. શુધ સફેદ સપાઈદાર ખીસતરો ભોંય પર પંધરાયો અને તેના ઉપર તરેહ તરેહનાં સોનેરી વાસણોમાં મધમધતી વાણીઓ પીરસાઈ. તથા અહમદને બેસવા કાળે રેશમી ગાદી ટકીઆ મેલાયા. જીવ ખુશ થાય એવા પમરાટ પકવાનોમાંથી નીકળ્યા. પાણી તથા શરબતોથી બરેલા રત્નો બડીત ખીલોરી શીશાઓ પણ હાજર હતા.

બહેશોના કરનાર અલ્લાહનું પાક નામ જ્યાંન ઉપર લાઇ અહમદે તે બેહેજતદાર ખાણીને ઇનસાફ આપ્યો. આ ઉમદા ન્યામત ખાણી અને સ્વાદિષ્ટ શરબતોથી એનો જીવ ધરાયો, અને એ બબડ્યો કે “મા કરીમ ! મા રહીમ ! તમામ બેદોના જાણનાર મા હકઆલા ! અગર હું આ એક ખુવાબજ જેતો હોઉં તો આવા ખુવાબમાંથી હરગેજ મને બેદાર મા કરતો !”

એક આદમી પોતાની જેવી કલ્પનાશક્તિ હોય તેવી રીતે તથા તેટલી હદે તે કાંપ કરી શકે છે, અને તેટલાં પ્રમાણમાં ફાવી શકે છે. સમજો કે એક આદમી કાંઈ વેપારીની પેઢી પર કારકુનગીરી કરે છે, અગર એ આદમીની કલ્પના શક્તિ એટલીજ દોડે છે કે તેના ચોજાં કામમાં તેનાથી મફલત કે ચૂક ના થાય, જેથી કરીને તેના શેઠ તેના ઉપર ચિરડાય નહિ અને વખત આવે દશ વીસ રૂપાનો વધારો તેના પગારમાં કર્યો જાય, તો અલબત્ત તેનાં કામમાં તે ચુક કે ગલફતી નહિ કરશે અને વર્ષે એ વર્ષે તેના શેઠ તેના પગારમાં જુઝ જુઝ વધારો કરતો રહેશે, મગર તે સદાનો કારકુનગીરીજ કપા કરવાનો અને મરશે ત્યાં સુધી તેમાંજ અટવાઈ રહેવાનો. પરંતુ જો તેની ખ્યાલ શક્તિ વધુ તેજ હોતે અને એવો પકકો ખ્યાલ ખાંધી તે ઉત્સાહ-પૂર્વક કામ કર્યો જતો કે કાંય નહિ આગેજ પેઢીમાં હું આગળ ચાલતાં માહારા શેઠનો ભાગીદાર થાઉં, મા કાંય નહિ એવી ખીજ પેઢી હું માહારી પોતાની કાહાડી માહારો પોતાનો વેપાર ચલાઉં, તો તે કારકુનગીરીમાં ધરડો થાય ત્યાં સુધી સબડયા કરતો ન રહેતાં, પોતાની વધુ લાભકારી ઉમેદ ને ચોજનામાં આખરે પાર પડતે.

વિજળીને લગતાં અતિસ્થ ઉપયોગી યંત્રો, જેવાં કે ટેલીફોન તથા ફોનોગ્રાફ, શોધી કાઢાડનાર બાહોશ એડીસન કોણ હતા ? રેલ્વે સ્ટેશન પર ન્યુસપેપર વેચનારો એક પોરીઓ, એવા તો સહેલકડો પોરીઓનો ન્યુસપેપર વેચનારોઓ છે. પણ તેઓમાંથી એકજ એડીસન કેમ ઉગી નીકળ્યો ? અને ખીજ પોરીઓનો જન્મ ને નાતવાન થાય ત્યાં તુલીક ન્યુસપેપરોજ વેચતા

રહેશે તેનો શો સમય? આ સવાલનો એકજ જવાબ છે. એડીસનમાં મજબુત ને અખુટ કલ્પના શક્તિ હતી, કે જે તેના ખીજા ભાષ્યમાં સંદેશ ગેરહાજર હતી.

ડીક વીલીટીંગટન એક મુશ્કેલ પોરીઓ હતો. જ્યારે તેનાં દુરનાં ગામડાંમાંથી પગે ચાલતો તે પ્રખ્યાત લન્ડન શહેરમાં આવી લાગ્યો ત્યારે તેના ખીજામાં એક શીલીંગ જેટલું ખી ન હતું. થાકેલો તે એકાદ ઘરના ઓટલા પર પડ્યો છે, તેટલાં નજદીકનાં એક દેવળનો ધંટ વાગે છે. ડીંગ ડોંગ, ડીંગ ડોંગ, ડીંગ ડોંગ, એમ તે ધંટાનો નાદ થાય છે. પરંતુ વીલીટીંગટનની ચાલાક કલ્પના શક્તિ એ ધંટાનો નાદ એવો થતો સાંભળે છે કે “વીલીટીંગટન, લોડ! મેયર ઓફ લન્ડન! વીલીટીંગટન, લોડ! મેયર ઓફ લન્ડન!” અને કેવું અભયમ જેવું છે કે એક વખતનો એ મુશ્કેલ, રખડપતી ભર્યો પોરીઓ, દુન્યાનાં મહાન અને સુપ્રસીદ્ધ લન્ડન શહેરના અત્યંત મહત્વવાળા લોડ! મેયર ના ઓધવા ઉપર આખરે ચઢડયોજ, અને એ ઉંચા ઓધવા ત્રણ ત્રણ વાર ભોગવવાને શક્તિ-માન નિવડ્યો.

ઝાડો ઉપરથી ફળો જમીન ઉપર તુટી પડતાં લખો કાડો આસામીઓનાં દીઠામાં આગ્યાં હશે, પરંતુ સિંકડો જમાનાઓ દરમ્યાન કાંઈને ખી એવો ખ્યાલ આવેલો કે એમ કેમ બનતું હશે? અછછેક ન્યુટને એક સફરચંદને તેનાં ઝાડપરથી હેંકે પડતું જોયું, અને પોતાની ચાલાક કલ્પના શક્તિનાં બળથી તેણે ગુરવાકર્ષણનો ભેદ મેળવ્યો.

નકુદ્ધ ગાલીચાના આગસા માસેક હસન અને હાલના માસેક અહમદ વચ્ચે જે મોહોટો ફેર હતો તે આ હતો કે અહમદની કલ્પના જ્યારે અતિશય ચંચળ હતી, ત્યારે હસનની તદ્દન મંદ હતી. દુકાનને રંગ ચુનો કરવાની જરૂર જણાઈ ત્યારે હસને ગાલીચા પાસ એવી ખાહેશ ચાલી કે રંગ ચુનો હાજર કરો, જે ખાહેશ અનુસાર રંગ ચુનો હાજર થતાં, તેણે તથા તેની ફરમે મોહોરદારે તે રંગ ચુનો લઈ પોતીકા હાથેથી દુકાનને રંગી, એમની જગે હસન હતે તો તે એવો હોકમ કરતે કે “દુકાનને રંગોથી દિપતી કરો;” અને તાખડતોજ, પોતાને કશી ખી તકલીફ લેવાની જરૂર પડ્યા વગર, દુકાન આપોઆપ રંગા-ધને દિપાયમાન થઈ જતે. તેમજ, પુરતી કલ્પનાની ગેરહાજરીમાં, જરૂર દાલત એકદમ માંગીને એકે તડાકે સદાનો તવંગર બની જવાને બદલે હસને ગાલીચા પાસથી એવું માંગેલું કે તેની દુકાને રોજ માહકો આવતાં રહે ને મોહોણી થતી રહે. આથી એના માલનો વધતો આછો ઉઠાવ રોજ થતો હતો, પરંતુ તે ચાહતે તો એકદમ તવંગરીની સ્થિતિએ ચઢી જતે તેમ ન

થયું. અહમદનાં મકાનમાંથી ગાલીચા ચોરી જવા તે આવેલો. અને તે તેનાં સામે પીસ્તોલ ટાંકતો ઉભો સારે ગભરાઇને ગાલીચા ઉપર ઉભો ઉભો એટલુંજ બોલ્યો કે હું ચાહું છું કે આ જગોથી હું એકદમ સહી સલામત છટકી જઈ, અગર તે એમ બોલ્યો હતો કે ખુદ આ ગાલીચા સમેત મને માહારા ધરે સહી સલામત પોહોંચાડી દેઓ, તો ગાલીચાની સાથે, કશી પણ અળવળ વગર, તે ધરે સલામત પોહોંચ્યો હતો, અને એ અમૂલ્યવાન કરામતી વસ્તુનો માલેક પોતે રહેતો.

પણ એનાં કીસમતમાં નહીં, તેથી આવી નાદર, કમયામ, એજમતી યીજનો એ પુરો લાલ લઈ શક્યો નહિ; અને જેમ કાશીએ કરવત મેલાવવા ગયલા પેલા મોચીએ માંગેલું “મુક બે કરવત, મોચીનો મોચી,” તે મીસાલ આવા અદ્ભુત ગાલીચાની માલિકી ધરાવ્યા છતાં હસન દુકાનદારનો દુકાનદારજ અંત તરફ રહી ગયો. ચાલાક એનનો અહમદ દેખાઈની રીતે આ સુસ્ત શુદ્ધિના હસન કરતાં આ કરામતી વસ્તુનો માલેક થવા વધુ લાયક હતો. બેશક, બેશક.

તરેહવાર પકવાનો તથા મિષ્ટાનોના નવાલાઓ ઉછાળ્યા બાદ, અહમદ પેલા રૈશમી ગાદી તકીયાઓ ઉપર નિરાંતે લેટયો, અને ગાલીચા પર પગો રાખી બોલ્યો કે માહારી રમોડીંગ પાછપ, તૈયાર ભરેલી ને સળગાવેલી માહારા મોહોડામાં મેલો. આ ઇચ્છા અલખત તરત અમલમાં આવી, ને અહમદ ખુશાલ જગરે બીડી ટુંકતો બેઠો. પછી થોડે વારે તેણે ધાણું કે હવે એક મીડી નિંદ બેચી કાઢાડું, તેથી ગાલીચા ઉપર બેઠો બેઠો. તેણે ખાહેશ કાઢી કે માહારા પલંગ ઉપર હું ખુશ ખુવામમાં ગીરફતાર થાઉં.

સહવારે ખુશ નિંદમાંથી જાગૃત થતાં અહમદે રાગેતા મુજબ અંગોળ કરી લીધું, પછી નાશતાને ઇનસાફ આપ્યો.

જ્યારે અહમદને દૈયે એવી એકસાને એક ટકા ખાતરી થઇ કે તેની જે પણ ખાહેશ, ગમે એવી ઇચ્છા, ચાહે તેવી માંગણી હશે તે તાબડોતો, કશી બેચતોણ વગર, જરાય ઘોંઘાટ વીનાં, ચપોચપ અમલમાં આવવાનીજ, સારે તેની ચંચળ કંપના શક્તિએ તેને એક લોભી કુદકો મારવાને ઉશકેર્યો. આ બરકતી ગાલીચાના પ્રતાપથી કાંય નહિ એ સારી પૃથ્વી ઉપરની સૌથી સરસમાં સરસ અબળાની સાથે શાદીથી બેડાય ? તે આરત જેવી રૂપમાં અનોપમ ને ઉત્તમ, તેવીજ યુજી ને ખુબીમાં ખીનહરીફ, કુળની ઉંચ, અક્ષમાં ઉમદા, પુખ્ત કેળવણીવાળી, તથા નેક ને હિમત ધરાવનારી હોવી

જોઈએ. આવી દીલપઝીર, મનહર ઝોરત તેને મલે તો અહમદ જેવો કોણ સુખ્યારો ? આવી સકળમુલુસ પન્ન, બત્રીસ લક્ષણી, ઝોરત માટે તેણે જેવી ખાદેશ કીધી, કે તેના અલંકાર ઝોરતના વચ્ચે પૂર્ણિમાના ચંદ્ર સમાન તેજવંતિ, સર્વના દરખત જેવી સીદ્દી, પરી સમાન રૂપવંતિ કુમારિકા તેની સાંધે ખડી થઈ. તેણીએ સુંદર સાદીનનાં વસ્ત્ર પેહેડેલાં હતાં, શીર ઉપર રતન જડિટ મુગટ હતો, તથા મોઢોડાં ઉપર સુફેદ બારીક કુમારનો ધુરખો નાંખેલો હતો. જાણે પોતીકી શાદીને માટે તૈયાર થઈ રહેલી હોય એવી રીતના તેના સજ્જાર હતો.

સુંદર, આસમાની ચરમોથી તે અન્યથા સાથ આસપાસ જોવા લાગી; અને જીણા, મીઠા સ્વરથી તેણીએ પુછ્યું “હું ક્યાં છું ? રે આ શું થઈ ગયું છે ?”

અહમદ એકદમ ઉભો થયો, અને વિવેકથી એકદમ જરાબ આપ્યો, “બાનુ તમે અકળાશો નહિ. તમે પોતાને સલામત સહમજજો.”

“પણ હવડાં હું છેડે ક્યાં ?” તેણીએ સવાલ કીધો.

“શેહેરે દમાસકસમાં અહમદ ખીન અબદલ્લાના ઘરમાં.” અહમદે ઉત્તર આપ્યો.

તેણીની નાજુક આંખોમાં હવે પાણી ભરાઈ આવેલાં જણાયાં, અને તેણીએ ગદગદ કંઠ પુછ્યું “હું અહીં શી રવેશ આવી ?”

“હું તમને અહીં લાવ્યો ?” અહમદ બોલ્યો.

“ત-અ-મે ?” આચંબો પામીને તેણીએ સવાલ કીધો.

“હા, બાનુ, હું,” અહમદે ડોળી હીળરી જવાબ આપ્યો.

“હું તમને આળખું છું ?” ધીમે સાદે તેણીએ પુછ્યું.

“નહિ. માહારાં નામ અહમદ ખીન અબદલ્લા છે. આપનું નામ ?”

“રમીની શેહેરના અનવર પાશાની બેટી જેહાનુન્નીસા હું છું. આજ રોજે એલેખોના અમીર હુમાયુન પાશા સાથે માહારી શાદી થવાની હતી, માહારી દાસી માહારાં મોઢોડાં ઉપર ધુરખો ઓઢાડતી હતી, તેટલાં કોણ જાણે શું થયું કે બેશુદ્ધિમાં હોઈ તેવી કાંઈક મને લાગણી થઈ. મગર ખરેખર શું બન્યું તેનું મને કશું જ્ઞાન નથી; અને હું મને લાંબો જોઉં છું. કેટલો વખત થયા હું અહીં આવેલી છું ? મને અહીં કોણ કંઈ આવ્યું ? અને શા માટે ?”

તેણીના આ પ્રશ્નને ઉત્તર વાળવાને બદલે અહમદે ઉલટો તેણીને જ સવાલ કર્યો. “બાતુ, બોલો શું તમે પાશા કુમાયુનને ખરાં જીવરથી ચાહો છો ?”

“આ તમારા સવાલનો જવાબ આપું તોજ શું તમે માહારા પુછેલા સવાલોના જવાબ આપશો ?” તે બોલી.

“નેક બાતુ, માહારા સવાલનો આપ ઉત્તર આપશો તો તે હું એક નવાળેશ ગણીશ.”

“અમારાં સવેં ઓળખીતાંઓને સારી રવેશે શિક્ષન છે કે કુમાયુન પર માહારો જરા પશુ પ્યાર નથી, અને કોઇ કાળે ખી હું એને ચાહી શકીશ નહિ. મગર માહારાં માઆપે બોહોંસ કરીને જીવરદસ્તીથી માહારી સગાઇ એ પાશા સાથે ગેઠવી છે. કુમાયુન જેવા શખ્સ સાથે પરજીવાના કરતાં ધર-પ્યાર ત્યાગી નાહાસી જવાતું હું માહારાં મન સાથે વિચાર કરતી હતી; અને એ મુજબ શું હું નાહાસી આવીને આ મકાનમાં બરાઇ છું ? આ બધા મર્દ ! મને કહો કે શી તરફથી હું અહીં આવી ?”

“બાતુ, તમે પોતાની મેળે, પોતાના વિચારથી, સ્વધમ્મજાથી નાહાસીને અત્રે નથી આવેલાં. હું તમેને તમારા મેહેલમાંથી અહીં ઉંચકાવી લાવ્યો છું. કુમાયુન પાશા તમારી ત્યાં રાહ જોતો હતો. આ નેકબખ્ત, નવજીવાન નાર, તમે ખાતરીથી કહો છો કે તમે એ પાશા સાથે શાદીથી જોડાવા સદંતર નાખુશ છેઓ ?”

“સદંતર, સદંતર,” તે બોલી.

“ત્યારે હું એવી ધમ્મજા કરું છું” અહમદ ગાલીચા ઉપર ઉભો રહીને બોલ્યો “કે તમને જેરહાજર જોઇને ચીડમાં ને ચીડમાં તે તમારી એકુ સાહેલી સાથે નેકા કરી નાખે. તમારી સાહેલીઓ કેટલી છે ?”

“જી, ચાર. તેમાંની એક વાસ્તનશુનું મન એ તવંજર પાશા સાથે પરજીવાનું બધું હતું.”

“ત્યારે હું ધમ્મજું છું કે કુમાયુન વાસ્તમાનશુ સાથે તસ્ત પરજી જાય. હવે એ પાશા એ પ્રમાણે ગેઠવાઇ ગયો. તેથી એને વીશે તમેએ હવે કરી કાળજી, ફિકર કરવી નહિ” અહમદે કહ્યું.

“તે કેવી રીતે ? તમે ધમ્મજું કે કુમાયુન વાસ્તમાનશુ વેરે લગ્ન કરી નાખે તો તેથીજ શું એ એજ પરજી જશે ? ફક્ત તમારી ધમ્મજનાં જોરે ?”

“હા બાલુ, કંઈ એમ છે ખરું. જે પશુ માહારી ઇચ્છા થાય તે તાત્કાલ અમલમાં આવવાની.”

“જે બધું એવી રીતે તમારી મરજી મુજબનું તાત્કાલિક થઈ જવું હોય તો તમે ખરા સુખી પુરુષ હશો,” તે કુમારીકા બોલી.

“હા, હું ખરા સુખી પુરુષ થવા માગું છું, અને જે તમે આહો તો તમે ખજી સુખી થશો.”

“તે શી રીતે ?”

“જે હું સવાલ પુછું તેનો સત્ય જવાબ આપજો.”

“હું સદા સત્ય જોણું છું.”

“ત્યારે બહુ સારું. મને કહો કે કુમાયુન સાથે તમને પરણવાની તમારા માલિકતા આ કારણસર ફરજ પાડતાં હતાં ?” અહમદે સવાલ કરીધો.

તે બોલી “માહારા માનવંત પિતા એક જાણીતા ખાનદાનના અમીર છે. પશુ હમારું કુટુંબ મોહોડું હોવાથી અને ખાનદાની નામ મુજબ આણું મોહોડા ખર્ચ રાખવાથી એઓને ફરજ થઈ ગયું છે. કુમાયુન જે દોલતમંદ છે, તેણે માહારા બાવાજીને કહ્યું કે જે માહારી સાથે તમારી દીકરીની સગાઈ કરી આપો તો તમારું તમામ ફરજ હું ભરપાઈ કરી આપું.”

“મમર તમે તો એના સાથે સાદીથી જોડાવા નાખુશ એઓની ?”

“એસકે. એ દોલતમંદ છે તેથી શું થયું ? ઉમર છૂટો, દેખાવે બદસુરત અને એઓનો ભરેલો એ છે, તો કઈ રવેશે હું એને ચાહી શકું ?”

“ત્યારે શું તમે તમારો ખાર કોઈ બીજાને આપી ચુક્યાં છો ?”

“નહિ” સરમાઈને જેહાનુનીસાએ જવાબ આપ્યો.

“બાલુ, તમે ધારો છો કે હું દેખાવળો છું ? અને તમારો ખરો જવાબ આપો.”

નિર્દોષતાથી તે નેકઝાદ કુમારિકાએ જણાવ્યું, “હા.”

“તમને એવું લાગે છે કે તમે મને ચાહી શકશો ?” અહમદે બીજો હિમતવાળો સવાલ કરીધો.

ફરી નિર્દોષ મનથી તેણીએ જવાબ આપ્યો, “હા.”

“ઓ બખ્તાવર તાલેની નેક બાલુ ! તમને દેખતાંને વાર માહારું દોલ તમારી તરફ આકર્ષાઈ રહ્યું છે. હું તમને માહારાં તમામ જીવન જીવનથી ચાહું છું. પાસા કુમાયુન કરતાં હું અધીક તાલેવંત, અને અધીક બળવાન, છું. બોલો, બાલુ, તમે માહારી સાથે પરણવા રાજ છો ?”

તે બોલી કુમારીકા હસી પડી ને બોલી “બાઈ, તમે માહારી મળખ કરો છો?”

ગંબીરતાથી અહમદે ઉત્તર આપ્યો “એમ જ હાતુન્નીસા, હું કહું છું તે સત્ય માનજો કે તમારી શાદીના પવિત્ર ગાંઠથી જોડાવા વાસ્તેજ હું તમને આ જગોએ ઉપડાવી લાવ્યો છું.”

એક પળ તે ત્રિચારમાં ઉભી. “એમ કેવી રીતે અને? મને ખીલકુલ સમજણ નથી પડતી. વાસ્તે મને સમજ પડે તેવી રીતે બોલો,” તેણીએ કહ્યું.

“કાંઈ દાહડે તમારે જીન પરીયાંઓની વાર્તાઓ વાંચીએ, બાનું?”

“અલબત્ત. ૧૦૦૧ રાતવાળી અરેબ્યન વાર્તાઓ ધણી હોંસથી મેં વાંચી છે, અને એ ઉપરાંત માહારી દાસી હલીમા છે તે તરેહવાર ખીજ વાતો માહારાં બચપણમાં મને કહી સંભળાવતી હતી.”

“ઠીક ત્યારે, આ પણ એક જીન પરીયાંના કીસ્સા જેવો કીસ્સો છે; જે પણ હું ચાહું, જેની પણ હું ખાહેશ કરું, તે પ્રમાણે તાત્કાલ અમલ થાય એવો હું શકિતવાન છું. તમે જે પણ માગો તે વગર ઢીળે હું હાજર કરાવી શકું છું. માગો તમને હવડાં શું જોઈએ છે, બોલો!”

“વિદ્વાયતી ચોકોલેટ.”

“કેવી?”

“ક્રીમ ચોકોલેટ, વેનીલાના મખવાસની.”

“સરસમાં સરસ વેનીલા ક્રીમ ચોકોલેટ હાજર કરો,” એવો હોકમ જેવો અહમદે ગાલીચાને કીધો, કે જેહાતુન્નીસાના મોહોટા ચોચંબા વચ્ચે મધમધતી ચોકોલેટથી ચીકાર ઉભરાતી એક સોનાની થાળી ત્યાં આવી પડી.

કેંઈ અપખાને ક્રીમ ચોકોલેટ નહિ બાવે? જેહાતુન્નીસાએ થાળીમાંથી સ્વાષ્ટિ ચોકોલેટો ઉપાડી, ખાવા માંડી, મગર હજી તે એમ સમજેછે કે આ બધું એ સ્વપ્નું જોય છે; તેથી તે બખડી, “ચા કરીમે કારસાઝ! હું કેવું ઇચ્છું છું કે આ માહારું દીલખુશ સ્વપ્નું હજી લંબાય! આ પળે હું કેટલી સુખી છું! મગર ઉંઘમાંથી જેવી ખીદાર થઈશ કે પેલા બદસરત હુમાયુન સાથે મને બધાં પરણાવી દેશે. યા અલ્લાહ! આ સુંદર, દીઘ બેહેલાવનાર, ખોવાય તું હજી લંબાય?”

“બાનું, હું કહું છું તે માનો કે તમે ખીલકુલ જગૃતાવસ્થામાં છેઓ. જરાખી ઉંઘમાં નથી. જે બનાવો બનંતા તમારી સામે તમે જુઓછો તે તમામ ખરા છે. એ બાબતમાં હું તમારી વધારે ખાત્રી કેંઈ તરેહથી કરી શકું?” અહમદે ચિંતાતુર બની પુછ્યું.

“જે જે હું હાલમાં જોઉં છું તે કલ્પિત નથી ?”

“જરાબી નહિ. વાર તમે મને કહો, યો જવાન બાતુ, કે જે જે હાલ તમારી નજર સન્મુખ બનતું જાય છે તે જો ખરું હોય, તથા તમે હાલ તદ્દન સજાગ્રત હોવો તે નિઃશંક નહિ, અને વળી જે હુમાયુન પાશ્વ કાંઈ ખીજી સ્ત્રી સાથે નેકા કરી ચૂક્યો હોય, તો તમે તમારો પ્યારો હાથ મને શાદીમાં બક્ષો?”

“હા, અરે હા.” શરમથી લાલ બની જેહાનુન્નીસા બોલી. તેણીની આસ્માની ચક્ષુઓ ચમકવા લાગી, અને તેણીના ગોલાખી રૂબસારાં ચોર ગોલાખી બન્યા.

“તમે ખાલી સ્વપ્નું નથી જોતાં, તેની વધુ પક્કી ખાત્રી કરવી હોય તો, બાતુ જેહાનુન્નીસા, માહારાં પાસાંમાં આવી મને એક મીઠી કીસ કરો,” પકકો અહમદ બોલ્યો; અને તે બોલી કુમારીકાએ તેની નજદીક જઈ હેતથી તેને બોલી લીધી. હવે અહમદ ધણી વહાલ સાથે તે ખુબસુરત કન્યાને હૈયામાં ચાંપી ને કોટી કરવા જતો હતો, તેટલાં એવો એતેફાક બન્યો કે તેજ ધડીએ અહમદનો નોકર અમીન જે ચોરડામાં અહમદ હતો તે તરફથી પસાર થતો હતો, અને પોતાના શેકને કાંઈની સંગાથ વાત કરતો સાંભળીને ઠસ થઈને ઉભો રહ્યો અને વિચારમાં પડ્યો કે ધરના દરવાજામાંથી કાંઈ પશુ આદમી આજે અંદર આવ્યું નથી ત્યારે કોણની સાથે શેઠ વાત કરે છે. ચોરડાનું બારણું બંધ હતું. મગર અમીન બંદો સ્વભાવનો ચટપટિયો તેથી બારણાનાં નાકાંમાંથી અંદરનો મહેમાર જોવા લાગ્યો, અને તેમ કરતાં બારણાને અચાનક આંચકો લાગતાં તે ઉધડી ગયું અને અમીન અંદર ગમડ્યું ખાંડું.

અહમદ જે આએજ પળે જેહાનુન્નીસાને પોતાનાં પ્યાર બધાં હૈયામાં લેવા જતો હતો, તે પોતાના નોકરની આ બેઅદબ વતણૂકથી ચિરગ્રાહ જઈ વગર વિચારે બોલી ઉઠ્યો. “હું ચાહું છું, યો આદમી, કે તું માનવીની સુરત છોડી કાળો ખીલાડો બને.”

અફસોસ, ગરીબ ચટપટિયો અમીન તેજ ધડીએ કાળો ખીલાડો બની ગયો, અને મીઆઉં, મીઆઉંના શોકાતુર આવાજ કરતો ત્યાંથી નીકળી રસ્તા પર જઈ પડ્યો.

અહમદે જેહાનુન્નીસાને. હેતથી પુછ્યું “વાહાલી, હવે તું શું ચાહે છે?”

તેણીએ ઉત્તર આપ્યો કે માહારાં માતા પિતા માહારી ગેરહાજરીથી મુઝાતાં હશે, વાસ્તે એવું કર કે હમારી સ્ત્રીનાંની હવેલીની અગાસી ઉપર આપણે જઈ ઉભાં રહીએ.

“તાહારી એ ખાહેશ હું બન લાવીશ. પરંતુ તે પેહેલાં હું ચાહું છું કે માહારી પાસ ૫૦૦૦ સોનાની અશ્વરશીઆ આવી પડે, તથા દમાસકસ શેહેરના પંકાયલા અને તદન ઇમાનદાર પાંચ શરારી સોદાગરોને ત્યાં દરેક ખાતાંમાં માહારે નામે પચીસ, પચીસ લાખ સોના મોહોરો જમે થાય. વિશેષમાં એ ઇચ્છું છું કે એ માહારી દોલતમાં કદી ખૂટકો પડે નહિ અને કદાપિ કોઇ સંજોગથી આવે ગાલીઓ માહારી પાસેથી ગુમ પણ થાય તો બી દોલતને કરી હરકત પુગે નહિ.”

આ હીકમતી માગણીથી અહમદ તમામ પૃથ્વિ પર સૌથી જરદાર પુરૂષ બન્યો. વળી તેણે વધુ ઇચ્છા એ કીધી કે તે તથા રૂપવતિ જેહાનુન્નીસા, જહુદા ગાલીયાની સાથે, એકદમ તેણીના બાપ અનવર બેનાં મકાનની અગાસી ઉપર જઇ પોહોંચે, અને તેણીનાં માથે બાપ અહમદને જોતાં સમેત તેના ઉપર શીદા થઇ જાય.

આખના એક પળકારામાં બન્ને જન ગાલીયાની સાથે સુંદર સ્મીનાં શેહેરમાં અનવર બેની હવેલીની અગાસી ઉપર જઇ લાગ્યાં. અહમદે ચાહું કે એક હેન્ડબેગ આવે, જે આવતાં તેણે ગાલીયાને ધડી વાળી અંદર મુકયો; અને બેગ હાથમાં રાખી, જહાનુન્નીસાનાં માત પિતાને મળવા તેઓએ અંદરના ઓરડાઓમાં ચાલવા માડ્યું.

જયારે અનવર બે અને તેની મોહોરદાર પોતાની ખારી પુત્રીને સલામત જોઇ સારે તેઓ બેહદ ખુશી થયાં. જહાનુન્નીસાએ અહમદ અબ્દુલ્લાની પોતાનાં માન તાત સાથે પીછાણ કરાવી, અને તેઓ તેને જોઇને બહુ મદન થયાં.

અનવર બેના આગ્રહથી અહમદ તે દાહાડે તેઓને બંગલે રહ્યો. રાતના બીછાણે જવા પછી તેણે બેગમાંથી ગાલીઓ બેચી કાઢાયો, અને તેના ઉપર ઉભા થઇ ખાહેશ કીધી કે “અચ્ચે ગાલીયાના ગોલામો, માહારા વાસ્તે યડોસમાંની જગો ઉપર સુંદર બાંધણીનો, ઉત્તમ નકશીનો, કુશદે, સઘળાં જોઇતાં રાચરચીલાં, ફરનીચર, અને સગવડો સાથનો એક મહેલ રાતોરાત ઉભો કરો, તથા તેમાં ભાત ભાતનાં ફળ પુત્રોવાળાં ઝાંડો સાથનો બાગ બનાવો.”

અહમદની આ ખાહેશ બોલેબોલ બજાવવામાં આવી.

વળતે દિવસે અનવર બે અને તેની ધણીની સંમતિ તથા આજ્ઞા સાથે, અહમદ બીન અબ્દુલ્લા ચેહેરેનમુન, નેકબસલત, નેકઝાદ જહાનુન્નીસા બેગમ સાથે શાદીના પવિત્ર ગાંઠથી જોડાયો.

ગાલીચા ઉપર ઉભા રહી ઠાવકા અહમદે ચાલું કે તેનો અને જહાનુ-
ન્નીસાનો પ્રેમ વગર અચક્રવે કાયમ રહે, તેઓના પ્રેમ વચ્ચે કશી રીતસો
કશો ખી અંતર કખી આવે નહિ, કોઇ ખી દુશ્મન કખી ખી તેમની અદાવત,
અદેખાઇ, નિંદા કરે નહિ, જહાનુન્નીસાની અનુપમ ખુબસુરતી સદા જળ-
વાયતી રહે, અને બન્ને જણ પોતાની જીંદગાંનીની છેલ્લી પળ સુધી સંપૂર્ણ
સુખ અને આરોગ્યતા ભોગવતાં રહી અમનચમનમાં કાળ નિર્ગમન કરતાં
રહે, તથા તેઓને ત્યાં સુંદર ચેહેરેનાં, હોશ્ચાર, ચાલાક ઝેનનાં ફરજદો
અવતરે, જેઓ ધર્મિષ્ઠ તથા માખાપ તરફ સદા ચાહ ને માન ધરાવતાં રહે.

પોતાના માટે તથા પોતાની પ્યારી પરણેતર માટે આથી તે શું વધારે
ભલી દુઆ અહમદ માગે ?

ગાલીચા ઉપર બેઠો બેઠો તે ગૌર કરવા લાગ્યો કે જ્યાં જ્યાં હું જાઉં
ત્યાં ત્યાં એ ગાલીચાને મારી સાથેનો સાથે કેઇ રીતે રાખી શકું ?

“અહા, અહા ! એ જો હજી નાહના કદનો હતો કેવું સારું !” તે
બબડ્યો. તુરતજ ગાલીચો સકોચાઇને થોડો નાહાનો થયો. એ જોઇ અહમદ
બોલ્યો “મહારી જુદીના ડબલ કદ જેટલો બની જા.” તેજ પળે ગાલીચો
વધારે સકોચાઇ માગેલાં કદનો થયો.

“મને એક કાતર જોઇએ છે.” તે બબડ્યો; અને તરત એક કાતર
હાજર થઇ.

અહમદને એવો વિચાર સૂઝ્યો હતો કે ગાલીચાના બે ટુકડા કરી
એકેક ટુકડો એકકી જુદીમાં જો ખોસી રાખ્યો હોય તો આખો વખત તે
એના પગોની હેઠે રહેશે.

કાતર વડે તે પુરાણા ગાલીચાને કાપીને તેના બે ટુકડા તે કરવા લાગ્યો.
તેજ ધડી એક ચિચ્યારી સંભળાઇ. જેમ જેમ તે કાતર ચલાવતો ગયો તેમ
તેમ ચિચ્યારીઓ ચાલુ વધતી ગઇ. અહમદ ગભરાયો, તેના હાથમાંથી કાતર
સરી પડી. એ કકગાટ ને ચિચ્યારીઓ કરનાર કાણુ છે તે જોવા તેણે આજી-
બાજી નજર કીધી. પણ એક કાણું કુતરું વડીક નજરે પડ્યું નહિ. પોતાના
સિવાય ત્યાં કોઇને તેણે જોયો નહિ, ત્યારે તેને અકળામણ થવા લાગી. કત-
રાયલા ગાલીચા ઉપર ઉભો થઇ તેણે સવાલ કીધો કે આવા કકલાટનો કરનાર
કાણુ છે ? મગર એનો સવાલ બેજવાબ રહ્યો.

“હું ચાહું છું, ગાલીચા, કે તું પાછો પોહોળો થા” અહમદ બોલ્યો.
મગર ગાલીચામાં કશો ફેરફાર થયો નહિ.

“ગાલીયાના ગોલાઓ ! માહારા માટે શરયતનું પ્યાલું હાજર કરો,” તેણે હોકમ કીધો; મગર એ હોકમ ઉપર કશો અમલ થયો નહિ.

અહમદને હવે કાંઈ ભાન આવ્યું. ગાલીયાને કાતરથી કાપવાથી તેની એજમતી શક્તિ ગુમ થઈ ગઈ હતી. તેનો કરામતી ગુણ ખલાસ થયો હતો.

એ પુરાણા, સુલેમાની તલેસમવાળા ગાલીયાને અહમદના બંગલામાં એક કપાટના ખાણામાં હજી જળવી રાખ્યો છે. મગર તેની અદ્ભુત જાદુઈ શક્તિ સદાને માટે નાશ પામી છે.

હાવકા અહમદે એટલું દીકરી લીધું હતું કે આગમજથી મોહોટી દોલત તથા સંપૂર્ણ સુખ માગી લીધાં હતાં.

વળી એ કેવો બાઝશાળી કે પરીઓની સુંદરતાને વિસરાવે એવાં રૂપવાળી તથા તમામ ઉમદા ગુણોવાળી જહાનુન્નીસા બેગમ જેવી અનુપમ આરતનો એ ભરથાર થયો હતો.

યા અલ્લાહ ! દમાસકસના અહમદ ખીન અબદલ્લા મીસાલનો ખરો બાઝવાન પુરૂષ ખીજે કોણ થઈ ગયો હશે ?

જુઓ જાદુઈ જ્ઞાનસનો શૌ ચમત્કાર,
કે પાખ્યો અલાદીન તેથી ધન અપાર,
ને શાહઝાદી ચીન દેશની બદરૂબદર,
પરણ્યો તે જીવાન પ્રતાપવતો નર.
તેમ જાદુઈ ગાલીયાની એવી બરકત,
કે અહમદે મેળવ્યાં મેહેલ ને દોલત,
તથા જહાનુન્નીસાનો જીતીને પ્યાર,
બેગમ્યાં જીવ્યો ત્યાં તક સુખ અપરંપાર.

નકરીનું બારણું.

(એક જીવાન બેડાંની ગરીબાઈની કાહાણી.)

“કેટરીના, હું કેવો બેવકુફ કે જે વખતે પૈસાની ખરેખરી અગત, જ્યારે તું એક માતા થવાની નજીકની ઉમેદમાં, તેવે વખતે નોકરી ચાકરી વગર હું રવડતા હાલે પૂગ્યો છું. અફસોસ !” નિશાસો નાખીને હેન્સ બોલ્યો.

“વહાલા હેન્સ, એમાં તારો શું વાંક ?” હેન્સની નાજુક પણ નિર્દોષ ને સંતોષી સ્ત્રી કેટરીના દીલાસો આપી બોલી, “હાલના વખતમાં કાંઈ પણ નોકરી કંઠે ખાલી નહિ હોય તો તેમાં તાહારો શું ચારો ?”

હંગેરીનાં એક નાહાનાં ગામમાં એક નાનકડાં પણ સ્વચ્છ, સફાઈવાળાં કોટેજમાં હેન્સ અને કેટરીનાનું હેતવંતુ બેડું અસલ વસતું હતું, પણ થોડુંક થયું એઓ લંડનમાં આવી રહ્યાં હતાં, એવી ઉમેદથી કે એક ટુક વસ્તીવાળાં નાહાનાં હંગેરીયન ગામ કરતાં ધંધા ધાપા ને વેપાર વસુળથી ધીકી રહેલાં, બોહોળી વસ્તીવાળાં, મશહુર લંડનમાં હેન્સ પોતાની હોસ્તારી તથા કળાને લીધે ધણી સારી રીતે કમાતો થશે અને ટુક વખતમાં જરૂદાર બનશે.

જીવાન જીવને હોય છે ઉમેદો ધણી

કે બન્યે માલ મીલકત, ને ધનનાં ધણી.

પણ કીસમતની કહાણીના તરેહવાર પાઠ

શિખે છે અતે કડવા અનુભવ સાથ.

સારી રીતે પોતાનો ખર્ચ નીકળી શકે એટલે સુધીની કમાણીનાં કામ રોજગાર હેન્સને પહેલાં પહેલાં લંડનમાં મળ્યાં કીધાં. અલખત પોતાનાં આગળાં સુખવાસી હંગેરીયન ગામડાંની પાહાડી, સુકી, તાજી આબોહવા, તથા ત્યાનાં ફળફુલોવાળાં રળીઆમણાં ખેતરો, આઘે ગંજવર વસ્તીવાળાં લંડનમાં હેન્સ અને કેટરીનાને કપાંથી મળે, અને તે ખૂટ એ જીવાન જીવોને રોજ રોજ જણાયા વિના કેમ રહે ? છતાં સુખ, સંતોષ સાથે એ બેડું લંડનમાં હવડાં સુધી પોતાનો કાળ ગુજારી રહ્યું હતું. પરંતુ હવે મામલો બારીક થતો ચાલ્યો.

એક રોજ ધીમાં પડી ગયલાં કદમે અને ગંભીર ચેહેરે હેન્સ કામ પરથી ધરે આવ્યો. કેટેરીના દરવાજા પર તેને બેટવા દોડી, અને સવાલ પુછતી હોય તેવી હમે આતુર આંખોથી તેના શોકાતુર મોંહોમાં તરફ જોયું. “કેટેરીના,” તે જોયો, “આજે માહારા હાથમાંનું કામ પુરું થયું છે, અને આજથી હું કામ વગરનો બેકાર છું.” પરંતુ પોતાની જીંને ધીરજ આપવા સારું તેણે ઉમેયું. “પણ શિકર નહિ. નવું કામ મેળવવાની હું તજવીજમાં છું, અને મળશેજ.”

મગર અફસોસ કે એની તજવીજ દિવસોના દિવસો વેર લંબાયા છતાં ફરો કામ ધંધાનો પતો લાગ્યો નહિ. કામની ખોળમાં લાં, ત્યાં, બધે-બધે એણે ફાંફાં મારવામાં કરી કચાસ રાખી નહિ. ગમે એટલો નાનો રોજ બી કચુલ કરવા તે તૈયાર હતો. તેમ ગમે એટલું અધકું કે કફેલું કામ પણ ઉપાડી લેવા તત્પર હતો. દિવસોનાં અઠવાડિયાં થયાં, અઠવાડિયાંઓ જઈ મહિનાઓ થયા, પણ અભાગ્યો હેન્સ કામ રોજગારથી બેનસીબ રહ્યો. બધી ગમથી એને એકને એક રણપાતળાનો જવાબ મળતો કે હાલમાં કરી ફાલતુ નોકરી કે કામ નથી. વેપારની ભારી મંદીના સખમે હાલમાં એવો વખત હતો કે આફ્રિકામાં, કારખાનાંઓમાં, વિગેરે, બધેબધે કામદારોની સંખ્યામાં મજબૂત ઘટાડો કરવામાં આવતો હતો. કામ થોડાં, કામદારોની સંખ્યા વધી પડેલી, અને બધે એકારીના પુકાર. જ્યારે ખુદ જુના કામદારોની સંખ્યા પર બધેબધે કાપ પડતો હતો, ત્યારે કેટલી કોષ નવા આદમીને રાખવાનું બનેજ નહિ.

રોજ બ રોજ આવો નિરાશી ભરેલો મામલો ચાલુ રહ્યો. આખરે હેન્સની ધીરજ ખુટી. તે સહંતર નાસીપાસ થઈ ગયો. અને હવે તો કામ મેળવવાની શોધમાં નીકળવાનું બી એણે માંડી વાળ્યું, ને ઘરમાં કલાકોના કલાકો સુધી માથે હાથ દઈ ખુરસી ઉપર બેસી રહેતો, કુંડોતો બેસી રહેતો.

ગરીબ કેટેરીના પોતાના ખાવીંદની આરી નાસીપાસ કેમ દેખી શકે ? તેના ધણીનો આ ચાલુ ભુરાપો, બળાપો જોતાં જોતાં તેનું કોમળ હૃદય બળવા જળવા લાગ્યું.

“હાલા હેન્સ, તું એમ તદન નાસીપાસ બની દિંમત સહંતર ના છોડી દે. બેસી બેસીને, ખારા, તું એમ ના ભુર, ના હારી ખા. એ બી દહાડા વધી જશે. ફરીથી તને સારી જેવી નોકરી મળશે, અને સુખના દહાડા આપણે ફરી વેહેલાં જોઈશું. ધીરજ ધર, હાલા, ધીરજ ધર,” આવા

દીક્ષાસાના સખુનોથી તે બલી ઓરત હેન્સની નાસીપાસી દુર કરવાની તજવીજ કરતી.

“મારું બનવું હું કરી ચુક્યો. હવે બીજું હું શું કરી શકું ?” હાથો-માંથી ડોકું ઉંચકી હેન્સે ખોખડે અવાજે કેટેરીનાને સવાલ કીધો.

“હેન્સ, જુરાપો છોડી દે, બહારની કંધ નોકરી નથી મળતી તો ખેર. ઘરમાં કંધ ઉઘમ કર, ને તેમાં ધ્યાન રોક. આપણા હંગેરીઅન ગામમાં જ્યારે અતિશય ખરફ પડતો અને ઘરમાંથી બહાર નીકળી શકાતું નહિ હતું ને અંદર ઘેરાઈ રહેવું પડતું હતું, ત્યારે તું કંધ ને કંધ નકશીનું કાતરકામ કરતો હતો, અને આજસુ ભેસી નહિ રહેતો હતો. માટે ઉઠ બહાર, ને નકશી કરવાના તાહારાં હથ્યાર ગોરી કાઢાડી, નકશીનાં કામ પર તાહારું મન રોક.”

“નકશી કાતરું ? શાના પર ?” હેન્સે પુછ્યું.

કંધ બી કામ વગર હેન્સ દિવસો સુધી ઘરમાં સુસ્ત પડી રહે ને જુર્ચા કરે તે ઠીક નહિ. માટીડો ઉદયોગી બલો. વગર કામે, વગર ઉઘમે, માટીડો જ્ઞાન, સહુખ વગારનો, કફેડા સ્વભાવનો, પાછ, બની જાય છે, યા તો જુરી જુરીને સાવજ બને છે. માટીડો કામને માટેજ સરજાયેલો છે. નિર્દયોગી-પણાંથી એક ચાળાક, અખરાક માણસની ચાલાકી, અખરાકી પણુ વખત જતાં ગુમ થાય છે. તેનું મજજ કટાઈ જાય છે. માટે હેન્સનું મન કશાં પણુ કામમાં રોકાવુંજ જોઈએ. એમ શ્યાણી કેટેરીના સમજતી હતી, અને તેથી કરી નકશીનું કાતરકામ જે હેન્સ જાણતો હતો અને અગાઉ હંગેરીમાં બે ઘડી ગમ્મતને વાસ્તે પોતાની ધુરસદે કોઈ કોઈ વખત કરતો હતો, તે કરવા પર એનું મન લગાડવાને તેણીએ ચાહ્યું. પણુ નકશી જ્ઞાની પર કરે ? ઓરડામાં એમ તેમ નજર કરતાં તેણીનું ધ્યાન આરણ્ય પર ગયું. એ આરણ્ય સોજાં, મજબુત લાકડાંનું હતું.

“હેન્સ, તાહારાં હથ્યાર લઈ ને આજે ઓરડાનાં આરણ્યાં પર કાતરકામ કર. લાકડું મજબુત છે, અને એનાં પર સરસ નકશીકામ થઈ શકશે.” તે બોલી.

હેન્સ, સુસ્ત અને મંદ થઈ ગયેલો હેન્સ, પાછો કેટલો વાર હાથોમાં માથું નાંખી દબ ચુપ પડી રહ્યો. કેટેરીનાનો પોતાની શાહી વખતનો વાગો હતો તે કાપી કુપીને તેમાંથી તે શ્યાણી સ્ત્રી પોતાનાં નવાં આવનાર બાળક માટે નહાનાં વસ્ત્રો સીરી સાંધીને બનાવતી હતી. તે બચ્ચાને વાસ્તે એક બી નવું કપડું ખરીદવાનાં શ્રેય બી પૈસા કાંથી લાવે ?

હાથોમાંથી ડાકું ઉત્તરી હેન્સે સવાલ કીધો, “બારણા પર શું કાતરું?”
 “બહા, તે હું શું સૂચવું? જે બી તાહારા મનમાં આવે, જે બી તને મજેહતું લાગે, તે કાતર,” આટલો જવાબ આપી કેટેરીના પાછી સીવવા પડી.

“આપણું પેહેલું બચ્ચું આવવાતું છે તેને વાસ્તે?”

“હા, હેન્સ,” કેટેરીનાએ જવાબ આપ્યો.

નાસીપાસીની જગે હવે કંઈક ઉલટ હેન્સનાં જીગરમાં પેદા થઇ. ઉઠીને પોતાની હાથરોની પેટી લઇ આવી, તેમાંથી જોઇનાં ઝોળરો એણે બાહાર કાઢાયાં, તેની ધારે તપાસી, અને તે લઇને બારણાં પર નકશી કાતરવા માંડી. હવે તે રોજ પાછો કામ રોજમાર શોધવા બી બાહાર જતો થયો.

સાત દાહાડામાં નકશી કાતરાઇ પુરી થઇ. મથાળે એક રૂઝપુષ્ટ, ફિરેસ્તાઇ ચિકળતું, સુંદર બાળક કાતરું હતું, જેના નાહાનકડા હાથોમાંથી સુંદર ખુશનુમા કુલો વેરાતાં હતાં, જે કુલોની નકશીથી આપું બારણું શોભી રહ્યું હતું.

આ ઉમદા નકશીકામ કેટેરીનાએ એ ધરી જોયાજ કીધું. નિર્દોષ ફિરેસ્તાઇ બચ્ચું જેના હાથમાંથી કુલો વેરાતાં હતાં તેનો એહેરો તેણીને ધણો ગમ્યો. તે બોલી, “હેન્સ, એકાદ દિવસમાં આપણું જે બચ્ચાંને હું જન્મ આપીશ તે પછુ અવું ગળગોટા જેવું ખોદા કરે ને આવે, તથા તેનાં અબકતાં પગલાંથી ખોદા કરે ને આપણું દળદરપણું સદાતું મટી જાય. બહાલા ભથાર, મને લાગે છે કે એ સગનવંતું પનોતું બચ્ચું આપણે વાસ્તે હવે સુખના દાહાડા લેતું આવશે.”

કેટેરીનાના આ નિર્દોષ અપુનોથી હેન્સને ધણો દિલાસો મળ્યો. પોતાના સારા વખતમાં એ લોકોએ જે કંઈ થોડું ધણું સંગ્રહવું, બચાવવું હતું, તેવું હવે તેણે આવવા લાગ્યું હતું. ધણા તંગ હાથથી એઆ પોતાનો રોજીદો ખાધ ખોરાકનો ખરચ કરતાં હતાં. એટલી બધી કરકસર કરવાની હવે એ એક વખતનાં સુખી જોડાને કરવી પડી હતી કે કેટેરીનાની હાલની નાણુક અવસ્થામાં જ્યારે તેણીને ખાસ પુષ્ટિકારક ખોરાકની જરૂર ત્યારે તેવો ખોરાક નહિ મળવાથી તેણીની આંખોમાં ખાડા પડી ગયા હતા. તેમજ જીવાન હેન્સનાં બી હવે હાડકાં નીકળી આવ્યાં હતાં.

કેમખી સુરતે, ગમે તેમ કરીને બી ધરતું આવતા મહિનાનું ભાડું એઆએ સાચવી રાખ્યું હતું, કેમકે જો ભાડું અપાય નહિ ને ધરવાળો

હાલ્લાં બાહાર કહાડાવે તો કેટેરીનાની આવી નાજુક હાલતમાં ધર વગરનો રખડાટ ખમાય નહિ શકાય. દાહાડો, અર્ધો દાહાડો, પેટે પાટા બાંધીને બી અકર વકરે બૂખ મરાય; પણ માથાં પર ધરતું ચોભળું તો જોઈએજ.

“વાહાતી, દુધ નહિં પીશે તો તને શકિત કેમ રહેશે? દુધ તો તાહારે પીવુંજ જોઈએ,” એમ કહી હેન્સ પેની, અર્ધી પેનીનું દુધ લાવવા ગયો. દુધ લાવીને પાછો ફરતાં તેણે કેટેરીના આગળ કોઈ મરદને ઉભેલો જોયો. આ માણસ ધરવાળાનું હવું અને ધરતું બાકું ઉત્તરાવવા આવ્યો હતો. કેટેરીન એ બાકું ચૂકવી આપ્યું, જે લગ્ન ને તે શખ્સ બાહાર જવા નીકળ્યો તેટલાં તેની નજર પેલાં આરણ્યાં પરનાં કોતર કામ પર પડી.

“એ આણે શું એકાં?” તે પોકારી ઉઠ્યો, “ઓ ભુખખ હેન્સ, આણે તાહારે કામ કે? આણું બરણું કે.તરી ને પોકળ બનાવી કાહાડ્યું?”

હેન્સે ડોકું ટુણાવી જવાબ આપ્યો.

“ઓ અપટ, બેવકુફ,” તે ધણી ચીચવાઈને બોલ્યો, “શું તને જરા વિચાર નહિં આવ્યો કે ધરના મણીકનું આરણ્ય હું જગાડી કેમ નાણું? શું તારા બાપનો માત્ર હતો કે તાહારા ચવિવા હાથ તેના પર ચઢાવી તે તમામ પોકળ ને રદ કરી નાખ્યું?”

આવા ટાણાના બોલો સાંભળી બાપડો હેન્સ હરણુ ફાળ થઈ ગયો. અહા! આવી તેની સુંદર કારીગરી, ને તેને વાસ્તે જસને બદલે જુટયાં! હાથરે કીરમત!

પાછો તે માણસ બોલ્યો, “રે ભુખખ, એમ માંડા આદમીની કાની ફાટેલા ડોળાએ શું જોવા કરે છે? જેવું હમારું આરણ્ય હવું, તેવું બીજું નવું તરત મુકાવી આપ, નહિં તો બજારે કે તાહારાં હાળ્યાં ગહાર કહાડીશ. શું સમજ્યો?” આટલું કહી તે ત્યાંથી ગુસ્સામાં જોસખંધ ચાલી ગયો.

“અરે બાપ પણ જરા માઈ તો સાંભળો,” એમ બોલતો હેન્સ તેની પૂઠે રસ્તા વેર ગયો,

“પણ બજુ હું કંઈ જાણતો નથી. મુગો મુગો બીજું નવું આરણ્ય મુકી આપ, નહિં તો તહારા હાળ્યાં ખચીત રખડવાનાં. માહારી બીજી વાત નથી,” તે કંઈયે હેવાના પુરેષે કહ્યું.

બદખખત હેન્સાં નવું આરણ્ય મુકાવવાના પૈસા એ મરીમડો લાવે કયા મુશ્કામથી. કેટેરીનાથી બાપડી ગભરાઈ ગઈ. મોહોડાં પર પાઉંનો ટુકડો કે દુધનું ટીપું વડીક મુકવા તેણીને મથ્યું નહિ.

ભાડું ઉધરાવનારો પેલો સંગીન દીકનો પુરૂષ હજી દશ કદમ ગયો નહિં હશે, તેડલાંમાં ચાલાક દેખાવનો એક જીવાન્યો તેની પછવાડેથી નીકળી આવ્યો અને બોલ્યો, “ એઅદખી થતી હોયતો માફ કરજો, પણ મને કેહેશે કે પેલા જવાન હંગેરીઅન સાથે હમણું તમને શા આખતની ખટપટ થતી હતી?”

“ એમાં તમને શું લાગેવળગે? અમે ધરભાડું ઉધરાવા જઇએ ત્યારે કાંઈ ને કાંઈ ભાડુત સાથ જરાતરા ખટપટ તો થયા વગર રહેજ નહિ. જે જવાન હંગેરીઅનને તમે હમણું જોયો તે જોવની કેવો અપટ, સુરખ હશે કે એની કોટડીનું મજેહનું મજાજીત સંગીન આરણ્યું હતું તે એના હાથ કંઈ શું ચવડી આવેલા કે તમામ કોતરીને પોકળ બનાવી નાખ્યું છે. માટે મેં એને તાકીદ આપી છે કે જે જલદીથી એને બદલે બીજું નવું આરણ્યું એ નહિ મુકારી આપશે તો એનાં હાળાં હું બાહાર કહડાવીશ.”

“ હં ! હં ! ” પેલો જીવાન્યો બોલ્યો, “ શા વડે કોતરી કાઢાડ્યું? છરા કાઢાડાથી કે ? એ કોઈ છાકટ દારૂડીયો હોય એવો તો જણાતો નથી.”

“ નહિ, નહિં. કાઢાડો પાવડો નથી એણે વાપરેલો. એની ધણ્યાણી બોલતી હતી કે એ લોક જ્યારે હંગેરીમાં હતાં ત્યારે ત્યાં બી એમ એ લોકકાં પર નકશી કોતરતો હતો.”

“ એમ કે ? ” પેલો બીજો બોલ્યો, “ વાંં એ હંગેરીઅન કેતરમાં ગાળામાં રહે છે ? ” ભાડાં ઉધરાવનારે ધધાણી આપી, બીજી સહવારે તે બેગનો જીવાન્યો જેવું નામ જેક વૉલટન હતું તેણે હેન્સનાં ધર ભણી ચાલુ મુક્યું. હેન્સ કામની શોધમાં બાહાર જવાનો વિચાર કરે છે તેટલાં તેની આરડીનું આરણ્યું થોકાયું. આરણ્યું બોગતાં વૉલટન પર હેન્સની નજર પડી.

વૉલટને પુછ્યું, “ભાઈ, મેં સાંઝળ્યું છે કે તમોએ એક આરણ્યું પર કંઈ નકશી કામ કીધું છે તે આખતમાં ભાડાંવાળા સાથે તમને કાને કંઈ ખટપટ થઈ, ખરી વાત ?”

“ હેન્સે ડોકું ધુણાવી હાનો જવાબ આપ્યો.

“વાંં તે આરણ્યું મને દેખાડશો ?,” પેલાએ પુછ્યું.

આંગળીની અશારતથી દુઃખારા હેન્સે તે બતાવ્યું.

આરીકાથી ધણીવાર વેર તે આરણ્યું જોઈ જોઈને વૉલટને દૂરી સવાલ કીધો; “અઃ પહેલાં બીજું બી કંઈ નકશીનું કોતર કામ તમે કોઈ વખતે કીધેલું કે ?”

હેન્સે ઉત્તર આપ્યો, “હમારા મુલકમાં હું અવારનવાર કંઈ કંઈ નકશીઓ કુરસદને વખતે કેતરતો હતો. જે ગામમાંથી તમ.રાં આવ્યે લનડનમાં હું આવ્યો છું, તે ગામના બધા પોર્લાઓને નકશી કરતાં આવડે છે. અને હમે મોહોટા થઈએ ત્યારે નવરાસને વખતે હમારાં ઘેનાં ફરનીયર પર હમે કંઈ કંઈ નકશીઓ કાઢાડયે, તેજ ધરનાં નાહાનાં અમ્યાંઓને વારતે તરેહવાર રમકડાં અને એવી એવી ખીજી વસ્તુઓ ખી કેતરી આપ્યે.”

“હું સહમજ્યો. લાડાંવાળાને એ તમારું નકશી કામ પસંદ નથી પડયું ની ?”

“હાજી, આવ્યે કેતર કામ જોઈને એ ઘણો ચીરડાઈ ગયો, ને બેલરા લાગ્યો કે બારણું બંધું કેતરાઈને બગડી ગયું છે તથા પોકળ થઈ ગયું છે, તેથી એની જગોએ માહારે ખીજું બારણું તાબડતોમ મુકાવી આપવું, નહિ તો એ માહારાં હાજીનાં રખડાવશે, ધરમાંથી બહાર કહડાવશે”

“અહં ! મને તો આવ્યે તમારું નકશી કામ ગમે છે. તમને હું એક નવું બારણું લાવી આપું તો તો તેને બદલે આવ્યે કેતરેહું બારણું તમે મને લઈ જવા દેશો ?”

“અરે અલબત્ત, અલબત્ત,” હેન્સે તરત જવાબ આપ્યો; અને ખીજી થોડી વાતચીત પછી વૉલટને ત્યાંથી રખસત લીધી.

“કેટરીના, પાઉંનો એક છુક તો મોહોંડા પર મુક. તું કેટલી જીખી થઈ હશે, ખારી જરા જેટલું દુધ ખી તો પી. મને અમણાં કંઈ ખાવાનું જોઈતું નથી. કંઈ લઈ આવીને હું પછીથી ખાઈશ. પણ વહાલી, તાહારે તો હમણાં કંઈ ખાવું જ જોઈએ,” પટ્ટાનીને હેન્સે પોતાની પ્યરી સ્ત્રીને કંઈ અન્ન મોહોંડામાં મુકવા માટે સહમજીવવાની કાશેશ કીધી. પણ તે શ્યાણી ને રાંક અબળા જાણતી હતી કે આદલોજ ખોરાક હવે ધરમાં હતો, અને જો તેણી તે ખાઈ જાય તો હેન્સને જીખ્યો રહેવું પડે. કેમકે હેન્સનાં ખીસામાં હવે એક પેની જેટલુંખી નહિ રહેલી, કે જઈને એક પાઉંનો ટુકડો ખી ખરીદી લાવીને ખાય.

બહાર જવા હેન્સે ટોપી પેહેડી. પણ કેટરીનાએ તેને અટકાવ્યો.

“વહાલા, તું હમણાં બહાર ના જા. મારી પાસે ધરમાંજ રહે,” તે બેલી, અને હેન્સ થોડ્યો, ને ધરમાં રહ્યો.

કેટરીનાને લાગતું હતું કે તે આજે માતા થશે. આ નાજુક વખતે પાસેની એક દયાળુ સ્ત્રીએ આવીને કેટરીનાને જોઈની મદદ આપી, અને કેટરીનાએ એક સુંદર બેબીને જન્મ આપ્યો.

હે-સ, કેટેરીના, નથા તેઓનાં આ નવાં અવતરેલાં બાળ માટે ખરે કટોકટીનો આ વખત હતો. જ્યારે ઘરમાં એક પુત્રી બદામ નહિ, દુધ ખોરાક જેવી કશી વસ્તુ નહિ, ભુખમરો ડોળા ધુરકતો ઉભેલો, ત્યારે, તેરી વેળાએ, મરીબડી કેટેરીનાને એક બચ્ચું થયું. હવે કેમ થશે, અરે રે હવે શું કરીશું, એવા એવા ફિકરે ભર્યા ખ્યાલોથી હેન્સ ગભરાઈને ગાંફેલ બની ગયો.

મગર ખોદાનું કામ ખોદા કર્યો જાય છે. અંધારી ઘોર રાત્રી પછીજ સૂઈ-પ્રકાશ થાય છે.

આ કટોકટ પળે જેક વૉલ્ટન આરી ચહડ્યો. એની સાથે બીજો કેાઇ બેગાનો પુરૂષ હતો, જેને વૉલ્ટનને પેહું નકશી કાઢેલું બારણું બતાવ્યું. તે બેગાના મરદે સંભાળથી તે તપાસ્યું. પછી જરા મળકાતો જણાયો; અને હેન્સને સવાલ કાઢી, “આ હગેરીઅન, આવી આવી નકશી કરવાનું કામ તને સાંધે તો તે કરવા તાહારી ખુશી છે ?”

“અરે અલબત્ત, અરે અલબત્ત, યા ખોદા, યા પરવર ! શું તમે મને કામ અપાવશો ?” ઉલટ અને અચરતી સાથે હેન્સે પુછ્યું.

“ઘર શણગારનાં ફરનીચરની દુકાનનો હું માલેક છું. ત્યાં તું આવજો, ” પેલાએ જવાબમાં કહ્યું, “દર અડવાડયે પૌંડ ત્રણનો તને પગાર મલશે.”

“નકશી કામ કરવા ?” હોંસથી હેન્સે પુછ્યું.

પેલાએ જવાબ દીધો, “હા, નકશી કામ કરવા માટે”. પછી આરડામાં નજર ફેરવતાં કેટેરીનાની નાજુક અવસ્થા તેના જોવામાં આવતાં, તે બોલ્યો, “હેન્સ, આજે તું ઘરમાંજ રેડજે, અને કામ પર કાલથી આવજો. પછુ મેં તને માહારી નોકરી પર રાખી લીધો છે, તેનાં બાનાં તરીકે અંગ ઉપર તને હું આ એક પૌંડ આપું છું તે લે.” આટલું કહી, એક પૌંડનો સિકકો હેન્સના હાથમાં સેરવી, વૉલ્ટન સાથે તે ત્યાંથી ચાલતો થયો.

એક પૌંડ, આખો, ચકચકતો, સોનાનો એક પૌંડ. એા કરીમે કારસાજ, આ બહેશોના ખારીંદ પાક ફિરતાર, આ તાહારી કેવી કરમ બહેશ. જ્યારે નાજુક કેટેરીના અને મરીબડા હેન્સને મનસે એક ફારધોંગ એક અશરરી સમાન, તેવે કટોકટ વખતે એક આખો પૌંડ એ અશરાર અને પ્રમાણિક જોડાને એજગબી મળી ગયો. એા ખોદા ! તાહારી કરામતને કોણ પહેચે !

હેન્સે, ચુંટણીમાંડીરે પડી, પોતાનાં નવાં અવતરેલાં બાળકને માથે પોતાના હાથ મુકી, તેને ખરાં જીગરથી આશીશ દીધા, અને ગંભીર નમનતાદથી તથા પુનઃ ભક્તિ ભાવે મહા દયાળુ, પરમકૃપાળુ પરમેશ્વરનો પાક માન્યો.

કેટેરીના મળકાઇ, અને નાજુક સ્વરોથી તે બોલી, “હેન્સ, વહાલા ખાવીંદ, આપણું આંખે બચ્ચું સગનવંતું, મુગારક પગળેતું આવ્યું છે.”

રે સુખ પાછળ દુઃખ, અને દુઃખ પાછળ સુખ,
હા, એવી આ પૃથ્વીની ચાલે છે રૂખ.
કબી ખાનીપીની ને મેહેલો બુલંદ,
કબી રેટળા, ઝાટળાનાં મોહોતાજ્મંદ.
તો જ્ઞાની યુકરાજ ને શાનાં યુમાન ?
નસીબનાં રંગદંતથી શું છે તમ અંગનણ ?
નમો નમનતાદથી, રાખો ભક્તિભાવ,
જો સ્વર્ગ ભણી આખર હોય લઇ જવી નાવ.

પીચ રૂળનું ઝાડ, યાને એફ્ દીની આપદા.

બોસફરસના સુંદર કાંઠે આવેલા છુલંદ દરબજેના નામદાર સુલતાનના નામીયા ચાલડીઝ કીયોરક મેહેલથી થોડે છેટે આવેલાં એક નાહાનાં મકાનમાં અહમદ રશદ એફ્ દી નામનો એક તુર્કી મદ્ પોતાની સાદી જીંદગી ગુજારતો હતો. સુલતાન નામવરની સરકારના અસંખ્ય કામદારો માંહેલો તે એક કામદાર હતો. બીજાં રાજ્યો તરફનાં શહેરો સ્તુમ્બુલમાં નીમાયલા કોન્સલો તથા વામસ-કોન્સલો પોતપોતાના રાજ્ય, શહેનશાહોની મંજુરી મેળવી રાજ ઉપર જ્યારે જતા, સારે તેમની જગ્યાએ નેમાતા નવા અમલદારોની નેમણુંકના સત્તાવાર સમાચારના સરકારી દસ્તાવેજો ખુશ દસ્તખતે અને દરબારી ખજાનમાં બનાવી મુલ્કે તુર્કના જુદા જુદા ઇલાકેદાર હાકમો અને સુબાઓ ઉપર રવાના કરવાનું એકનું એક કામ વીશ વર્ષો થયાં લાગત આ અહમદ એફ્ દી બજારતો રહ્યો છે. આ મહામારત કામ માટે ૨૦૦ પીઆસ્તરનો માસીક મુસારો અને માટે મંજુર થયેલો છે; પરંતુ વર્ષના ૧૨ મહિનામાંથી જે મહિનાનો પુરો પગાર પચુ અને મળતો તો એ અલ્લાહના શુક કરતો; આમ છતાં પચુ એના બીજા ગોઠવા કામદારો કરતાં એની સ્થીતિ લગરીક સારી હતી, સખબ કે એની પરણેતર મોહોરદાર એકબાલખાનુમ એક નાહનું પચુ રહેવા લાયક મકાન રીતમાં લખ આવી હતી, જેથી આ જોડાંને લોકો ભરવાની કરી તરેહની જંગળ હતી નહિ. વળી એફ્ દીજી પર ઓશીસનાં કામનો બોજો પચુ ઝાઝો નહિ, તેથી કરીને એઓને પુરસદ પચુ વિશેષ રહેતી, જે પુરસદ એઓ પોતીકાં એ ઘરનાં કમ્પાઉન્ડમાં આવેલી વાડીની જતન પાછળ ગુજારતા, અને તેમાં પોતાનાં ધણીધણીને તથા પોતાને ગમતું ખપ જોશું તર-તરફાં તથા ફળ ફળાદિ ઉગાડતા.

એઓ દીલના ધીરજવંતા, અને કશાખી લોભ વિનાના સાદામાદા હતા, એટલે એઓ પોતાની આ હાલત પર પુરતા સંતોષી હતા. વર્ષના એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી આ સુખી સંતોષી જોડું સંપમાં દિવસો ગુજારતું, પરંતુ વર્ષ દરમિયાન જ્યારે પીચ ફુટના ઝાડ પર ફળ પાકવાની મોહોસમ આવતી ત્યારે તે દાણે એ ધણીધણી વચ્ચે એક કમનખત નાહાની બાબદ પર એ ઝગડો જમતો.

સંપીડું જોડું એવું કોઈ ન હશે,
જેણા વચ્ચે ઝગડો નહિ સગગશે.
જ્યાં સંપ સારો હોય હાં પણ જાગે કોઈવાર
નજીવાં કારણે બહુ ગરમ તકરાર.
કંઈ વઢશે ને લડશે વર ઐયર દરેક,
પણ આખર મળી જઈ થશે એકનાં એક.

આપણા એફંદીની નાહાની વાડીમાં એક ઠીંગણું પીય ફળનું ઝાડ ઉગેલું હતું, જેનાં પર દર સાલ છથી આઠ નંગ બહુ ઉમદા એવાં ખાસ પોખાયલાં પીય થતાં કે જેનાં જેવાં કદનાં પીય તમામ સ્તમ્બુલ કે તેની અતરાફમાં બલબલા ધણેતરની વાડીઓમાં પણ શોધ્યાં મળે નહિ. એફંદીનાં મોહોરદાર એકબાલ ખાનુમને એક રાત્રે એવું સ્વપ્ન આવ્યું કે આ નાદર પીચોને સખળે એફંદીજી કંઈ ખાસ જખરી જાહેરતા મેળવવા પામશે; અને તે સ્વપનાની રાત પછી આજે વીશ વીશ વર્ષ થયાં પીચો પાકવાની દર મોહોસમે એ બાનુ પોતાનાં ધણીને ઘોંક ઘોંક કરતી કે અરે એફંદી ! આ ખુશનુમા પીચો લઈ જઈ સુલતાન નામદારને નજર કરી આવો. મગર આ એકજ બાબતમાં એફંદી મક્કમ રહી પોતાની બાનુનું આ કહેવું ના મંજુર કરતો, તથા સુલતાન નામદારના મેહેલની અડાસે પણ જતાં કંઈક અણુધાર્યાં વોટબણાં આવી પડે તે બાળે એ મોસો ભરથાર એકબાલ ખાનુમ આગળ એશારા કરતો. કમી કોઈ આસામી છુપાઈને એ ધણીધણ્યાણી વચ્ચેની આ બાબતની ટપાટપી જો સાંભળતે તો નીચે મુજબનો એક હજાર ને એકમી વખતનો વાદવિવાદ તેના કાને આવતે.

એકબાલખાનુમ.—“ઓ મારા ખાવીંદ ને માવીંક ! આપણે બદના અને રંક આસામીઓ છઈએ, અને આવાં તોફાં ને નામી પીય આપણાં જેવાં કમીનાંઓને વાસ્તે નથી. આપણાં જેવાંઓ માટે સદો, સુતરો ખોરાક ગનીમત છે. તમામ મુલકમાં નહિ ઉઝે એવાં શ્રેષ્ઠ પીય અલ્લાહ પાકની કરીમ બક્ષેશથી આપણી વાડીમાં થાય છે, તો લાજમ છે, ઓ માહારા એફંદી, કે એનાં ઉપર આપણો નાસ્તો ન કરતાં, તું એ ફળો રાજમેહેલમાં લઈ જઈ આવકમના તખ્તને શોભાવનાર નામદાર ખલીફ સુલતાન નામદારના પાંચ આગળ ધરી ત.હારી વફાદારીના એક નિજીવ હદીયા તરીકે તું તે મેલ.”

એફંદી.—“અરે ઓરત ! યાદ કર ને ના વિસર જે હું તને હંમેશાં કહેતો આવ્યો છું તે કે જે શખ્સ રાજા, બાદશાહના મેહેલ સાથે કામ પાડે છે તે પોતાના સર ઉપર અણુધારેલી આફતનો જોખમ ખેડતો રહે છે. હું

આજદીન તુલીક સાવચેતી પકડી રાખી, મહેલોની ખટપટી વાતાવરણથી દૂરનો દૂર રહ્યો છું, અને એમ દૂર રહેવામાંજ હું ડહાપણ અને દૂરઅદેશી સમજી છું.”

એકબાલખાનુમ.—“પણ ઓ સીરદાર, ગળાંના હાર, જરા કુચ્છ ખચાલ તો દોડાવ કે આ તોફાં ભેટ સુલતાન નામદારને નજર કરતાં તું કાઠ કેવો મોહોટો અચાનક લાલ ખાટી જવાની તક મેળવવાને નસીબવંતો થયે. શાનો અદેશો તાહરા દીલમાં છે ? બહું કામ કયે? તેમાં જુડાઈ મળવાની શાની ફિકર ? અએ ખાવીદ માહારા, માહારી આટલી માંગણી તું કયુલ કર. એમાંથી ફાયદોજ છે.”

એફંદી.—“અએ બંદી, હું માહારી હાલની હાલત પર પુરેપુરો સંતોષી છું. નસીબે જે મને બદલ્યું છે તે માટે હું શુક્ર યુઝારી કરું છું; અને એના કરતાં વધારેનો મને ઠાળો લોભ છે નહિ. આ આરત, તું તાહારી જગ્યા જાણુ, અને તાહારાં કરતાં વધુ દાનાવ તાહારા બરથારને અક્કલ આપવાનો દાવો મા કર. તાહારા ધણીનું કહ્યું માન, ઓ નાદાન, નહિ તો એનું પરિણામ કવકું આવશે.”

આ મુજબ એક હજાર વાર અહમઃ એફંદીએ પોતાની પરણેતરનું આ બાબતમાં કહ્યું માન્ય નહિ કીધેલું, અને હમણાં એક હજાર ને એકમી વખત પણ તેણે સાફ સાફ ના પાડ્યું. અરે પણ કેણુ એવો માટીડો છે જે તેની બહરીની બોહોંસ આગળ આખરે લાઇલાજ નથી થયો ?

લખાયલો છે એવો એક કાપદો અગ્રલ,
હટે ધણી બાપડીની મમત આગળ.
ગમે એવો દ્રઢ પણ અંતે આવે બાઝ,
બેયરની બજીદી કરે લાઇલાજ,
સબબ નર ન ચાહે કરવા નારને નારજ.

આખરે એક પવિત્ર જુમાને દિવસે બોલા એફંદીએ તેની બોહોંસીલી બાપડીનું કહેવું મન પર લીધું. આખર કરે પણુ એ એક માટીડો, એટલે અંતમાં બહરીનીજ બોહોંસ ફાળી.

ઘાનાં કપડાં એફંદીએ પેટેડી લીધાં, અને એક ટોકરોમાં પોતાનાં આડ પરથી તોડેલાં સરસમાં સરસ સાત ઉમદા પીચ ગોઠવ્યાં અને તે ઉપર રેશમી રમાલ પાંચરી, રાજમેહેલ બાણી ચાલ્યો.

વાર્તા ૫ મી.—પીય ફળનું ઝાડ યાને એફંદીની આપદા. ૧૦૫

મેહેલના દરવાજા આગળ આવતાં એફંદીએ ખીસામાંથી એક ખીજો રૂમાલ કાઢાડી તે વડી પોતાનાં છુટ પરતી ધુળ પખોડી, પછી તેજ રૂમાલે પોતાનાં કપાળ પર ઝુડી આવેલો પરસેવો નુછ્યો, અને જવાન પર પાક અલ્લાહનું નામ લઈ દરવાજામાં પેઠો, અને નામદાર સુલતાનના વડા ચેમ્પર-લેન ઇનાયતુલ પાશાને મક્કવાની ઇચ્છા ત્યાં ઉભેલા એક પાહારાવાળાને જણાવી, જે પરથી તેને તે પાશા સન્મુખ લઈ જવામાં આવ્યો. અહમદે તે પાશાને જણાવ્યું કે તેના બાગ માંહે ઉગેલાં સાન તોફા પીય ફળ તે બાદશાહ નામદારને સોગાદ કરવા લઈ આવ્યો છે.

ઇનાયતુલ પાશાએ તે ફળો જોયાં અને ધણો ખુશી થયો. એ સારી રવેશે જણવતો હતો કે સુલતાનને હર તરેહનો તાજો મેવો ધણો પસંદ હતો, અને આવાં તોફા, પોખાયલાં, મીઠાં પીય ફળોથી એ નામવર ખચીત રાજ થશે એમ એણે તરત જોઈ લીધું, અને એણે પોતાને બાદશાહ નામવર પાસેથી એક અર્જ માંગી લેવાની હતી, તે માટે આ પ્રસંગ ધણો લાભ-કારક થઈ પડશે એમ એણે ધાર્યું.

ઇનાયતુલ પાશાએ જેમ ધાર્યું હતું તેમજ થયું. સુલતાન પીયો જોઈને ખુશ થઈ ગયો; અને ઇનાયતુલના દીલમાં જે આરજી હતી તે પણ તેણે મંજૂર કરી. વળી જે નીમકહલાલ એફંદી એ તોફા ફળો લઈ આવ્યો હતો, અને જેના બદલામાં તે કશું પણ ઇનામ માંગતો નહિ હતો, તેને પોતાની હજુરમાં હાજર કરવાને ફરમાવ્યું. સાથે સાથે સુલતાને એવો પણ મનમાં એરાદો રાખેલો કે એ પીયોમાં કદાપિ કાંઈ ઝેર ભેર્યું હોય તો તે બાજતમાં પેહેલાં ખાતરી કરી લેવા એક પીય પોતાની હજુરમાંજ તે એફંદીને પોતાને આજવા કહેવું.

અહમદ એફંદી જે વડા ચેમ્પરલેનની પાછા ફરવાની રાહ ધુજતાં જીમરે જોતો ઉભો હતો, ત્યાં તે અમલદાર આવ્યો, અને નામદાર બાદશાહ તેને પોતાની હજુરમાં આવવા ફરમાવે છે એમ જણાવી તેને પોતાની સાથે તેડી ગયો.

એક આરાતના કરેલાં મોઢોટાં દીવાનખાનાંમાં આવી પોહોંચતાં ઇનાયતુલ પાશાએ અહમદને કહ્યું કે “ઓ અહમદ, હું પાછો આવી તને હજુરે પુર નુર આગળ લઈ જઈ તેટલાં તું અહીંજ થોભ. અહીંથી ખીસતો મા. હું હવડાં પાછો આવું છું.”

એતેજાક એવો બન્યો કે આજ રોજ ન્યાયાધિકારીઓનું એક કમીશન રાજમેહેલમાં ભેટું હતું, જેમની આગળ શહેરના કેટલાક બેદીલ શખ્સોએ થોડાક દિવસ ઉપર સરકારી ઇમારતો પર નારાકારક બંબગોળા ફેંકવાની હુલ-ડાઇ કીધી હતી તેઓની તપાસ ચાલતી હતી. જે દીવાનખાનામાં ચેમ્બરલેન ઇનાયતુલ પાશા આપણા આપડા એફ્ફંદીને ચોભાવી ગયો હતો, તેજ દીવાનખાનામાં ધણી ખીજ શખ્સો ઉભા હતા, જેઓને આ બંબગોળા ફેંકવાનાં કાવત્રામાં સંડોવાયલા હોવાના શક ઉપરથી પોલીસ પકડી લાવી હતી, અને વારી મુજબ કમીશન સમમુખ તેઓને બોલાવવામાં આવે તેટલાં તેઓને ત્યાં અટકાવ્યા હતા.

જે પળ જમ છે તેમાં ખલીફ ઉલ મોમીનીનની હજુરમાં તેને લઇ જવા વડો ચેમ્બરલેન એક આવી લાગશે એવી ઉમેદમાં બોલો એફ્ફંદી ઉભો છે, તેટલાં લશકરી લેખાસ પેહેડેલો એક અમલદાર તે દીવાનખાનામાં દાખલ થયો, અને તેણે જાહેર કીધું કે તે દિવસને માટે કમીશનનું કામ ખતમ થયું છે, અને વળતે દિવસે તપાસ પાછી ચાલુ થાય તેટલાં સર્વે જનને તેઓને ટેડવેળે બંદીખાને પાછાં લઇ જવામાં આવશે. તુરત હથ્થાર-બધ ચોટ્ટીયાનોથી તે ચારડો ભરાઇ ગયો, અને બંદુકોનાં કુંદાના ગોદા મારતા મારતા તેઓએ સઘળા શખ્સોને બાહાર કાઢાડવા માંડ્યા.

આપડો અહમદ એફ્ફંદી જે એક ખુણામાં સંકાચાઇને ઉભો રહી એ શંકા તમારો જોતો હતો, તેના ઉપર એક ચોટ્ટીયાનની નજર પડતાં, તે ચોટ્ટીયાને પોકાર કીધો, “કેમ એમ લક્ષ્માં, હજી કેમ ઉભો રહ્યો છે ? સુલતાન નામદારના વડા વજીરને મળવા માંગે છે કે અહીં પુટળોની માફક ખડો થઇ ઉભો છે ? ચાલ વેગ, નીકળ.”

અહમદ પોતાના વિચારોમાં એવો મશગુલ થઇ રહેલો હતો કે આ તરકડા ચોટ્ટીદારને તે ધડીભર કશો જવાબ દઇ શક્યો નહિ. પણ આ એની ચુપકીદીથી તો ચોટ્ટીદારનો મીજાજ બરખીલાફ થઇ ગયો, અને રાનો પીળો થઇ ફરી તેણે પોકાર કીધો, “ઓ બેહેરા ! કાન પુટેલા ! હું કંઈ તાહારા આપનો ગોલામ છેકે ? બંબગોળા મને તને કહેવું પડે છે ?”

“ભાઇ, હું તો પીય લાવ્યો છું તે છેકે,” ગરીબડા ગભરાતા એફ્ફંદીએ નરમાસથી કહ્યું, અને એથી વધારે બોલાસેવાર બોલવાનું તેને કશું જાન નહિ રહ્યું.

“હારે, હા, લુચ્છા. બકબકારો છોડ, ને ચાલવા માંડ અહિંથી,” આમ બોલવા સમેત ચોકીયાને બે લાત એફંદીને ઝાડી કાઢાડી.

લાચાર અહમદ હવે તો સદંતર ગભરાઈ ગયો, અને પ-પ-ત-ત થઇ ગયો; અને બાદશાહને માટે પીય, ને વડો ચેમ્બરલેન, ને મને તો અહિંજ ઉભા રહેવા કહ્યું છે, એવું એવું ભાગું તૂટું જેમ તેમ ખોખડે અવાજે તે બાલ્યો; અને બ્યાનથી પુરું પાસરું બોલે તેટલાં તો પેલા બીખીખયા ચોકી-દારે તેના પર ગાળોનો વરસાદ વરસાવવા માંડ્યો, અને બંદુકનાં કુંદાથી એવા ઝપાટા લગાવ્યા કે ગરીબજો એફંદી બીજકુલ હોશ ફરામોશ થઇ ગયો. અને બીખ આસામીઓ ભેગો તેને પણ સીપાઇઓ ધક્કા મારતા મરતા બાહાર મેહેલના ચોકમાં લઇ ચાલ્યા, અને ત્યાં બંદીવાનોને લઇ જવાના એક ખટારામાં તેને નાંખ્યો, તથા પેલા બંબગોળા ફેંકનારા શકમંદ પુરૂષોનાં ભેગો તેને પણ શેહેરનાં વડાં બંદીખાનાંમાં પુર્યો.

બંદીની બોહોશ આગળ આખરે નખી બાપડો એફંદો ફાંકડી ટોક-ડીમાં નાદર પીયનાં નંગ ગોઠવીને રાજ મેહેલભણી જવા નીકળેલો, ત્યારે એ મોહોટા પ્રસંગને અનુસરતો દરેક કરી નેકટાઇ કોસર પેહેરી નીકળેલો, ને માથે રાતી ફેજ લટકાવેલી, તે ધક્કા મુકીમાં બહુ ગબડી, સરી પડેલું, કોલર ગયો ફાટી, ટાઇ ગયો તુટી, ફેજ કયાં ગઇ ઉડી ! બીચારાનાં કોટ પાટલુન પર ચોકીયાનોનાં ધુળથી ભરેલાં છુરના તળ્યાંઓના આબાદ નક-શાઓ પડેલા. લાન પણ થોડીજ બાધેલી કની ?

ઘોત્તાં કપડામાં સજ થઇ ધરેથી નીકળેલો અહમદ એફંદો કયાં, ને આંખે હમણાંના હાડમાર થયેલો ખરડાયેલો, લચડાયેલો, ગફેલ, બંદીવાન કયાં ! અરધી ઝુંફતી, અરધી મુવેલી હાલતમાં બીખ થોડાક કેદીઓ ભેગો તે બાપડો પણ પુરાયો.

હું તો સુલતાન નામદારને ભેટ આપવા સાર પીય ફજો લાગ્યો હતો, અને આંખે બીખ બદમાશો સાથે મને કશું સ્નાનસુતક નથી, એવું એવું સહમજબવાને એણે અનેકવાર કોરોશો કીધી. પણ બદલામાં ફકત તેના દડા થયા.

સાંહાંજ પડી, છતાં એફંદોજી હજી મેહેલેથી ધરે પાછા કેમ ફર્યા નહિ, તેના વમઃસણમાં હવે તેવણનાં ધણાણી એકબાલખાનુમ પડ્યાં. તેને ભારી ચટપટ થવા લાગી. ઓંખે આવના હશે, એંખે આવતા હશે, એમ

વાટ જોનાં જોનાં આખી રાત બીચારીએ ઉગ્ગરમાં કાઢાડી. સહવાર પડનાં હવે તેણીએ ધીરજ ખોલી દીધી, અને જોને જમને પુછપરછ કરવા મેહેલ લાણી તેણીએ ચાલુ મુક્યું.

કેટલક કલાક સુધી ખોરી થયા પછી આખરે વડા ચેમ્બરલેનને મળવાની તેણીને તક મળી. ઇનાયતુલ પાશાએ કહ્યું કે કીધું કે, હા, તેણી ઇવાની આપે છે તેણે એક આસામી પીચોની એક બારકેટ લઈને મેહેલમાં આવ્યો હતો ખરો, અને હું પાછો ફરું તો તેને બોલાવવા મોકલું તેટલાં એક દીવાનખાનાંમાં તેને થોભવા મેં કહ્યું હતું; પણ જ્યારે માહાફ માણસ તેને બોલાવવા તે જોએ ગયું ત્યારે તે ત્યાં દીસ્યે નહિ, જે પરથી એમ ધારવામાં આવ્યું કે તે પે તીકે ધરે ચાલી ગયો હશે.

મેહેલનાં માણસોથી એકબાલખાનુમે હવે વધારે જોરતેજો કરવા માંડી, પણ પોતાના બોલા, લલા ખાવોદની કશી વધુ બાતમી તે મેળવી શકી નહિ.

હવે તે પાછી ધર તરફ ફરી, કે કદાચ અહમદ આટલા વારમાં ત્યાં અવી પોહોંવ્યો હોય. પણ અલગત ત્યાં તેણીને નાસીપાસીજ મળી.

કદાચ અહમદ ઔરીસમાં ગયો હોય, એમ ધારી તે ત્યાં ગઈ; પણ ત્યાં બી તે હોયજ શ નો ? બીજા કામદારોએ તેણીને જણાવ્યું કે બેરખતવારની સાંઢાંજ સુધી તે ઔરીસમાં હતો, પણ મઘ કાલે રગ્ગ હતી, અને આજે સનિશ્વર થયો પણ તે હજી અહીં આવ્યો નથી.

એકબાલખનુમની ઇતેજરીનો હવે પાર નહિ રહ્યો. અને હવે એને પસ્તાવો થવા લાગ્યો કે ક્યાંની ક્યાં તેણીએ બેહોંસ કરી પોતાના રાંક, સહમજી હણીની ઉપરવારી થઈ, અને આખરે વીસ વર્ષે પણ તેને પીચફળ સુલતન નામદારને નજર કરવા લઈ જતા વાસ્તે કશુંલ કરાવી શકી.

હર રોજ તે મેહેલ લાણી તેમજ ઔરીસમાં ધક્કા ખાવા લાગી. પણ એફંદી બાપડો બંદીખાને ગોંધાયલો પડેલો, એટલે તે હયાં ક્યાંની જડે ? બંદીખાનામાં તે ગાફેલ એફંદી પીચ, પીચનોજ લવારો કર્યા કરે, તેથી ત્યાં બધાઓ એને પીચવાળા ગાંડાને નામે ઓળખતા લાગ્યા.

આમને આમ મહિનાઓ વિટી ગયા. આખરે એક દાહાડો આવી લાગ્યો, કે જ્યારે પેલા બોંબ ફેંકનારા શકમદ અસામીઓની તપાસ નીકળવાની હતી.

જ્યારે તપાસ માટે એફંદીની વારી આવી ત્યારે ન્યાયાધીશે એનું

નામ પુછ્યું; અને ચાજીશીટમાં જ્યારે અહમદ રશદ એફંદીનું નામ તેના જોવામાં નહિ આવ્યું, ત્યારે તે વિચારમાં પડ્યો, અને અહમદને પુછ્યું,

“કેદી ! ગુનેહગારોની ટીપમાં તાહાઈ નામ નથી, ત્યારે તું અત્રે શી રવેશે કેદીની હાલતે આવ્યો છે ?”

અહમદે તેની હવેની ચાલુ નાઉમેદી બરેલી ઢપે ટુંકે જવાબ દીધો,
“ પીયક્ષણને સમજે, સાહેબ. ”

અલગત બોલો અહમદ તો ખરુંજ બેઠ્યો હતો. પણ મીઝજ ન્યાયાધીશને આવો બચ્ચાં સડી, અર્થરહિત દીસતો જવાબ કેમ રૂચે ? દંદરાવતા સાદે તે પોકાર્યો, “ કેદી ? તાહારી મસ્ખેરી આ અદાલતમાં ચાલશે નહિ. આ ઇનસાફની દેવડી છે, નહિ કે મગકનું મકાન. સીધો જવાબ દેશે નહિ તો કોર્ટ તરફ તિરસ્કારના અપરાધ માટે તને શિક્ષા થશે વાસ્તે, આ કમખખત શખ્સ, ત્રણ લાકડે ચહડવા નહિ માંગતો હોય તો તાહારો જે ખરો એહેવાલ હોય તે સુનાવ ”.

આટલા આટલા મહિનાઓની હાંસી, નાંમોશીથી અહમદ એફંદીની ખાતરજમા થઇ હતી કે તેને ખરો એહેવાલ કોઇ માનનાર નથી, અને ન્યાયાધીશ પણ એની વાતને ઘેટી ગાંડી ગણી હતી કાહાડશે. છતાં તે આ વખતે દીલમાં હિમત ધરી બોલ્યો, “ આ ઇનસાફની અદાલતના સીંગાર અને રાસ્તીને ચાહનાર અદલ સરદાર ! મુજ કમીનાની વાત પર તમને એતખાર આવતો નહિ હોય તો મહેરબાન વડા એમ્પરલેન સાહેબ ઇનાયતુલ પાશાને છાં બોલાવો, અને તેવણુ સાહેબથી સઘળો બોલાસો મેળવો. આ કાયદાના થાંભલો હું વધુ તે આપ નામદારને શું કહું ? ”

ન્યાયાધીશની ચતુરાઇ છાં ચોંટી. બસ એ ચતુર અમલદારની ખાતરી થઇ કે ઇનાયતુલ પાશાના હાથ પણ આ બેંગનાં કાવત્રામાં કાળા થયલા હોવા જોઇએ, અને આએ કેદી અહમદના એકરાર પરથી આવા મોહોટા એમ્પરલેનને દરજ્જે પુગેલા અધિકારીનો ગુનાહ પણ પૂરવાર થશે; પરિણામમાં સુલતાન નામવર તરફથી તેને શાઆસી સાથે ઉચી પદવી અને સારા ખેતાબ મળવાનોજ, એવા ખ્યાલથી તે ન્યાયાધિશ મનમાં ને મનમાં ખુશ થઇ ગયો, અને કોર્ટના એક પોલીસ ઉપરીને મોકલી ઇનાયતુલ પાશાને કોર્ટમાં બોલાવી મંગાવ્યા. મગર તે પાશા સાહેબ તો કોર્ટમાં આવતાં સમેત, ખરડાયલા, લચડાયલા. લખાયલા ચેહેરાના, ખીચારા અહમદ એફંદીને પંદીવાનના પીજરામાં ઉમેલો જોઇને મામલો પામી ગયો, અને હું દઇને તેને હસતું આવી

મધુ. આપણા પેલા ચતુર ન્યાયાધીશ સાહેબ જેઓ એક માહોટો રાજદ્રોહી અપરાધ પકડી પાડવાની બર ઉચ્ચત ને ઉમેદમાં હતા, તેઓ તો ધનાયતુષને ગભરાટમાં લખલખતો જોવાને બદલે આમ અડખડાત હસતો જોઇને આચંબામાં પડ્યો.

હસતાં હસતાં જ ધનાયતુલે ન્યાયાધીશને વ કેફ ડીધો કે થોડા મહિનાના અરસા ઉપર નામદાર સુલતાને જેહાન, હુઝુરે પુરતુર, સાર નગર કરવા ખાતર આ રાંક ને અશરાફ અહમદ એફંદી થોડાંક તોફાં નંગ પીચ ફળનાં એક ટોપળીમાં લાગ્યો હતો, મગર આલી જનામ દૈલ્તે દુન્યા સુલતાન નામદારનો જવાબ એને પાછો પોહોંચાડવામાં આવે તે પહેલાં એ મેહેલમાંથી શુભ થયલો જણાયો; અને એની નેક ઓરત એકબાલ ખાનુમે બધે બધ લણીબી ખોળ કરવા છતાં એનો કેટલી પનો જડ્યો નહિ.

હવે જ ન્યાયાધીશ તેમજ બીજાં સર્વેની ખાતરી થઇ કે આ બાપડો ભોળો એફંદી “ પીચ, પીચ, પીચ ” બકયા કરતો હતો, તે અમરથી ગાંડાઇ સળબે નહિ, પણ ખરેખર એના ઉપર વિટેલી હકીકતને લીધે જ. એની નિર્દોષતા આમ અચુક પુરવાર થતી, એટલે હવે તેને બા આખર છુટા કરવામાં આવ્યો. આખરે એ બિચારો છુટ્યો, પણ અફસોસ કેટલાં કેટલાં વિટંબણાં અને કેવા હાદેસાઓ પછી !

એ અમરેને ધનાયતુલ પાશા હવે અહમદ એફંદીને પોતાની સાથે રાજ મેહેલમાં તેડી લઇ ગયો. અને વળી એકવર ફરીથી એ કમખખત શુભ થઇ નહિ જાય, તેની સંભાળ ખાતર પોતાના ખાનગી ઓરડામાં તેને બેસાડી, પોતે સુલતાન નામદારને આ અજબ કહાણીથી વાકેફ કરવા તેઓ પાસે ગયો. મયાણુ દીલના સુલતાન નામવરને બાપડા એફંદી પર તેની હકીકત સાંભળતાં બહુ રહેમ છુટી, અને તેની એક વફાદાર રખત પર આવી મુસીબત બદનસીબ સંજોગે આવી પડી હતી તે જાણી તેનું દીલ બહુ દુઃખાયું. જેથી તે નેક સુલતાને ધનાયતુલ પાશા પાસે એફંદીને કહેવાડ્યું કે “ અએ વફાદર પણ દુનખી અને આઝોરદે થયલા અહમદ, જે તાહારી ઉમેદ હોય તે જાહેર કર, કે તે કું પુરી કરી આપું.”

મગર તે હાડમાર થયલા શખ્સની ઉમેદો હવે તમામ હવામાં ઉડી મઇ હતી. વારતે તેણે એટલું માગી લીધું કે “ બસ હવે મને માહારે ઘરે પુરો પાધરો જવા દેઓ, એથી જ્યાં મને કંઈ જોઇતું નથી, કું હવે પુરો ધરાયો છું; અને આટલુંજ કું બે હાથ જોડી માગી લઉં છું.”

“હટ, હટ,” ઇનાયતુલ બોલ્યો, “હટ, હટ, આ બેવકુફ, જેહાનને શોભાવનાર સુલતાન નામવરની પ્રસન્નતા તાહારા ઉપર ઉતરી છે, તો તે બક્ષિશના કરનાર મુરખી પાસે ચાહે તે તાહારી ખાહેશ માગી લે. માગ અને મળશે. નાહકના હાદિસા જે તાહારા પર વિટયા છે તેનો બને તેટલો બદલો રેહેમના ખાવીંદ નામદાર સુલતાન તને આપવા ખુશી છે. માટે જ્યારે એ કૃપાળુ બાદશાહની મહેરબાની તાહારા ઉપર ઉતરી છે, ત્યારે માગી લે તેઓ પાસે કોઈ ઇલાકાની હાકમી કે કોઈ બીજો તેવાજ ઉંચો અને કમાણી-વાળો આપ્ધો કે પદવી. શરમાશે તો ખોશે.”

પણ જીદદી અહમદ પોતાનાં આમળાં બોલવાનેજ વળગી રહ્યો. “રે પાશા સાહેબ,” તેણે કહ્યું, “નથી આદા પદવી સત્તા કે ખેતાબની મને કરી આરણુ. બસ, સાહેબ, મને હવે માહારે ધરેબારે હજીમી બચે પુર્યો જવા દેઓજી. આટલું કરો એટલે બસ.”

“અરે અપટ !” ઇનાયતુલ પાશા હવે મીઝજ કરીને બોલ્યો, “હાકમ ન થયું હોય તો બને ના થા. પણ સરકારી ખમનાનો ખમનચી થા, સરકારી કરો વસુલ કરનાર કમીશનર થા ! થા, કંઈપણ થા, ચાહે તેવો આપ્ધો માગી લે. મગર ઓ દીવાના, આ સોનાને મુલની તક ના ખો. જ્યાં બાદશાહની મહેર ત્યાં લીલાં લેહેર. વારતે કમઅકચી, હવડાં ને હવડાંજ માગી લે, માગી લે, જે હમણાં તું માગશે તે મળશે. ચાદ રાખ, ઓ અપટ એફ્'દી, કે આ તક તેં શુમાવી તો ફરીથી એવી તક તાહારી બર ઉમરમાં તને હરજેજ મલનાર નથી.”

“ના, સાહેબ, ના,” આપડો એફ્'દી હાથ જોડી બોલ્યો, “મને માફ કરો. હું પૂરતો ધરાઈ ચુકેલો આદમી છું. મને માફ કરો.”

નથી લોભી હું, નથી જોષતા કંઈ લાભ;
હું બોંબ પડ્યો આદમી, નથી માંગતો આભ.
જેની જેવી લાયકાત તેથી ઉંચે જોય,
તો પાસે જે હોય થોડું તેથી તે ખોય.

માટે, ઓ કદરદાન પાશા, મને હવે માહારે ધરે સીધારવાની પરવાનગી બક્ષો, એટલે બસ મને ઇનામજી ઇનામ.

ઉંચ દરજ્જે અહમદની, દોલત જર જમાવવાની, આ ચોખ્ખાં સોના જેવી તક, બેઅક્લી અહમદને આવી રીતે ફેંકી દેતો જોઈ, ઇનાયતુલ પાશા મન અંદર ખાતરીથી માની બેઠો કે અહમદનું હવે ખરેખર ધર્યું છે.

કેળખાનાંની અંદર મહિનાઓ સુધી જાત જાતના હાંદિસા અને અપ-
માનો ખમતાં એ બાપડાનું મગજ કાંઈક ખસ્યું છે, અને હવે વધુ વાર એને
સહમજબવવાની કોશિશ બ્યર્થ છે એમ એને લાગ્યું. અને તેથી તે ત્યાંથી જઈ
નામદાર સુલતાનને બધી વાતે વાકેફ કરવા ગયો.

આ વિચિત્ર પુરૂષ જે કશું પણ ધનામ માગવા કે લેવાની દરકાર
નથી કરતો, તેને નજરે જેવાની સુલતાન નામદારને ખુદરતી બાહેશ થઈ. તે
નામવરની હુઝુરમાં અહમદ એફંદીને તેઓના બે બોડીગાર્ડો બોલાવી લઈ
આવ્યા. બધીકે ઉલ મોમીનીનની દબલબા ભરેલી દરબારના દરબારીઓ વચ્ચે
ચુંદાયલા પીખાયલા હાડમાર થયલા અહમદ પોતાને જોતાં તે શરમનો માર્યો
લાલ લાલ થઈ ગયો, અને પોતાની ચપ્પો નીચેથી ઉંચે કરી શક્યો નહિ.

દયાળુ દીલના સુલતાનને તે રાંક એફંદી પર બહુ મમતા છુટી, અને
માયાથી સવાલ કર્યો. “અહમદ ! હમારા ચેમ્પરનેન પાસા ધનાયતુલ હમને
વાકેફ કરે છે કે જે પણ તું મુરાદ રાખતો હોય તે તું માગી લે એવો હમારો
હોકમ એઓએ તને જણાવ્યો છે, છતાં તું કશી ચીજની આરજી રાખતો
નથી, કશું માગતો નથી, કશી ઉમેદ દરશાવતો નથી, તે શું કહેવાય ? જ્યારે
હું, તાહારો બાદશાહ, તાહારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું, સારે કેમ કંઈ બી
તાહારી ધચ્છા તું પ્રદર્શિત કરતો નથી, કંઈ બી લાલ માગી લેતો નથી ?
ખબર નથી, એ અહમદ, કે જે વખત બાદશાહો કહે કે માગ તે વખતે જે
રહયત માગે નહિ તો બાદશાહોનું દીલ સામુ આઝેદે થાય છે.”

બાદશાહ મોબારકના આવ્યા માયાળુ સુખન સાંભળી અહમદને જરા
હિંમત આવી, અને તે બોલ્યો, “નામવર, છુલંદ દરજ્જેના, નેક એકબાલ
સુલતાન, અગર તમારો એવોજ હોકમ છે કે માહારે તમે નેકબાહ પૃથ્વિપતી
પાસે કાંઈ બક્ષેસ માંગવીજ જોઈએ, તો હું તમારો કમીનો ગોલામ તમારી
પાસે ત્રણ ચીજ માંગું છું,—એક કોડાળી, બીજી ૨૦૦ પ્યાર્ટર રોકડા,
તથા ત્રીજી પવિત્ર કોરને શરીફની એક નકલ.”

આ અજબ કીસમની માગણીથી સુલતાન કાંઈક આચંબામાં પડ્યો,
અને બોલ્યો, “લસે, આએજ તાહારી માંગણી છે તો તે મને કશું છે, પણ
તે એક શરતે, કે પ્રથમ તું મને જાહેર કર કે આવી નવાઈ જેવી માગણી કર-
વામાં તાહારી શી મકસદ છે.”

અહમદે ઉત્તર આપ્યો, “સુલતાન, તાહારી ઉમર દરાજ હોજે, તા-
હારે એકબાલ રોશન રહેજે. જે ત્રણ ચીજ મેં તાહારી પાસે માગી છે તે

આ મતલબથી કે કોડાળી મળે તો તે લઇ માહારી વાડીમાંનું પીચનું ઝાડ જમીનથી ખણી કાઢી તેનો સદંતર નાશ કરું, કારણ કે એજ કમખખત ઝાડ માહારી સુધળી વિપત્તિનું મુળ કારણ છે. રોકડા બસો ખાસ્ટર મડે તો માહારી સ્ત્રી એકબાલખાનુમને તે આપી તેનાથી તલાક મેળવું, સબબ કે વીશ વીશ વરસો વર ચાલુ એકની એક મમત એ એરતે પકડી રાખી નહિ હતે તો માહારી પર જે વિટંબણાં વિટયાં છે તેનું કશું થાન નહિ. અને પવિત્ર કીતાબ કેરાન માયું છું તે એટલા વાસ્તે કે તેના પર હું પાક કસમ લેઉં કે હવે પછી રાજમેહેસની ઓસરીએ ગમે તેવાં કારણ સર પણ માહારો પગ હું હરગેજ મેલું નહિ.”

સુધળા દરબારીઆ અહમદનું આવું વિચિત્ર બોલવું સાંભળી એમજ સમજ્યા કે એ બાપડાનું મગજ ખરેખર ખસેલું હોવું જોઇએ.

બાદશાહ નામદારે પોતાનાં માણસોને ફરમાવ્યું કે જે ત્રણ સ્ત્રીએ અહમદ માંગે છે તે એને તુરત આપવી.

અહમદ, ગરીબ, નમાનો, વફાદાર અહમદ, કમરથી વાંકો વળી સુધ-તાનને કુરનસ કરી નમ્મે, અને ત્યાંથી પેટી ત્રણ સ્ત્રીએ લઇ રૂખસાન લઇને ચાલતો થયો. મગર ત્યાર બાદ એ અહમદનું શું થયું તે કોઇની વાર્તાનવેશ કે તવારીખનવેશની નોંધામાં નોંધાયલું જડતું નથી.

અબળાને હાથે કેદ થયેલો કચસર.

તવારીખમાં મશહૂર થયેલા ખલીફ નામદાર હરૂન અશરશીદની મીસાલે જરમન મુલ્કના એક આગલા શહેનશાહને પણ છુપો વેશ ધારણ કરીને નઅચર્યા જાતે જોવા સાંભળવાને પોતાના મુલ્કમાં ફરવાની તબેહ હતી. ખોટી દાહાડી પેહેડી, જુદો જુદો લેખાસ કરી, એકલો સહવારના પોહોરમાં તે ફરવા નીકળી પડતો. એનો આ શોખ એના થોડાક અંગત મિત્રો શિવાય ખીજાઓ જાણુતા હતા નહિ. એક દિવસે એના એ જાની મિત્રો આગળ કચસર બોલ્યો કે હવેથી આમ છુપે વેશે એકલો એ કદીખી નહિ નીકળશે, ત્યારે તેઓ બધા ધણા આચંખો પામ્યા, પરંતુ તેમને દીલે ખાતરી હતી કે કચસર પોતાની આ લાંખી મુદ્દતની આદત એકદમ ને એકાએક હવે છોડી દે છે તો તેમ કરવાનું એને કાષ ખાસ મજબુત કારણ મળેલું હોવાનું જોઈએ.

ઘમલાડમાં બોટાની રીંગટા યાને નદીમાં હોડીઓ હાંકાળવાની શરતો અવારનવાર થાય છે, અને તેમાં ત્યાંનું લોક ધણી ઉલટ લે છે. એવી એક શરતમાં ઉપલો જરમન શહેનશાહ પણ એક વેળા ઉતર્યો હતો, અને સોનાનું એક સુંદર કપ જીતી જવાને લાગ્યશાળી નિવડ્યો હતો.

શરત પછીના ખીજો દિવસે સહવારનાં શરૂઆતનાં ઝઝકળાંમાં બોટમાં બેસી નદીને પેલે પાર જઇ વેશ બદલી ગામમાં અપલો ફરવા જવાનો તેને વિચાર આવ્યો; અને પોતાના એ-ડી-કાંગને હોકમ કીધો કે ગામમાં હેરીઠિં મારી કલાકેકની અંદર હું પાછો ફરીશ, માટે તું તેટલા વખતમાં માહારે વાસ્તે બોટ આ બાજુ પાછી લઇ આવજે.

ગામના હાથ સ્ત્રીને રસ્તે તે કેટલોક વખત સુધી ચાલ્યો. પછી દક્ષિણ બાજુએ વળાણુ લેતી એક ગલીમાં તે દાખલ થયો. થોડાંક કદમ તે ગલીમાં તે ચાલ્યો હશે, તેટલાં જમણા હાથ પરનાં એક ધરનાં આંગણાંમાંથી કદાવર અંગના પણ પોશાગીર જેવા દેખાવના બે આદમીઓ નીકળી આવી એકાએક તેના સાંમે આવી ઉભા, અને તેમાંના એક જને સવાલ કીધો, “ તમે જરમનીના કચસર છો, નહિ વાં ? તમે નામદારની સાથે હમોને બે બોલ વાત કરવી છે. ”

કચસર આ સાંભળી દંગ થઇ ગયો. આવે વખતે અને આવી જગ્યાએ આ બે પોશાગીરોએ તેને કેવી રીતે તેના છુપા લેખાસ છતાં

ઓળખી કાઢાડ્યો હશે તેનાં વમાસણમાં તે નામદાર પડ્યો. વેશ એવો અચ્છો એણે ધારણ કરી હતા કે બે ઘડી એની પરણેતર રાણી પણ એને ઓળખી શકે નહિ, તો આ બે કેરગાઓએ એને કેમ પીછાન્યો ? આ વિચારમાં કચસર એક પળ મુગેજ ઉભો રહી ગયો, મગર જાતે હિમતવાન, તેથી હિમત ધરીને તોરમાંજ ઉતર આપ્યો, “હા, હું જરમન સલતનાનો કચસર છું. આમી રીતે મને રસ્તે ચાલતાં અડકાવવાની, થોભાવવાની શું તમે સરકશી કરો છો ? ખસો, હટો, ને મને રસ્તો આપો. નહિ તો હમણું ને હમણું તમે ખન્નેના મુસ્કા ટાટ કરાવીશ.”

“હો, હો, હો, હો, ઠીક કહી, ઠીક કહી,” ઠઠાની ઢપે ખીજે બદમાશ બોલ્યો, “ખીલ તું સાંભળે છે કે ? એઓ તો કેકા આપણા મુસ્કા ટાપટ કરાવનાર છે ? અરે ઓ માહારા ધયમજી,” કચસર તરફ ફરીને તેને ઉમેયું, “આ માહારા ધયમજી, તમારા પોતાના મુશકા ટાપટ કરીને પકડી જવાને હમારી પાસે મેજસ્ટ્રેટનું વૉરંટ છે, સહમજ્યા કે માહારા શેહેનશાહ સાહેબ ?”

આ સાંભળી બાપડા કચસરનો તો દમજ છુટાઇ ગયો, જરમની સાથે મિત્રતા ધરાવતાં એક દેશમાં, તે દેશના ખુદ રાજકર્તાના પહોરણા તરીકે તે આવેલો, અને તેને આ બે નાચીજ આદમીઓ આવી રીતે અટકાવે ને તુચ્છકાર ને મસખરીથી તેની સાથે વર્તે ! મહાન જરમન શેહેનશાહ-તનો તે માલીક ને આપઅખતાર કચસર તેને આ બે ગુડાઓ મુશકા ટાપટ કરીને લઇ જવાની ધમકી આપે ! યા ખોખા ! આ સુધરેલા જમાનામાં ને સુધરેલાં દેશમાં એવું કાષ્ટએ કદી જોયલું, સાંભળેલું ?

જે કચસર પોતાના જરમન મુલકમાં હોત અને ખાલી એક ઓગળો ઉંચકતો તો કુડીબંધ પોલીસમેનો ને ખીજાઓ તેની મદદે ધસારાબંધ દોડી આવતે. પણ આ છુટાપણાને કેહેવાતો દેશ, ઈંગ્લંડ, તેમાં તેના જેવા એક આલા દરજ્જેના રાજપતિને આવા બે કેરગાઓની દયાએ જવું પડે ! એ તે શું કહેવાય ?

તેની તમામ જીંદગીમાં આવું અપમાન તેને કદી મળેલું નહિ. તે ગુસ્સાથી તપી ગયો, અને ઉશકેરાઇ જઇ જમીન પર પગો અફળતો પોકારી ઉઠ્યો, “બસ, બસ, આ લુચ્છાઓ ! હટો, અહિંથી એકદમ

દેદે થઈ જાયે, નહિ તો તમારી કમજબની આવી લાગેલી સમજાએ.”

પણ કોઈની બપડીસપડીથી ડરી જાય એવા પેલા બે નહિ હતા. તેમાંનો એક બોલ્યો :-

“બસ કરો, મારા નામવર, બસ કરો. કંઈ ધણે છે તે તમારી સાથે નથી જવાનું. અમારી સાથે અમોળા ચાલી આવો ને થોડી વારમાં તમેને તમારા મેહેલમાં હમે પોહોંચતા કરીશું. અમે ધાર્યે છીએ કે સાહેબ ભુલા પડી ગયા છે.”

“હવે મુંગા મુંગા તમે બેઠે જન તમારી આ હજારી મશકરી છોડી દેઓ, ને મને માહારે રસ્તે જવા દેઓ. હું જરમનીનો શેહેનશાહ છું તે તમે જાણો છો, તો માહારો મેહેલ આવે ઠેકાણે ક્યાંથી હોય ? હું તો હમણાંજ મારી યાદ પરથી ઉતર્યો,” કયસરે કહ્યું.

આથી પેલા લુચ્છાઓને શું કંઈ રમુજ પડી હોય તેમ બેઠે જન પેટ પકડી પકડીને હસવા લાગ્યા; અને તેઓમાંનો એક બોલ્યો, “ઠીક, ઠીક, તમારા જેવા ધણા ખરાઓ તો મેહેલોની વાત કરે અને તમે તો ફક્ત તમારી યાદનીજ વાત કરો છો. પણ અંતુ એકનું એક, હવે મુંગા મુંગા હમારી સાથે ચાલ્યા આવોની કે પટયું.”

બેદ વધતોજ ચાલ્યો. કયસરને કંઈ સમજ પડતી નથી કે તે આ કંઈ સ્વપ્નું જોય છે કે શું. તેટલામાં એક ઉંચણસી જેવો પોલીસમેન ત્યાં આવી લાગ્યો, અને શહેનશાહે તેને પોતાની મદદે બોલાવ્યો, અને ઉશકેરાયલા અવાજે બોલ્યો, “પોલીસમેન, હું જરમન શાહાનશાહ છું. આ બે બદમાશોને એકદમ પકડ, હું તને ફરમાઉં છું; નહિ તો હું તને પરહેજ કરાવીશ. કેમ વેગ, મોઢેડું શું જોયા કરે છે ? ચાલ, ઉતાવળ કર.”

પેલા બેમાંનો એક લુચ્છાએ પોલીસમેનના કાનપર પડીને તેને કાંઈ કહ્યું, જે સાંભળી તે પોલીસમેન બોલ્યો, “અંહડું ! વાત કેડી એમ છે કે ? હું સમજ્યો, સમજ્યો.”

“સમજ્યો ? શું સમજ્યો, ઓ બે.થડ ! હું તને કહું છું કે હું જરમન શેહેનશાહ છું. હું શેહેનશાહ છું એમ લોક જાણે તો તેઓ મને જોવાને વાસ્તે તૂટાતૂટ કરે તે માહારા ખવાસને અણગમતું હોવાથી હું વેશ બદલીને ફરું છું. જે આજે માહારી દાહાડી બનાવવી છે.” એમ બોલતાં સાથ કયસરે પોતાની ખોટી દાહાડી ખેંચી કાઢાડી, કે જેથી પોલીસમેનની ખાતરી થાય કે તે જે કહે તે ખરું છે, અને તે ખરેખરોજ જરમન શેહેનશાહ છે.

પણ એથી સીપાઈદાદાની ખાનરી તો ધારવા કરતાં ઉલટીજ થઇ, અને તેને હવે ચોકસજ લાગ્યું કે પેલા આદમીએ તેના કાનમાં જે વાત કહી હતી તે ખરીજ છે કે આ ખીચારાની આગડી ખસેલી છે અને મેડહાહસમાં તેને રાખેલો હતો. ત્યાંથી તે નાહાસી આવેલો છે.

ખીલે હવે લાગ જોઇ તાપસી પુરી, “ પોલીસમેન, બધું બરાબર છે, રીતસરનું છે. આ બાપડાનું કાનપું ધસેલું છે ને એને એવો કાંઇ ધખારો ખેસી ગયેલો છે કે એ પોને જરમન શેહેનશાહ છે. ગરીબ બચારો ! એવા બાપડા ધણું ગાંડાઓ આવે છે. હવે કંઈ નહિ, હમેચે એને હમારા કચ-નમાં લીધો છે અને હવે એ વધારે મેહેનત આપશે નહિ, તમે સીધારો.”

આએ સાંભળી, પેલો ઉંધણુસી પોલીસમેન ત્યાંથી ચાલતો થયો.

શેહેનશાહ તો હવે વધુ ને વધુ છેડાયો. “ આ ખદમાસો ! ” તેણે પોકાર માર્યો, “ શું તમે મને ગાંડો સમજે છો ? મને ? મ-અ-અ-ને ? ”

ખીલે પોતાના સાથીને કહ્યું, “ નેડ, આપણો નાહકનો વખત જાય છે, એ ગાંડા સાથે તકરારમાં ઉતરવાની આપણને પુરસદ નથી. ” અને હવે બેઉ જણાએ કચસરનો એક એક હાથ પોતાના પંજમાં મળજી પકડી, તેને થોડેક છેટે આવેલાં એક ધરમાં લઇ ગયા.

અંદર દાખલ થતાંજ એક સુંદર જવાન અમળા કચસરને એક નાંધળા, પુરાં પાધરાં ફરતીચર વગરના ઓરડામાં લઇ ગઇ.

“ નામવર કચસર મ હ કરજો કે આનાં કરતાં વધારે સોગારેલાં દીવા-નખાનામાં તમારા જીવંદ દરજ્જાને હાજતો આવકાર હું આપી શકતી નથી, કેમકે હું પૈસે તવંગર નથી અને આથી વધારે બપડાદાર હાલતમાં રહેવા વસવાની માહારી રચાતી નથી,” પેલી અમળાએ ધણીજ શુદ્ધ ને સરસ જરમન બાષામાં બોલવા માંડ્યું.

શેહેનશાહ પાછો નવી ગુંચવણમાં પડ્યો કે વળી આ શું ખેમાન છે.

“ તમે નામવર સાથે હું એક સાદું કરવા માગું છું, ને તે સખ-બથી મેં આપ નામવરને અહિં પકડારી મંગાવ્યા,” તે સ્ત્રીએ ઉમેયું.

“ અરે તું શું બકે છે ? ” શેહેનશાહ પોકારી ઉઠ્યો, “ તું શું બોલે છે તેનું તને કાંઇ ખાન છે ? તું જાણે છે હું કોણ છું ? ”

“હાજી,” હિમ્મતથી તે જાનુએ ઉત્તર આપ્યો, “તમામ જરમન સલતનતના તમે આપઅખસાર રાજપતિ છો. અને હું જે સાદું તમે સાથે કરવા માગું છું તે જે કબુલ રાખો તો જે મીનીટની અંદર હું તમને છુટા કરું.”

“સાદું ! સાદું હું કબુલ રાખું ? તમે રમસ્યામાં બોલો છો તે હું સમજી શકતો નથી.”

“વચન આપો કે કાર્લને તમે છુટો કરશો તો અબગ્રડી હું આપને છુટા કરું. તમારો કોલ મને બસ છે,” તે અબગાએ ધીમે અવાજે કહ્યું.

એ જવાબ બાઇની આવી ઠંડે કલેજની દિમત જોઇને શેહેનશાહને હસવું આવ્યું. અખંડ જરમન સલતનતના કુલઅખસાર શેહેનશાહ એક નાનુક અબગાને હાથે કેદી ! એ બી તકદીરની તાસીર.

“કાર્લ ? તે કોણ છે ?” તેણે સવાલ કીધો.

“માહારી સાથે અદરાયત્રો માહારો વહાલો,” શરમાઇને તેણીએ જવાબ આપ્યો.

“વારું. પણ શામાંથી ને ક્યાંથી એને છુટો કરવા તમે મને કહો છો ?”

“આપ નામદારને માટે કંઇક અપશબ્દો એણે કોઇ આગળ વાપડેલા તેથી આપે એના ઉપર ખીજવાઇને એને બંદીખાને મોકલાવ્યો છે તેમાંથી. પરંતુ હું તમે નામવરને ખાતરી આપું છું કે માહારા કાર્લની મતલબ તમારી તરફ કોઇથી રીતની દવેથી કે તુચ્છકારભરી નહિ હતી.

“માહારે માટે એણે કયા અપશબ્દો વાપર્યા હતા ?”

“એ બોલેલો કે આવું મોહોડું ખરચાણુ લશકર આપ નભાવો છો તેથી તમે બડા મુરખા છેઓ, અને ઇંગ્લંડને જેવી નૌકા રાખવાનો તમે ઓરદો ને ફાંકો રાખો છો, તેથી તમે બડા ગંધા છેઓ.”

“અહહ ! એટલું બધું એ બોલેલો ? વારું, એ તકસીર માટે એને કેટલી શિક્ષા ફરમાવવામાં આવી છે ?”

“ચાર વરસની સાદા કેદખાનાની ટેપ, અને દસ વર્ષ સુધી શેઢેરી તરીકેના એના સઘળા હક છીનવી લેવામાં આવ્યા છે.”

“અહહ ! સગ્ગ તો બારી થઇ છે. પણ તમે જાણો છો કે એ બાબતની મને સંદેજ પણ માહિતી નથી ને મેં એ વિશે કશું સાંભળ્યું નથી ?”

“તમે સાંભળ્યું નથી ?” પેલી સ્ત્રીએ અગ્યબીથી પુછ્યું, “સારે એને બંદીખાને કાંય મોકલવામાં આવ્યો ?”

“ એણે દેશના કાયદા સામે વાંક કીધો તો તેનું પરિણામ એણે ભોગવવું જ નોંધ્યું, શિવાય કે તમે કહ્યું હતું તેમ આપણે કંઈ સાડું નક્કી કર્યું. પણ, બાનુ, સમજો કે તમારી શરત હું નહિ સ્વીકારું તો પછી ? ”

“ તો પછી એટલું જ કે તમે તમારો વિચાર ફેરવો નહિ ને માહારી માંગણી કહ્યુંલ રાખો. નહિ ત્યાં સુધી હું અને માહારાં માણસો તમુને અહિં જ રાકી રાખીશું,” તે બાનુએ રોકડો જવાબ દીધો.

“ વેલ, વેલ, માહારે કહેલું નોંધ્યું કે તમારા જેવી અબળાઓરત મેં નોંધ કે સાંભળેલી નથી. તમારી મતલબ પાર પાડવા ખાતર તમોએ જે વિચિત્ર રીત અપ્પત્યાર કીધી છે, તે જરાકખી મને પસંદ નથી. છતાં માહારે કહેવું નોંધ્યું કે તમારી હિમ્મત હું વખાણું છું. તમારો ખ્યારો કાર્લ બંદી-ખાનેથી છુટશે, પણ તે ફક્ત એવી શરતે કે આજે બનેલો આ બનાવ તમોએ કદીખી કોઇ આગળ કહેવો નહિ, અને આજે સહવારનાં હું એમ ફરવા નીકળીશ તેની ખબર તમોને કેમ પોહોંચી તે મને તમારે હમણાં જણાવવું.”

“ નામવર શેહેનશાહ, ” તે અબળાએ ઉત્તર વાળ્યો, “ આ કામમાં નથી કોઇએ મને ખબર આપી કે નથી મને કોઇની મદદ મળેલી. માહારી યુક્તિ જે આગમજથી કોઇનેખી હું જણાવું તો તે ફેડી મારે અને પરિણામમાં માહારે તુરંગ ભોગવવી પડે. ઘણી વખત માહારા વાંચવામાં આવ્યું હતું કે આપ નામદાર ખલીફ હારન અલ રશીદની માફક છુપે વેશે અવારનવાર ફરવા નીકળી પડો છો, તેથી મેં મનમાં કસદ કરી લીધો હતો કે આપ છાંની બોટ રેસમાં ઉતરનાર છેઓ તે ટાંકણે તમે ઇંગ્લંડમાં હોવો તેટલાં કોઇ પણ કળાથી હું તમુને બંદીવાન કરું તો કાર્લનો તાકીદે છુટકો થવાનો સંભવ રહે. વળી મેં એમ પણ વચિલું હતું કે આ ઇંગ્લંડ દેશમાં એવા ઘણા ધેલાઓ છે, જેઓને એવો એક ધખારો રહે છે કે તેઓ જરમનીના શેહેનશાહ છે. એથી મને એવો વિચાર સુજ્યો કે જે ખડતલ આદમી રાખી, તમે જ્યારે છુપે વેશે ફરવા નીકળો ત્યારે લાગ જોઇને તમે ધેલા છેઓ ને જરમન શેહેનશાહ છેઓ એવો તમુને ગડો ધખારો છે એવું જણાવી તે ખપતાઓને હાથે તમુને પકડાવી મંગાવું. પોહોર ફાટે તે પહેલાં ત્રણ ત્રણ દિવસ થયાં હું માહારાં એ માણસો સાથે તમારી શોધમાં નીકળું છું, અને ખોદાની કરમ બક્ષેશથી આજે હું માહારી મેહેનત અને યુક્તિમાં ફાવી, અને આપ માહારા કબજામાં આવ્યા છો. હવે માહારો ખ્યારો કાર્લ ખચીત બંદીખાનેથી છુટશે. મેહેરબાન

ગ્રેહેનશાહ, માહારા વહાલાને ખાતર આપ નામવર સાથે જે એઅદખી મેં કીધી છે, તે માટે તમે અદલ રાજપતિની માફી હું ખરાં જીગરથી ચાહું છું.”

“અને તે માફી હું તમને બક્ષું છું.” કમસર બોલ્યો, “પણ છોકરી આંખે તાહારી યુક્તિ પાર પાડવાને વાસ્તેના તાહારો ખરચ તું ક્યાંથી લાવી?”

“હા, જે પૈસા અમારે હમારી શાદીને વાસ્તે એકઠા કીધા હતા તે બધા મેં અમાં ખરચી નાખ્યા છે, અને હવે તેથી હમારી શાદીને માટે હમેને લાંબો વખત થોભી જવું પડશે,” તે જીવાન અબળાએ શરમાઇને જવાબ આપ્યો, અને તેણીની આંખોમાં પાણી ભરાઇ આવ્યાં.

મગર નહિ, તે બાનુને લાંબો વખત થોભવું પડ્યું નહિ; કેમકે કાલને કેદખાનામાંથી છુટો કરવાના પોતાના હોકમની સાથે દશ હજાર માર્કની એક ટુંળી પણ કમસરે તેના પર મોકલાવી આપી. સહુ સારું જેનું સેવક સારું.

વિત્તળના હાથાવાળી ઇસકોત્રી.

—:૦:—

અસલ ઓકની પેટીની છે બેઠી વાત,
કરે કામદેવ ઓકાએક મેનવર્સને માહાત.

મેનવર્સ માહવારી ચોપાનીઆંઓને વાસ્તે સુંદર નાની વાર્તાઓ લખતો હતો. પણ આજે ત્રણ ત્રણ દહાડાઓ થયાં એકાદ નવી વાતનું વળું જોડવાને વાસ્તે તે ઘણી માથાઝીક કરે છે, પણ ફોકટ. કંઈખી નવું તેનાં બેઝમાંથી નીકળતું નથી. આજે વાત જોકું ને પેલું લખું, ને ઓળું ચિતરું, એવા ખ્યાલમાં ત્રણ દિવસ ને ત્રણ રાત ગુળરી પણ કશું મંડાણુ એ કરી શક્યો નથી. અંતે એની ખાતરી થઇ કે એનું બેજું હાલ તરત ઉંઘાવા ગયું છે, વાસ્તે બેહેતર કે તે પાછું જગૃન થાય ત્યાં તુલક બહાર કેઠે નીકળી પડું. કલમને નાખું બાળી ને ખડ્યો નાખું ધોળી; જ્યાં મગજજ હડતાજ પાડી બેઠું છે, ત્યાં સાહી ને કલમદાનીને શું કરું; અસ બહાર ચાલી જઈ. એમ મનમાં બગડતો તે ઉઠ્યો, ખુટી પરથી ટોપી ઉપાડી, માથે ધાલી, ને ચાલુ મુક્યું.

“ પેટુલાં જઈને પેટ બરતું બોજન બચકું, ” તે મનસે બોલ્યો, “ પછી સોહોજ વાઇનની એક પેંટ મટાઉં, પછી એક સોહોજ જેવી સીંગાર કુંકું, અને પછી ત્રેનમાં સવાર થઇ શહેરથી દુર પરગણાંમાં નીકળી જઈ; ને પેન, પેપર, ચોપડી, ચોપાનીઆં, વાર્તા, અધિપતિ, એ કોઇ કોઇ ચીજનો અસ હાલ વિચારજ નહિ લાઉં. ”

ક્રીકેટની રમતનો મેનવર્સ શોખીન હોવાથી, દુરસદ મળવે લોર્ડ્સ ક્રીકેટ ગ્રાઉન્ડ પર અવારનવાર એ ક્રીકેટ રમવા જતો હતો ; તેથી ત્યાં નજદીકમાંજ સેન્ટ જોન્સ વુડની પડોશમાંના એક વિશાળ મેનશનના માળા પર તે રહેતો હતો.

પોતીકા બાહારના ઓરડાને કળ દઇ, ઓવ-એન્ડ રોડને રસ્તેથી થઇ ઓટ સેનત્રલ રેલવે સ્ટેશન બધી તેણે ચાલુ મુક્યું. એ સ્ટેશન પરનાં કુશાદે રીફ્રેશમેન્ટ રૂમમાં બોજન લઇ, ત્યાંથી ત્રેન પકડી બકીંગહેમ શીઅરનાં કોઇ ગામમાં જઇ લટાર મારી આવવાનો એનો ઓરોહો હતો. એમીલ મહિનો હોવાથી ખેતરો તથા જંગલો લીલાતરીથી ખુશનુમા

બન્યાં હોવાં જોઈએ, જ્યાં ફરતાં, તથા ગામડેનાં મેંઠાં, ગાય ને ઘેટાં ને પુલ ને ફળાદિ, એવું એવું નિહાળતાં, મન નિર્મમન થયા વિના રહેશે નહિ. વિશેષ, એ યોગ્યમર્મા ઝાડ, ઝાડીઓમાંથી લાવરી ને કાચળ ને મેના જેવાં માનારાં પક્ષીઓ સુંદર સરોદો લલકારતાંથી હશે, જેથી એ ધડી જીવણી રીઝશે. ગીચ વસ્તીનાં શહેરમાં ભેસી, કામજના તાવો ઉપર કલમ ધસડી, ધસાયલું બેજું વધારે ધસવા કરતાં, ગામડેની ચોખી તરોતાજગી બરી હવા દમમાં લેવી, અને ખુદરતી દેખાવો નિહાળવા, એથી ઉત્તમ શું ?

આમ વિચાર કરતો કરતો લીસન-ઝોવને અરધે રસ્તે તે બાવી પુણ્યો, જ્યાં એની ઓળખવાળી એક દુકાન હતી જેમાં જીનું, સેકન્ડ-હેન્ડ ફરનીયર વેચાતું હતું. એ દુકાનેથી એણે અગાઉ અવારનવાર ખરીદીઓ કરી હતી. દુકાનની બારીને વચ્ચે પિત્તળના હાથાઓ વાળી એક ઇસ્કોત્રી હતી, જેના ઉપર મેનવર્સનું લક્ષ ખેંચાયું. અસલ ઓકની, અચ્છી બનાવટની, અને ધણી સરસ એ ઇસ્કોત્રી હતી. હડપથી પસવારતો, મેનવર્સ મનમાં બોલ્યો, “માહારાં દીવાનખાનામાં મુકવા લાયક આજે ઇસ્કોત્રી ધણી મજેહની લાગે છે: ત્યાં એક ખાલી ખુણું છે જેમાં અચ્છી તરેહ એ ગોઠવાઈ જશે.”

દુકાનમાં દાખલ થઈ, તેણે દુકાનવાળાને સવાલ કરીધો, “ભાઈ, આજે ઇસ્કોત્રી કેટલાંમાં આપશે ?”

દુકાનવાળો વિચારવા લાગ્યો કે મેનવર્સ રોકડયું ગ્રાહક છે; જે લે છે તેના પૈસા અંગૂઠાવાર રાખતો નથી, પણ તાગડતોગ ચુકવી આપે છે, તેથી એ પેટ્રીની એની પાસેથી ધણી મોહોટી કિમત મંગાવ નહી. વળી તેને એથી ખબર હતી કે કિમતની બાબદમાં રીકઝીક કરવાનો મેનવર્સને ધિકાર હતો, અને તડ ને ફડ એને તો એકજ બાવ કેહેવો જોઈએ.

“જાહેબ, તમારી કનેથી એના સાન પાંડ લઇશ. એ બાવે બીજા કોઇને નહિ વેચું, હો,” દુકાનવાળો બોલ્યો.

“ઠીક. હમણાં તો હું ગામડે લટાર મારવા જઈ છું. રાત્રે નવ થામતે મારે ઘરે એ લઇ આવજો અને ચેક લઈ જજો, જાહેબજી.” ઝાટકું કહી મેનવર્સ રોસન તરફ ચાલ્યો.

સ્તેશનના રીફ્રેશમેન્ટ હોમમાં સ્વાદિષ્ટ ખાણુંને પુરતો ઇસાક આપી, ત્રેન આવતાં તેમાં બેસી શાલફ્રેન્ટ રોડ સ્ટેશને તે ઉતર્યો. ત્યાંથી આસપાસની ગલીઓ અને ખેતરોમાં ખુબ ફર્યો. ગામડેના દેખાવે અને ઝાડીમાંનાં ગાયલુકાર પંખીઓના સરોદેથી આંખ અને મન તર કરી, લંડન પાછો જવા નીકળ્યો. નામીયું લંડન શેઢેર ગીચ વસ્તીથી છળાછળ ઉભરાઇ ગય છે; પણ એનાથી થોડેકજ દુર ધણું ગરમામડાંઓ એવાં આવેલાં છે જે ખુદરતી બલીદારી અને સરવ્વ ઉત્તમ હવા મોહોટા પ્રમાણમાં ધરાવે છે, અને જ્યાં લંડનની ઘેરાયલી હવાથી કંતરાઇ ગયલો રહીશ જો અવરનવાર લટાર મારી આવે તો તે તુરત તરોનાજી બેશક મેલવે. મેનવર્સ ઘેર આવી પોહંચતાં સપેન, ફરનીયરની દુકાનવાળો તથા તેના એક આદમી પેલી ઇસકોત્રી સાથે આવી લાગ્યા. ઇસકોત્રીને તેઓએ સાદસુદ કરી, પાંચીસ ટાંધી હતી. દીવાનખાનાંના એક ખાલી ખાંચામાં મેનવર્સે તે લોકો પાસ તે મુકારી, દુકાનવાળો સાત પૌંડનો કોરો કકડતો એક લઇને ખુશી થતો આવ્યો. એને સારો નફો થયો હતો, કારણકે પેટી તેના અસલ માલેક પાસેથી એણે સસતાંમાં લીધી હતી. તેમજ મેનવર્સે ખી ખુશી હતો કારણકે સાત પૌંડમાં એક અસલ અને ઉમદા દાગીનો તેને હાથ આવ્યો હતો.

આસમાની રંગની, ચીનાઇ બનાવટની, એક કિમતી બરણી મેનવર્સે ઇસકોત્રી ઉપર મોઢરી ; અને તેની અસર નજરને કેવી લાગે છે તે જોતો ઉભો. “ ઠીક, મજેહની શીભે છે, ” તે મનમાં બોલ્યો, “ બરાબર આએ ખુણાને વારતેજ જાણે બનાવેલી હોયની. ”

કેહેવત છે કે પરવાડતા ને પોણાચાર. મેનવર્સે હમણાં પરવારતો હતો એટલે લમરીક વ્હીસકી ચઢારી, ખીડી સળગાવી, પાછો ઇસકોત્રી તપાસતો ઉભો. પોતાનાં કાગજીઆંઓ હમણાં સુધી જે એક પત્રાંની પેટીમાં તે રાખતો હતો, તેમાંથી તે ખાલી કરીને આંખે નવી ઇસકોત્રી જે મજેહની, ખાસી ફરાગાન હતી, અને જેમાં ધણું ખાણુંઓ હતાં, તેમાં સારી રીતે ગેઠવાઇ સકારો એવો એને વિચાર આવ્યો. વિચાર થયો એટલે તુરત અમલમાં મેળવે એ મેનવર્સેનો નિયમ હતો. અને તે મુજબ જુની પેટીમાંથી કાઢાડી નવી પેટીનાં ખાણાંઓમાં બધાં કાગજીઆં તે ગોઠવવા મંડ્યો.

અસલી પેટીઓમાં ઘણી વેળા છુપાં ખાણું રહેતાં હતાં, આવું એકાદ છુપું ખાણું આએ ઇસકોત્રીમાં પણ હશે કે કેમ એમ મેનવર્સ ઉત્ક્રાંતિ બની વિચાર કરતો હતો.

“ ઘણી વાર્તાઓમાં આપણે વાંચેલું છે ” તે મનમાં બબડ્યો, “ કે આવી અસલી પેટીઓમાં ભેદી ખાણું રહે છે, જેમાં કંઈ છુપી ચીજ સંતાડેલી હોય છે; જે ચીજ વિષે પેલો સંતાડનાર ઘણી કપી પોતેજ વખત જતાં વિસરભામ થઈ જાય છે. યા તે કપી ઓચિંતો મરણ પામતાં પેલી છુપાવેલી વસ્તુની કેદને ખબર પડતી નથી, અને—હલ્લો! હલ્લો! સપ્પર! આએ શું ! ”

ખાણુંઓ ઉઘાડ હાંક કરી, કાગળઆંચો માંહે ગોઠવતો હતો, તેટલાં એક જ એ મેનવર્સનું આંગળું અકસ્મતિક દબતાં, કટક કરીને અવાજ થયો, અને તે ખાણુંના નીચેનાં પાળીયાંમાંથી એક પાળીયું ખુલી ગયું, જેની હેઠે પોકળ ખાંચો દીસ્યો, જેમાં એક પરખિડું નજરે પડ્યું. બેંકવાળાઓ વાપડે છે એવું એ એક મોહોડું ને જાડું પરખિડું હતું, અને તેખી ખાલી નહિ, પણ ડિસાઈમ ભરેલું હોય એવું ઉપસેલું હતું.

મેનવર્સ અજબ થઈને સીપટી વગડતો ઉભો. “ યા ખોદા ! ” તે બબડ્યો, “ ત્રણ ત્રણ દાહાડા થયાં કેાઈ નરી વાર્તા જોડવાના હું પછાડા મારતો હતો, અને આએ તો ચોપડીમાંની વાત કરતાં ખી અંધીક રસીલી વાત બની છે. અસલી ઇસકોત્રી, છુપી કળનું ખાણું, ભેદી ઓચરીઆં! વાહ વાહ! જેવું તો સડી, કે એ ભેદી ઓચરીઆંનો શું ભરમ છે.”

ખાંચાં માંથી પરખિડું તેણે ઉપાડ્યું, અને બત્તિ આગળ લઈ જઈ તપાસવા લાગ્યો. બેશક બેંકવાળાઓ વાપરે છે તેમાંનુંજ એક મજબુત, કપડાંનાં પડવાળું, મોહોડું એ પરખિડું હતું. તે સીલ કાપેલું કિંવા ગુંદરે ચીટકાવેલું નહિ, પણ અળગું હતું, જે ખોલી તેણે માંહે નજર નાંખી.

મેનવર્સ દબ દબને ખુરસી ઉપર બેસી ગયો. પરખિડાંમાંથી તેના હાથમાં એક ઓઢાઈ ઇંગ્લંડની નોટોના એક જડો ચોડો તેના હાથમાં સગી આપ્યો હતો, જેનાં ઉપર તેની આંખ ચોંટી રહી નોટો એક વિંટામાં વિંટા-મલી હતી અને તે ઉપર રબરની એક રીંગ પોપલી હતી. ટ્રેડનીડલ સ્ક્રીટની એ નામીચી બેંકની રેશમ જેવી સુંવાળી અને કકડી કકડી નોટો કેાણુને ઓલવા ન ગમે !

“ આ ઇસકોત્રીમાંથી ખરેખર આ નોટોનો દળદાર ચોડા એમજાખી મારે હાથ લાગ્યો છે; અને તોય જગનમાં એવા ખી ગધેડાઓ હોય છે જેઓ એમજા માને છે કે આવું તો ફક્ત કથા કહાણીમાંજ બને, ને ખરેખરા સંસારમાં નહિ, ” મેનવર્સ બબડ્યો.

નોટના બંડલ ઉપરથી રચરની રીંમ ખેચી કાઢાડી, મેનવર્સ નોટો ગણવા માંડી. સો સો પૌંડની સત્તાવન નોટો તેણે ગણી.

“ પાંચ હજાર ને સાતસો પૌંડ ! ” તે બોલ્યો, “ આવી મોઢોરી રકમની નોટો આ પુરાણી ઇસકોત્રીમાં છુપાવવાનું કોણને સુઝ્યું હતું ? ફિકર નહિ એના. માલેકને ગોતી કાઢાડતાં ઝાઝી સુશકેત્રી પડશે નહિ, કારણ કે આ નોટોના નંબરો તો કેટલી નોંધાયલાં હશેજ.”

નોટો પાછી જોનાં મેનવર્સને માત્રમ પડ્યું કે તે બધી અનુક્રમ નંબરોની હતી; એટલે બધી એકી વખતે એકજ એકમાંથી અપાયથી હોવી બેમુશ્કેલ. નોટોને પોતાની પોકેટ છુકમાં સેરવી, તે હવે ઉંઘવા ગયો.

ખીજી સડવારે લીસન-ગ્રોવ મોઢોલ્લામાંના પેત્રા ફરનીચરવાળાની દુકાને તે ગયો, અને દુકાનદારને પુછ્યું, “ બાપ, મને કહો કે કાલે જે ઇસકોત્રી તમે મને વેચી તે કોણની પાસેથી તમે ખરીદી હતી ? તમે મને પિછાનો છો તેથી તમે સમજશો કે વગર અર્થે કે નાહકની ખણુખોડ ખાતર આ સવાલ હું કરું એમ નથી.”

દુકાનદાર જણ્યો હતો કે મી. મેનવર્સ એક હડીલો આસામી હતો, તેથી એના સવાલોનો એ જવાબ લેવા વિના રહેનાર નથી; અને તે ઉપરાંત તે સદગૃહસ્થ હતો એટલે તેને કેહેવામાં ખી અડચણ નહિ હતી.

“ જુઓ મી. મેનવર્સ, ” તે બોલ્યો, “હું તમને સારી રીતે જાણખું છું તેથી તમનેજ કહું છું, ખીજા કોઈને નહિ કહેતે, કારણ કે એવું કહેવાનો મારો નિયમ નથી. એ ઇસકોત્રી તથા તે સાથે એવીજ દબાનો ખીજો કેટલોક પુરાણો સામાન, જેમાં પેત્રું સાંમે ગ્રાન્ડ ફાઇર્સ કલાક છે તે તથા આ જુનાં એકની ખુરસીઓ છે તે પણ હતાં, એ સર્વે એક જુવાન બાનુ સોડેથી મેં ખરીદ કીધું છે. એટલો બધો સામાન તે બાનુ પોતાની સાથે રાખી મેલવાની હાલતમાં નહિ હતી; એટલુંજ નહિ પણ પૈસા ઉપજાવવા ખાતર તેને એ વેચી નાંખવાની જરૂર પડી, ને એ બધાનું દામ ખી મેં સારું આપ્યું છે, કારણ કે દાગીના ખી સારા છે. હું જોઈ શક્યો હતો કે એ

પુરાણા સામાનથી છુટું પડતાં તે બાનુને ધાણું લાગતું હતું, પણ તે કાઢાડી નાખવા વગર તેણીને છુટકો નહિ હતો.”

“એ ખરીદ કરવાને કેટલો વખત થયો ?” મેનવર્સે સવ શ્રીધા.

“જાઓ લાંબો વખત નથી થયો.” ફરનીચરવાળાએ ઉત્તર દીધો.

“તે અનળાની પાસેના માલ માંડેથી ફક્ત ઇસકોત્રીજ મેં વેચી છે.”

“તેણીનું ઠેકાણું તમારી પાસે હોય તો મને આપો,” મેનવર્સે બોલ્યો.

ફુકાનવાળા પોતાની લખવાની મેજ ઉપર તલાશ કરી એક નોંધપોથી લઈ આવ્યો, અને તેનાં પાનાં ઉઠાવી જ્યાં તે બાનુનું ઠેકાણું લખી લીધું હતું તે મેનવર્સને બતાવ્યું. તેણીનું નામ જરા અસાધારણ હતું—મીસ ઐન્થમ, અને મએદા-વેલ આગલથી નીકળતી એક ગલીમાં તે રહેતી હતી.

“ઠીક, ઠીક,” મેનવર્સે બોલ્યો, “હું હવે જાઉં છું. કાલે હું પાછો તમને મળું” લાં સુધી એ ફરનીચરમાંની એકબી વસ્તુ તમે વેચના ના. એથી તમને નુકસાન થાય તેના જોખમદાર હું છું.” એટલું બોલી મેનવર્સે ત્યાંથી ઝડપથી ચાલી ગયો.

ફરનીચરવાળો દાઢાડીમાં હાથ નાખી વિચારમાં બિભો. એ સમજ્યો કે પેલી પુરાણી ઇસકોત્રીમાંથી મેનવર્સને કોઈ મોઢોડી રથ વર મીલકતના દસ્તાવેજો હાથ લાગ્યા હશે, જે મીલકતની હકદાર માલેક મીસ ઐન્થમ હોવી જોઈએ. સાથે સાથે એમની કલ્પના દોડાવતાં તે અચકાયો નહિ કે મેનવર્સે એ છોડી સાથે પ્યારમાં પડીને પરણી જશે અને તેણીની દોલત અને મીલકતનો ભાગ્યો થરાનો.

ફુકાનેથી નીકળી મેનવર્સે સીધો એજવર રોડને રસ્તેથી મએદાવેલ આગળથી જે સાંકડી શેરી નીકળે છે તેમાં પેકો. કુદરતી મેનવર્સે વિચાર્યું કે આ સાંકડી શેરીમાં વસતાં લોકો દોલતના ડરંગથી ડયાબલાં તો હોયજ નહિ. જે ઘર તે શોધતો હતો તે તેને મળ્યું. ઓરડાઓના ગાળા કરીને બાંડે અપાતું હોય એવું તે મકાન જણાતું હતું. મોંચતળિયેની આમળી તરફની બારીના એક ખુણામાં મેનવર્સે એક કાર્ડ દીઠો, જે ઉપર મોઢોટા હરે ‘ટાઇપરાઇટીંગ’ એટલો એક બેલ છાપેલો હતો, અને તેની હેઠે નાના હરે ‘મીસ મેરી ઐન્થમ’ એમ નામ હતું. કાર્ડ વાંચી મેનવર્સે ખુશી અથ મનમાં બોલ્યો, “ઠીક છે, આથી મારું કામ સહેલું બન્યું.” તેણે દરવાજા પરનો ઘંટ વગાડ્યો, જે સાંભળી એક મેલાં વસ્ત્ર પેહેડેથી છોડી બહાર આવી.

મેનવસે તેણીને કહ્યું કે મીસ ઐન્થમને તે મળવા માંગે છે, જે ઉપરથી તે ચાલતાં ફરી એક આરકામાં ડાકયું કરી બોલી, “ મીસ ઐન્થમ, કાંઈ જીવાન્યો તમને મલવા આવ્યો છે,”

મીસ ઐન્થમ પોતાના ટાઇપરાઇટર આગળથી ઉઠીને બહાર દરવાજા પર આવી. તેણીની વય વીસ વર્ષની જણાતી હતી. મેનવસે જોયું કે તેણીની ચેહેરા આકર્ષિત હતો, તેણીનાં આંખો તેમજ વાળ જુરાં હતાં, તેણીની અદા ખાનદાની ખાતુ જેવી હતી, પણ તેણીના ચેહેરા ઉપર ફિકર અને જાનલેના અચુક છાપ હતો.

પુછવાની હવે તેણીએ મેનવસે તરફ નજર ફાળી.

“ અ—અ—મને માફ એક લખાણ ઉતાવળે ટાઇપ કરાવવું છે, ” તે અચકાતો અચકાતો બોલી પડ્યો, “ અહિંથી હું પસાર થતો હતો, તેટલાં બારીમાંના તમારા કાડ ઉપર મારી નજર પડી. તમે માફ લખાણ ટાઇપ કરી આપશો ? ”

“ બહુ ખુશીની સાથ, ” તે છોડીએ જવાબ દીધો, “ અને કેહેશો તો હવેાં તુરત ટાઇપ કરી આપીશ. ”

મેનવસે જોઇ રાજ થયો કે તેણીનો સાદ તદ્દન લેડીલાઇક હતો. હા, પેલા ફરનીયરની દુકાનવાળાનું કહેવું ખરું હતું કે એ છોકરી ખાનદાની હતી, પણ જમાનાની ગીરહેશથી તંગીમાં આવી પડી હતી.

કાડ—કેસ કાઢાડી તેમાંથી પોતાનો એક કાડ કાઢાડી મેનવસે તેણીને આપ્યો, અને બોલ્યો, “ થેંકયુ. માફ લખાણ ટાઇપ કરવાનું છે તે આજે બપોર આગમજ તમે આવીને લઇ જશો ના મંગાવી લેશો ? હું રહું છું તે મકાન હયાંથી આજું છેડે નથી. ”

તે છોડીએ કાડ ઉપર નજર ફાળી, અને તેણીના મોઢાં ઉપર રતાસ આવ્યો તે ઉપરથી મેનવસે સમજી ગયો કે તેણીએ નામ ઉપરથી તેને આજાખ્યો હતો.

“ હું પોતે આવીશજી, બપોરે એક વાગતે, ” તેણીએ જવાબ આપ્યો.

“ ઠીક, એક વાગતામાં હું પુરું કરી રાખીશ; લઇ જાજો. ” મેનવસે બોલ્યો, અને ટોપી ઉતારી સલામ કરી ચાલી ગયો, અને ચાલતાં ચાલતાં વિચાર કરતો ગયો કે ઇસકોત્રીમાંથી જે નોટો નીકળી હતી તે સાથ આ છોડીને ખરેખરો સંબંધ કેટલો હતો.

“ વાર્તાનું પેઢેલું પ્રકરણ હયાં ખતમ થયું ; હવે બીજું પ્રકરણ શું બને છે તે જોવાનું છે, ” તે મનમાં બોલ્યો.

ધરે જઈ મેનવર્સે પોતાની લખેલી એક વાતનો હસ્તલેખ ઓળી કાઢાયો ને તે મીસ ગ્રેન્થમને ટાઇપ કરવા આપવા તેણે નક્કી કર્યું. ટાઇપ કરવા આપવાનું તો અમર્યું ઓઠું હતું. મેનવર્સની ખરી મતલબ તો એ હતી કે એ બાંહણે મીસ ગ્રેન્થમને પોતીકે ધરે બોલાવવી ને જોવું કે પેલી ઇસકોત્રી તે ઓળખે છે કે.

બપોરના એકને ટકારે બારણું ખોલી મીસ ગ્રેન્થમને તેણે દાખલ કીધી, ત્યારે તેણીની સાથે એક છોકરો હતો, જેનો ચેહેરો તેણીને અટલો મનતો આવતો હતો કે મેનવર્સને તરત લાગ્યું કે એ બન્ને બાઇ બેહેન હોવાં જોઇએ દેખાવમાં તે નાણુક હતો અને હવડાંજ માંદગીમાંથી ઉઠ્યો હોય એમ જણાતું હતું.

“આએ મારો બાઇ છે જી,” તે બોલ્યો ; “એ થોડુંક થયુંજ માંદગીમાંથી ઉઠ્યો છે. હમેશાં હું એને સાંહાજનાં ફરવા લઇ જાઉં છું; પણ આજે સાંહાજે તમારાં કામ ઉપર બેસવું પડશે, અને એને બહાર નહિ લઇ જવાશે, તેથી કરી હું એને હમણાં મારી સાથે લેતી આવી છું જી.” “એ દાંડલો દેખાય છે, અને એને આશ્વાસની જરૂર જણાય છે,” મેનવર્સ બોલ્યો, “વાસ્તે તમે લોક અંદરના આરડામાં આવો, અને થોડોવાર બેસો.”

જે દીવાનખાનાંમાં ઇસકોત્રી મેલેલી હતી ત્યાં તેઓને લઇ જઇને બેસાડ્યાં. “ટાઇપ કરવાનું લખાણ તૈયાર છે. તમારો બાઇ આશ્વાસ લે તેટલાં હું તમને સમજણ પાડીશ કે એ હું કેવી રીતે ટાઇપ કરાવે માંડ્યુંછું.” એમ બોલી મેનવર્સ જણી જોઇને તે લોક આગલથી ખસી જઈ તેમની તરફ પીઠ કરી બીજી એક ટેબલનાં ખાણાંમાંથી લખાણ કાઢાડી લાવવામાં રોક્યો. ત્યાંથી ડોકું ફેરવતાં તેણે જોયું કે બન્ને બાઇ બેહેન પેલી ઇસકોત્રીને ટગર ટગર ટિટી રહ્યાં હતાં.

“આ પુરાણી મારી ઇસકોત્રી તમે ‘અડમાયર’ કરો છો,” તે બોલ્યો, “એ મેં હવડાંજ ખરીદ કીધી છે. એવી બીજી તમે કેટલેક વખતે જોયલી ?”

તે બાઇ બેહેન એકેકનાં મોહોડાં જોવા લાગ્યાં. છોકરો ધીમેથી હસ્યો, અને અને તેની બેહેન બોલી, “મી. મેનવર્સ, ખરી વાત તો એમ છે કે એ ઇસકોત્રી એક વાર ખુદ અમારી પોતાની હતી, અને થોડુંક પરજ એ મેં વેચી છે.”

“ખરેખર ?” મેનવર્સ અજબ થતો હોય એવી ઢબે બોલ્યો,
“ખરેખર ? સારે તો એ પેટી હું કાળજીથી જાળવી રાખીશ.”

મીસ ગ્રેન્થમે મી. મેનવર્સ તરફ નજર ઉંચકી, અને તે બોલી,
“એ અમારી પુરાણી ઇસકોત્રી સારા હાથેમાં મળવી જોઈ હું ખુશી થઈ
છું. વારં જી હવે તમારા હસ્તલેખ વિષે તમે શું સમજ આપવાના છેએજી.”

હસ્તલેખને વિષે ઝાઝી સમજ આપવા જેવું હતું નહિ; તોય
મેનવર્સે અમથું અમથું લખાવ્યા કીધું, અને કેમકે પોઇન્ટ પર તેની
તેજ સમજ એકથી વધુ વાર આપ્યા કીધી. ખચીત મીસ ગ્રેન્થમ સમજી
હશે કે મી. મેનવર્સે યા તો ‘સ્પીડ’ હોય કે યા તો એનું ચિત્ર
હમણાં કંઈ બીજાંમાં રોકાયું હોય.

મેનવર્સે હવે લગભગ અસ્વસ્થ જણાવ્યો. ‘હું’ ને ‘હું’ કરતો,
અચકાતો અચકાતો, તે બોલ્યો, “મીસ ગ્રેન્થમે, વ્યવહારની બાબત
વ્યવહારી રીતે થવી જોઈએ. મેં હજી સુધી તમને પુછ્યું નથી કે
ટાઇપ કરવાની તમારી મહેનતામણી શું છે. હું જે પણ કામ કરાવું
છું તેનું દામ રોકડેથી ચુકવી આપવાનો મારો નિયમ છે, અને—”

એક સફાઈદાર છાપેત્રો કાડે ખીસાંમાંથી કાઢાડી મીસ ગ્રેન્થમે
મેજ ઉપર મેનવર્સે આગલ મેલ્યો, અને બોલી, “આમાં મારી શી
છાપેત્રી છેજી. વારં સાહેબ, ટાઇપ કીધેલી નકલ તમને કેટલા વખતમાં
જોઈએ છેજી. ?”

“આજે સાંહાંજ સુધીમાં તમે એ પુરું કરી આપી શકશો ?”
મેનવર્સે સવાલ કીધો, “લખાણુ ઝાઝું લાંબું નથી, અને આજેજ
છાપવા મોકલી આપવાનો મારો એરાદો છે.”

“આજે સાડા છ વાગતે હું તૈયાર કરી લઈ આવીશજી.”
તેણીએ ઉત્તર આપ્યો.

“તો મેહેરબાની. બહુજ સારું,” મેનવર્સે બોલ્યો.

બન્ને બાઇ બેહેને રૂખસત લીધા પછી, મેનવર્સે પેલો કાડે
ઉપાડ્યો અને વાંચી મલકાવ્યો.

“એ બી ઉત્તમ,” તે બોલ્યો, “એ નોટાનો બેદ મેળવવાને બરાબર
રસ્તે હવે હું ચલડ્યો.”

આમ બોલવાનું મેનવર્સને કારણ હતું, કેમ કે મીસ ગ્રેન્થમે આપેલા કાર્ડની હેઠે લાલ સાહીથી એમ છાપેલું હતું કે “નીચે જણાવેલા શબ્દો તરફથી મીસ ગ્રેન્થમની લાયકાત વિષે ખબર મળી શકશે.” તે શબ્દોની ટીપમાં મેનવર્સે એક સોલીસીટરનું નામ વાંચ્યું જેને તે સારી રવેશે ઓળખતો હતો, અને તેથી તેના પાસથી મીસ ગ્રેન્થમ તથા ઇસકોત્રીનો લગતો બોલાસો મળવાની તેને આશા આવી.

મી. મીચહેમ સોલીસીટરની ઓફીસ ફીલખન તરફ હતી. ત્યાં મેનવર્સે મીસ ગ્રેન્થમવાળો કાર્ડ લખીને જઈ પોહોંચ્યો. સાહેબજી સલામ અરસ પરસ થયા પછી, મેનવર્સે મીચહેમ આગલ કાર્ડ મુક્યો.

“આએ જીવાન બાનુને હું માફ ટાઇપીંગ કામ આપવાનો છું,” તે બોલ્યો, “તમારું નામ એવણુ રેફરન્સ તરીકે આપે છે. હું ધારું છું કે ખાતરી લયું અને વાપદાસર કામ એવણુ કરી કરશે.”

મીચહેમે પેલો કાર્ડ ઉઘડ્યો ને તે પર નજર કરી, મેનવર્સ તરફ જરા હસીને બોલ્યો. “મીસ ગ્રેન્થમને તમે જે નજરે જોઈ હશે તો તમને જણાયું હશે કે તેણીને વાસતે બીજી કોઈ બહારની ખાતરીની અગત હોયજ નહિ.”

“મને બી આબાદ એમજ લાગ્યું હતું,” મેનવર્સે બોલ્યો, “જતાં રીતસર અમર્યું પુછી જોઉં છું. મને લાગ્યું હતું કે જે બી કામ એ હાથમાં લે તે એ ખાતરીપૂર્વક કરી શકશે; તેમજ એવું પણ મને લાગ્યું કે હંમેશાં એણીએ પોતીકું યુજરાણુ ટાઇપરાઇટર વડેજ ચલાવ્યું નહિ હોય.”

“અલબત્તજ નહિ” મીચહેમે જવાબ દીધો. ધીરે રહીને મેનવર્સે હવે ગોઠવઢને ખુરસી પર બેઠો અને હાથમાંથી મોજાં સરવતો સરવતો બોલ્યો:—

“આએ કંઈ અજબ દુન્યા છે. ગઈ કાલે એક દુકાન પરથી મેં અસલી બનાવટની ઇસકોત્રી ખરીદી, અને આજે સહવારે મીસ ગ્રેન્થમ અને તેણીના ભાઈએ તેજ ઇસકોત્રી એકત્રાર તે લોકોની મતા હતી એમ ઓળખી. આખર કરેને આએ દુન્યા ધણી સાંકડી ખરી.”

મીચહેમે ડોકું ધુણાવ્યું, અને તે બોલ્યો.—

“હા, હા, મને ખબર છે કે પોતાના પિતાજીનું બધું જીવન ફરતીચર, છબીઓ, પુસ્તકો વિગેરે તેણીને હવડાં વેચી નાંખવા પડ્યાં છે, કારણ કે

હાલ તેણીને વખત જરા બારીક છે. મારી ઘણીઆણીને તથા મને એ બધી વાતની ખબર છે. સુખવાસી જીંદગી ગુજરવા જેટલું મીસ ઐન્યમના પીતા પાસે પુરવું નાણું હતું, અને અસલી ચીજોનો સંગ્રહ કરવાનો તેને શોખ હતો. એની સ્થાવર મીલકત હતી જેમાંથી વરસ દીવસે ૩૦૦ પૌંડનું એને ભાડું તોડું આવતું હતું, તે ઉપરાંત ‘હેરલડરી’ની બાબદ ઉપર એ લખાણો કરતો હતો તેમાંથી બી એને આવક થતી હતી. વર્ષ એની વાત ઉપર એણે મીલકત વેચી નાખવાનું નક્કી કરીધું, એવા એરાદાથી કે તેનાં નાણાં બીજા વધારે ઉપજાવે એવી કોઈ ચીજમાં રોકવાં. એક દાહાડે લગ્નન જઈ સાડું નક્કી કરીધું, અને એવું જણાય છે કે તે દાહાડે બપોરે એક બેંકમાં જઈને પાંચ હજાર સાતસો પૌંડનો એક એક એણે ત્યાં વટાવ્યો, અને સો સો પૌંડની સ્તાવન નોટો ત્યાંથી લીધી. પછી એમ જણાય છે કે ત્યાંથી એ પરભાડો પોતીકે ઘેર ગયો, પણ લગ્નન જઈને એ શું કરી આવ્યો હતો તેની કશી જાણ એને પોતીકા છોકરા છોકરીને કીધી નહિ. એતેજાક એવો બન્યો કે તેજ સાંજે એને માથે લોહી ચહડ્યું ને બેહોશ થઈ ગયો, ને જરાબી પાછો હોશીઆરીમાં આવ્યા આગમજ આખરે મરણ પામ્યો. ખબર કાહાડતાં એટલું માત્રમ પડ્યું કે તે દિવસે તેણે શું શું કરીધું હતું અને તે ક્યાં ક્યાં ગયો હતો, પણ જે સ્તાવન નોટો બેંકમાંથી લઈને તે નીકળ્યો હતો તે નોટોનું શું થયું તે હજી બેદમાં રહી ગયું છે. એટલુંજ નહિ, પણ આજની ઘડી સુધી કોઈબી શખ્સ બેંક એફ ઇન્કેડમાં તેમાંની એકબી નોટ વટાવવા આવ્યો નથી. જાણે હવામાં ગેબ થઈ ગઈ હોય તેમ એ નોટોનો પસોજ નહોં મળે. નોટોનું જીહાએ શું કરીધું તે ભરમ રહી ગયો છે. અલબત્ત એનું પરિણામ એ આવ્યું છે કે પૈસાની તંગી એનાં બચ્ચાંએને ઘણી પડી છે; તથા અધુરામાં પૂરું બીચારો છોકરો માંદો પડી ગયો, તેથી એ લોકનો વખત બારીક થતો ચાલ્યો, અને ૧૨, ૧૨નીચર આદિ એઓને વેચી નાંખવું પડ્યું. પણ જીવાન મીસ ઐન્યમ ખરી હોંમતવાળી છોડી છે, અને પોતીકા બારીક વખત ઘણી હિંમત અને ચાલાકીથી સાચવી લે છે.”

મનવર્સને હવે વિચિત્ર હસવું આવ્યું, અને તે બોલી ઉઠ્યો, “મીચ-હેમ, મીચહેમ, તમે માનશો? કયા, કાહાણીને જીલાવે એવી વાત બની છે. તમે અગાઉ બોલતા હતા કે અમે વાર્તાઓના લખનારા બધી ખાલી કલ્પિત વાતો ચિત્રી કાહાડીએ છીએ ને ખરેખર રોજની દુન્યામાં તેવું તો કંઈ બનતું નથી. પણ હવે તમેજ જીઓ કે કહાણી કિસ્સા કરતાં વધુ નવાઈની ને એચબા જેવી વાત બની છે કે નથી બની. લેઓ જીવો, જીવો !”

બેલતાં સમેત મેનવસે ખીસામાંથી નોટોનો ચોડો બહાર કઢાડી મીચહેમની આંખ સામે ધર્યો.

“ મેં, એ ગેબ થઇ ગયલી સત્તાવને સત્તાવન નોટો પાતાળમાંથી શોધી કઢાડી છે, અને હવે હું જાણું છું એ નોટો એના ખરા હકદાર પેલાં બાઇ બેહેનને પોહોંચાડી આવું છું,” તે બોલ્યો, અને નોટોનું બંડલ એના હાથમાં કેમ આવ્યું, તેનો બોલાસો મીચહેમ આગળ હસતે ચહેરે કીધો.

“ મેનવસે,” મીચહેમ બોલ્યો, “ અરે આએ તો એક અરેખરોજ કિસ્સો બન્યો છે, હે.”

“ મીચહેમ દોસ્ત,” મેનવસે ઉચ્છ્વસુરૂપે ઉત્તર આપ્યો, “ ચાર મીચહેમ, એ તો કિસ્સાનું પહેલું પ્રકરણ થયું છે, હો. ખીજું પ્રકરણ તો બાકી છે, સમજ કે હું એ જીવાન ખુશ્સુરત નાર સાથે જેતાં ને વાર પહેલી નજરે પ્યારમાં પડ્યો છું, અને બોદાનું કરવું છે તો એનો હાથ મેળવવા હું કતેહ પામીશ, અને ઇશ્વર મહેરે અમનચમનમાં હમો હમારા દાહાડા કાઢાડીશું. સાહેબજી, સાહેબજી.”

તેનું બીન હરીફ લખાણ: સાચા પ્યારની એક મનહર વાર્તા.

ગયાં નેન, ફરી વળ્યો આંખે અધકાર;
પણ જુઓ એક સતવંતિ નારીનો પ્યાર
બનાવી શકે છે કેવો ચમત્કાર.

શ્રીલીપ માર્સટન કેવળ ૨૫ વર્ષની ઉમરનો જુવાન મદદ હતો, પરંતુ અત્યારમાંજ એણે નાહાની નાહાની સુંદર વાર્તાઓ રચવા માંડી હતી. હજી તો સીડીનાં છેક નીચલાં પગથિયાં પર તેણે પગ મેલ્યો હતો. મગર એ ઉલટમંદ જવાનની છાતીમાં એવી ઉમેદ ને ઉત્કંઠા હતી કે કીર્તિને મથાળે પુર ઝડપથી ચહકું ને એક બાહોશ લેખક તરીકે તુરંત નામના કાઢાકું. દુન્યામાં કોઈ તેનો સગો કે વાહાલો નહિ હતો.

લનકનના લેખકો તથા ગ્રંથકર્તાઓનો માનીતો ને જાણીતો ફલીટ સીટનો મોહોલ્યો છે, તે તરફની એક ગલીમાં આવેલાં એક નાહાના ઘેરમાં થોડી જગો બાડે લઈને તે રહેતો હતો. એજ ઘરમાં મોલી એન્દ્રસ નામની એક મનમોહન સુરતની નવજવાન કુમારીકા પણ રહેતી હતી.

એ મોલીએ મ્યુઝીકનો અઝો અભ્યાસ કર્યો હતો, અને છોકરાંઓને ઘેરે જઈ તેઓને ગાયનનું શિક્ષણ આપવાનો ધંધો કરી મુશકેલીથી મગર આખરે સાથે પોતાનું ગુજરાણ કરતી હતી. એનાં માઆપ બન્ને ગુજર પામ્યાં હતાં; અને કોઈ પણ એનું નજદીકનું સગું નહિં હોવાથી એ બાપડી પણ શ્રીલીપ માર્સટનની માફક એકલી પોતાનાજ આધારે હતી.

મોલી અને શ્રીલીપ બન્ને જુવાન, બન્ને દુન્યામાં ખેશ ખેશાવંદ વગરનાં એકલાં, બન્ને બવિખ્યની મોહોડી ઉમેદ ધરાવનારાં, વળી એક મ્યુઝીશીઅન ને બીજો લેખક, બેઉ દેખાવે ઘટમાળાં, અને ઉપરાંતમાં પાસે પાસેનાં પડોશી,—તેથી જો વખત જતાં એમને ઓળખાણ પડે, ઓળખાણ મિત્રતાનું રૂપ પકડે, અને, આખરે, તે મિત્રતા આગળ વધીને પ્યારનું રૂપ પકડે તો તેમાં નવાઈ નહિ.

શીલીપે અને મોલીએ જે દાહાડે પોતીકા પ્યાર પરસ્પર જાહેર કાધો, તે દિવસે જાણે તેઓએ સ્વર્ગનું સુખ મેલવ્યું હોયની તેમ તે બોલાં અને જવાન જીવેને લાગ્યું; અને ધડી ભર તેઓ તેમની રોજની જંગલ ને જેહેમતનો વિચાર પણ ભુલી ગયાં.

રે પ્યાર ! તું ભુલાવે છે દુઃખનાં દરંગ,
હે પ્યાર ! તું ચુકાવે છે દિવસ બતંગ.
રે પ્યાર ! તું ચખાડે સ્વર્ગનું અમૃત,
હે પ્યાર ! તું દેખાડે અમૃતકાર અખુટ.
એ નિર્દોષ જગરોની મોહોબત મધુર
આ પૃથ્વીને આપે છે બેહેસ્તરૂપ જરૂર.

મોલી જેવી નિર્દોષ ને મનમોહન સુંદરીનો પ્રેમ જીતવામાં શીલીપ કુતેહમંદ થવાથી, તેને જાંદગીમાં હવે વધારે ને વધારે રસ લાગ્યો, અને પોતીકા લેખક તરીકેના ધંધામાં ઓર વધુ ને વધુ ઉલટ પકડી, વધુ ને વધુ કાળજીથી પોતાના કામ પર મંડ્યો. કઢાણી કીરસા, વાર્તા, કવિતાઓ, વિગેરે તરેહવાર લખાણો પોતાનાં ફજાદુપ બેગમમાંથી તેણે લખવા માંડ્યાં; અને પુરા, પવિત્ર પ્રેમનો આતશ એનાં જીરમાં જે જોસ મારી રહેકો તેના પ્રતાપથી એનાં લખાણો કંઈ અજબ જોમ, અજબ રસ, અજબ અસરથી ભરચક થતાં ગયાં. હવે એની વાર્તાઓ સેકંડ ક્લાસ ચોપાન્યાનાં માર્કેકો અને ઍડીટરો છુટથી લેવા લાગ્યા જેના બદલામાં એને અવાર નવાર ચેકો મલતા રહ્યા. ખરચાણ કે ઇતરનું હાંફું શીલીપ ન હતો, પણ દૂર અદેશ ને સમજી હોવાથી, સેર્વીસ બેંકમાંનું તેનું ખાતું સારી રીતે ઉપસતું ગયું.

આખરે તે બી દિવસ આવ્યો કે જ્યારે એક પેહેલી પંકિતનાં આગેવાન ચોપાન્યા “ધી મેટ્રોપોલીટન”ના વિદ્વાન અધીપતિએ શીલીપે લખેલી એક ચાલુ લાંબી વાર્તા (સીરીયલ સ્ટોરી) કચલ રાખી, અને પોતાના પ્રસિદ્ધ માહવારીમાં તે પ્રગટ કાધી. જે અંકમાં એ વાર્તાનો પેહેલો હરતો છપાયો હતો, તેની એક નકલ ખરીદ કરી, હરખાવલે હૈયે તે મોલી આગળ લઇ ગયો. “ધી મેટ્રોપોલીટન” જેવું પ્રખ્યાત માહવારી, જેમાં ફક્ત ઉત્તમ લેખકોના લેખો પ્રગટ થતા, તેમાં ન્યુ સીરીયલ સ્ટોરી (નવી ચાલુ વાર્તા) ના મથાળાં તથા “કર્તી—મી. શીલીપ માર્સલન” એ નામ મરેરકાર કાળા ટાઇપમાં બિરાજતું જોઇ નિર્દોષ મોલીનો હરખ માયો સમાયો નહિ.

વાર્તા ૮ મી.—તેનું ખીન હરીફ લખાણુ: સાચા પ્યારની વાર્તા ૧૩૫

ઉપલા માહવારીના માલેક તરફનો પેહેલો એક પણ ફાંકડી રકમનો આબ્યો; અને તેમાંથી શીલીપે પોતાનાં લખાણુ ટાઇપ કરવા માટે એક સારો ટાઇપરાઇટર ખરીદ્યો. હાથમાં કલમ પકડી, ચરર ચરર તાલો પર ચિતરવાની કડાકુટ કરતાં, ટાઇપરાઇટરથી ટાઇપ કરતાં એને હવે વધારે સહેલાઈ અને મજા હાલવા લાગી, અને એનાં ત્રિચારોની સરળતા તથા ભાષાની ઝમક પણ વધી.

અવિષનાં સુખોના હવાઈ કીસ્લાઓ જવાન મોલી અને શીલીપ બાંધવા લાગ્યાં. મગર અફસોસ કે એ હવાઈ કિસ્લાઓ ટુક વખતમાંજ જમીન દોરત થયા. સુખનો પ્રકાશ જતો રહી, અંધકાર વ્યાપી રહ્યો.

અરે કોણની કાયમ સદા રહી છે આશ ?
દગાખોરી દુન્યા બનાવે નિરાશ.
મલે છે મીઠાં સુખની કબી એક પળ,
ખીજીજ પળે ચહડે છે દુઃખનું વાદલ.
એક પળ ખીલી પારબતી આપે સુવાસ,
ખીજી પળ પડે ભોંધે, બની નિરાશ.
ચહડે રાત, સમાપ્ત થઈ સુરજનો પ્રકાશ;
બતી પાછળ અંધારું, નામ તેનો નાશ.

જ્યારે સાંહાંજ પછી બતી આગળ બેસીને શીલીપ લખતો કે ટાઇપ કરતો ત્યારે તેની આંખો હવે ધપકતી હતી. છતાં એ તો ચિવટાઈથી પોતાનાં કામ પાછળ મઠેલોજ રહેતો. પણ આવાં કામનો ચાલુ ભારી બોજને એની આંખો હવે ઉઠાવી શકી નહિ. મોહોટી વસ્તુઓ વટીક એને આંખી જણાવા લાગી; ત્યારેજ એને એક નેત્રવૈદની સલાહ લેવાનું સુઝ પડ્યું. નેત્રવૈદે એની આંખ તપાસી, ગંભીરાઈથી માથું ધુણાવ્યું, અને એવું મત આપ્યું કે સહેજ કાળમાં શીલીપની આંખે પુરો અંધાપો આવશે. ગરીબ બીચારો શીલીપ. તેને આ કેવી નાસીપાસી ! રહતીનાં આંશુ નુછાવવા જેવો કંઈક સંખ્યારો તે ના-મીચા નેત્રવૈદે આપ્યો કે એક છેલ્લી અજમાયશ તરીકે આંખો પર વાદ કાપ કરવામાં આવે તો કદાચિત આંખનું નુર પાછું આવેળી. બીજો એલાજ કશો રહ્યો નહિ. આંખ પર આપરેશન કરાવવા શીલીપ તૈયાર થયો. પરંતુ જો કાળજ રહ્યો, તો ગમે એવા કાબેલ શસ્ત્રવૈદની શસ્ત્રવિદ્યા પણ નિરઅર્થક જાય.

ધણીજ સંભાળ, પારીકી તથા સફાઈથી આપરેશન કરવામાં આવ્યું.
પણ બધી મેહેનત બરબાદ. ખોદેલું ચક્કુ-રત્ન પાછું આવ્યું નહિ. કહેવત છે
કે ધાગ્યો ધાગ્યો, ઝાર કર્મ મેં હાથ સો પાગ્યો.

(દાહરો.)

લેખ લખાવી લાવ્યા, કર્મ તણા પ્રથમ,
નવ કદી બૂસરાય તે, હો ન કાંચ વિક્રમ.
ઝડપ ઝડપે દોડતાં, નવ પડે કાંઈ રાત,
જે હશે નિર્માન તે, થાશે ખરેખત.

શીલીપ, બાપડો, અધિજો, નવજવાન શીલીપ. ખાવા જમવાની રૂચી
તેની ઉડી મઠ. મોઢિ આગળ ભોજન સુકાતાં, તેણે બાણુએ હડસેલી કાઢાડ્યું.
હવે અન્ન જળ એને શા ખપના ? હવે એણે જીવવું ક્યાં છે ? આંખે
અપંગ અને અશક્ત, તો પછી જીવવામાં સાર શો ? જેનું ચરમેનું તુર ગયું,
તેનું બાકી શું રહ્યું ?

શીલીપ ઉડાસીના ઉંડા સાગરમાં ડુબ્યો, ને નિરાશાના શ્વાસ ભરવા
લાગ્યો. પણ શાખાસ નારી જાતને, કે જ્યાં જળરો નર હારે સ્નાં કોમળ નાર
હિંમત ધરે.

સદયણી સુકુમાર મૌલી, ઉમેદની ભરી, જીવાન, જોખનવંતી મૌલી,
પોતાના પ્યારને આવાં દુઃખ ને વેદનામાં જોઈ કંઈ પોતે ઓછી દુઃખી થઈ
નહિ હતી. છતાં છાતી મક્કમ રાખી, બહુ મમતા ને હેત સાથે પોતીકાનાજીક,
સુવાળા, મખમલી હાથે શીલીપનાં ગળાંમાં નાંખી, તેણીએ દીલાસા ને
હિંમતના સુખનો તેના કાનમાં રેડયા. પ્રિયાના પ્રેમની એજમતી અસરથી
શીલીપના જીવરમાં જીવંતીની જોત પાછી જાગતી થઈ. મગર તેના જેવા એક
અધિજો સાથ જીવસુરત મૌલી પરણીને પોતાનો બાકીનો ભવ કાઢાડે એ વિ-
ચારથી શીલીપ મનમાં ધણો મુંઝાતો.

“ અરે મૌલી,” તે બોલ્યો, “ હું આંખોથી અપંગ થયો એટલે
નિરાશોગી બન્યો છું. મહારાથી હવે કશું કામ થઈ શકશે નહિ. તો મને
લાજમ છે કે શાદીને જે કાલ તેં મને આપ્યો છે તેમાંથી હું તને મુક્ત કરું.”

“ શીલીપ, શીલીપ,” મૌલી બોલી, “ શું આવું બોલવું તને ધટે ?
હું જે તાહારા સુખોમાં ભાગ્યજી થનાર હતી, તે શું તાહારા દુઃખના દાહાડામાં
તને તજી જાઉં ? વહાલા, એ તું શું બોલ્યો ? અમર તેં કમનસીબે તાહારી

આંખોનું નુર ખોલું છે, તો શું તાહારી કલમની તેજ ખી મળે છે? શું તાહારી અદ્ભુત કલ્પના શકિત મંદ થઇ ગઇ છે? શું તાહારી ભાષાની ઝમક ઉતરી ગઇ છે? ના, ના, ના. વહાલા, રજુસંગ્રામ હિંમતેજ જતાય છે. તાહારા હૈયામાં ઉલટ ધર, પ્યારા. હજી તું ધણું કરી શકશે. શું કરી મીલનનો દાખલો આપણે જાણનાં નથી. આપણાં તમામ અંગરેજ સાહિત્યમાંનાં સર્વોત્તમ કાવ્ય “પેરેડાઇઝ લૉસ્ટ” નો એ મશહૂર કર્તા અપંગ હતો કે નહિ? જગમસિદ્ધ ઓક કાવ્ય પ્રત્યક્ષનો કર્તા અમર કવીયર હોમર શું આંધળો હતો કે નહિ?”

“ખરું છે, મૉલી, કે ‘પેરેડાઇઝ લૉસ્ટ’ તથા ‘ઇલ્યડ’ જેવાં ઉત્તમ વીરરસ કાવ્યો રચનારા બન્ને નામીયા કવિઓ આંખથી અપંગ હતા. પણ માહારો જે બળાપો છે તે એ છે કે માહારા જેવા એક આંધળા સાથે તાહારી જીવાન જીંદગી તું કેમ ચુગરે? માહારી ફરજ છે, ના માહારો ધર્મ છે, કે આ બદલાયલા સંજોગમાં માહારે તને તુંએ આપેલા લગ્નના કાલમાંથી મુક્ત કરવી.”

“હટ, હટ, શીલીપ, એવા સખુન તમે કાઢડતાજ ના. તમારા પરનો માહારો પ્રેમ એવો સાચો, ને એવો અગાધ છે કે તમને હું કદી છોડીશ નહિ. કાંઈ ખી સંજોગમાં માહારો પ્યાર રતીભાર કમની થનાર નથી. શેકસ્પીઅરે શું નથી કહ્યું કે

Love is not love

Which alters when it alteration finds.

હર હંમેશ હું તમારે પડખે રહીશ. પુણું પ્રેમથી હું તમારી સેવા બજાવીશ. સુખમાં હું જે તમારી સાથી ને ભાગ્યજી થનાર હતી, તે શું દુઃખની વેળાએ તમને તીલાંજલી આપું? ગમે એવાં સંકટમાં પણ હું તમારી ભાગજી છું. અરે એક ખરી નારીની પરીક્ષા તો દુઃખનીજ વખતે છે. માહારી પુણું વફાદારી, માહારાં વાહાલ, માહારા દીલાસાથી હું તહમારું દુઃખ કમતી ન કરું તો હું અબજાજતી નહિ કહેવાઉં.”

આટલું બોલી, બલી ને બોલી તે કુમારીકાએ પોતાના વહાલાને આંખીને કાઠી કાઢી, અને તેના હોટો પર મીઠાં ચુંબન કાઢ્યાં. શીલીપે પણ પોતાનું દુઃખ અરધું છુલી જઈ મૉલીને દાખીને કાઠી કાઢી.

જે નરને ધર હોય નેક નાર હસ્યુખી,

તેની જુદી રાજમેહેલથી વધુ સુખી.

જેમ આકાશને ચંદ્રમા શોભાવે છે,
 ખરો પ્રેમ ગરીબ ધરને દીપાવે છે.
 હટાવે દુઃખને પતિવ્રતાનો પ્યાર,
 છે પાકીજે પ્યાર દહીં દીલનો આધાર.

“વહાલા શ્રીલીપ, ” મૉલીએ સધ્યારો આપ્યો, ” વાર્તાઓનાં જે જે વળાં તમે તમારા મનમાં યુથતા જશો, તે તમે જેમ જેમ મોહોડેથી બોલતા જશો તેમ તેમ તે હું ટાઇપરાઇટરથી પુર ઝડપે ઉતારતી જઈશ. અને ઇશ્વરનું કરવું છે તો હજીબી તમે માહારી અદના મદદથી નામીયા ગ્રંથકાર તરીકેની નામના મેળવશો. નિરાશ થવાનું કરણ નથી. આખરે જ્ય છેજ.”

“ ખોદાના આશીષ તું પર રહેજો, મૉલી. તમામ દુન્યામાં તાહારા સિવાય હવે માહાર કોઈ નથી. ખરું કેહું તો તુંજ માહારી તમામ દુન્યા છે. ”

“ ત્યારે ઠીક, માહારા પર તમે આધાર રાખો; અને દ્વિમત રાખી નાઉંમેદ નહિ બનશો તો હજી ઘણું બી સુખ વૈભવ આપણે ભોગવતાં રહીશું તે નિશ્ચય માનજો. ” આટલું બોલી, હસતી હસતી મૉલી દોડી ગઇ ને બારીની પાળ પર શ્રીલીપને ટાઇપરાઇટર હતો તે ઉઠાવી લાવી ટેબલ પર મુક્યો. મૉલીનાં હસવાની કરામતી અસર શ્રીલીપ પર બી ઉડી ને તેનો ચેકુરો મલકાતો થયો.

“ મને એમ લાગે છે, મૉલી, ” શ્રીલીપ બોલ્યો, “ કે અંધ આંખો છતાં હુંજ પોતે ટાઇપ કરી શકીશ. વહાલી, ટાઇપરાઇટરની કા-ખોડ પર માહારાં આંગળાં મેલ, અને દરેક અક્ષર મને તું ઓળખાવ. જરા મહાવરો પડતાં માહારે હાથેજ હું માહારાં મનમાં રચાતા લેખો ટાઇપ કરી શકીશ.”

મૉલીની મદદ વડે એકકેએક અક્ષરની જગ્યા શ્રીલીપ શીખી ગયો, અને થોડા દાહાડાના મહાવરા પછી પોતાના હાથે પોતાનાં લખાણો ટાઇપ કરતાં તેને મુશ્કેલી લાગી નહિ. એકેકે તાવ ટાઇપ કરી રહેતાં તે તેના પગ આગળ એક ટોપળી મેલેન્ડી હતી તેમાં તે નાખ્યો. જતો, અને મૉલી સાંઠાળને છેડે જ્યારે પોતાનાં ટયુશનો ખલાસ કરીને તેની આગળ આવી બેસતી ત્યારે તે બધા તાવો ટોપળીમાંથી બાહાર કાઢાડી અટકમવાર સંભાળથી ગોઠવતી, અને બધા લેખો વાંચી જોઈ સહુ સહુના

વાતાં ૮ મી.—તેનું બીન હરીફ લખાણુ: સાચા પ્યારની વાતાં. ૧૩૯

કવરમાં નાખી જે જે અધિપતિઓ ઉપર મોકલવાનાં હોય તેઓનાં સરનામાં કરીને તપાલમાં નાખી આવતી. કે ઇજ વાર એકાદ લખાણુ પાછું ફરતું. આકી ઘણું ખરાં કચુલ થતાં હતાં, અને તેના બદલામાં અધિપતિઓ તરફથી અવારનવાર ચેકો આવ્યા જતા.

આંખોનું નુર ચુમાવી એસવા છતાં એક ઉલટમંદ આદમી ચાહે તો ધણું કરી શકે છે. દીન ઉગતે શીલીપનાં દીલમાં વધારે ને વધારે ઉલટ આવતી ગઈ. આખરે જાંદગી સૈને મીઠી લાગે છે, અને ન્યાં જીવાન જીવ ત્યાં તો પુછવું જ શું ? શીલીપ અને મોલીએ હવે નકકી કીધું કે સેવીંગ્સ બેંકમાં શીલીપનાં જે નાણાં અત્યારવેરમાં જમાં થયાં છે તેમાં એક બીજા ૧૦૦ પૌંડ ઉમેરાય કે તેઓએ લગન કરવાં.

એક દિવસ સંધ્યાકાળે મોલી બહુ ઉસકેરાયલી દેડતી ઘરે આવી. તેણીના હાથમાં એક ચોપાન્યું દીસતું હતું. તે “ધી મેત્રોપોલીતન” ચોપાન્યોનો તરતનો નીકળેલો અંક હતો. એક હરીફ માહવારી ચોપાન્યાંમાં કોઈ જાણીતા ટિકાકારે એવી ટિકા કીધી હતી કે આજના વખતમાં ઉત્તમ પ્રકારની કલ્પન કથા કે વાર્તા લખે એવો કોઈ પણ જીવાન ઉમરનો લેખક ઇંગ્લંડમાં છે જ નહિ. જે છે તે બધા આગળા કસાયલા પુખ્ત ઉમરના લેખકો છે. પણ “ધી મેત્રોપોલીતન”ના અધિપતિનું મન એથી ઉલટું હતું. એ એમ માનતો હતો કે જતી કલ્પના શુધ્ધથી ઘણી સુંદર વાર્તાઓ જોડવાની શકિત ધરાવનાર જીવાન ઉમરના લેખકોથી ઇંગ્લંડ ખાલી નથી, અને પોતાની એ માન્યતાના ટેકામાં તેણે મેત્રોપોલીતનના આ નવા અંકમાં એકસો પૌંડની ધરખમ રકમનું ઇનામ આપવાનું જાહેર કીધું હતું, જેની શરત એવી હતી કે ૨૭ વર્ષની ઉમરની અંદરનો જે લેખક સૈથી સરસ વાર્તા પોતાનીજ કલ્પનાથી રચેલી ગોડલી આપશે તેને એ ઇનામ આપવામાં આવશે. આવતા મહિનાની છેલ્લી તારીખ સુધીમાં એ હરીફાઈની વાર્તા અધિપતિ ઉપર મોકલી આપવાની હતી. એ જાહેરખબર મોલીએ શીલીપને જ્યારે વાંચી સંભળાવી, ત્યારે એમાં જાહેર કીધેલું ઇનામ જીતી જવાની એને ઘણી ઉલટ થઈ.

તે બોલ્યો, “મોલી ડીયર, આએ તો દદીને જાવતું હતું તેવું વેદે ફરમાવ્યું. બસ ખાઈ પીને એક એવી કકડધસ વાત જોડવા હું મંડીશ કે આ ૧૦૦ પૌંડનું ઇનામ હું જીતી જઈ તો ખરા. એ સો પૌંડ મળવે આપણે

આપણા ઠરાવ મુજબ પરણી શકીશું. ફીક, ફીક. વળી મોલી તું સાંભળે છે કે? પરણીને હીમુન માટે ક્યાં જઇએ તેનો બી હવે વિચાર કરી રાખજે, વહાલી.”

મોલીએ તેનાં કપાળ પર ચુંબન કરીશું, અને તેને “ ગુડનૅક ” બચ્છી, પોતાના ઓરડામાં ગઇ.

એ દિવસ પછી ૧૦૦ પૌંડનાં ઇનામવાળી હરીરામની વાર્તા જોડવા પર શીલીપે પોતાનું તમામ ધ્યાન લગાડ્યું, અને નિશ્ચય કરીએ કે વાન તો એરી લખુ કે તમામ હરીફાને હટાવી હુંજ ઇનામ જીતી જાઉં. ધણીક નવી વાર્તાઓનાં વર્ગોએ એણે મનમાં ઉપજાવી કાઢાડ્યાં, અને આશરે એક ડઝન જેટલી વાર્તાઓ એણે લખી કાઢાડી. પણ ભારી હરીરામ વચ્ચે પડેલે નંબરે આવે એવી એમાંની એકબી વાત એને લાગી નહિ.

વાર્તા મોકલી આપવાનો છેલ્લો દિવસ નજદીક આવેલો ગયો. હવે એક પખવાડયું માત્ર રહ્યું હતું. પખવાડયાંનું હવે એક અડવાડયુંજ રહ્યું. છતાં હજીબી ઇનામ જીતી જાય એરી વાત તે લખી શક્યો નહિ. આખરે મદિનાની ત્રીસમી તારીખ આવી પોહોંચી, અને ૩૧ મી તારીખની બપોરે બે વાગના સુધીમાં તો “ ધી મેત્રોપોલીટન ”ની ઓફીસમાં વત પૂજવીજ જોઇએ. પણ હજી બાપડા શીલીપનું કંઈ કશું ઠેકાણું નથી. એ સો પૌંડ પર તો એની તથા મોલીની કેટલી બધી મદાર નચાવલી હતી.

ઉશ્કેરાયલાં મન સાથે અધિજો શીલીપ બીજાનાં પર એમથી નેમ અપૂળાવા લાગ્યો. પાછળી રાતના બારનો ઘંટો એણે સાંભળ્યો, એક થોકાયો, બે થોકાયા. હવે એ ઉંઘમાં પડ્યો, અને એને સ્વપ્ન આવ્યું. સ્વપ્નમાં પણ હરીરામ, વાન ને ઇનામ, હરીરામ, વાન ને ઇનામ, એમ આઆજ કરે. દિવસના જાગૃતાવસ્થાના ખ્યાલો તે રાતના બી મગજમાં ઘુમ્યા કરે એણે એવું સ્વપ્ન જોયું કે જોન્સ બાઉન નામના એક પંકાયલા વાર્તાનવેશની લખેલી વાર્તાને “ ધી મેત્રોપોલીટન ”ના અધિપતિ બીજા બધાઓની વાર્તા કરતાં વધારે પસંદ કરે છે, અને એકસો પૌંડની ભરેલી એક ટુંળી તથા તે સાથે મોલીનો હાથ ઇનામ તરીકે બાઉનને આપે છે; જ્યારે શીલીપને પોતાને તો કોઇ ધરી પકડી લાવી અધિપતિની ખુરશીની સાથે દોરડાં વતે સીકડે છે, અને અધિપતિ તેની આગળ તેજશ્વની પોતાની જોડેથી એક અડ-જીન રસીક વાર્તા વાંચી સંભળાવે છે; અને કરડે ડાળે શીલીપને કહે છે કે “ ઓ અધિજા ! વાર્તા તે આવું નામ, ને વાત લખવી તે આવી.” અધિ-

વર્તા ૮ મી.--તેનું ખીન હરીફ લખાણુ: સાચા પ્યારની વાર્તા. ૧૪૧

પતિએ સ્વપ્નામાં વાંચી સંભળાવેલી વાત ધણીજ મોહક હતી, તેની ભાષા મનરંજક, વાનતું વળું તદન નવું, તેમાંનાં પાત્રો દીલજીત, તથા તેમાં દર-શાવેલા બનાવો તમામ દીલ આકર્ષક. કુંઠમાં, તે વાન દીલકસ, દીલપત્રીર, સર્વોત્તમ હતી તેમાં કશો શક નહિ.

અધિપતિ જેવી વાત વાંચી રહ્યો કે શીલીપે તુરતજ (સ્વપ્નામાં ને સ્વપ્નામાં) અફડાતફડી કરી નાખી ને જે દોરડાંએ તે સિકડાયેલો હતો તે દોરડું જોસથી તોડી નાખ્યું. એમ થનાંજ તે જાગૃત થઇ ગયો ને ઉઠ્યો. સહવાર પડી ચુક્યું હતું, અને બારીમાંથી સૂર્યની રોશનીએ પ્રવેશ કરી આરડામાં અજવાળું કરી નાખ્યું હતું. શીલીપની આંખે અંધાપો, એટલે અત્ર્યત એ બાપડો સૂર્યપ્રકાશનો લાહાવો ક્યાંથી લઇ શકે ?

એનું મગજ ખીલકુલ શાંત હતું. સ્વપ્નામાં સાંમળેલી વાન એનાં મનમાં જોસખંધ આખી ધાઇ આવી એ કાંઇ સ્વપ્નું નહિ, મગર પરમેશ્વર તરફની પ્રેરણા, ખોદા તરફની ગોવા બચારત હતી.

ખોદા આહે તેને આપે અંતર જ્ઞાન;

અપટને બનાવે છે પળમાં વિદ્વાન.

બનાવી નિસ્તીમાંથી હસી જોણે,

બચારતથી જ્ઞાન આપતું છે સેદેલ તેને.

કુદકા મારીને શીલીપ ખીજાનેથી ઉઠ્યો. જેમ તેમ થોડાં કપડાં પોહેડી લીધાં. સ્ત્રીપર પગમાં સેરવી દીધી. અને કાગળના તાવો ગોઠવી ટાઇપરાઇટર પર ટાઇપ કરવા બેસી ગયો.

સ્વપ્નામાં સંભળેલી પેલી વાત તેના નેન વગરના ડોળા આગળ બનણે આખી આવી ઉભી રહી. તપ, તપ, તપ, પવનવેગે તેનાં આંગળાં ટાઇપરાઇટર પર ઉડ્યાં: અને એકેક પાછળ એકેક પાતું ટાઇપ કરતે. નીચે ટોપળીમાં તે ફેંકેનો ચાલ્યો, જેમ જેમ મશીન પર એના ડોકા દમ બ દમ પડતા ગયા, તેમ તેમ એના વિચારો અને ભાષાની ઝમકતા વધતી ગઇ. અહા અહા ! આ એનું ઈષ્ટમાં ઈષ્ટ લખાણુ હતું, વાર્તા બેશક મનોહર હતી, અને ખચીતજ “ ધી મેત્રોપોલીટન ” વાળું ધનામ એને મળવાનું. આવી ખીનહરીફ વાર્તાની બરોબરી કોઇ કરી શકેજ નહિ. આખરે છેલ્લું પાતું ટોપળીમાં પડ્યું. વાર્તા ખતમ થઇ.

૮૫, ૮૫ બારણા પર ટકોરા થયા. “ નવ વાગ્યા, સાહેબ, ” શીલીપની મેડસરવેટે ખંખર આપી.

“ ઓલ રાઈટ, ” મલકાતે સાહાદે શીલીપ બોલ્યો; અને ટેબલ પરથી ઉઠી, મોહોટું અંગ સાફ કરી, વખત બદલ્યાં. તેટલાં નાસ્તો તૈયાર થયો, જેને શીલીપે આજે બરોબર ધનસાફ આપ્યો.

“ મીસ એન્ડ્રુસના ઓરડામાં જઈ તેમણેને કહો કે બનતી ઉતાવળે અહિંયાં આવે, ” મેડાસરવંટને એણે ફરમાવ્યું.

મોલીએ આવી શીલીપનું બારણું ઠોક્યું, જે સાંભળતાં શીલીપ હરખ-ભયાં અને ઉશ્કેરાયેલ સાહાદે પોકાર્યો, “ અંદર આવ, વહાલી, અંદર આવ. ” શીલીપના આ હરખનું કારણ મોલી અલગત કલ્પિત શકી નહિ. પણ જેવી તે ઓરડામાં આવી કે શીલીપે તેને હરખભેર ચુમી ચા લીધી અને બોલ્યો, “ હુરરે, હુરરે, રંગ છે, રંગ છે. જે આજે ટોપણીમાં માહારી આજની સહવારનું કામ રાત્રે મને બહુ ઓચંચાભયોં ખોવાય આવ્યો હતો, જેના જેસમાં ને જેસમાં એક હેરતભરી વાત મેં લખી કાઢાડી છે. તમામ હરીફાનાં લખણોમાં આ મારો લેખ પહેલે નંબરે આવશે. અને બેશક પાઉં સેવાળું ધનામ મને મળવાનું, મને મળવાનુંજ. ટાઇપ કરી બધાં પાનાં મેં ટોપણીમાં નાંખ્યાં છે, તેમાંથી તે કાઢાડી લે, વાહાલી, ને બધાં સરખાં ગોઠવી, તેમાં ટાઈપ્સી પોષ, કવરમાં પેક કરી આપ. હજી તો દશ વાગ્યા હશે. એક ગાડી બેલાવ કે તેમાં આપણે બેઠે બેસીને “ ધી મેત્રોપોલીટન ” ની ઓપીસમાં કવર હાથો હાથ પોહોંચાડી આવ્યે. આપણે ત્યાં ઠીક વેળાસર જઈ પુગીશું, અને પાછા ફરતાં સરકારી બાગમાં લટાર મારતાં આવીશું. ”

“ ઓ શીલીપ ! આ કેવી ખુશીની વાત ! હું કેવી ખુશી થઈ ! ” એમ બોલી મોલી ઝટ ટોપગી હતી ત્યાં દોડી ગઈ અને લાવીને તેમાંનાં બધા તાવ ટેબલ પર ખાલી કીધા.

એકાએક મોલીએ ચીસ પાડી. “ અરે મોલી, મોલી, શું થયું ? ” આધળા શીલીપે ગભરાઈને પૂછ્યું.

પેલા તમામ તાવો નરદમ કોરા હતા. એક શબ્દ પણ તેમના પર ટાઇપ થયેલો જણાતો નહિ હતો. ભર ઉલટમાં આવી ગયેલા શીલીપને મોલી બાપડી કહે શું ? તે ઉલટમંદ અપંગને શી ખબર કે આ શું કતેસર થઈ ગયું છે ? ટાઇપરાઈટર તપાસતાં મોલીએ જેમ લીધું કે જે શાહીની રીબનથી કાગળ પર અક્ષરો ટાઇપ થાય છે, તે રીબન મશીનમાં પોયલીજ નહિ હતી. આગલે દિવસે બુની રીબન ખસાસ થઈ ગયેલી હોવાથી તે કાઢાડી

નાખવામાં આવેલી હતી, પણ તેને બદલે નવી રીઅન અંદર મુકવાની રહી ગયલી. બીચારા આંધળા શીલીપને આની કશી સુરતાજ નહિ; અને આજે જ્યારે પાનાં પછી પાનાં તે ટાઇપ કરતો ગયો ત્યારે મશીનમાં રીઅન નહિ હોવાને સમજે અલબત્ત એક પણ પાનું ટાઇપ નહિ થયું. તમામ તાલે કારા રહી ગયલા, પણ શીલીપને આંખો નહિ એટલે એ બીચારો શું જાણે.

અફસોસ, હળર અફસોસ, તેનું સર્વોત્તમ લખાણ, તેનો ઉત્કૃષ્ટ લેખ, તેની અદ્ભુત વાર્તા, લખાયા વગર તાલે કારાજ રહી ગયલા. આદમી ધારે છે શું અને બને છે શું? નાણુક મૌલીની આંખોમાં પાણી ભરાઈ આવ્યાં, ને બાપડી ફોકેફોક રડી પડી. શીલીપે તેણીને પોતાની સોડમાં ખેંચી, અને ધીરેથી આંખે તેની દિલગીરીનું કારણ પૂછ્યું; અને જે બન્યું હતું તે આખરે મૌલીને કહેવું પડ્યું.

અર્ધ છે કે સર્વેથી અધારો વખત પોહોર ફાટવા પહેલાંનો છે. સૌથી અધારી ધડી પછી પરોઢીઆંનો પ્રકાશ નીકળે છે.

મક્કમ મન કરી શીલીપ બોલ્યો, “ ધોળાયલાં દુધ પર વિજાપ કરવો ફોકટ છે, પ્રિયા. બન્યું તે બન્યું. પરમેશ્વર મોહોરો છે. તેનો હાથ લાંબો છે. હું ધારું છું, ના, મને દીક્ષમાં ખાતરી છે કે એ વાર્તા બે હું પાછો એકવાર ટાઇપ કરવા બેસીશ, તો બોદા પાકની મેહરથી બોલેબોલ તે ઉપજવી શકીશ. ધણોજ થોડો વખત હવે હાથમાં રહ્યો છે. પણ ઇશ્વર માહારી કાશેશને મદદ કરશે, મારી ઉમેદ પાર ઉતારશે.”

જેને કૃપાળુ કીરતાર પર વિશ્વાસ, તે ધણી નથી રહેતો નિરાશ, નાસીપાસ. એ પણ શીલીપ માથું હાથોમાં પકડી બેઠો. બધા વિચારે પાછા મનમાં એકઠા કીધા, અને ટાઇપરાઇટરમાં નવી રીઅન પોવરાતી સફાઓ ભરી ભરીને પાછો ટાઇપ કરતો ગયો. શરૂઆતમાં ધીરેધીરે, પણ પછીથી ચપોચપ પાનાંઓ ટાઇપ થતાં ચાલ્યાં. થોડાંધ વાર્તા લખાતી ચાલી. તેટલાં મૌલી સહવાસનું પેહેલું ટયુશન આપવા બાહાર ગઈ.

અતે તે ઉત્કૃષ્ટ, અતિ મનોરંજક વાર્તા સંપૂર્ણ થઈ, અને શીલીપે થાકનો એક દમ ખેંચ્યો.

બારણું થોકાયું, અને “ આવો ” એમ શીલીપ બોલતાં, મૌલી બારણું બોલી દાખલ થઈ.

“ ઓ શીલ ડીયર ! ” ઉશકેરાયલી મૌલી ઐટલુંજ બોલી શકી.

“ કાંઈ કાંઈ, શું છે ? શું થયું ? ” આતુરતાથી શીલીપે સવાલ કીધો.

“ સાંભળ, શીત્ર, સાંભળ, ધી ‘મેત્રોપોલીટન’ નો આજનો અંક મારા હાથમાં છે તેમાંથી વંચું છું તે તું સાંભળી લે,” મૉલી બોલી.

અ.જના ‘ધી મેત્રોપોલીટન’ ના અંકમાં અધિપતિ તરફથી પ્રગટ થયેલો નીચેલો પ્રકરો હવે તેણીએ આતુર શીલીપને વાંચી સંભળાવ્યો:—

“ સો પૌંડનાં ઇનામવાળી વાર્તા.—ધણી તરફથી, હમેને માંગણી થવાથી ઉપલાં ઇનામની હરીફાઈની મુદત લંબાવવાને હમેને જરૂરનું જણાયું છે. માટે હરીફાઈમાં ઉતરવાની ખાહેશ ધરાવતા સર્વે લેખકોને હમે અત્રેથી જાહેરાત આપીએ છીએ કે આવના મહિનાની ૨૧મી તારીખ સુધીમાં તેઓ તેમની લખેલી વાર્તાઓ હમારી ઉપર મોકલાવી શકશે.”

“ ડીયર મૉલી, તું આ ધણી આવકારદાયક ખબર લાવી છે,” શીલીપે કહ્યું, “ મારી વાર્તા મેં આખી નવેસરથી લખી કાઢાડી છે, અને હસ્તલેખોથી ટોપળી તદ્દન ભરાઈ ગઈ છે. પણ એ લેખો મને અનિશ્ચય ઝડપથી ટાઇપ કરવા પડેલા હોવાથી, એ માંહે ધણી ચૂકા બેશક રહી ગઈ હોવી જોઈએ. મગર હવે અધિપતિએ હરીફાઈની મુદત લંબાવી છે, તો એ લેખો તપાસી જોઈ બૂલચૂકો સુધારવાની મજેહની તક આપતી મળી ગઈ છે, જેથી આએ માહારી માનીતી વાત વધુ દૂતેહમંદ બનાવવાને બની શકશે.”

ચાકી ગયેલા શીલીપને હાલ તુરત તો આશ્વાસની જરૂર હતી. બપોરની ચાહ લીધા પછી, શીલીપની ફરમાશથી મૉલી મોહોટેથી વાત વાંચતી ગઈ; અને જ્યાં જ્યાં કંઈ સુધારા કે ફેરફારની જરૂર જણાતી ત્યાં ત્યાં શીલીપના કહેવાથી તે તેમ કરતી ગઈ. આખરે બધું સમાપ્ત થયું. મૉલીને વાત ધણીજ પસંદ પડી અને તેની જાગજાગ વખાણ કરવા લાગી. બેઉ ઉલટમંદ જીગરો ખાતરી બધાં હતાં કે આએ વાતને ઇનામ મદ્યા વગર રહેવાનું નથી.

બીજે દાહાડે વાનિ એક કવરમાં નાખી અધિપતિની ઓફીસમાં બંને જનાં હાથોહાથ પોહોંચાડી આવ્યાં; અને ત્યાંથી ઓમનીબસના ટોપ પર બેસી શેહેરમાં ફરી આવ્યાં.

જે તારીખે ઇનામની હરીફાઈનું પરિણામ જાહેર થવાનું હતું, તે દાહાડે બી અંતે આવી પુગ્યો. ધકધક થતી જાતી સાથ મૉલી એક બુકરટોલ પરથી તે દિવસના “ધી મેત્રોપોલીટન” નો અંક વેચાતી લઈ આવવા દોડી; અને લાવીને શીલીપના સન્મુખ તે ઉઘાડ્યો. સ્વાભાવિક તેણીની નજર પ્રથમ અધિપતિની કૌલમ ઉપર દોડી. તે એટલી તો ઉશ્કેરાયેલી સ્થિતિમાં હતી કે

વાર્તા ૮ મી.—તેનું ખીન હરીફ લખાણુ: સાચા પ્યારની વાર્તા. ૧૪૫

તે મહિલાં લખાણુ પર તેણીની નજર દડી શકી નહિ. તેણીની આંખ આગલ લીટીએ તો જાણે ગેરીયા રમે. પરંતુ આંખ ઠડતાં, કાળા મોઢોટા ટાઇપમાં છપાયેલી નીચલી મુબારક લીટી તેણીને નજર પડી:—

“ સૌ પૈંડનું હરીફાઇનું ધનામ-જીતનાર શીલીપ માર્સટન.”

અહા ! કેવો તે પળે તેણીનો હરખ, કેવી ખુશાલી, કેવો આનંદ ! હરખ સમેત એ મુબારક વધાઇ પોતાના જાની શીલીપને તેણીએ વાંચી સંભળાવી. શીલીપ એક પળવેર ગંભીર ને ચૂપ રહ્યો. પછી એકદમ ભકિત-બાવથી પોકારી ઉઠ્યો, “થેંક હેવન ! આ ખોદા, તાહારો કેવો આભાર !”

મોલી મોલી, “ શીલ ! તું શું જાણે કે આએ ધણેએ માહારું જીગર ખુશાલીની લાગણીથી કેવું ઉભરાઇ રહ્યું છે ?”

તે વહાલી નાજુક પ્રિયાને શીલીપે મોદમાં ચાંપી, અને પ્રેમથી છળ-કાતા સાહાદે તેણીના સુંદર કાનોમાં સવાલ કીધા, “ મોલી, માહારાં જીગર, હવે કહે કે આપણાં લગ્ન કરી આપણે હનીમુન ચુગરવા કાંહ જઇએ,”

વાંચનાર, આ નિર્દોષ ને જીવાન જોડાંની ખુશાલીમાં આપણે પણ ખુશીજ છઇએ.

સૌ સારું જેતું સારું સુખી સેવડ;

ખુદા રાખ હેવટ તક તું આપણે ઇજગત.

જેહાંગીર કરાણીવાળી તમામ ખોરદેહ અવસ્તાનું દફતર.

જેમાં અપેમ, યથા, પાંચે ગેહો, સર્વે ન્યાએશો, છ પતેતો, પચ્ચીસ યસ્તો, સર્વે બાળે, આફરંગાનો, આફરીનો, બધી ખશાનુમનો, સતુમ, ધુપ-નીરંગ, આશીરવાદો, નીરંગો, ફરવરદેગાનના પાક દિવસો ઉપર પઢવાના ફરામરઆદના હા તથા ગાથાના પાંચે હા, ત્રીસે રોજની સેતાયશો અને તે ઉપરાંત એક નામાંકીત ફારસી સ્કૉલરે ઘણી મેહેનત લઇ સુધારેલી શુદ્ધ ઉચ્ચારે જાપેલી છત્રીસ મુનાજતો સાથનું

તમામ બંદગીનું મોડું દફતર.

ખાસ ખુબીઓ:—

મોટા, જડા, મરોડદાર કાળા લગ્નમર ટાઇપે જાપેલું
છેલ્લામાં છેલ્લા સુધારા મુજબ સુધારેલું, મજબુત રીતે
સીલક એલીગન્ડ કલ્લાથમાં બાંધેલું, અશો જરથોસ્ત
સાહેબનો ખુબારક ફેટો સાથનું

આજસુધી કોઇખી તમામ અવસ્તામાં નહોં વપરાયલા એવા મરોડ-
દાર, મોટા, કાળા ટાઇપે સફાઇદાર રીતે જાપેલું અને પૉ. ગેહનર અને
પ્રૉ. વેસ્ટર-ગારડનાં પુસ્તકો ઉપરથી છેલ્લા સુધારા સાથની શુદ્ધ નોઃણી-
વાળું, ચીન્વટ કાગજ ઉપર જાપેલું અને મજબુત રીતે બાંધેલું આ દફતર
જરથોસ્તી શીરકાની સેવામાં રજુ કરીધું છે.

અશો જરથોસ્ત સ્પીતમાનનો એક ફેટોગ્રેન્ડ્યુર ખાસ ઇંગ્લાંડથી
જપાવી પુસ્તકની શરૂઆતમાં આપ્યો છે.

તમામ દફતરમાં આવતાં મામુલી સર્વે બહુતરો સમાવ્યાં છે અને
તે ઘણી સંભાળથી સુધારી શુદ્ધ એખારતમાં જાપ્યાં છે.

ડૂમી ઑક્ટેવો ૮ $\frac{1}{2}$ ×૫ ઇંચનાં ૮૫૦ પાણાનું મોટા, મરોડદાર
અને કાળા ટાઇપે જાપેલું હૅન્ડસમ વાલ્યુમ.

કીમત:--કુલ કલ્લાથ ગીલ્ટ એમખાસ બાઇન્ડીંગ કીમત રૂ. પાંચ
હાફ બાઉન્ડ, લેધર બૅન્ડ કલ્લાથ, ગીલ્ટ એમખાસ
કીમત રૂ. સાહડા છે.

જેહાંગીરખી. કરાણીના ઊકરાઓ, ૨૨૦-૨૨૨, પારસી બજાર, કોટ, મુંબઇ.

કરાણીની પ્રગટ કીધેલી પાક ખોરદેહ અવસ્તા.

૧. તમામ પાક ખોરદેહ અવસ્તા. કીં. રૂ. ૨.

સાંઇજ ડાઁરા ઇંચ, કુલ્લે પાણી ૮૪૮.

પચ્ચીસ ચશતો, ત્રીસે રોજની સેતાચશ, ગુજરેલાંની ચાદ માટે બણવાનો સતુમનો કરદો, ફરામરઆતનો હા તથા ગાથાના પાંચે હા, એકવીસ મોનાબત, વગેરે સંપુર્ણ બંદગીનો સમાવેશ કીધો છે.

૨. પાક ખોરદેહ અવસ્તા. કીં બાર આના.

સાંઇજ ડાઁરા ઇંચ, પંદર ચશતો-૮૩૨ પાણી.

રોજની ફરજ્યાત બંદગી ઉપરાંત, હોરમજદ, મોટી તથા નાની હપતન, અરદીખેહેશત, સરોશ હાદોખત તથા વડી, ખેહેરામ, તીર, ખોરદાદ, ગોશ, આવાં, આશતાદ, ખોરશેદ, નાની હોમ, અને વનંત ચશતો સાથે કુલ પંદર ચશતો અને દાદાર અહુરમજદનાં ૧૦૧ નામો અને ગુજરેલાંની ચાદ માટે બણવાનો કરદો આપ્યો છે.

૩. પોકેટ પાક ખોરદેહ અવસ્તા. કીં આઠ આના.

સાંઇજ ડાઁરા ઇંચ-નવ ચશતો-૫૭૬ પાણી.

રોજની ફરજ્યાત બંદગી ઉપરાંત હોરમજદ, મોટી તથા નાની હપતન, અરદીખેહેશત, સરોશ હાદોખત તથા વડી, ખેહેરામ, નાની હોમ અને વનંત ચશત મળી કુલ નવ ચશતો, દાદાર અહુરમજદનાં ૧૦૧ નામો અને ગુજરેલાંની ચાદ માટે બણવાના કરદાનો સમાવેશ કીધો છે.

૪. વેસ્ત-પોકેટ પાક ખોરદેહ અવસ્તા. કીં છ આના.

સાંઇજ ડાઁરા ઇંચ-પાંચ ચશતો-૪૪૮ પાણી.

રોજની ફરજ્યાત બંદગી ઉપરાંત હોરમજદ, અરદીખેહેશત, સરોશ હાદોખત તથા વડી અને વનંત ચશત મળી કુલ પાંચ ચશતો, દાદાર અહુરમજદનાં ૧૦૧ નામો અને ગુજરેલાંની ચાદ માટે બણવાનો કરદો આપ્યો છે.

શુદ્ધ જોડણી, કાળા ટાઇપ, ચીવ્વટ અને ગલેજ કાગળ ઉપર છાપી, પુલ કલોથમાં મજબુત રીતે બાંધી ગીલ્ટ એમબોસ કીધેલી અમારી સર્વ અવસ્તામાં અશો જરથેસ્ત સ્પીતમાન સાહેબનો ફોટો શરૂઆતમાં આપ્યો છે.

જેહાંગીર બી. કરાણીના છોકરાઓ, ૨૨૦-૨૨૨, પારસી બજાર, કેદ, મુંબઈ

બુઝર્ગ ઉમરના, નબળી આંખવાળા તેમજ નાનાં બાળકો
માટે ખાસ મોટા ટાઇપની

પાક ખોરદેહ અવસ્તા.

રોગની ફરજ્યાત બંદગી ઉપરાંત, હોરમજદ, મોટી તથા નાની હપતન,
અરદીબેદશત, સરોશ હાદોખત તથા વડી, બેહેરામ, ખોરદદ, આવાં, તીર,
ગોશ, નાની હોમ અને વનંત યસ્ત મળી કુલ તેર યશત આપી છે.

કુલ કલ્લાથ, ગીલ્ટ અંમખાસ બાધન્ડીંગ.

શરૂઆતમાં અરો જરથોસ્ત સ્પીતમાનનો ફોટો આપ્યો છે.
કીંમત રૂપ્યો સવા.

બાળકોને નવજોતનું શીખવવા માટે મોટા ટાઇપની નવજોત-અવસ્તા.

નાનાં બાળકોને નવજોત માટેના અવસ્તાના પાક કલામો સેહેલથી
અને સગવડથી શીખવવા માટે મોટા ટાઇપની અવસ્તાની આઉપયોગી
કેતાબમાં નવજોત માટે અગતજોગી સર્વ બંદગીઓ, તેની પુરતી સમજ સાથે
આપી છે. દાખલા તરીકે સહવારે ઉલ્તાં વાર શું શું બજીવું, કુસ્તી કેમ
કરવી, પહેલો ગાંઠ કયારે અને કેમ મારવો, વગેરે કુસ્તી માટેની સમજણ
બાળકોને સમજ પડે તે કીસમે આપી છે અને તે ઉપરાંત પતેત પશેમાની
અને હોરમજદ યશત પણુ સમાવી છે.

ચાર ચિત્રો સાથે-કીંમત આના ચાર.

ફરવરદેગાનના પવિત્ર દિવસોમાં પઢવા માટે
ફરામરેદનો હા તથા ગાથાના પાંચે હા.

કીંમત આના ચાર.

છુટી આવાં યશત-મોટા ટાઇપ-કીંમત આના ચાર.

જેહાંગીર બી. કરાણીના છેકરાઓ, ૨૨૦-૨૨૨, પારસી બજાર, કોટ, મુંબઈ

